

9⁺ Sol major & minor, centum & quingenta sunt.
Terra vero major à luna, terra quatuor gressus.
Vide fol. 337. huius libri.

Quid mirum pueri quod puerilia tractant.
Hinc matula gramina, quod hinc.

Depignit athenae, hoc bely narrat arator.

Elias Holmström d. 24.
1694.

Ut ver flo fl fruct fruct od
Sic schola dat res os fruct us fruct us od
mo m cons cons hon

Et an quis di vis tri cu fu
H san mi chri cu rit la

Plinius lib. 2. epist. 7.
Scholasticus est, quo fure homin nihil autem sim-
plicius, aut sincerius, aut melius.

18. Accidit est subiecto in subiectum mi-
grare, ut ex uno in alios tractus est per:
sed ex potentia non est accidit, quasi di-
ci potest. Cum n. ignis calfacit aqua
calor ex igne est transit in aqua: sed ignis
calore suo agitat ac movet materiam aqua
& calorem in hac materia habentem potentia
excitat, subiectum rarefacto, vultu ad riu-
pparato, in actum transiit. Quam in phy-
sica quæst.

WIMBP
Opole

98 st.

VI 396
16/62 C

Erotemata
DIALECTI-
CES, CONTINENTIA
FERE INTEGRAM ARTEM,

ITA SCRIPTA, UT IV-

uentuti utiliter pro-

poni possint.

Edita

A

Philippo Melanch.

L I P S I A E,

ANNO M. D. LXVIII.

IOHANNI CAMERARIO, FILIO VIRI CLARIS-

SIMI D. IOACHIMI CA-

merarij, Philippus
Melanch.

S. D.

N TENVILABOR
est, at tenuis non gloria,
vt Virgilij verbis vta-
mur, recte didicisse Dia-
lecticen. & ad metas ar-
tis ita assuefactum esse,
vt in explicatione rerū
cognitione dignarū se-
qui lineas quali præsriptas ab arte possis, vt
sit explicatio vera, propria, simplex, perspicua,
certa & firma: Deinde vt iudicare possis, de-
errantes ab his metis, & refutare, ac tanquam
in viam & intra septa reuocare. Nec, si line li-
teris & hac puerili doctrina, aliqui ingeniosi
homines in multis cōtrouersijs, naturali luce
vident argumentorum fontes, & membrorū
connexiones, ac multa artificum similia fa-
cere possunt, propterea ars negligenda est.
Nam illa ingenij celeritas non est omnium
communis, sed multo plura sunt mediocria
ingenia, quæ nisi excolerentur arte, in perpe-
tuis tenebris manerent. Deinde etsi sunt in-
gentia bona, ingenij acumen, rectitudo &
dexteritas: tamen duo sunt summa artis ope-
ra, quæ ne ingeniosi quidem sine doctrina &

sine literis efficere possunt, quorum prius est videre causas certitudinis, cur firmæ sint sententiæ, quas amplectimur, & cur necesse sit coherere ea, quæ conteximus. Alterum est refutare imposturas monstratis locis mendosis, & causis imposturarū, ac membra argumentorum distinguere artium appellationibus, quasi non fallentibus notis, ut his vinctulis aduersarius tanquam Proteus captus, teneri se constrictum sentiat, deducaturq; ad extremum ad normas certitudinis, quæ *negotiosa* vocantur, ubi se conuinci & condemnari diuina voce agnoscat. Nam normæ illæ, experientia, principia, intellectus consequentiæ, sunt reuera vox diuina. Et his addimus doctrinam Ecclesiæ diuinitus traditam, ut suo loco dicemus. Ita pictor ingeniosus & visu peritus, etsi umbras sæpe recte pingit, tamen sine optica causas non videt, nec aberranti errata monstrare potest. Etsi igitur magna vis est naturæ, tamen opera quædam propria sunt artificum, quæ ineruditi facere non possunt. Sæpe & hoc accidit ingeniosis, ut vel fiducia sui, vel blandientes ingenijs suis euagentur longius in disputando, & ludant præstigijs, & falsas opiniones defendant & confirmant, ut Academici, Arcefilas, Pyrrho, & alij nimium sibi indulgentes fecerunt, nec cæteris ætatibus exempla desunt. Necessariam igitur artem esse non dubium est, quæ & mediocria ingenia erudiat ac adiuuet, & excellentia regat & intra me-
ras

ras coerceat, ac ad quærendam ac amandam certam veritatem assuefaciat. Sed quid disputo, an arte opus sit? Si qua esset auctoritas mea, multo magis obiurgari a me contemptores doctrinæ, quam disputatione refutari deceret. Nam contemptus artium non ingeniorum præstantiam, sed barbaricam feritatem significat. Præsum enim ut in moribus legum vincula estrenes naturæ oderunt, ita artium præcepta tanquam carcerem multi fugiunt: & ut in vita licentiam omnibus cupiditatibus concedi volunt, ita in religionibus, in Philosophia, in foro amant infinitam libertatem perniciosam & ipsis & Ecclesiæ Dei, in defendendis ac reiiciendis opinionibus. Etsi autem tales naturæ petulantes non mouentur nostra admonitione, tamen alij, quorum ingenia moderatiora sunt, non deferendi sunt: Hos & adhortor, & propter gloriam Dei, ac propter Ecclesiæ salutem obtestor, ne Dialecticem negligant, nec applaudant insulsis sermonibus eorum, qui vituperant eam, & Ecclesiæ inutilem esse clamitant. Sed credibile est ante hoc tempus venisse Dialecticem ad contemptum & in odium, propterea quod non ars, sed obscura quædam artis umbra tradebatur, imo labyrinthi inextricabiles proponebantur, quos ne doctores quidem intelligebant, ac tantum aberat, ut iuuare ingressos in alias artes possent, ut potius & illarum corruptelæ essent. Ego veram, incorruptam, natiuam Dialecticem,
A 3 qualem

qualem & ab Aristotele & aliquot eius non insulsis interpretibus, ut ab Alexandro Aphrodisiensi, & Boetio accepimus, prædico. Hanc affirmo non modo in foro, & in iudicijs, aut in philosophia, sed etiam in Ecclesia valde utilem esse. Ac ut de Ecclesia nunc dicam: Res ostendit in libris diuinitus traditis, de Deo, de voluntate Dei, de lege, de Peccato, de Euangelio, & alijs vicinis locis proponi amplissimam doctrinam. In hac si quis diceret nihil definiendum, nihil distinguendum esse, non ostendendum esse discrimen inter humana iudicia, & sententias ex arcano sinu æterni patris prolatas, supra & extra conspectum humanæ mentis, nec viam aut ordinem adhibendum esse in explicatione, hoc vere erit, ut dicitur, toto cælo errare. *1. 1. 1.* Dialectica opus est, non solum ut doctrina lucem habeat, sed etiam, ut sit concordie vinculum. Ut enim sit vna & consentiens vox docentium, necesse est tenere doctrinæ summam inclusam artium septis, proprio sermone, & ordine comprehensam. Nam cum his repagulis artium effractis, doctrina improprio sermone, sine ordine, sine definitionibus, sine distinctionibus spargitur, discordias sequi necesse est, cum dictata alij aliter & accipiant & reddant. Retineri ergo Dialecticam in Ecclesia necesse est, sed sit erudita, verecunda, grauis, amans veritatis, non sit garrula, non rixatrix, non præstigiatrix. Nec deterreamur a Dialecticæ studio pro-

pterea,

pterea, quod scripserunt aliqui, Dialecticæ artis veritatem a prauorum dogmatum autoribus labefactatam esse. Hæc enim non est artis, sed malorum ingeniorum & prauæ institutionis reprehensio. Sit, ut in alijs studijs, natura recta, & veritatis amans, & artem sobrie discat, eamque modeste & grauitate ad inquisitionem & illustrationem veritatis adhibeat, non exerceatur sophistica, non amentur captiones & præstigiæ, ut multæ prauæ naturæ, similes Autolici, Sisyphi, Eurybati, & aliorum impostorum, delectantur ludis captionum & calumnijs. Et horum similes fuisse & esse multos malorum dogmatum manones, ut ita dicam, satis apparet, qui nequaquam Dialectici sunt aut fuerunt, sed potius Sophistæ seu impostores, & non solum aliarum doctrinarum, sed etiam Dialecticæ deprauatores. VT numerorum notitia & donum Dei ingens est, & valde necessaria hominum vitæ: ita veram docendi & ratiocinandi viam sciamus Dei donum esse, & in exponenda doctrina cœlesti, & in inquisitione veritatis in alijs rebus necessariam. Ideo & Paulus, cum iubet in docendo recte parti-ri sermonem cœlestem seu *ἡθρολογεῖν*, ut ipse loquitur, postulat certe adhiberi curam discernendi membra doctrinæ diuersa, ut, Legem, Euangelium, Philosophiam, politicam gubernationem, & alia multa. Idque verbum *ἡθρολογεῖν*, a ritu sacrificiorum sumptum esse apparet. Non enim licebat victimarum car-

A 4

nes

nes quoquo modo lacerari, sed certæ partes Deo cremandæ erant, ut adeps, lumbi, & cauda: Certæ erant sacerdotum, ut pectus & harmi. Erat igitur ars partiri membra, quia voluit Deus hæc ipsa exercitia communefactiones esse de rebus maioribus. Pectus & harmos Sacerdotibus attribuit, non solum quia ea membra cum plus carnis habeant, & magis thorosa sint, plus sibi suppeditant, sed etiam quia pectus significat sapientiam, harmi baiulos. Antecellere autem sacerdotes eruditione & sapientia oportet, & ingens onus gubernationis præcipue sustinere. Cauda Deo cremabatur, ut significaretur ad hunc finem omnes actiones referendas esse, ut Deus celebraretur. Sed omitto longiorem enarrationem huius ritus. Hæc enim eo tantum commemoravi, ut de Paulino verbo *ἱερότατον*, a sacrificijs sumpto, iuniores admonerem. VT autem hostiæ certo modo secandæ erant, ita certa ratione sententiæ cœlestes distribuendæ sunt, cuius rei via cum in sola Dialectica proprie tradatur, hæc ars tantquam cultus huius partitionis existimari poterit. Ubique obuia sunt exempla, quæ ostendunt, quam late pateat usus artis, & quam necessaria sit. Sed nunc breuiter de re quotidiana lectores admonebo, videlicet, de inuocatione Dei, quæ ut recte fiat, non solum literari, sed etiam alij literarum rudes a Dialectica iuuandi sunt. Populum enim doctiores admonere debent, de quibus rebus in inuocatione

tione cogitandum sit, Quid sit Deus, quem Deum alloquamur, quomodo discernendus sit a commenticijs numinibus. Accenditur & in omni seria inuocatione difficile certamen, cum disputamus, an & cur certo recipiamur, & an nostri gemitus ac vota exaudiantur. Accusant nos delicta nostra, & trepidæ consternatæq; mentes Deum fugiunt. In hac dubitatione & fuga non relinquendæ sunt. Quare accusationi opponenda est vox Euangelij, quæ affirmat nos, quanquam contaminatos, recipi tamen certo propter filium Dei, gratis. Hæc est erudita disputatio, de qua necesse est pariter doctos & indoctos cogitare, quod ut fiat, etiam populus Dialectice erudiendus est, ne in hac disputatione a Deo aberret. Hæc de utilitate Dialecticæ & sæpe alias dixi & scripsi, & hic commemorare volui, ut testimonium mei iudicij extet, me hortatorem esse bonis ingenijs, ut & Dialecticen & cæteras veræ Philosophiæ partes ament & discant, sed adiungant etiam doctrinam de Deo, traditam in monumentis Propheticis & Apostolicis. Addam hic etiam, quorum libri Dialectici mihi præcipue probentur. Et si multi Aristotelicos libros vituperant, & tantquam tabulas dispersas fractæ nauis esse dicunt, tamen si quid ego iudicare possum, affirmo eos Dialecticen recte tradere, & ab ijs, qui liberali doctrina exculti sunt, intelligi posse. Apparet libros alicubi describentium inscitia deprauatos esse, ut nullus codex est

EPISTOLA

sine mendis, sed tamen summa operis integra est. Et si autem valde adhortor ingeniosos, ut ipsum Aristotelem, & quidem Græce loquentem discant, tamen ut facilius intelligi possit, utile est ad eius lectionem elementa afferre. Hæc recte disci posse vel ex Iohannis Cæsarii libello, vel ex Iodoci Vuillichij Erotematis iudicio. Ego quoque in hac editione propemodum integram artem complexus sum, & hanc rationem tradendæ artis utilem fore studijs iuventutis existimo. Et *τιχιολογικὰ* quædam inserui, quæ fontes præceptorum ostendunt. Sed tamen iudicium de libello ipso, & de toto consilio huius lucubratiunculæ doctis & candide iudicaturis permitto. Tibi autem, carissime fili, eo dedico hoc scriptum, ut hoc quaecumque monumentum amicitiae, quæ mihi est cum viro optimo & doctissimo, tuo patre, & significationem meæ erga te benevolentiae habeas. Discas autem Dialecticæ, vel ex hoc libello, vel ex alijs, de iudicio tui patris, quod est gravissimum. Me tamen adhortatorem tibi & dulcissimis fratribus tuis, & alijs ingeniolis adolescentibus esse ad studium non solum huius artis, sed etiam aliarum Philosophiæ partium, scias. Eo etiam libentius tibi scripsi, non solum ut tibi & fratribus tuis præcipiam, ut cum domesticæ exempla omnium virtutum pulcherrima habeatis, aui. patrui, & patris sapientiam, iustitiam, gravitatem, fidem, & in omni officio moderationem, pa-

tris

DEDICATORIA

tris vero etiam eruditionem, in hæc domestica decora assidue intueamini, vosque ipsorum cogitatione ad virtutem excitetis: sed etiam, ut alia bona ingenia adhorter, ut patris studia & optimos mores imitentur. ORO autem Deum æternum, Patrem domini nostri Iesu Christi, conditorem humani generis & Ecclesiæ suæ, & fontem veræ sapientiæ & doctrinæ, ut sibi inter nos Ecclesiam æternam semper colligat, & accendat salutaria doctrinæ studia, cum Ecclesia carere literis nullo modo possit. Servet etiam incolumes honestissimos parentes tuos, & te, & dulcissimos fratres & sorores tuas. Vuitebergæ, Cal. Septemb. M. D. XLVII.

IOHAN.

JOHANNIS
STIGELII.

Fama fidem fecit, Minoidos atria Cretæ,
Irremeabilibus plena fuisse dolis.
Sape quis ambages intrans fraudesq; viarum,
Nequaquam fallax inde relegit iter.
Solutus at Ægides comitantia fila secutus,
Dicitur ambiguas isse, redisse vias.
Sic nisi te reliquas Dialectica ducat in artes,
Semper in ambiguum te trahet error iter.
Hæc oculis hominum nebulas abstergit, & illos,
Seiuncta à falsis cernere vera docet.
Hæc caput Aonias cupienti efferre per artes,
In dubijs præbet fila sequenda vias.
Dum potes & licitum est, hæc arripe fila inuentus,
Præbeat ad Musas hæc Ariadna viam.
Quod si in Vere tuæ neglexeris indolis illam,
Nulla tibi autumnus tempore messis erit.

EROTEMATVM
DIALECTICES
LIBER I.

QVOD EST DIALECTICA?

DIALECTICA EST ARTS SEV VIA,
rectè, ordine, & perspicuè docendi, quod sit
rectè definiendo, diuidendo, argumenta vera con-
nectendo, & malè coherentia seu falsa retexendo
& refutando.

QVOD EST PROPRIVM
Dialectices opus seu officium?

RECTE, ordine, & perspicuè docere. Hic quan-
ta sit huius operis utilitas & dignitas, considere-
tur. Cum homines præcipuè conditi sint ad agni-
tionem Dei, ad intellectum & officia virtutum, &
ad considerationem naturæ, de his tantis rebus do-
cere homines, præcipuum generis humani opus esse
manifestum est.

PARTES autem huius operis seu officij sunt
quatuor: Definire, diuidere, argumenta vera con-
nectere, & malè coherentia seu falsa dissolvere, &
falsitatis causâ monstrata, errantem deducere ad
normas certitudinis, quæ vocantur reitigæ de qui-
bus infra dicemus, ubi conuictus audit se diuina
voce condemnari.

VNDE

UNDE NOMEN EST

Dialectices?

LATINIS usitata vocabula sunt disputo & differo, quod est in colloquio cum altero collatis argumentis placide aliquid querere, seu ordine explicare. Suntq; honestissime rei appellationes honeste & dulces. At longè aliud significant altercari & rixari, quam disputare. Lingua Germanica altercationes aut rixas una voce nominare potest, *Zanken*: Sed disputatio alia res est, nec exprimi uno vocabulo Germanicè potest, sed potest reddi hac periphrasi, *sich mit eim andern vnterreden*. Quod autem Latinis est disputo vel differo, id Græcis est διαλέγουαι, colloquor cum alio collatus opinionibus. Inde est nomen διαλεκτική, cuius si querimus Germanicam appellationem, sit sanè *vnterredkunst*, vel *vnterrichtkunst*, quia est ars rectè docendi alium, tanquam in colloquio, in qua collatione argumentorum aliquid inuestigatur.

CIRCA QVAS RES VERSA-

tur Dialectica?

CIRCA omnes materias seu quaestiones, de quibus docendi sunt homines, sicut Arithmetica versatur circa omnes res numerandas. Et magna cognatio est Dialectices & Arithmetices. Deus indidit naturæ intelligenti noticias numerorum, ut res discernat. Necesse est enim discrimina re-

rum

rum aliqua agnoscit, nec omnia confundenda, & in unum chaos miscenda sunt. Necesse est scire, aliud esse Deum, aliud creaturas, aliud substantias, aliud accidentia, aliud esse Deum, aliud hostem Dei diabolum. Postquam autem Arithmetica numeravit res, accedit Dialectica, & distinctis reb. nomina diuersa & definitiones attribuit, quarum membra, partes, causas, effectus, & alia quæ accedunt. Deinde in ratiocinando componit coherentia, & distrahbat diuersa. Hec à naturali luce initium sumunt, sed postea ars monstrat metas, ne aberret natura sine arte in ratiocinando, ut etiam ingeniosi homines contemptores artis, sepe in definiendo aut in contendendis argumentis hallucinantur, ut infra in fallacijs multa exempla ostendent. UT igitur omnes res numerat Arithmetica, & suas habet ratiocinationes, ut in collatione proportionum, cum una libra cere valeat una drachma, quatuor libra valebunt quatuor drachmis: Ita de quocunq; negotio fuerit iustitica explicatio, sumitur à Dialectica modus docendi, definiendi, diuidendi, coagmentandi vera argumenta, & refutandi falsa. SIC scripsit Alexander Aphrodisiensis, Dialecticam versari circa quamlibet materiam, quod ita intelligatur: non nasci res in Dialectica, sed modum & formam docendi tradi in Dialectica, sicut Arithmetica numerat aliàs aurum, aliàs lapides, aliàs alia. Seu ut statuarius aliàs statuam ex ligno, aliàs ex lapide facit. Estq; discrimen confide-

randum

randum materia, & artium, quæ monstrant ordinem & modum fabricandi aliquid ex materia.

Hv c congruit illa vetus definitio recitata in Petro Hispano, quam meminisse non est inutile: Dialectica est ars artium, scientia scientiarum, ad

*Alia definitio
Dialecticæ*

omnium methodorum principia viam habens. Laudatio videtur ridicula, sed sic intelligatur: Dialectica est ars artium, id est, non dignitate antecedens, sed usu seruiens omnibus artibus & scientijs. Non enim hic discernantur ars & scientia, sed viroque nomine significatur vera doctrina vtilium preceptionum. Harum autem vocum discrimina in predicamentis recitabuntur. Deinde inquit, ad omnium methodorum principia viam habens, id est, in omnibus materijs methodos, hoc est, viam docendi instituens. ut, si medico de morbo aliquo dicendum erit, quæret signa, causas, effectus, constituet definitiones & diuisiones. Si concionatori dicendum erit de penitentia, exponet & ipse definitiones, partes, causas, effectus.

QVID DIFFERVNT Dialectica & Rhetorica?

ET SI alij alias differentias querunt, tamen hoc discrimen illustre & verum est: Vicine artes sunt, sed ita, Dialectica circa omnes materias versatur, & rerum summas proprijs verbis nudè proponit, nec unam sententiam pluribus verbis aut

adhibitis

adhibitis luminibus figurarum pingit; Sed Rhetorica addit ornatum in his materijs, quæ orationis copia & splendore illustrari & variè pungi possunt. Non enim omnes materiae recipiunt illum nitorem, ut, Geometer erit ineptus & ridiculus, si, ut Declamator suis demonstrationibus addere volet ornamenta oratoria. Et in multis causis, cū docendi sunt homines, magis amatur dialectica proprietas, quàm ambitiosus ornatu. Sed in materijs moralibus dominantur illa verborum & figurarum lumina, quibus excitandus est auditor, & in cogitatione vnius sententiæ diu retinendus, aut etiam fulminibus verborum terrendus & impellendus. Ut apud Ciceronem pro Milone, cum dialectico satis fuisset dicere: Defensio contra violentiam manifeste iniustam, iure natura concessa est, Cicero hanc propositionem quàm multis verbis illustrat: Est ergo hæc. Iudices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, acceperimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, &c. Hic nitor elocutionis proprius est Rhetorices. Exempla ubiq; obuia sunt, sed addemus unicum ex Psalmo de concordia: Ecce quam bonum. Propositum est, Concordia gubernantium Ecclesiam, & vere doctrine consensu coniunctorum, salutaris est. Et in postremo persuasio ratio additur, quia Deus talium consentientium labores adiuvat. Hæc ita nude recitantur dialectico more, sed intexuntur ornamenta, quæ quanquam & ipsa sunt breuia,

B

tamen

camen sunt illustres pictura. Tam suavis res est concordia, quam suavis est odor fragrantis balsami, quod ex Aaronis vertice in totam vestem pontificiam largiter defluit. Pictura est pulcherrima, si quasi positum in conspectu pontificem mente intuearis, ornatum sua veste, & ve erat consuetudo, generosissimis unguentis perfusum. Sed cur mentionem Pontificis facis? quia concordie initiū & vinculum esse significat consensum de vera doctrina. Talia exempla discrimen Dialectices & Rhetorices in quotidiana lectione ostendent.

DICTESTIMONIA ALIQUA.

*que utilitatem Dialecticæ nobis
commendant.*

CONTENTI sumus Platonis testimonijs, qui ait: Dialecticæ humanos oculos in cœnũ barbaricum infossos sensim attollere & abstergere, ut propius aspicere, & ordine considerare res possimus, procedere à signis ad causas, & discernere ea, quæ offeruntur sensibus confusa, & rectè contexere argumenta, & non coherentia rursus duellere.

sc. in politicis. *Ad* 10 loco inquit Plato, Dialecticem esse artem
in *Cratilo*. edandi & accipiendi sermones, διῶναι καὶ ἀποδέχασθαι
lib. 7 de *Republ.* λόγους, qua in re quanta sit utilitas, experientia
monstrat. Ut enim de auditoribus tantum dicam,
etiam senes mediocribus ingenijs præditi, si non
sint ad Dialecticem assuesciti, difficulter doceri
possunt.

possunt, quod saepe animadverti potest. Nam nec
argumentorum partes arripere, & ordine com-
plecti mente possunt, nec vident, de qua parte sit
demonstratio, & sepe fit, ut cum quispiam de alijs in-
terroget, auditor de cepis respondeat. Quare non
solum ad docendum, sed etiam, ut in discendo
quadam dexteritate accipiantur ea, quae tradun-
tur, opus est hac arte.

CV M autem & Paulus in electione Episcopi,
queri iubeat idoneum ad docendum, iubeat item
doctores rectè secare verbum Dei, seu, ut ipse loqui
tur, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, certè Dialecticem, quæ est via docen-
di, & rectè partiendi, nobis commendat. Nam in-
primis in Ecclesia opus est prudenter cauere, ne di-
uerse res commisceantur. Discerni oportet Legem
& Euangelium, discerni præcepta & promissionem
reconciliationis gratuitam, discerni oportet disci-
plinam externam seu politicam, à iusticia interio-
re cordium, de qua loquitur Euangelium. Hic satis
apparet, valde necessariam esse diligentiam rectè
diuidendi & definiendi, quæ sunt opera Dialecti-
ces. Sed sobriè tradatur ars, & assuescat adolescen-
tia ad simplicem veritatis explicationem, non ad
studium cavillandi, aut ad sycophanticam. Hæte-
nus ἀπολογούμενα recitata sunt. Nunc, Deo iuuan-
te, artem ipsam inchoabimus.

QVÆ EST PRIMA DIVI.

sio questionum?

PRIMA diuisio hæc est: *Questionum alia est simplex, quæ propriè interrogatio dicitur, videlicet, quæ est de uno vocabulo, ut, Quid sit virtus? Quid poenitentia? Alia est questio coniuncta, videlicet de oratione aliqua, seu, ut Dialectici loquuntur, de propositione, ut, An cometa sit stella? an vero halitus in aëre accensus? An Christiano concessum sit militare? Ideo autem à questionum diuisione exordimur, quia Dialecticus circa materiam aliquam versatur, de qua dicturus est, ut statuarius circa lignum aut lapidem. Et materias hoc modo primum partimur, in interrogationem simplicem, & questionem de propositione aliqua.*

QVOMODO TRACTATUR
interrogatio simplex?

EXPLICANDA est per definitionem, & diuisionem.

QVOMODO TRACTATUR
questio coniuncta?

ARGUMENTIS veris confirmanda est, & monstranda est falsitas in contrariis, quæ succosa specie veritati opponuntur.

De prædicabilibus.

QVA-

QVARE INITIO IN DIALECTICA
traditur doctrina prædicabilium?

QVIA in definitionibus in vniuersum vocabula angustiora declarantur per aliqua communiora. Ut enim, cum procul aliquem ad nos accedere videmus, initio hominem esse agnoscimus, postea cum accessit propius, utrum notus an ignotus sit, discernimus: Ita in definiendo à communioribus vocabulis ordimur. Ideo primum hos vocum gradus tradi oportet, qui vocantur prædicabilia, & ostendunt gradus & cognationes vocabulorum.

QVOT SVNT PRÆDICABILIA?

CVM dicimus: Quing, sunt prædicabilia, intelliguntur quing, tituli communium vocabulorum, qui ostendunt, quæ vocabula quomodo de alijs prædicentur, id est, quomodo alijs attribuantur. Sunt autem hi quing, tituli, seu gradus: Species, Genus, Differentia, Proprium, Accidens. Porphyrius nominat quing, voces, id est, vocum gradus. SIT autem hæc descriptio: Prædicabilia sunt tituli vocabulorum communium, qui ostendunt, quæ vocabula quomodo alijs attribuantur. Nam in hac tota rerum vniuersitate omnia vocabula, quæ iunguntur secundum communem naturam ordinem, ita iungi necesse est, ut de indiuiduo aliquod

B 3

quod non multa significat, sed unum quiddam numero, sub certa specie, ostensum pronomine demonstrativo, ut, Plato, seu, hic homo & non alius: Sic Individuum seu Singulare est nomen proprium, aut una res significata nomine proprio sub certa specie, seu ostensa particula demonstrante, ut Camillus, seu, hic homo. Cum enim non sint notæ singulorum appellationes, ac ne possint quidem esse tot appellationes, quot sunt res, necesse est, concernatis circumstantiis individua utcumque depingere. Vocamus igitur individuum, unam rem numero, quæ ostenditur particula demonstrante, quocumque modo describatur, ut, hic piscis & non alius.

SUNT NE RES UNIVERSALES
extra intellectiōem, ut aliqui Ideas esse res
extra intellectiōem universales
imaginati sunt?

Non est obscura questio, & inferi de ea rectas opiniones teneris mentibus utile est. Tenenda est sententia vera & rectissime tradita à Boëtio: Omne quod est, eo ipso quod est, singulare est, id est, Quæcumq; res in natura verè & positivè est quiddam extra intellectiōem, est singularis per sese. Res sunt extra intellectiōem, hic servus, hic homo, hic equus. Sed communis illa imago cerui, quæ vocatur species, non est quiddam extra intellectiōem,

lectiōem, nec est, ut Græci loquuntur, ὁπὶς δὲ μὲν οὐ, seu hypostasis. Sed est reuera actus intelligendi, pingens illam imaginem in mente, quæ ideo dicitur communis, quia applicari ad multa individua potest, ut, circumferens in mente imaginem cerui, agnoscit ceruos ubicumq; oblatos, figuram ad imaginem in mente conferens.

Nec aliud Plato vocat Ideas, quàm quod Aristoteles nominat species seu εἶδη. Et uterq; tantum de illis imaginibus in mente loquitur. Has dicunt esse perpetuas, quia rose noticia seu definitio, manet in mente, etiam in hyeme, cum nulle vscquam florent rose, & una est vera ac perpetua definitio. Sic dicit in mente pictoris formam seu Ideam pulcri corporis humani inclusam esse. Hec forma non est res extra intellectiōem, sed ipse actus intelligendi, pingens hanc imaginem. Hec sententia & vera est, & intellectu facilis. Platonis grandiloquentia, qui sepe de Ideis figuratè loquitur, & prosopopæias facit, præbuit occasionem posterioribus, ut fingerent Ideas esse communes naturas, nescio ubi volitantes. Has ineptias dum sequitur Scotus, & tamen aliqua ex parte corrigere studet, prorsus ei accidit, quod illi fatuo cribri foramina obstruenti, Nos dictum Boëtii, quod recensui, verum & perspicuum sequamur.

QV ID EST GENVS?

GENVS est nomen commune multis speciebus,

bus, & predicatur de eis in questione, Quid sit, ut cum queritur, quid sit equus? respondetur, Est animal. Quid est libanotis, que vulgo nominatur rosmarinus? Est frutex. Quid est Iustitia? Virgo.

QUOMODO DIFFERUNT

Species, item Genera?

Species dicuntur species specialissima, que sunt proxima individuis, & verè sunt imagines proximè sumptæ ab individuis, ut, homo, equus. Summum genus dicitur genus generalissimum. Inter hæc cetera dicuntur species superiorum, & genera inferiorum.

Substantia, — Genus generalissimum.

Corpus animatum, } Genera & species
Animal, } subalterna.

Homo, — Species specialissima.

Plato, — Individuum.

QVID EST DIFFERENTIA?

DIFFERENTIA est, que cum genere constituit certam speciem, & de specie predicatur in questione.

questione, Quale sit, ut rationale cum animali constituit speciem, videlicet hominem, & ostendit qualis sit species. Virgo est habilis honestè agendi: Gratitudo est viri beneficentem vultu colendi.

QUOTVPLICES SVNT differentia?

DVPLICES sunt. Quedam sunt generales, ut sentiens, que multis speciebus conveniunt. Quedam sunt specificæ & ultima, que uni tantum speciei conveniunt, ut, rationale.

QVID EST PROPRIUM? in: soli speciei
Simpliciter, & non in: individuis. Proprium est inclinatio aut quiddam ad simplex affirmativum, quod uni soli speciei, semper & omnibus individuis eius inest, ut incedens erecto corpore, est proprium hominis. Sed de potentia intelligatur, non de actu. Nam infantes nondum incedunt erecti, & sepe homines cubando alium positum habent membrorum. Sed regulam discant iuniores. Verba in definitionibus sepe potentia, non actum significare. Incedens, id est, quod potest incedere erecto corpore, & ad eum positum & motum conditum est. Ita usitate dicuntur propria hominis loquens, numerans. Sed hæc etiam sunt Dei & Angelorum, & significat, loquens, quod loqui potest, & ad hoc opus conditum est.

RECITATVR etiam hoc loco admonitio de abusu

Prop. est proprium
in: soli speciei
Simpliciter, & non in: individuis
Proprium est inclinatio aut quiddam ad simplex affirmativum, quod uni soli speciei, semper & omnibus individuis eius inest, ut incedens erecto corpore, est proprium hominis. Sed de potentia intelligatur, non de actu. Nam infantes nondum incedunt erecti, & sepe homines cubando alium positum habent membrorum. Sed regulam discant iuniores. Verba in definitionibus sepe potentia, non actum significare. Incedens, id est, quod potest incedere erecto corpore, & ad eum positum & motum conditum est. Ita usitate dicuntur propria hominis loquens, numerans. Sed hæc etiam sunt Dei & Angelorum, & significat, loquens, quod loqui potest, & ad hoc opus conditum est.

abusu vocabuli. Non semper eodem modo voce proprii utimur.

P R I M U M dicitur proprium, quod uni speciei tantum conuenit, sed non omnibus indiuiduis, ut fieri heroicum bellatorem, seu Herculis similem, soli homini, sed non omnibus indiuiduis contingit.

S E C U N D O dicitur proprium, quod omnibus indiuiduis conuenit, sed non soli speciei, ut esse bipedem, non soli homini conuenit.

T E R T I O, quod soli speciei & omnibus indiuiduis conuenit, sed non semper, ut canescere.

Q U A R T O dicitur proprium accommodatissime, de quo hic loquimur, quod uni soli speciei & omnibus eius indiuiduis & semper conuenit, & dicitur de specie in questione, Qualis sit, ut incedens erecto corpore, posse ridere, conueniunt homini.

Q U I D I N T E R E S T I N T E R differentiam & proprium?

D I F F E R E N T I A significat partem constituentem, ut, rationale significat mentem, quæ est pars hominis. Sed proprium significat quiddam sequens rem constitutam, ut, posse incedere erectum, posse loqui, numerare, non constituunt hominem, sed sequuntur constitutionem. Sed cum hoc discrimen differentia & proprii exile & obscurum sit, longiorum de eo commemorationem omitto. Sciantque iuniores sæpe propria pro differentiis usurpari, ut si di-

si dicam: *Magnes est lapis, trahens ferrum, seu: Magnes est lapis, qui sua natura mouetur ad Arcton.* Hæc non constituunt Magnetem, sed sunt inclinationes propriæ huic lapidi. Cum enim differentia propriissime sic dictæ magis lateant, summus discrimina rerum à propriis effectiionibus, imò sæpe ab accidentium coacervatione, ut in descriptionibus plantarum.

Q U I D E S T A C C I D E N S ?

*Quod ad se uel
absq. pte substantiæ corrumpitur*

A C C I D E N S est, quod non per sese subsistit, nec est pars substantiæ, sed in alio est mutabiliter. Et quamquam nullæ substantiæ create omnia accidentia exiunt, tamen plerumque, subinde aliqua abijciunt, & alia assumunt, ut, aqua calefieri potest, & rursus frigefieri. Ex hac separatione intelligimus, aliud esse substantiam, aliud accidens.

Q U O T V P L E X E S T Accidens?

A C C I D E N T I U M alia sunt separabilia, ut frigus ab aqua, noticia à mente, læticia, tristitia à corde. Alia accidentia sunt inseparabilia, ut, quantitas, seu magnitudo à substantia corporea, calor ab igni, humiditas ab aqua, non separantur. Quamquam autem non abijciuntur ab his substantiis, quas recensui, tamen quantitas mutabiliter inest,

ineſt, aliàs eſt maior, aliàs minor. Et calorem in alijs rebus videmus ſeparari, quare aliud quiddam eſſe indicamus, quàm ipſam ignis ſubſtantiam. Hæc brevis commonefactio ſufficiat, ut iuniores diſcant, aliud eſſe ſubſtantiam, aliud accidentia, & cogitatione diſcernant: quia ſæpe neceſſarium eſt diſcrimen, ut aliud eſt anima, aliud timor Dei. Poſeſt enim abijci timor Dei. Et quia ſeparabilia accidentia magis conſpicua ſunt, ideo inde ſumta eſt puerilis deſcriptio: Accidens eſt, quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem. Nec opus eſt ſubtili diſputatione, quomodo defendenda ſit hæc deſinitio, cum non conueniat omnibus accidentibus, quia ignis non abijcit calorem: Sed ſatis eſt reſpondere, hanc deſcriptionem puerilem de plerique accidentibus, & maxime conſpicuis loqui, in quorum abiectione perſpicue cernimus, aliud eſſe ſubſtantiam, aliud accidentia. Hæc ſimplici excuſatione contenti ſimus.

QVOMODO DICVNTVR

Accidentia de ſubiectis?

SCIANT iuniores, accidentium eſſe duplicia nomina, Abſtractum & Concretum. Abſtractum eſt ſubſtantium, ut Grammatici loquuntur, quo nuda ſpecies ſeu forma per ſe conſiderata ſignificatur, ut albedo. Nec dici poſeſt: Paries eſt albedo. Sed concretum eſt adiectiuum, ſignificans ſubie-

ctum

ctum habens formam, ut album. Hæc appellatio-
ne utimur, cum accidentia tribuuntur ſubiectis,
quia album non ſignificat nudam formam.

RVE EST UTILITAS

doctrinæ predicabilium?

VSVS præcipui ſunt quatuor. PRIMVM diſcernunt gradus vocabulorum in ſerie cuiusque predicamenti: Ibi velut tituli ſunt, & indices communium & anguſtarum vocum.

SECUNDO, proſunt ad deſinitiones, quia ſemper anguſtiora vocabula deſiniuntur per aliqua communiora, ut per genus, aut accidentia, item per differentiam & proprium.

TERTIO, proſunt ad indicandas connexiones vocum, id eſt, ad videndum, quæ quibus recte iungi poſſint, quia omnes iuſte connexiones ſeu predicationes, ſecundum communem nature ordinem, congruunt ad aliquem iſtorum modorum. Excipiente ſunt enim predicationes, quas voco inuſitatas, de filio Dei: Deus eſt homo, Verbum caro factum eſt. In reliquis materijs, ubi de communi ordine nature loquimur, non poſeſt iungi vocabulum vocabulo, niſi his modis, ut aut de indiuiduo ſpecies, aut de ſpecie vel de indiuiduo genus, aut differentia, aut proprium aut accidens predicetur. In hos paucos modos erudire propoſitiones omnes in communi ordine nature incluſe ſunt. Nec diſparata

sparsa species de disparata dici potest, ut, homo est asinus. Et hinc sumitur discrimen de predicationibus, quod necesse est iunioribus in conspectu esse, ut considerent, quae propositiones sint necessariae, quae non necessariae. Item, in quibus sermo sit proprius, & in quibus figuratus sit. Id discrimen mox addam, sed prius quarta utilitas recitetur.

QUARTA utilitas est: Necessario cohaerent species, genus, differentia, & proprium. Et propositiones ex his membris factae sunt necessariae. Accidentis vero de subiecto non necessario predicatur, sed contingenter. Ad discerni firma & immota à mutabilibus opus est.

QVOD EST PRÆDICATIO?

PRÆDICATIO, est in propositione attribui prædicatum subiecto. Et ut propositiones, ita prædicationes partimur. Prædicationum alia vera est, quae cum re, de qua aliquid affirmat aut negat, congruit, ut lapis est gravis. Alia est falsa, quae à re dissentit. Sed omissis falsis, partiamur veras.

QVOMODO DIVIDITVR vera prædicatio?

VERA prædicatio aut est regularis, aut figurata, aut inusitata. REGULARIS est, quae congruit ad aliquem modum ex quinque prædicabili-

bus,

bus, id est, ubi species de individuo, aut de specie vel individuo genus, aut differentia, aut proprium, aut accidentis predicatur. *Handt & hoo.*

FIGURATA est in sermone improprio, ubi tamen sententia vera est, & significata similitudine, ut in metaphora, aut significata continente, ut in synecdoche. Et haec doctrina ex Grammaticis huc afferenda est. Congruunt autem figurata cum regularibus in interpretatione, ut, Tyrannus est lupus, id est, est similis lupo. Haec prædicatio congruit cum regulari, quia est accidentis de subiecto: Christus est agnus, id est, est similis agno, qui est victima. Dicitur enim agnus, quia est victima. Iohannes est Elias, id est, similis Eliae, gerens simile munus, emendans Ecclesiam magno impetu spiritus. *Handt & Vulpes.*

ALIAE sunt SYNECDOCHAE, ut flamma in ore Apostolorum erant Spiritus sanctus, id est, cum illa re visibili verè aderat spiritus sanctus.

TERTIUS modus est inusitatus, videlicet, in propositionibus de filio Dei, quarum non sunt alia exempla in tota rerum universitate, ut: Deus est homo, Verbum caro factum est. Haec non congruunt ad regulares, ut alioqui non coniungimus species disparatas, ut, Aper est ceruus, Albedo est sonus. Videndum est autem in hoc genere, quae propositiones sermo Ecclesiae receperit, de qua ro infra & alibi copiosius dicitur. Non dicimus in abstracto: Diuinitas est passa, quia hic natura se-

C

orsum

qua continet predicamenta, est exigua tabella universitatis rerum, distribuit substantias, & substantiarum accidentia. Ac si integrè explicanda essent predicamenta, de omnibus naturæ partibus dicendum esset. Nunc nuda vocabulorum series tantum recitatur, quod ipsum tamen utile est, quia discimus, quibus limitibus includenda sit omnis cogitatio, videlicet, ut à summo vocabulo Entis exorsis, postea diuersas naturas, velut ramos, consideremus, & queramus de re proposita, an sit substantia, aut accidens, & in quo ramo substantiarum aut accidentium collocanda sit.

QVOD DISCRIMEN EST predicabilium & predicamentorum?

FACILE agnosci discrimen potest. Predicabilia sunt velut tituli discernentes gradus in predicamentis, ut si alio colore pingeres hominem, alio animal, ut agnosci posset, utrum nomen sit commune. Sed nomina in predicamentis sunt proxime rerum appellationes: Predicabilia vero sunt harum appellationum distinctiones.

QVOD SIGNIFICAT nomen κατηγορία?

DICTVM est & antea de nomine κατηγορία, vel in genere est commemoratio, vel ut in foro nomi-

men usurpabatur, accusatio. Et initio ex foro nomina quedam ad artem dicendi translata sunt. Quare si κατηγορία ex foro ad scholas translata est, id eo factum est, ut sicut in foro necesse est disertè nominari crimen, ut, Verres est fur, ita discerent, rectè dicturi, propositiones planas & perspicuas constituere, & viderent, quæ vocabula quibus rectè iungi possint. Sed si nomen κατηγορία non accusationem tantum, sed in genere commemorationem intelligimus, hic titulus significat hanc doctrinam ostendere, quæ vocabula quibus rectè iungantur, seu quæ vocabula cuiusq; speciei naturam indicent & commemorent, quid sit subiectum. Ut cum queris, quid sit virtus, non dicis, ut in disputatione apud Senecam legitur: Virtus est animal, Sed in suo domicilio genus queris. Hanc ipsam ob causam artes traduntur, ut veritas aspiciatur, & proprijs verbis efferatur, ac vitentur prestigia & ludi sophismatum. Tenenda est igitur series vocum, ut quæ rectè iungi possint, discatur. Ideo nomen κατηγορία hic usurpatur, quasi dicas: Predicatio, in qua cernitur, quæ vocabula quibus attribuenda sint.

QVINTILIANVS satis eruditè de usu predicamentorum loquitur, iudicat esse statum Rhetoricos, id est, Cum de homine aut de re aliqua dicturus es, dic primum de substantia eius, postea de quantitate, deinde de qualitate, de relationibus, de loco, de tempore, &c. Ut si de virtute dices, dic primum

num quid sit, postea partire, deinde qualis res sit, sine potentia naturalis, affectus, an habitus: deinde, quæ virtus quæque deceat, postea ubi sit. Cum autem predicamenta sic intelliguntur, ut in Rhetorica status, magis congruit nomen forense κατηγορία. Sed nos predicamentorum usum ita monstramus, ut non spargamus unam rem in omnia predicamenta: Sed unius speciei in uno predicamento, certum domicilium attribuimus, ut inde sumi vera definitio possit. UETVS autem titulus libri predicamentorum fuit, αἱ ἑπτὰ κατηγορίαι, id est, de vniuersalibus seu generalibus capitibus, unde sumitur oratio de qualibet materia. Atque enim libellum Aristotelis, Archyta veteris scriptum esse, aut excerptum ex Archyta doctrina. Sed hic titulus αἱ ἑπτὰ κατηγορίαι, significat eos intellexisse, in hac serie proponi distributionem rerum precipuarum, in quam intueri necesse sit, quacumque de re dicatur.

QVÆ EST UTILITAS predicamentorum?

ETIAM SI hoc loco nuda distributio substantiæ & accidentium, sine longa explicatione proponitur, tamen hæc ipsa commonefactio valde utilis est, ostendens, discernendam esse substantiam ab accidentibus, & discernens absoluta à relatiuis. DEINDE ubi & in quibus domicilijs genera de-

finitio-

finitionum querenda sint, hæc ipsa, quauquam breuis, tabella monstrat. ET cum accedit mediocris explicatio discitur in hac parte ratio rectè definiendi. Constat autem in omni explicatione primum constituendas esse definitiones, & totam definitionum doctrinam maximè necessariam esse.

QVOT SVNT PRÆDI- camenta? Decem.

I.	Substantia,	VI.	Passio,
II.	Quantitas,	VII.	Quando,
III.	Qualitas,	VIII.	Ubi,
III.	Relatio,	IX.	Situs,
V.	Actio,	X.	Habitus.

DICVNTVR autem genera generalissima, id est, summa, quia ab his proximè acceditur ad vocabulum, quod inter omnia in rerum natura primum est, videlicet, ΕΝΣ. Ut igitur ordo rectius teneri possit, supra ordines predicamentorum semper memineris collocandum esse vocabulū ΕΝΣ, ut in inquisitione rerum habeat mens quasi metam, ubi resistat. Si enim sine fine vagaretur, fierent incerta & confusa omnia. Versatur itaque omnis inquisitio inter species specialissimas, seu infimas, quæ sunt proximè indiuiduis, & genera generalissima, quibus primum vocabulum ΕΝΣ proximum est.

Substantia, Enim, post Quid, Relatio, et Inquisitio, Quando, ubi, Situs, Actio, passio, habitus.

Accidens per se incommensurabile est, quod videmus, accidens, incommensurabile.
Substantia per se incommensurabile est, quod videmus, substantia, incommensurabile.
Sustinet, in quo dicitur a quo hoc sunt.

LIBER
QVÆ EST PRIMA
divisio ENTIS?

HÆC EST, Ens aut est substantia, aut est
accidens.

QVID EST SUBSTANTIA?

SUBSTANTIA est Ens, quod reuera proprium
esse habet, nec est in alio, ut habens esse à sub-
iecto. Hæc definitio communis est Deo, & creatis
substantiis. Sed de creatis traditur definitio illu-
strior, quia mens humana per accidentia agnoscit
substantiam. Non enim cernimus oculis substan-
tias tectas accidentibus, sed mente eas agnoscimus.
Cum videmus aquam manere eandem, siue sit fri-
gida, siue sit calida, ratiocinamur, aliud quiddam
esse formas illas discedentes, & aliud quod eas susti-
net. Est ergo satis accommodata definitio: Sub-
stantia est Ens, quod habet proprium esse, & susti-
net accidentia. HÆC qualicunque descriptione
contenti sumus, & cogitemus, quæ sit imbecilla aci-
es humane mentis, quæ quasi foris & procul res
aspicit, nec intus eas contemplatur. Et accidentia,
quantitates, qualitates, effectiones, passionis consi-
deremus, quantum conceditur, & Deo gratias aga-
mus, quod aliquo modo & sese, & naturam rerum
nobis ostendit, & aliquas noticias certas tradidit,
& appetamus consuetudinem celestem, in qua no-
ticia Dei & aliarum rerum erit illustrior.

Quomodo

QVOMODO DIFFERUNT
primæ & secundæ substantiæ?

ARISTOTELES vocat primas substantias
individuas, hunc hominem, hunc equum. Secundas
substantias vocat species & genera, quod eò reci-
tandum est, quia dictum memorabile addit: De-
structis primis substantiis, nihil reliquum est, id
est, nec accidentia reliqua sunt, quia sunt tantum
in individuis, nec secundæ substantiæ, videlicet, ge-
nera & species, seu Idea, sunt aliquid extra intel-
lectionem.

QVÆ SVNT APPEL-
lationes substantiæ?

ARISTOTELES in hoc predicamento usus
est nomine, οὐσία, quod proprie est essentia. Postea
etiam multi generaliter utuntur nomine οὐσίας,
ad cuius similitudinem Latini dixerunt substan-
tiam. Et ὑπόστασις, quod vocarunt quiddam, quod sub-
sistit, id est, non tantum cogitatione pingitur, nec
ut accidens in alio heret, nec evanescit in alio, aut
cum alio, sed reuera habet proprium esse. Dis-
cant autem iuniores, quomodo Ecclesia his vocabu-
lis usa sit. Nomine οὐσίας utitur pro Essentia, si-
cut hic quoque dicitur. Sed hypostasim & personā vo-
cat individuum, intelligens, incommunicabile, ut cū
dicit, tres esse Hypostasim seu personas diuinitatis.

C 5

Recita

RECITA ORDINEM substantiarum.

SUBSTANTIA.

Corporea		Incorporea,	
Simplex,	Mixta,	Infinita,	Finita,
Cælum,	ex Elementis	Deus.	Angeli.
Stelle,	composita,		Anima.
Elementa,	<i>Ignis, et Ignis, Aer, & Spiritus.</i>		
	<i>Perfekte mixta,</i>	<i>Imperfekte mixta,</i>	
		<i>Fulmina, Vapores, fumi,</i>	
		<i>fulgur, nebula, nix, nix,</i>	
		<i>trava in aere.</i>	
	<i>Animata, Inanimata,</i>		
	<i>Lapis, gemme,</i>		
	<i>Metalla, aurum, plumbum, vitrum.</i>		
Sentiens,	Non sentiens,		
Animal,	ut plantæ.		
Rationale,	Irrationale,		
Homo,	Equis.		
Plato.			

AD QUID PRODEST nosse hunc ordinem?

PRIMUM hoc ipsum utile est, videre seriem
substantiarum in hac tota universitate rerum, quam
mente

mente circumferentes, discernimus Deum à rebus
creatis, & cum species creatas enumeramus, magis
acquiescimus, quasi finem & metas nature intuen-
tes, multarum etiam usum simul consideramus.

GENERA etiam in definitionibus sumuntur
ex hac tabella. Et, si explicatio longior instituere-
tur, multarum specierum integræ definitiones ad-
derentur, ut,

Quid est Deus?

DEUS est essentia incorporea, intelligens, im-
mense potentia, sapientia & bonitatis, verax, bene-
fica, iusta, casta, liberrima, causa univæse nature
& ordinis, ac boni in natura, requirēs in genere hu-
mano ordinem actionū congruentem ad ordinem in
sua mente, & puniens huius ordinis violationem.
HANC descriptionem mentes humana, etiam ex-
tra Ecclesiam, & sine singulari revelatione, discunt
ex demonstrationibus, & membra præcipua sunt in
hac tabella. Et quanquā vera descriptio est tamen
nondum est integra. Necesse est enim de Deo sen-
tire, sicut sese illustribus testimonijs patefecit. Idcirco
in Ecclesia ad priora membra diserte additur per-
sonarum nomina: Deus est essentia incorporea, in-
telligens, immense potentia, sapientia & bonitatis,
verax, benefica, iusta, casta, liberrima, quæ est pater
eternus, qui genuit filiū imaginē suā, et filius, qui est
imago patris, et spiritus sanctus. Sicut patefecit se
divinitas, quæ condidit cælū & terrā, & ceteras natu-
ras in eis, et in genere humano sibi colligit eternam
Ecclesiam

Ecclesiam, & suam voluntatem illustribus testimonijs, ut resurrectione mortuorum, declarauit. Sic in Ecclesia necesse est addi quedam descriptioni Dei, quam mentes humane sua luce cernunt, quia Deum necesse est agnoscere & inuocari, sicut se patefecit.

Quid est cœlum?

EST substantia finita, corporea, simplex, lucida, figuræ circularis, dissimilis elementis, nec obnoxia corruptioni, ut elementa, circumdans omnia reliqua mundi corpora. In hac descriptione vides multa membra sumi ex tabella huius predicamenti. NON addam plura exempla, ne opus immodicè crescat. Sed tamen sciant iuniores, hinc parnam tabellam proponi, ut series rerum consideretur, quarum explicatio integra postea traditur in reliquis Philosophiæ partibus.

UBI COLLOCANDÆ SUNT
partes substantiarum?

PARS semper in eodem ordine ponenda est, in quo totum collocatur. Caput, pedes, pectus, sunt partes animalis, & reuera sunt substantia.

ITEM, Priuatiua nomina referantur ad domicilia earum rerum, quibus opponuntur, ut, lux est qualitas, ad idem domicilium & tenebra referantur. Ita & hoc loco cadauer referatur ad predicamen-

dicamenti seriem, ubi animal recensetur.

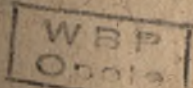
Cum dicimus: Roscius sustinet personam Agamemnonis, PERSONA in quo predicamento?

EST & hæc insignis utilitas doctrinæ predicamentorum, quod vocabula perspicue discernit. Cum dico: Roscius sustinet personam Agamemnonis, hic persona nequaquam significat substantiam, sed nomen relatiuum, est hoc loco persone, significans esse ordinatum, ut sit imago alterius, vel imitatione alium representet, quasi alius ille sit in conspectu. Sed longe aliter intelligatur vocabulum, Persona, cum dicis: Filius Dei est persona. Hic enim persona verè est substantia, sicut hypostasis, & nomen persone collocetur in predicamento substantiæ, sicut Plato aut Iohannes. Significat enim indiuiduum, intelligens, incommunicabile.

Cum dicimus:

VERBA puellarum folijs leuiora caducis,
In eo dicto, VERBUM in quo predicamento est?

IN predicamento Qualitatis. Significat enim sonos, qui sunt percussiones in aëre euanescentes, & sunt accidentia. At longè alius usus est vocabuli, Cum Filius Dei vocatur verbum, ut Ioan. 1. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hic enim abŷos significat

significat Filium Dei. In ea significatione *Abys* pertinet ad predicamentum substantie. Dicitur autem filius Dei *Abys*, quia est imago aeterni Patris, cogitatione genita.

QUOT SVNT PROPRIETATES substantie?

Tres. *PRIMA*, Substantie non sunt in subiecto, ut accidentia, sed ipse sustinent accidentia. Est autem partes substantie sunt in corpore, ut in toto, ut sanguis est in corpore humano, tamen aliter accidentia sunt in subiecto, quia etiam sanguis proprium esse habet, & corpus est peculiare. Sed accidentia tantum habent esse in subiecto, & à subiecti substantia.

SECUNDA, Usitate sic dicitur: Substantia non recipit magis, nec minus, ut, Hercules non est magis homo quam Paris, etsi accidentibus valde differunt. Sed hæc annotatio non est magni momenti, nec subtiliter de ea disputandum censeo.

TERTIA proprietas leuior & frigidior est: Substantie diuerse non dicuntur contrarie, sed dissarate, ut ignis & aqua, lupus & onis. Usitatum est enim contrarietatem propriè qualitatibus inter se pugnantibus tribuere. Hæc recitantur propter scholarum consuetudinem, quæ sic loquuntur. Nec refeco ad vinum hæc dicta, de quibus *Physici* subtilius disputare possent, qui dicunt:

Quic-

Quicquid corrumpitur, à contrario corrumpitur, ut terra ab igni. Est autem ibi sic corruptio per contrariam qualitatem, tamen principale agens est forma ignis. Sed hæc omitto, Vitanda est enim nimia subtilitas, ut verè dictum est: Crede mihi, sapere est non nimium sapere.

De prædicamento

Quantitatis?

QV ID EST QV ANTITAS?

QV ANTITAS est magnitudo rei, vel numerus. Et quantitati propriè conuenit mensurari, vel diuidi. Est autem non opus est curiosè querere causam, cur post substantiam mox recenseatur quantitas: tamen hoc cogitetur, numerum mox comitari res quælibet: Et magnitudo ita haret in substantia corporea, ut nunquam prorsus eam exuat substantia corporea. At multæ qualitates amittuntur. Traduntur autem hic breuissime descriptiones, ne in hac tabella, in qua rerum vniuersitas proponitur, tam insignia accidentia, magnitudo & numerus prætereatur. Sed copiosior de eis doctrina in *Arithmetica* et *Geometria* traditur. Nomenclaturæ igitur paucarum specierum breuiter recitabimus.

QV Æ EST PRIMA DI- uisio quantitatis?

Alia

ALIA est quantitas continua, alia discreta. *CONTINUA* est magnitudo corporum, videlicet, longitudo, latitudo, & profunditas. *DISCRETA* est numerus, item oratio, quam cur hic vetustas recenset, postea breuiter dicam.

QUOT SVNT SPECIES

Quantitatis continue?

Tres. *Linea*, *Superficies*, & *Corpus*.

LINEA est longitudo sine latitudine, & profunditate, cuius extrema sunt duo puncta. Sciunt autem iuniores, non dici hic de linea picta, sed mente cogitanda est sola longitudo abstracta à corporibus, ut *Mathematicus* considerat quantitates sine materia. *SYPERFICIES* est longitudo & latitudo sine profunditate, one dicke. *CORPUS* est longitudo, latitudo, & profunditas. Sciunt & hoc loco, *Corpus* in substantia aliud significare, aliud in quantitate. *Corpus* in substantia significat rem, quæ habet materiam, ut cælum, elementa, aut mixta ex elementis. Sed in quantitate corpus significat magnitudinem cogitatione distinctam à materia.

QVID EST NUMERVS?

NUMERVS est multitudo ex unitatibus collecta,

lecta, ut, duo, tria, quatuor. Consilium autem antiquitatis diligenter considerandum est, quod post substantiam statim mentionem fecit numerorum, quia res primum discernimus ac ordinamus numeris: Ac nisi numerorum noticia mentibus humanis insita esset, horribiles tenebre essent. Ut autem Deus à creaturis discerni possit, ut sciamus à Deo initium esse cætarum rerum, item, ut audientes vnum esse æternum Patrem Domini nostri Iesu Christi, seingamus nos ab Ethnicis, qui fingunt deos innumerabiles, denique, ut in tota vita rerum discrimina numeris effici possint, hæc lux mentibus insita est. Sed nulla eloquentia utilitatem numerorum satis exponere potest.

QVARE ORATIO IN HOC

predicamento recensetur?

Nos collocabimus orationem in sonis, in predicamento qualitatis. Id erit magis perspicuum. Sed ad numerum ideo collocavit antiquitas orationem, quia in ea sunt diuersa interualla syllabarum & dictionum, ut in numeris, & mensura diuersæ, aliæ syllabæ longæ sunt, aliæ breues. Sed huic inutili commemorationi nolo immorari. Restat breuis commune factio de proprietatibus quantitatis.

QUOT SVNT PROPRIETATES

quantitatis?

D

Tres.

Tres. PRIM^a, Quantitatum per sese nulla est efficacia, seu effectio. Hæc admonitio utilis est. Refutat enim superstitionem eorum, qui morbis mederi conantur, figuris certis de collo suspensis. Sunt enim figure modi quidam seu positi quantitatis, ut infra dicemus. Cum autem nulla sit efficacia quantitatum & figurarum, manifesta est amentia utentium illis superstitiosis seu magicis ritibus. Ut autem effectio nulla est quantitatum, ita nec diuersæ species quantitatis dicuntur contrariæ.

SECUND^a proprietas: Quantitatibus propriè conueniunt relationes, Equale & inæquale, par & impar, &c.

TERTI^a proprietas: Quantitates non recipiunt magis & minus, sed maius & minus.

De Qualitate.

QV^ID EST QV^ALITAS?

QV^ALITAS est forma, per quam substantia est efficax, seu, quæ mouet sensus. Ac vide ordinem in hac doctrina. Initium est substantia, Hæc postea numero discernitur, & vestitur magnitudine. Nunc, cum de qualitatibus dicitur, arma ei attribuuntur: Nam substantiæ non sunt ociose. Nunc igitur recensentur instrumenta, per quæ
sunt

sunt efficaces, postea de ipsis actionibus dicitur. Ac profecto admiratione digna est sapientia veterum, qui res in natura præcipuas, quasi euolutas, & in hac tabella, tanquam in illustri loco positas, spectandas proposuerunt. Fontes omnium actionum in hominibus, ut de ceteris animantibus aut naturis non dicam, hæc tria sunt: ἔξῃς δυνάμεις, καὶ πάθη. Hæc tria genera valde insignia hîc in prædicamento qualitatis, ordine in tres distributa species recensentur, & eruditè discernantur.

QVOT SVNT SPECIES qualitatis?

Quatuor. Habitus, Potentiæ naturales, Affectus, Figura.

QV^ID EST HABITVS?

HABITVS, Græcè ἔξις, est qualitas comparata ex crebris actionibus in hominibus, quæ rectè & facillè homines efficere illas actiones possunt, quæ à suo habitu gubernantur & inuuantur, ut, in Luca pictore ars pingendi est habitus, didicit pingere Lucas, & postquam manus assuesceta est, facilius & certius pingit eas lineas, quas mens intuetur & pingere iubet, quàm alijs rudes pingerent.

FITNE HABITVS IN omnibus naturis?

Non, sed tantum in rationali natura, quia tantum rationalis natura assuescitur potest. Nec cerni oculis, nec verbis satis exponi potest, que res sit habitus, sed agilitas quedam est. Ut enim cera tractata digitis sit mollior, ita quedam hominis partes sunt agiliores usu, & quasi facilitatem quandam seu molliciem induunt. Nec alia causa querenda est, nisi quia Deus naturam rationalem condidit talem, vult eam doctrine capacem esse, & eam posse ad virtutem flecti. Nam ad hoc duo bona precipue eam condidit, ut discat doctrinam de Deo & alijs rebus bonis, & ut flectatur ad virtutem.

QVO MODO FIT PERFECTUS HABITUS?

Idem in hoc predicamento discernuntur potentia & habitus, ut sciamus, aliud esse habitum, qui nostra assuefactione comparatur, ut, faber didicit fabricare horologium, Aliud esse naturalem potentiam, qua nascitur ea in re, cuius est propria, ut potentia trahendi ferrum in magnete. Sed tamen natura hominum talis est, ut alia ad alias artes seu virtutes etiam à natura impetus aliquos habeat, quibus excitatis studio & doctrina, citius arripitur habitus, ut cum in Iosquino naturales ad Muscam impetus essent, audius arripiebat harmonias, & diiudicabat rectius, quam alij.

Deinde

Deinde cum ars accederet, didicit facilius. Ita habitus in eo factus est ardentior & firmitior, & altius in ipsos nervos, quibus reguntur sensus, penetravit. Contra, ubi desunt naturales impetus, etsi utcumque assuescitur talia ingenia possunt, tamen habitus imperfecti sunt, ut, Chærilus quoquo modo facie versus, sed non fundit simili ubertate & suavitate ut Homerus. Ideo dixit Horatius:

Tu nihil inuita dices faciesque Minerva.

Unde sit autem ingeniorum dissimilitudo, & unde sint diuersi in natura impetus, inquirendum est in Physicis.

QVO MODO DIVIDITUR HABITUS?

DIVIDITUR penes subiecta. Usitatum est enim accidentia per subiecta discernere. Sunt igitur alij habitus corporis, alij anime. Habitus corporis, ut palestrica, saltatoria, iaculatoria.

HABITUS anime duplices sunt. Alij sunt habitus intellectus, alij voluntatis. Hic ingredimur commemorationem artium & virtutum. Genus autem habituum intellectus vocatur Noticia.

QVOTVPLEX EST NOTICIA?

DVPLEX, Alia est noticia obiecti simplicis, ut recordatio Caroli Imperatoris. Alia est noticia

ticia propositionum, quibus assentimur aut non assentimur; Alia enim noticia certa est, alia incerta. Ac noticia incerta dicitur Opinio, cum videlicet agnitam propositionem non amplectimur firma assensione, Sed languidè partem unam magis probabilem esse existimamus.

QVÆ EST CERTA
noticia?

Hec species habet, Noticiam principiorum, Scientiam, Artem, Prudentiam, Fidem.

NOTICIA principiorum est, agnoscere principia luce mentis nobiscum nata, & firmo assensu ea amplecti, naturali iudicio, sine confirmatione, ut bis 4. esse 8. sine confirmatione certò constitui-
mus. Ita has primas propositiones firmas & immotas esse naturali iudicio statuimus: Totum est maius qualibet sua parte. Quodlibet est aut non est. Ac infra de principijs copiosius dicetur.

SCIENTIA est noticia vera conclusionum, quibus propter demonstrationem firmiter assentimur, ut hanc propositionem: Cælum est finitum, firma assensione propter demonstrationem amplectimur.

ARS est noticia vera faciendorum seu fabricandorum, ut Architectonica. Sic Aristoteles discernit vocabula scientia & artis, sed sepe promiscuè usurpantur. APUD Quintilia-

NUM

num extat definitio stoica artis, ubi ars pro scientia sumitur. Eam definitionem Græcis verbis recitabo, ut apud Lucianum extat, quia verba Latina apud Quintilianum obscura sunt, & definitio ipsa propterea studiosis gratior esse debet, quia admonitionem de fine artium continet, quæ in alijs definitionibus non recensetur. Ait enim artem doctrinam certam esse de talibus rebus, quarum aliqua sit in vita utilitas. Significat artes diuinitus hominibus monstratas esse propter multas utilitates, quod in Arithmetica, Architectonica, & multis alijs manifestè conspici potest. Et in discendo eligamus doctrinam vitæ utilem, & sepe nobiscum cogitemus, ad quem finem ea quæ discimus, referenda sint. Verba hæc sunt: τέχνη ἐστὶ σύστημα ἐγκυκλίων ἐπιστημοναίων, πρὸς τι τέλος οὐκ ἐκείνῳ, ἀλλ' ἐν βίῳ, id est, ars est ordo certarum propositionum, exercitatione cognitarum, ad finem utilem in vita. Vocat enim καταλήψις propositiones certas & firmas, seu demonstrationes, quia κατάληψις, vocabunt certò comprehensa, ut sepe Plutarchus loquitur. Et quia doctrina sit illustrior sepe cogitata, & assensio firmior, cum in usu experimur præcepta. Ideo addit particulam, de exercitatione. Postremo addit admonitionem de fine, & utilitate. Præstigiatorum celeritas etsi est habitus, tamen remoueatur ab artium ordine, quia nec certum habet demonstrationem ordinum, nec vitæ utilis est.

D 4

Prudentia

PRUDENTIA est noticia vera, que secundum rectam rationem regit deliberationes in electione honestarum actionum, & rerum utilium. Ac prudentiam vocat Aristoteles habitum practicum, id est, regentem actiones: *τέχνη* vero habitum continentem, id est, regentem fabricationes. Scientiam, habitum regentem speculationes.

SPECIES prudentie, sunt legum & aliorum preceptorum honestorum noticia. Cum igitur queritur definitio doctrine Iurisperitorum, hinc genus sumatur. Iurisperitus definit, *ius* esse artem boni & equi. Brevis descriptio est, sed tamen si dextrè intelligatur, non erit absurda. *Ius* nominat doctrinam seu leges ipsas, Hanc doctrinam nominat artem, ut artem communiter dicimus pro scientia, & pro cognitione probabilium preceptorum. Deinde differentiam sumit ab obiecto circa quod versatur hæc noticia, scilicet circa equalia & inequalia. Hæc explicatio vera est, & sciant iuniores, doctrinam illam legum, non, ut multi putant, tantum esse potentum arbitria, sine veris rationibus seu demonstrationibus. Sed ut medicorum doctrina partim scientia est, & demonstrationes habet, partim habet præcepta probabilia: Ita legum doctrina partim verè scientia est, quia exordium demonstrationes habet, partim habet probabilia præcepta. Sit igitur hæc definitio: **IURIS** civilis doctrina est noticia discernens iusta & iniusta, extructa ex legibus nature, partim per demonstra-

monstrationes, partim probabilibus rationibus, ita, ne quid recipiatur pugnans cum legibus nature, regens certè civitatis mores & pacem. Talia exempla ostendunt, ex predicamenti sumi definitiones, aut certè genera & aliqua membra definitionum.

FIDES est noticia propositionum certarum, quas firma assensione amplectimur, propter assensionem testium veracium, ut iudex assentitur narrationi propter testes veraces. Credimus fuisse Alexandrum regem Macedonum, & bella gessisse cū Dario rege Persico, quia id consentientibus testimonijs multorum populorum & scriptorum, qui fallere non volebant, traditum est.

QVÆ EST DIVISIO habitus voluntatis?

SVPERA habitus intellectus recensui, quorum genus est noticia. Et in illud domicilium omnes noticie seu doctrine includantur. Nunc ad habitus voluntatis accedamus, qui dicuntur proprie boni aut mali.

VIRTUS est habitus bonus, quia est habitus inclinans ad agendum secundum rectam rationem, que est regula bonitatis in actione, quia congruit cum aeterna & immota regula in mente divina.

VICIUM est habitus malus, quia inclinat ad

agendum contra rectam rationem. Cum igitur disceperet à mente diuina, habitus malus est.

IAM sub virtute species collocantur, quarum aliquæ sunt propria Ecclesie Dei, aliquæ communes cum alijs hominibus.

FIDES est noticia, qua firmo assensu amplectimur totam doctrinam à Deo traditam Ecclesie, & in hac etiam promissionem reconciliationis, quam apprehendentes accipimus remissionem peccatorum fiducia filij Dei, & hac fiducia acquiescentes in filio Dei, accedimus ad Deum, & nos recipi & exaudiri statuimus, & eum inuocamus.

SPES est expectatio vite eterne propter filium Dei certa, & expectatio auxilij & mitigationis calamitatum in hac vita, iuxta consilium Dei. Differunt fides & spes, quia fides & noticiam significat, & deinde fiduciam in voluntate accipiente præsens beneficium, scilicet remissionem peccatorum. Spes autem est expectatio future liberationis.

DILECTIO est obædire omnibus præceptis Dei, in vera fide & cum quadam leticia, principaliter ut ipsum honore afficiamus. Sic Iohannes in prima Epistola describit dilectionem: Dilectio Dei est, mandata eius seruare. Sed si arderent corda nostra magno incendio amoris erga Deum, hæc definitio magis intelligi posset. Nam vera dilectio est in vera fide & illo incendio amoris & leticia, obædire omnibus præceptis, quod etsi in hac vita inchoan-

inchoandum est, tamen valde languidum est, ut aliàs copiosius dicitur.

TIMOR Dei, qui vocatur seruilis, & est custos discipline, est habitus, qui inclinat, ut reuera expauescamus agnitione ire Dei & poenarum. Sed cum accedit fides, qua corda in pauore eriguntur consolatione, & accedunt ad Deum, fit virtus & timor filialis.

TOLENTIA est virtus obædiens Deo in ærumnis, quas docet perferendas esse, ita, ne fracti dolore faciamus contra mandata Dei, estq; coniuncta obædientia cum spe auxilij diuini, propter Filium mediatorem.

PHILOSOPHICÆ definitiones.

IUSTICIA vniuersalis est, obædire omnibus legibus, quæ ad nos pertinent.

IUSTICIA particularis est virtus, suum cuique tribuens. Hanc definitionem Plato scribit à Simonide traditam esse. Et quod in textu dicitur: Est constans & perpetua voluntas. Hæc verba sunt descriptio habitus, quasi dicat: Iusticia est firma opusculis, seu firmum decretum, seu firmum propositum voluntatis, ut suum cuique tribuat.

VERITAS seu veracitas est virtus, quæ inclinat voluntatem, ut veras sententias amemus, vera constanter dicamus & ineamur, & in ipsa vita specie

se specie vitemus simulationes & occultationes.

MODESTIA est virtus, qua in opinione de nobis & in sermone & gestu seruamus conuenientiam, videlicet ne nobis in opinione aut in sermone maiora imbecillitate nostra tribuamus, neque appetamus maiora, neque in gestu discedamus à natura, & persone ac locorum ordine.

FORTITUDO est virtus propugnatrix iusticie, videlicet, depellens pericula, que recta ratio iubet depellere, & ita perferens erumnas, quas recta ratio iubet perferre, ne fracti dolore faciamus contra iusticiam, aut alias virtutes, ut, Cato non est fortis, quia fractus dolore facit contra iusticiam, cum se se interficit.

Est autem hæc doctrina de virtutibus in alijs libris proponenda est, tamen exempla hic aliqua recitari necesse est, ut domicilium agnoscat, in quo collocande sunt virtutes, & usus predicamentorum fiat illustrior, ac precipuarum virtutum descriptiones sepe inculcari utile est. Experientur etiam studiosi postea in theologicis & ethicis disputationibus se iuuari hac qualicunque declaratione habitus, & distinctione subiectorum.

VIDENDUM est etiam, que virtutes superiorum species sint, ut, **GRATITUDO** complectitur duas virtutes, Veritatem & Iusticiam. Profiteretur enim Gratus, vere aliunde se beneficiū accepisse, nec sibi alienum decus arroganter tribuit, & obligat se vicissim ad aliqua officia.

SEDV-

SEDVLITAS etiam est iusticia species, suos cuique labores attribuens, Est enim virtus inclinans, ut non ingeramus nos alienis negotijs, sed nostrum officium recte faciamus. Extrema sunt, ignavia & πολυπραγμοσύνη, que vicia ambo cum iusticia pugnant. Ignauus multa negligens, Reip. aut suis nocet. πολυπραγμων ingerens se intempestiue, turbat ordinem, & impedit necessaria.

Est & **AMICITIA** species iusticie, quia est virtus, pro vera beneuolentia reddens veram beneuolentiā, & prestans mutua quadam officia pro modo facultati, liberali pectore, virtutis causa.

SED integra doctrina de virtutibus aliunde sumatur, que quidem studiose discenda, & assidue cogitanda est, non solum, ut norma sit morum, sed etiam propter has duas grauissimas causas, quarum altera est, quod agnitio virtutum & discriminis honestorum & turpium in mente humana, firmum & illustre testimonium est, confirmans esse Deum. Altera causa est, quod virtutum intellectus monet, qualis sit Deus, & discernit eum à rebus non intelligentibus & deprauatis. Non inuoces statuam, nec terram, seu vestem, seu ignem, sed essentiam intelligentem, inspectantem & exaudientem nos, veracem, iustam, equalem, beneficam, castam, verè irascentem sceleribus, & tamen placabilem, & quidem sine ὑποπόνοια, &c. Quare propter agnitionem Dei, virtutum doctrina studiosius discenda & sepius cogitanda est.

QVA

QVÆ EST SECUNDA

species qualitatis?

SECUNDA species qualitatis nominatur Naturalis potentia vel impotentia. Sunt autem naturales potentie, vires non accersite, aut arte in substantias transfuse, sed in eis nate, ut sint cause certarum actionum, ut potentia sentiendi, videndi, audiendi. Potentia moriua in nervis, & alijs organis. Item in ventriculo naturalis potentia vertendi cibum in chylū. In corde naturalis potentia ex sanguine gignendi spiritum. In magnete potentia trahendi ferrum. In vino potentia calefaciendi & nutriendi corpora, quæ potat. Et e contra naturales impotentie sunt, ut, Olea moritur quercui insita. Balsami lignum moritur ferro attrectatum. Vulpes moriuntur manducatis amaris amygdalis. Deniq; in tota natura passim obuia sunt exempla. MONENT igitur Dialectici, discerni natia ab accersitis, ut sciamus, quæ res humana diligentia parari possint, quæ non possint parari. In Homero, Ouidio, Eobano, utrunq; est, inclinatio naturalis ad fundendum carmen, Sed accessit habitus arte & exercitatione comparatus, qui cum à natura adiungetur, multo felicior est, & cum natura ex-culta sit arte, ipsum etiam naturæ bonum sit melius. Ita videndum est, ut naturæ bona foveantur & regantur: Et mala naturæ, quantum fieri potest, arte & assuefactione contraria emendentur.

IN

IN QVÆ SPECIE COLLOCAN

de sunt σοφία naturales?

UTVS & dulcis appellatio apud Græcos est, σοφία φυσική, quasi dicas, naturalem beneuolentiam. Est enim in parentibus non monstrosis in intimo sinu cordium mirificus quidam amor erga natos, non accensus consuetudine, ut amor erga alienos, sed naturale incendium est, quod Deus ita voluit in nobis flagrare, ut esset commonefactio de suo amore erga Filium, & erga nos. Vicissim & in natis erga parentes, fratres, sorores, naturalis quedam beneuolentia est. Hæ bonæ inclinationes nominantur σοφία φυσική, & rectè collocantur in hac specie. Essent autem puriores, si natura hominum non deprauata esset. Ideo accedat doctri-na, quæ moderetur eas & regat, ut antea dixi, inclinationem ad poëticen eruditione iuuandam esse. Si quis autem magis volet σοφία collocare in tertiam speciem, inter affectus, non repugno.

In qua specie collocandum est malum in homine, quod vocatur viciosa CON-
CUPISCENTIA?

Infrà dicemus, nomen peccati relatiuum esse. Sed materiale peccati originis vocant prauam concupiscentiam, quod nomen ut in Ecclesia ple-rumq; loquimur, non de actionibus, sed de fonte actionum, videlicet, de viciosa inclinatione in cor-
de, uen-

de, ruente contra legem Dei, intelligitur. Hæc praua inclinatio verè est impotentia, & in hac secunda specie qualitatis collocanda. Nam in natura integra hominis, non fuisset discordia mentis & cordis, sed cor obtemperasset menti rectè iudicanti sine contumacia. Illa harmonia turbata, cor nunc languidius factum, ruit contra legem, quò rapiunt cæci affectus. Hæc infirmitas est impotentia.

QVÆ EST TERTIA

species qualitatis?

Passio & passibilis qualitas, ut vocalulis illorum utar, qui olim sic interpretati sunt Aristotelem, id est, affectus, & alie qualitates, quæ sunt propria sensuum obiecta. Antea duas res, quæ multarum actionum causæ & retrices sunt, recensui, ἔξωτος καὶ ἑνὸς αὐτοῦ, Nunc accedunt affectus πᾶσιν, magis rapidi gubernatores. Et ut ἑνὸς in corde faciunt mutationes, quæ sensu percipiuntur, ita in reliquo corpore calor, frigus, humiditas, siccitas, faciunt alterationes, ut vocant, quæ sensu percipiuntur. Ideo in hoc domicilio simul collocauit Aristoteles affectus, & obiecta sensuum. Etsi igitur de affectibus variè disputari potest: tamen interrogati, in qua specie qualitatis recensendi sint affectus, respondeamus, recenseri eos in tertia specie. Pertinent autem huc & sensuum obiecta, de quibus prius dicam.

Obiecta

OBIECTA visus propria sunt lux & color. OBIECTVM auditus soni, quorum appellatione & vocem articulata, orationem, & singula verba complector. OBIECTVM olfactus, odor. OBIECTVM gustus, sapor. OBIECTVM tactus, quatuor primæ qualitates, Caliditas, frigiditas, siccitas, humiditas, & muliæ ab his ortæ, asperum, glabrum.

QVID EST AFFECTVS?

AFFECTVS duo tactum comitantes, sunt delectatio & dolor, qui sunt nervis communes in toto corpore. Sed affectus cordis sunt motus sequentes cognitionem, & excitati cognitione, quibus cor aut prosequitur aut fugit obiecta, & quos semper comitantur ultimi affectus: delectatio, cum cor fruitur obiecto, & suauiter afficitur: aut dolor, cum contrarium accidit. Sunt autem duplices affectus. Alij durabiles, ut, amor, odium, misericordia, inuidia. Hi sunt similes habitibus. Alij sunt subiti motus, qui reuera congruunt ad descriptionem predicamenti passionis. Ut enim verberatio in tergo ciet dolorem, ita ira subita in Aiace, audiente sibi eripi arma Achillis, est tanquam verberatio, qua cor fugiens illud malum, & depellere studens, excruciat. Ex hac distinctione, natura affectuum aliquo modo cognosci potest.

E

QVÆ

QVÆ SVNT SPECIES
affectuum?

Læticia, Spes, Tristitia, Metus. Ex his permixtis alij oriuntur, ut amor, odium, ira.

LÆTICIA est suavis motus cordis, qui excitatur, cum cor obiecto expetito fruatur.

SPEs est suavis motus cordis, qui excitatur, cum cor bonum futurum prosequitur, prælucens hac cogitatione, quod potiturus sit eo obiecto.

TRISTITIA est cruciatus cordis compressi, tanquam fugientis præsens malum.

METVS est cruciatus cordis compressi, tanquam fugientis futurum malum. Et his motibus cordis seruiunt humorum motus in reliquo corpore, ut in Physicis dicendum est. Nunc satis sit, domicilium affectuum monstrasse.

QVÆ EST QVARTA
species?

FIGVRA, quæ propriè modus aut positus est quantitatum, ut Circulus, Triangulum, Quadrangulum. Etsi autem hic positus re ipsa non aliud est, nisi talis ordo partium quantitatis, seu positus partium, tamen quia Mathematici sic loquuntur, qui hos modos vocant corporis volubilitates, vetustissimam consuetudinem & Aristoteles secutus est. Recentiores contra disputarunt. Sed roties iam dictum

dictum est, fugiendam esse ociosam subtilitatem. Et honestissimum est, loqui cum ingeniosissimis & doctissimis hominibus veteribus Geometris.

QVOT SVNT PROPRIETATES
qualitatis?

Tres. PRIMÆ est, Contrarietas propria est qualitatum inter se pugnantium, ut caliditatis & frigiditatis, quæ sunt sub eodem genere. Nam hæc tantum inter se pugnant, ut, caliditas non pugnat cum colore aut luce, sed cum frigiditate. Ceterum figurarum nec effectio aliqua est, nec contrarietas, ut caliditatis pugnantis cum frigiditate.

SECUNDÆ proprietas, Qualitas recipit magis & minus, ut manifestè sensus indicat. Calor in eodem corpore aliàs maior, aliàs minor est. Ita sunt lucis, colorum, & penè omnium qualitatum gradus, etiam noticiarum, virtutum, effectuum. In eodem homine amor eiusdem rei aliàs ardentior, aliàs frigidior est, ut dicitur: Intrat amor mentes usu, dediscitur usu. Eiusdem propositionis noticia illustrior est seni Prolemaeo, quam iuueni. Sed hæc proprietas nihil pertinet ad figuras, quia quantitates sunt, ut supra dictum est, ut, circulus non recipit magis aut minus.

TERTIÆ proprietas, Multæ relationes oriuntur ex qualitatibus, Simile, dissimile, Lex peccatum, gloria, de quibus mox dicemus.

De Relatiuis.

QVÆ EST PRIMA REGVLA
in doctrina relatiuorum?*Nomina alia dicuntur absoluta, alia relatiua.*

*Relatiui termini
oriantur ex absolu-
tis: sunt enim
inter se applica-
tiones, ordines
aut relationes.*

ABSOLVTA sunt nomina significantia substan-
tias, aut quantitates, aut qualitates. Significant
enim res certas, quæ sine collatione cogitari possunt,
ut caliditas est res, quæ etiam sine collatione & sen-
su percipi, & mente cogitari potest. Ex his absolutis
oriuntur relationes. SUNT autem relationes,
aut applicationes rerum, aut ordinationes, aut
collationes ut calefactio est applicatio, quæ trans-
fertur caliditas in aliud. Paternitas est ordo eius
qui genuit ad genitum. Similitudo est duarum
qualitatum convenientia, quæ collatione intelli-
gitur. Primum igitur hoc meminerint discentes,
Omnes relationes, aut rerum applicationes esse,
aut ordinationes, aut collationes. Minus illustris
est noticia relationum, quàm absolutorum, quia
quantitates & qualitates incurrunt in sensus, &
sunt res, quæ, ut ita dicam, manibus contrectan-
tur, & oculis cernuntur. Sed multe relationes,
quæ sunt nostra institutione, tantum mente cogi-
tantur, ut puer etiam cum videt lapidem, tamen
an sit limes, aut quid sit limes, ignorat, nisi sit ad-
monitus, collocari lapides in finibus, ut significant
discrimina dominiorum. Itæ non intelligi pos-
sunt

sunt relatiua sine duorum collatione, ut, de limite
cogitans, lapidem & agrorum distinctionem con-
fers. Ideo Aristoteles hæc nomina vocat *κατὰ τὴν*,
quia semper ad aliud referuntur, ut pater ad fi-
lium, filius ad patrem.

QVÆ EST SECVNDV
regula?

*Omne relatiuum versatur inter duo, quorum
alterum vocatur fundamentum, alterum terminus.*
Fundamentum est res à qua oritur relatio. Ter-
minus est res, ad quam ordinata est relatio. Inter hæc
relatio est, ipsa applicatio seu ordo fundamenti ad
terminum, ut, cum de patre dicimus, fundamen-
tum est persona, quæ genuit, terminus persona ge-
nita, ordo à patre ad filium dicitur paternitas.

LIMITIS fundamentum lapis est. Ter-
minus significatum, distinctio agrorum. Relatio est
ordinatio lapidis ad significandam hanc distinctio-
nem agrorum.

BAPTISMI fundamentum est tota actio, id
est,mersio & pronuntiatio verborum, in qua no-
men Dei inuocatur, & sit testificatio recipi à Deo
hunc hominem, qui interea mergitur. Terminus est
significatum, videlicet, remitti peccata, et tanquam
ablui sanguine filij Dei. Inter hæc relatio est, hanc
totam actionem ordinatam esse ad significandam
remissionem peccatorum.

SERVITVS in agro, fundamentum habet ipsum agrum. Terminus est dominium aliquod, id est, ius utentis agro, ut si quis habeat iter per agrum. Inter hec ordinatio agri ad illum usum, est relatio. Ideo dicunt Iurisperiti, nullam esse servitutem, nisi in aliquo corpore.

PECCATI fundamentum est defectus ipse, aut prava inclinatio, vel actio contra legem Dei. Terminus est, damnatum & reiectum esse à Deo irascente illi prauitati & homini polluto, quod vocant reum esse. Inter hec relatio est, ordinatam esse prauitatem & personam ad damnationem & horribiles penas. Id vocant reatum.

QVÆ EST TERTIA

regula?

Cum iam constet, relationes inter duo versari, tenende sunt due definitiones relatiuorum, quas recenset Aristoteles, quarum prior est Platonica, quam Aristoteles tenui quadam cauillatione reprehendit.

RELATIVÆ sunt, quæcumq; hoc ipsum quod sunt, dicuntur aliorum esse. Arguta definitio est, & non absurda, si quis dectre intelligat. Sed quia multis absolutis adherent respectus, ut infra dicemus, ut caput refertur ad totum corpus, videtur Platonica definitio talibus absolutis quog; conuenire, quia & ipsa referuntur ad aliud, seu dicuntur aliorum esse, quanquam res sint absolute,

lute, ut capitis essentia est substantia. Ideo Aristoteles aliam definitionem tradit, hanc videlicet.

RELATIVÆ sunt, quæcumq; hoc ipsum quod sunt, aliorum sunt, id est: Relatiua sunt, quæ non tantum dicuntur ad aliud, sed quorum esse est aliorum esse, ut similitudinis nullum est aliud esse, nisi duorum similium conuenientia. Et si autem hec cauillatio adeo exilis est, vix ut perspicui ab inexercitatis possit, tamen hic eam recensui propter hanc utilitatem, ut meminerint studiosi, etiam veterum autoritate traditum esse. Multis absolutis adherere respectus: Ideoq; discrimen traditum esse inter propriæ relatiua, & absoluta, quibus adherent aliqui respectus, quæ ut recte enarrentur, videndum est, quæ res absoluta significetur, & ubi in eis hæreat respectus, de eo discrimine mox dicam.

QVÆ EST QVARTA

regula?

Alia sunt relatiua secundum dici, alia secundum esse. Relatiua secundum dici vocantur multa absoluta, quibus adherent respectus, ut quibusdam nominibus habituum & effectuum insunt respectus ad obiecta. **Amor est rei amata amor**, seu amor intuetur rem amatam. Ira intuetur eum, cui irascitur. Fiducia intuetur id, quo niritur, ut, Diues acquiescit intuens suas opes. Et tamen interea habitus aut effectus, qualitas est, seu incendium in

E 4

ipso

X
Nimius est
vix in magis
de nimio.

184
i. q sine respectu
ad aliud, & per
se intelligi. i. q
David e pater:
nihil certi intelli
gi, nisi ad aliud
& sit per, namq;
Solomonis.

ipso corde. Ita manifestum est, Paulum nomine fidei relativè vii, Iustificati fide, id est, fiducia filij Dei Mediatoris, hoc est, recepti, non propter qualitatis dignitatem, sed propter filium Dei. Significat igitur fides has qualitates, scilicet noticiam, qua amplectimur firmo assensu omnes articulos doctrinæ divinitus nobis traditæ, & fiduciam. Hic addi obiectum necesse est, ut constet fiduciam acquiescere in filio Dei.

*ALI A sunt relativa secundum esse, id est,
proprie dicta relativa, ut similitudo.*

QVÆ EST QVINTA
regula?

*Cylibet relatio respondet suum correla-
tium, ut cum dicis, Cambyfes est filius, nihil in-
telligi potest, nisi addas, cuius sic filius, ut, Camby-
fes est filius Cyri. Ideo Aristoteles inquit, relati-
ua dici πῶς αὐτῷ πέφυκα, id est, esse mutuas collatio-
nes, ut Magistratus est, qui certo iure ciuitatem
regit, Ciuitas est, que certo iure regitur à Magi-
stratibus. Et hæc mutua collatio faciliè agnosci po-
test, ubi consuetudo loquendi suppeditat vocabula
mutua, qualia hæc sunt: Pater, filius, dominus, ser-
uus. Sed cum desunt vocabula, minus conspicitur
hæc vicissitudo, sed tamen mente cogitanda est,
nam in qualibet relatione sunt due mutue colla-
tiones. Ac diligenter obseruanda est significatio,
Alia*

Alia nomina tantum actiue, alia tantum passiue, pleraque actiue & passiue significant, ut acceptatio, iustificatio, gratia apud Ebraeos. Hec sunt tenuia, sed tamen in interpretatione hac diligentia necessaria est. ILLVD est illustrius, quod in hac regula precipuum est, Quod relatiua non possunt de finiri, nisi facta mentione correlatiuorum, ut pater est, qui habet filium. Fides est fiducia misericordie promissae propter filium Dei Mediatorem. Ideo quando audis nomen fidei in disputationibus Pauli, cogites accersendum esse correlatiuum, ut fiat illustrius, quid intelligat per fidem. Cum ergo dicit, Fide iusti sumus, transforma orationem in correlatiuam: Fiducia misericordiae iusti sumus, id est, per misericordiam promissam propter filium Dei. Ita cum maximus usus sit vocabulorum relatiuorum in omni vita, quoties audimus obscuriora aliqua eius generis dicta, mens apud se querat explicationem fundamenti & termini. Paulus nominat imperia ordinationem Dei. Nonne hic necesse est querere, quarum rerum sit ordinatio, scilicet, legum, discipline, coniugij, magistratuum, iudiciorum, poenarum, contra actuum, studiorum doctrine, denique omnium vinculorum humane societatis. Tam multa insunt in una voce relatiua apud Paulum, ordinatio Dei.

QVÆ EST SEXTA
regula?

E S

Funda-

Relatio est terminum
Formale
FUNDAMENTUM vocatur **materiale** **relati-**
onum. Formale dicitur ipse ordo ad terminum,
 ut, materiale limitis est lapis, formale est ordina-
 tio ad significandam distinctionem agrorum. Sape
 autem manent fundamenta extinctis relationi-
 bus, ut lapis in agro relinqui potest etiamsi non am-
 plius, ut antea, fungitur limitis officio. Ideo necesse
 est discerni materiale & formale in relatiuis.

Huius regule & in Ecclesia usus est, cum dicitur,
 in Baptismo & aliis remitti peccatum origi-
 nis, idq; ita enarratur, remitti formale, id est, reatu-
 rum, sed manere materiale, id est, ipsum morbum.
 Nam materiale peccati est in homine ipsa incli-
 natio contra legem Dei. Hoc malū aliqua ex par-
 te manet, sed formale est reatus, id est, ordinatum
 esse ad damnationē seu ad eternas pœnas. Hic re-
 atus tollitur, cum recipitur persona, & peccatum
 non imputatur, ut verbis Prophetarum utamur.

Lex est relatiuum nomen, quia significat, hone-
 stam sententiam, sed quatenus obligat aliquos
 seu multos, seu paucos. Fundamentum est igitur
 sententia honesta de moribus, ut hæc sententia: Fi-
 lius belluatiōi deditus, & contumax a parentibus
 accusatus, lapidib; obruatur. Hæc sententia est no-
 ticia, pertinens ad primam speciem qualitatis, ut
 ceteræ noticiæ. Sed formale legis est, certis homi-
 nibus promulgatam & propositam esse sententiam
 ab iis, qui legitimæ imperia tenent. Tunc igitur
 sententia illa de filio belluone erat Israëlitis lex,
 propriè

propriè intelligendo vocabulum legis, cum staret
 poliria Mosaica. Nunc nobis non est lex, sed ma-
 net materiale, id est, sententia honesta, quæ tan-
 quam honestum exemplum, commonefaciat iuuen-
 tutem, parentes & magistratus. Iuuentus agno-
 scat iudicium Dei, & modestius uiuat, Parentes
 seuerius regant filios & filias: Magistratus stu-
 ant voluntatem Dei esse, ut adiuuent parentes &
 scholas in tuenda disciplina.

QUÆ EST SEPTIMA regula?

Relatiua sunt in his primis, ut absol. huius, & compa. De Relati-
uis & ut correlatiue: unde est et in his, Relatiue.

Sepissimè omnes lingue utuntur relatiuis loco
 absoluti, seu loco fundamenti, ut, Medici dicunt
 temperamentum, pro ipsis qualitibus sic inter se
 iunctis & temperatis. Voluptas propriè significat
 convenientiam actionis & nature. Sed cum
 queritur, an voluptas sit finis hominis, queritur,
 an ipse actiones suaves sint finis hominis, quas
 appetit ea pars, quæ vocatur appetitus sen-
 suum.

1. Corinth. 5. Expurgate vetus fermentum,
 ut sitis noua conspersio. Id est, eicite veteres, epi-
 cureas & alias falsas opiniones de Deo, item pra-
 uas cupiditates, ut sitis noua massa. Hic enim
 conspersio non intelligatur ipsa relatio in ab-
 stracto, sed massa, videlicet, conspersa sangui-
 ne Christi & Spiritu sancto. Massa, id est,
 cor.

cor, fundamentum est, in quo sit haec conspersio.
 2. Corint. 5. Eum qui non nouit peccatum pro nobis peccatum fecit, ut nos fieremus iusticia Dei in eo.] In hac grauissima concione sit antithesis duarum maximarum rerum, quarum altera summum decus est in caelo, scilicet, iusticia Dei, altera horribiliter à Deo abiecta, scilicet, peccatum. Deinde harum duarum rerum ea, quae tristissima est, transfertur à nobis in filium Dei, & e contra, quod est summum decus, in nos transfertur. Et recte intellectis vocabulis, doctrinam grauissimam, & consolationem dulcissimam ex hoc dicto sumere possumus. Nos sumus reuera polluti peccatis, & propterea rei coram Deo, & digni omnibus arumnis & calamitatibus, quia Deus verè & horribiliter irascitur peccatis. Tales cum simus, tamen Deus effundit iram in filium, qui pro nobis sit supplex & uictima. Deinde recepti dicimur iusticia Dei, id est, placentes Deo, quasi essemus sine labe. Sed additum est, iusticia Dei in eo, seu per eum, id est, placemus propter Mediatorem, Et simul fit inchoatio nouae puritatis in nobis. Sed tamen interea, quanquam haec puritas nequaquam integra est, hac ingenti gloria ornatur, ut nominemur iusti, & quidem iusticia Dei, hoc est, à Deo imputata propter filium, & in nobis inchoata. Etsi igitur infirmi & multis sordibus contaminati sumus, & penas in ipsis corporibus nostris circumferimus, ut Dauid exulans, tamen nos hac dulcissi-

ma consolatione sustentemus, cū audimus nos ornari hac gloria, ut dicamur iusticia Dei, statuamus nos verè placere Deo, verè receptos esse, verè diligere, verè ei curae esse. Sed huius sententiae amplitudinē nec angelorum nec hominū eloquentia satis exponere potest. De summa utriusque, commonefeci iuniores, ut hoc dictum considerare & amare discant, deinde ut cum videbunt vocabula fieri illustriora, recte ad Dialecticē accommodata, magis ament haec puerilia studia artium. Bis positum est nomen peccati, initio, cum ait, Eum, qui non nouit peccatū, Hoc loco peccatum significat fundamentum & relationem, id est, prauam concupiscentiam, & quascunq; actiones pugnantes cum lege Dei, propter quas & polluti damnantur, & à Deo abijciuntur. Ac fundamentum, scilicet, concupiscentia, & prauus habitus voluntatis, sunt in praedicamento qualitatis. Horum malorum prorsus nihil fuit in filio Dei, non praua inclinatio, non habitus viciosi, non velle viciose actiones: Sed fuit in eo agnitio firmissima aeterni patris, arsit in eo summus amor aeterni patris, & ceterae pulcherrime virtutes. Cum igitur postea dicit: Hunc fecit peccatum, hic necesse est aliter intelligi vocem peccati, quā ante. Vulgò autem sic dicunt, Peccatum hic significat uictimam pro peccato, idque verè ita dicitur. Sed cur uictima vocatur peccatum? Maestrationes veteres haud dubiè imagines fuerunt unius venturae uictima, scilicet, filij Dei.

Dei. Et he ipse vocabantur peccata, quod reatum
& poenam sustinerent: sed tanquam imagines si-
gnificantes venturam victimam, que vere pro no-
bis poenas subitura erat. Ita cum dicitur: Filius
Dei factus est peccatum, Terminus significatur,
non fundamentum, id est, quiddam reum & abie-
ctum in tristissimas poenas. Iacet filius Dei prostra-
tus coram patre, sentiens iram eius aduersus no-
stra peccata effusam in ipsum, perinde ac si polluis-
set se ipse meis, tuis, & omnium ceteris sceleribus.
Hunc tantum dolorem, & hanc mirandam rati-
onem, qua se filius Dei infra nos abiecit, &
verè serui formam induit, Denig, hunc erga nos
amorem esse exponere oratione nemo suis potest,
cogitare tamen utcumq; nos oportet, & aliquo mo-
do commemorare, ut beneficia & laudes filij Dei
celebremus, ut simus pars illius agminis, de quo
scriptum est: Ex ore infantium & lactentium per-
fecisti laudem. Et in hac cogitatione nos ipsos de
nostra infirmitate, de nostris miserijs commonefa-
ciamus, & superbiam abiciamus, & frenemus im-
moderatas cupiditates. POSTREMò inquit:
ut nos fiamus iusticia Dei in eo. Satis apparet hic
non intelligi iusticiam Dei, que in ipso est, ut cum
dicitur: Iusticia Dei puniuit Pharaonem. Sed
metalepsis est, ut fiamus iusticia, id est, iusti, acce-
pti Deo, & quidem non dignitate nostra, sed iusti-
cia Dei, id est, à Deo imputata propter filium, &
inchoata in nobis noua & aeterna iusticia, &c. Vi-
des

des nomen iusticie aliàs pro imputatione iusticie
in doctrina Ecclesie, aliàs pro qualitate accipi.

Videndum est etiam, ubi vocabula actiue, ubi
passiue significant. Cum dico: Magna est Thra-
sybuli gloria, quod victis ciuibus pepercit. Hic glo-
ria Thrasibuli passiue intelligitur, id est, de Thra-
sybulo predicatur hæc moderatio. Sed cum apud
Paulum dicitur: Gloriamur spe glorie Dei. Hic
actiue gloria intelligitur, id est, sustentamus nos
hac spe, Deum nos ornaturum esse gloria. Item:
Omnes carent gloria Dei, Actiue, id est, quam
Deus ducit esse gloriam. Carent enim vera iusti-
cia, seu integra obedientia.

QVÆ EST OCTAVA regula?

Relationum alie sunt reales, alie rationis. Hæc
distinctio nec ociosa est, nec recens, sed ab Ammo-
nio etiam recitata. Sunt autem relationes reales,
applicationes seu ordo, qui à natura oritur, etiam si
nullus cogitatio accedit, ut calefactio, seu ordo
inter patrem & filium.

Contra, relationes rationis dicuntur, que non
à natura oriuntur, sed tantum sunt cogitationis
aut voluntatis instituta, vel relatio in limite tan-
tum instituitur hominum decreto. Ita magistratu-
um & seruitutum appellationes, tantum sunt re-
lationes rationis, ut, Roma Cicero dicitur consul,
& Flac-

Et Flaccus praetor, quia sic ordinata est Respub.
voluntate civium.

RECENSE GENERA

Et species.

Haecenus regulas aliquot recitavi, quae doctrinam de relationibus mediocriter exponunt. Nunc ut supra in alijs predicamentis factum est, pingemus arborem, ut aliquo modo genera et species conspici possint. Etsi enim relationes multò latius vagantur, quàm absoluta, tamen utcumq, prima genera monstrari possunt, quorum animadversio renocat hominis studiose cogitationem ex illa immensitate ad initia, ut videat tamen, unde oriuntur relationes. Et enarratio aliquorum exemplorum adjuvat discentes, ut simili explicatione in ceteris uti possint.

Sunt autem summa genera haec tria, Relativorum alia oriuntur ex substantia, alia ex qualitatibus, alia ex quantitativis. Nam relativa ab absolutis sumunt initium. Deinde sequuntur aliae divisiones velut rami. Relativorum alia oriuntur ex actionibus naturalibus substantiae, alia ex actionibus voluntatis.

EX ACTIONIBVS NATURALIBVS.

Causa,
Pater.

Effectus,
Filius.

Ex

EX ACTIONIBVS VOLUNTATIS.

Voluntas facit aut personarum, aut rerum discrimina. Sub discrimine personarum colloca has species.

Sacerdos,

Civis,

Rex,

Miles,

Dominus,

Tyrannus.

Magistratus,

Civitas,

Dux,

Scholasticus,

Seruus.

In horum definitionibus genus et fundamentum, idem est, scilicet persona, termini differentias faciunt, ut, SACERDOS est persona, Dei ordinatione electa, ut doceat Evangelium, et puniat contumaces, verbo, non vi corporali, &c. MAGISTRATUS est persona, Dei ordinatione electa, ut sit custos disciplinae et pacis, certis legibus, et puniat contumaces vi corporali. Persona fundamentum est, sed esse ordinatum ad talem administrationem, relatio est. Terminus, ipsa administratio. SCHOLASTICUS est persona ordinata voluntate Dei ad discendum doctrinam generi humano necessariam de Deo, et de alijs rebus bonis, ne extinguatur noticia Dei inter homines, sed servetur Ecclesia, et multi fiant heredes vitae aeternae, et servetur disciplina, et habeant homines alias honestas utilitates ex artibus, ut ex Medica curationes morborum, ex Arithmetica computationes,

F

ex Geo-

ex Geometria mensuras, ex Astronomia anni cognitionem, & alias utilitates.

Sub discrimine rerum colloca has species:

Commune,	Proprium,	Alienum,
Potestas seu facultas,		
Ius,		Dominium,
Servitus,		Contractus.

Vocabulum *Iuris* saepe usurpatur pro ipsis legibus, ut cum dicimus: *Ius civile*, id est, leges, quibus ciuitas Romana regitur. Sed alia est significatio magis propria, cum dicimus: *Habeo ius tenendi huius praedij*. In hac significatione ius est facultas habendi, possidendi, aut agendi aliquid, iuxta leges. Fundamentum est facultas in aliqua persona. Terminus est habere, possidere, aut agere aliquid iuxta leges. Ordo ab habente hanc facultatem ad hunc terminum, relatio est. Scio interdum de ambiguitate vocabuli iuris disputari, ideo enarrationem breuem hic recensui.

DOMINIUM est ius seu facultas habendi, possidendi, utendi, fruendi, aut disponendi de re aliqua pro arbitrio, nisi quantum lege aut pacto prohibemur. Fundamentum domini est facultas in persona aliqua. Terminus, disponere de re pro arbitrio. Ordo ab habente hanc facultatem, ad hunc terminum relatio est.

FATUM significat causam, id est, aut ordinationem diuinam, aut vim luminis stellarum, id vocat Prolemus fatum physicum. Cum dicimus: *Romani*

Romani fato consecuti sunt monarchiam, hic fatum significat causam. Et fundamentum est Deus ordinans hanc rem, & mouens Romanos, Terminus est ipse euentus. SED cum dicimus: *Iosquinus est fato physico Musicus*, hic fati fundamentum est positus stellarum, tale temperamentum in Iosquino efficiens, quod conuenientius est Musice quam temperamenta sunt in alijs. Terminus est, celeriter arripere harmonias, & suauis canere quam alijs.

EX QUALITATIBVS.

Causa	Effectus,
Simile,	Dissimile,
Perfectum,	Imperfectum.

EX NOTICIIS.

Verum, est conuenientia noticia vel orationis ad rem.

Falsum, est dissonantia noticia vel orationis à re.

Ambiguum,

Doctor,

Discipulus.

Lex. Significat enim lex sententiam honesta precipientem, quae obligat certos homines.

EX VIRTUTIBVS ET VICIIS.

Honestum, quod congruit cum regula diuina expressa in legibus naturae, & alijs legibus recte conditis.

Peccatum,	
Premium,	Pœna,
Gloria,	Honor,
Concordia,	Discordia,
Pax,	Bellum.

QVID EST GLORIA?

Est approbatio nostra conscientie rectè indicantis, & aliorum rectè iudicantium de nobis, vel de alijs. Fundamentum est iudicium approbans, & non errans, Terminus rectè facta, vel econtra. Sic Paulus vult nos gloriam habere, ad Gal. 6.

Cum Angeli canunt, GLORIA in excelsis Deo, quid significat GLORIA? Explicato fundamento & termino, sit perspicua sententia. Gloria est, alicui virtutem tribuere, ut iam dictum est, gloriam esse approbationem rectè factorum. Epicurus non tribuit Deo gloriam, quia audacissime inquit, Deum nihil esse, aut non curare humana. Saul esse sentit Deum esse, & punire scelera, tamen non tribuit Deo integram gloriam. Sed David & esse Deum & iustum esse affirmat, horribiliter punientem scelera, & rursus misericordem, recipientem & seruantem miseros, ad Mediatorem confugientes. Hic Deo tribuit integram gloriam, quòd sit, quòd sit iustus, quòd puniat, quòd sit bonus & misericors ac seruator, quòd puniat, non ut perdat, sed ut seruet. Hec gloria tum demum tribuitur, cum Euangelium didicimus, & fide agnosimus

scimus Filium. Erit igitur fundamentum in Deo, ille ipse summa virtutes. Terminus celebratio in nobis, vel econtra. Nam in relativis mutuum est iter. Tunc igitur Angeli canunt hunc Hymnum, cum nascitur filius Dei ex virgine, quia sine agnitione Filij non potest hæc gloria Deo tribui.

Hic recenscamus & appellationem boni. Bonum est quiddam ordinatum à mente diuina, & conueniens naturæ, seu iuuans naturam. Econtra, Malum est quiddam turbans ordinem diuinum, & destruens naturam. Dicitur autem aliud bonum naturale, aliud bonum morale. Bona naturalia sunt non tantum actiones honeste, sed omnes creatura Dei non corruptæ, vel quatenus considerantur sine corruptione, ut oculus, auris. Bona moralia sunt actiones honeste, & virtutes. Ita duplex usus est appellationis mali. Aliud vocatur malum culpa, quod est inhonesta actio, & vitium & peccatum. Aliud est malum pœna, ut morbi, mors. Est enim destructio, qua proprie non est peccatum.

Usitate in scholis nominarunt hæc vocabula transcendentia, Ens, unum, verum, bonum, quia communia sunt multis predicamentis, sed verum & bonum rectè inter relativa recensentur.

GRATIA quid significat? Latinis fauor & gratia sunt correlatiua, ut, Augustus fauet Mecœnati: Eo econtra rectè dicimus: Mecœnas est

in magna gratia Augusti. Sed in Ecclesia nomen gratia propter Ebraicæ lingue consuetudinem ætione & passionis significat. Fundamentum autem favoris est benevolentia in Augusto. Terminus est Meccenas placens. Inter hæc ordo benevolentis Augusti ad Meccenatem placentem, dicitur favor. Contra, fundamentum gratiæ, ut Latini loquuntur in Meccenate, est ipsum placere, seu acceptatio passiva. Terminus, benevolentia Augusti. Inter hæc relatio est ordo placentis Meccenatis ad Augustum. Sic certum est Latinos loqui. Nec in Ecclesia de solis habitibus Gratia intelligatur, sed simul relatio comprehendatur. Gratia est acceptatio, quæ Deus propter Filium gratis recipit agentem penitentem, & credentem, cum qua acceptatione coniuncta est donatio Spiritus sancti, inchoantis in nobis novam obedientiam & vitam æternam.

EX QUANTITATIBVS.

Par,	Impar,
Æquale,	Inæquale,
Proportio,	
Totum,	Dimidium,
Duplum,	Triplum, &c.

Item, nomina significantia mensuras, & pondera, ut partes assis, drachma, mina. Item nomina quæ discernunt tempora, annus, mensis, sed hæc propriè pertinent ad prædicamentum Quando.

De

De Actione & Passione.

QVID EST ACTIO?

ACTIO est applicatio agentis ad patientem, quæ sit mutatio aliqua in patiente. Rursus autem motus discens, ut ordinem consideret. Postquam substantia est vestita quantitate, & deinde armata qualitate, nunc in actionem educitur ad actiones. Hic ordo est nature. Nulla enim res frustra condita est, sed necesse est deduci substantias ad actiones, & uniuscuiusque substantiæ ultima perfectio seu finis est propria & præcipua actio, ut finis solis est cursus, qui dies & annos efficit. Aut certe præcipua actio est, quæ obiectum ultimum & optimum apprehendit, quod est principalior finis, ut in homine agnitio & ardens dilectio Dei.

PASSIO est nomen correlativum actionis, & significat receptionem actionis & effectus novus in patiente.

QVÆ VOCABVLA HIC collocantur?

Verba & nomina verbalia significantia motus. Est autem motus agitatio substantiæ, quæ acquirat aliquem terminum.

QVOT NVMERANTVR vsitate species motus?

F 4

Sed

Sex.

Generatio, i. p. r. d. i. n. o. Corruptio, d. p. r. d. i. n. o. v. e. j.
 Consuetudo Augmentatio, & Diminutio, p. d. i. n. o. v. e. j.
 Alteratio, i. p. r. d. i. n. o. Motus localis, n. a. t. u. r. e.
 Nec subtiliter hic de eis disputabo, sed breuissi-
 mè, recitabo vulgares descriptiones, quarum ali-
 quas nosse utile est.

Nomine generationis & corruptionis utimur,
 cum de substantiali mutatione loquimur. Nec caus-
 sa querenda est, sed consuetudo sic loqui docet.

Est autem generatio, motus à non esse ad esse.

Corruptio est motus ab esse ad non esse.

Nomine augmentationis & diminutionis uti-
 mur in mutatione quantitatum. Est autem au-
 gmentatio mutatio, qua acquiritur maior quan-
 titas. Quomodo id fiat, an appositione partium,
 aut alijs modis, hic non disputandum est.

Diminutio est mutatio, qua fit minor quan-
 titas.

Nomine alterationis de qualitatibus utimur.
 Est autem alteratio motus, quo alia qualitas ac-
 quiritur, ut calefactio, frige factio, dealbatio, &c.

Huc & affectus subiti reuera pertinent, ut
 irasci, expauescere, qui sunt velut verberationes
 cordis. Sed supra eos in qualitatibus recensuimus,
 secuti Aristotelem.

Motus localis, est motus, quo subinde aliud
 spacium occupatur. *in d. n. e. n. a. t. u. r. e. v. o. l. u. n. t. a. t. i. s.*

Postea sequuntur artium, & virtutum, & vi-
 ciorum

ciorum actiones, quæ sunt partim alterationes, &
 partim motus locales. Ideo & aliam diuisionem
 adijciam.

ACTIONS

Aliæ sunt

NATVRALES. VOLVNTARIÆ.

Generatio,	Intellectus, ut	Voluntatis, ut
Corruptio,	artium actio-	actiones inte-
Augmentatio,	nes, partim	riores virtu-
Diminutio,	motus locales,	tum & vi-
Alteratio.	partim altera-	ciorum, quæ
	tiones, ut, edi-	tamen referri
	ficare est mo-	ad suos habi-
	tus localis: fa-	tus supra in
	bricare par-	qualitate pos-
	tim motus lo-	sunt. Sed exte-
	calis, partim	riorum mem-
	alteratio, ut	brorum actio-
	metallorū fu-	nes huc perti-
	sio, pingere, scri-	nent, ut, pug-
	bere, arare.	nare, numera-
		re precium pro
		merce, &c.

Postea & voluntatis actiones eruditissime di-
 uidi possunt, ut gradus vite considerentur.

ACTIONES VOLUNTATIS

OECONOMICÆ, POLITICÆ, ECCLESIASTICÆ
 ut, liberos fo- ut, in senatu di- sunt, quas v-
 uere, pascere, cere sententiam, sicut cere-
 erudire, rege- conferre operas monias vo-
 re disciplina. & facultates ad cāt, que sunt
 communem pa- duplices:
 cem.

SACRAMENTA, SACRIFICIA,
 ut visitatē loqui- sunt actiones
 tur Ecclesia, sunt diuinitus in-
 actiones diuini- stitute, faci-
 tus instituta, fa- endæ fide, in
 ciendæ fide, per quib. nos Deo
 quas Deus nobis reddimus cer-
 exhibet promissa ta opera, quo-
 bona. rum finis est
 principalis,
 ut cum hono-
 re afficiamus:
 ut labor do-
 cendi in Pau-
 lo est obædi-
 entia, quam
 Deo reddie
 Paulus, ut
 eum honore
 afficiat.

Rursus

RVRVSVS SACRIFICIA
 duplicia sunt.

Aliud est
 ἱλασµόν
 seu propitiato-
 rium, id est,
 quod est preci-
 um pro pecca-
 tis, & mere-
 tur remissio-
 nem peccatorū
 alijs. Tale est
 solius filij Dei
 obædientia in
 omnibus affli-
 ctionibus suis.

Alia sunt
 ἐὺχαριστὰ,
 que non meren-
 tur remissionem
 peccatorum, sed
 cum sunt à recon-
 ciliatis, ut Deum
 honore afficiant,
 placent ei, ut Ba-
 pteste obædientia
 in mōre. Talia
 sunt omnia pio-
 rum facta, con-
 gruentia cum le-
 ge Dei, cum fi-
 unt in agnitione
 & fide Filij Dei,
 & referuntur ad
 hunc finem, ut
 Deus honore af-
 ficiatur.

Hec partitio actionum totam vitam hominis
 complectitur, & gradus & ordinem considerare v-
 tile est, ut cogitemus discrimina actionum totius
 vite, & initia & metas earum.

Que

QVÆ SVNT PROPRIETATES

Predicamenti actionis?

Due sunt. Prior, Actionum est contrarietas, ut calefactio pugnat cum frigeactione. Altera est, In actionibus est magis & minus, ut aliàs magis, aliàs minus calefit corpus aliquod.

Quid significat dicitur. Quando.

Tempus sive continuus

Duratio rei, nomen

eternitatis Dei, tempus sive

et sive, ut & principio et fine causæ, tunc tempus in specie dicitur

duratio rei sive

physis, ut autem, diei, horæ

quædam politia

ut sive, ut

sive, ut

ut, commune

De Prædicamento

Quando.

INTERROGATIO QVAN-

do quid significat?

Circumstantiam, que est tempus. Nam sequen-
tibus prædicamentis Aristoteles attribuit tiu-
los interrogationum, Quando, Ubi. Rursus autem
consilium diligenter considerandum est. Post-
quam de substantia & eius vestitu, armis & actio-
nibus dictum est, attribui ei tempus & locum ne-
cesse est, quia cuilibet rei finitæ necesse est tempus
& locum attribui. Sicut infra in locis Dialecti-
cis circumstantia, tempus & locus, connexa vocan-
tur, quia impossibile est res finitas sine tempore &
loco esse. Sunt autem & sequentium prædicamen-
torum appellationes nomina relativa. Sed ut he
circumstantia magis illustres sint, recensentur pe-
culiaribus titulis extra prædicamentum relatio-
rum, cui tamen affines sunt.

Quid

QVID EST TEMPVS?

Tempus usitate describitur hoc modo. Tempus
est numerus alicuius motus secundum prius &
posterius. Esi autem horribiles disputationes de
hac descriptione motus sunt, tamen cum sint inanes
calumnie, & tantum sophismatum præstigia, omit-
tende sunt. Augustinus exclamat, quasi in re im-
peruestigabili: In tempore vivimus, & quid sit
tempus ignoramus. Quamquam autem magna ca-
ligo est humane mentis, tamen hæc appellatio me-
diocriter intelligi potest. MOTVS solis, seu
alius quicunque motus durat successione quadam,
Et hæc duratio seu successio nō est alia res, nisi ipse
motus. Sic duratio cuiuslibet rei non discernatur
ab ipsis rebus. Huius autem durationis seu succe-
ssionis partes dicuntur propriè tempus. Et hæc partes
numeris discernuntur. Ideo eruditè dictum est:
Tempus est numerus durationis, cum hoc tantum
velit descriptio, Tempus esse partes durationis, prio-
rem & posteriorem, distinctas scilicet numeris, ut,
tempus quo publicè concionatus est filius Dei, post-
quam à Iohanne baptizatus est, anni tres sunt, &
initium quarti. Huius durationis meta, initia, ex-
itus, partes, numero discernuntur. Et partes hoc
modo numero distincte vocantur tempus. Et quia
motus solis & luna illustria discrimina faciunt
temporum, de his motibus præcipuè loquamur.
Deus enim singulari consilio sic condidit cæli, so-
lis,

lis, lune motus, ut annorum, mensium, dierum me-
tas & intervalla constituerit ipse. Et hec iussu aspi-
ci & considerari. Vult enim nos scire, fuisse ali-
quod mundi initium, nec infinitam eternitatem
retro generis humani fuisse, ut multi imaginati
sunt. Vult nos scire seriem annorum mundi, ut,
que prior, que posterior doctrina sit, notum sit.
Vult sciri, quoties & ubi, quibus testimoniis se
patefecerit, que si monarchiarum series, quando
Filium missurus fuerit, quando instet Resurrectio
& finis harum miseriarum Ecclesie. Hic ordo
prorsus ignotus esset, nisi annorum intervalla di-
stinguere & numerare possemus. Non est igitur
obscurum, que res sit tempus. Et utilitas in con-
spectu est, hanc consideremus, & doctrinam de an-
no, mensibus & diebus discamus, non immoremur
inanibus cavillationibus.

Collocanda sunt autem in hoc prædicamentum
nomina & adverbia tempus significantia, ut an-
nus, mensis, dies, hora, hodie, nunc, cras, heri & si-
milis. Ac multa gravissima argumenta à tem-
pore sumuntur, que in ipsa invocatione sepe co-
gitanda sunt, ut:

Filius Dei ex virgine natus est anno 42. impe-
ry Octavij Augusti, anno à condito mundo, 3962.
nondum deleta politia Mosaica, ut prædictum
fuit, predicaturum esse Messiam, & futurum vi-
ctimam, stante adhuc politia Mosaica. Impie igitur
errant Iudei, qui expectant adhuc nativita-

tem

tem Messie, postquam tot iam seculis iacet fun-
ditus deleta Mosaica politia.

De prædicamento Vbi.

INTERROGATIO VBI

quid significat?

Circumstantiam, que est locus. Est autem locus
proprie spatium continentis corporis cedentis con-
tento, ut cum in aquam collocas cantharum, spa-
cium cedens, locus dicitur.

Sed nominum localium magna multitudo &
varietas est. Alia significant proximum locum, ut
iam de spacio continentis dixi. Alia significant
hospitia, ut ita dicam, ut, Filius Dei natus est in
diversorio in Bethlehem. Sumuntur autem &
ab hac circumstantia, videlicet, à loco, gravissima
argumenta, quia nulla res finita est sine certo lo-
co. Valet igitur argumentum:

Deus servabit veram Ecclesiam, etiam in
hac mortali vita, usque ad Resuscitationem
mortuorum.

Ergo servabit aliquas politias, que sint Eccle-
sie hospitia.

Sciunt autem iuniores hic recenseri locorum
appellationes, quatenus corpora continent, non
quatenus sunt figura, vel edificia.

DEUS & ANGELI & SPIRITUS S. & BONI & MALI
SPIRITUS INCORPOREI S. in loco definitivo, ut in ibi
CORPUS & in loco circumscriptivo.

De Situ.

QVID EST PRÆDICA-
mentum Situs?

*Textum, sim-
pliciter, esse.
cuius, situm
dicitur, et
ad hunc
ad hunc
ad hunc*

Situs significat statum seu positum corporis, & partium eius, ut iacere, stare, supinam esse, prorum esse. Et huc collocanda sunt nomina & verba, quæ tales positus significant. RECITATUR autem & hic titulus in prædicamentis, quia hæc circumstantia semper corpora comitatur, & interdum observatio necessaria est, quo partes spectent, ut cum querimus, quo spectaret Comete mucro seu cauda.

De Habitu.

QVID EST PRÆDICA-
mentum Habitus?

*Hic vestitus ornatus
naturalis, quam artificia-
lis, quædam
cortex, flor, foli-
um, & aliorum
cauda, ungula,
cornu, & alia
corona, & alia
gladius, & alia
sunt, ut tunica,
thorax, calceus,
pileus, galea,
clypeus. Est
ratio vestiendi
consideranda, non
materia aut figura.
Hactenus de prædicamentis
dictum est. Utilitas autem
in definitionibus
& divisionibus
conspicietur, ut supra
monui.*

De Postprædicamentis.

QVID

QVID VOCARUNT POST-
prædicamenta?

Vincimur consuetudine, ut vocabulo utamur ineruditè excogitato. Nec obscura doctrina est huius partis. Postquam utique, exposita est doctrina de prædicamentis, adiecta est commonefactio de paucis quibusdam vocabulis ambiguis, cum multo plura recenseri potuissent. Nominant post prædicamenta vocabulorum aliquot ambiguum enarrationem, videlicet, Oppositionis, particularum Prius, Simul, verbi Habere.

QUOT MODIS OPPO-
sita dicuntur?

Sæpe in Dialecticis repetitur hæc commonefactio, Quatuor modis dici opposita, & infra in locis dicitur, quomodo à singulis modis ducantur argumenta, quod in communi vita fieri necesse est. Nunc breuissimè appellationes recitabo.

Primus modus est. CONTRARIE opposita sunt, ut visitate loquimur, due qualitates, quarum una pellit alteram, ut, caliditas & frigiditas, seu quæ in gradibus excellentib. non possunt simul in eodem subiecto esse. Suprà enim dictum est, qualitates dici contrarias, quia harum actio aliqua seu effectio est. Res ociose, ut quantitates, non dicuntur contrarie. RELATIVE opposita sunt relationum & correlatiuum, ut, Pater & Filius. Hæc

¶

non

non possunt uni, respectu eiusdem, tribui. *PRIVATIO* opposita, sunt res & privatio, ut, lux & tenebre. Nam tenebre non significant rem, sed significant tantum nuditatem, seu absentiam formae, cui opponitur, quae tamen adesse poterat. Et cum privatio nominatur, simul poni subiectū aliquod necesse est, ut, cecitas est absentia visus in subiecto proprio visus, videlicet, in oculis. Nec dicimus, lapidem esse cecum, quia eius natura non est capax visus. Res autem, ut visus, lux, hoc loco etiam nominatur *HABITUS*, quia sunt ornamenta, quae possidentur. Ceterum constat in gradibus excellentibus non posse simul in eodem subiecto esse lucem & tenebras. Sic de alijs iudicandum est, ut in locis dicetur. *QUARTUS* modus vocatur *CONTRADICTIONE*, quae non est singularum rerum aut vocabulorum oppositio, sed tantum repugnantia propositionum, quas impossibile est simul veras aut falsas esse, ut, Sol movetur, sol non movetur. Hic ordo, ne duae contradictoriae simul vere sint, aut simul false, est regula immota & aeterna mentis divinae, monstrata hominibus in hoc principio: *Quodlibet est, aut non est*. Et hunc ordinem tollere, est omnia facere incerta, & totam rerum universitatem confundere, ut si quis dicat, pariter veras esse. Ignis urit, ignis non urit. Sed haec commensationes aliquoties infra repetentur.

QVAE EST AMBIGUITAS

particulæ prius?

Prius

PRIVS interdum significat quiddam antecedens tempore, ut, Arbor necessario prior est pomo, Romulus prior Augusto. *Interdum prius significat quiddam ordine naturae antecedens, etiamsi tempore simul est*, ut, uniuersaliter causa prior est effectui ordine naturae, etiam cum tempore simul est effectus, ut, sol & spargere radios, hoc est, impossibile est causam posteriorem esse effectus. Ita unitas ordine prior est binario, linea figuris. In syllogismo praemissae priores sunt conclusioni, tametsi postis & recte intellectis praemissis, simul mox cerni conclusionem necesse est. *Interdum prius dicitur, quod antecellit dignitate*, ut, Consul prior est senatore.

Sic in particula *SIMVL* ambiguitas est. Prima & notissima est temporis significatio, ut, tempore simul sunt efficiens naturale, propinquum, ac patiens, faber & fabricatio. Totum & partes principales. *ALTERA* significatio minus conspicua est, sed tamen utilem doctrinam continet: Simul sunt correlatiua omnia, etiamsi alterum non est causa alterius, ut maius, minus. Talia dicuntur natura simul, quia uniuersaliter relatio exstinguitur, extincto altero correlatiuorum. Appellatio domini postulat poni seruum, amisso seruo, extincta est relatio domini.

Verbum *HABERE* in omnibus linguis laide vagatur, de quo sciendum est, aliter haberi partes substantiarum, ut membra, aliter accidentia, ut

habere artem, aliter contenta, ut, lagena habet vinum, aliter vestitum. Hec discrimina facile dijudicari possunt, praesertim considerato discrimine substantiae & accidentium, partium & rerum externarum.

Posset longior Catalogus institui vocum ambiguarum, Sed his exemplis contenti simus, ne nimia prolixitas deterreat discentes. Sciantq; studiosi, in qualibet voce primum querendam esse propriam & nativam significationem: deinde, quia saepe concurrunt plures significationes, considerentur figure, Metaphora, Synecdocha & aliae, & eligatur significatio conveniens narrationi, iuxta regulam: Talia sunt subiecta, qualia permittuntur esse à predicatis, id est, series narrationis, & collatio membrorum ostendunt, quomodo vocabula interpretanda sint, quando nativa significatio retinenda, quando decurrendum sit ad figuras, de qua re infra dantur praecepta in loco de Absurdo. Et recte institutis in Grammatica, & ad diligentiam recte scribendi assuesactis, haec doctrina facilis est. Saepe autem tetri errores in gravissimis negocijs oriuntur ex insulsa sermonis interpretatione, ut apparet in Iudaicis corruptelis Psalmorum, & aliorum inductorum interpretationibus.

POST QVAM autem haecenus de predicamentis seu domicilijs vocum simplicium dictum est. Nunc additur doctrina definitionum, quarum membra precipua sumuntur ex illis domicilijs, & propter

propter quas superior doctrina traditur.

De Definitione.

QVOTVPLEX EST
definitio?

Definitio duplex est, Alia nominis definitio nuncupatur, Alia rei definitio. Est autem NOMINIS DEFINITIO, qualiscumq; non falsa nominis seu linguae, seu figurae, seu Phrasidis interpretatio. Sumit Dialecticus à Grammatica sermonem proprium, purum, perspicuum, sine ambiguitate aliquid certi significantem. Tota igitur nominis definitio, interpretatio est sermonis, figurarum & phrasidis Grammatica, vera & concinna. Nec angustè intelligatur definitio nominis de puerili etymologia, qualis est haec: Solstitium est solis statio, Sed de erudita enarratione phrasidis in y: linguis & materijs, de quibus dicendum est, ut enarranti Psalmos, aut Paulum, necesse est phrasin intelligere, ut cum inquit Paulus: Non estis sub lege, sed sub gratia. Hic necesse est phrasin intelligi, quid vocet esse sub lege, hoc est, nondum habere remissionem peccatorum, & nondum receptum esse à Deo, sed tristi legis sententia adhuc damnatum esse. Econtra, esse sub gratia, est esse sub misericordia Dei recipientis nos propter Filium, & esse

esse nos reconciliatos & receptos propter Filium placere Deo, quanquam sumus infirmi, & iuuari à Spiritu sancto.

Psalm. 110. De torrente in via bibet,] id est, Sacerdos ille venturus, Filius Dei, gustabit miseriae humani generis, & sustinebit tristissimas penas nostrorum peccatorum. Hec metaphora significatio est in verbis, bibere de torrente in via, scilicet, huius vite curriculo. Sed harum definitionum doctrina ex Grammatica ad Dialecticam afferenda est.

QVOD EST DEFINITIO

namque alicuius speciei, per genus & diff. spiritificam. Estque huiusmodi essentialis aut casualis. DEFINITIO rei est oratio, quae essentiam, aut *trini partialis causas, aut partes, aut accidentia rei exponit. Et autem accidentia talis.* quid intersit inter definitionem nominis & definitionem rei, sic intelligi facile potest: Definitio nominis est, cum peregrinae linguae vocabulum interpretaris notiore vocabulo nostrae linguae, & genus nominis, ut si dicas: Centaurum est herba, quam vocamus rausent gulden, vel Aurin, genus & nomen audis minus peregrinum, ac fieri potest, ut res adhuc ignota sit. Sed si herba proferatur, ubi subiectam oculis intueri possis, iam habes rei definitionem illustrem. Vetus enim dictum est, & dignum memoria: Omnis intuitiva noticia est definitio. Cum audis etymologiam, Solstitium est solis statio,

statio, etiamsi quis addat appellationem Graecam commodiorem, ὁ ἥλιος, & dicat, solstitium seu ὁ ἥλιος significare metam, unde sol ex altissimo aut imo loco regreditur: haec tamen tantum quale scung, nominis descriptiones audis. Interea mens adhuc requirit amplius, quo tempore anni, in quo signo Zodiaci sol regrediatur, vel ab altissimo loco, vel ab imo, Unde sit haec diversitas in motu solis. Itaque mens non acquiescit audita sola nominis interpretatione, sed deduci vult in rem presentem, quantum fieri potest, ut rem ipsam propè aspiciat. Ad hunc usum definitiones rei inuestigantur.

QVOT SVNT CONDITIONES bonae definitionis?

Tres sunt. PRIMAE, ne definitio sit angustior definito. SECUNDA, ne latius vagetur definitio quam definitum. TERTIA, ut sit sermo definitionis proprius, perspicuus, & sine ambiguitate significans membra quae continet. Haec admonitio puerilis est, sed tamen non est praetereunda. Saepe enim offeruntur definitiones mendose. Iocus Diogenis recitatur, qui audita definitione, Homo est animal bipes, monstravit gallinam. Ecce, inquit, hominem Platonium: Tales autem multae definitiones circumferuntur, ut: Patientia est, plangere peccata, & plangenda non facere.

facere. Hec nondum integra definitio est salutaris poenitentiae.

QUOT SINT FORMAE

definitionum rei?

Quatuor sunt formae definitionum rei, Essentialis, Causalis, Collecta ex coacervatione partium, & Collecta ex coacervatione accidentium. Esi autem alij plures modos recitant, tamen his titulis contenti sumus, quos meminisse facile est. Ac modi alij verè in hos includi possunt.

QUAE NOMINATUR

essentialis definitio?

h. h. comp. h. sub. f. h. h. h.
 ESSENTIALIS definitio nominatur, quae constituitur ex genere & differentia specifica, ut, homo est animal rationale. Boëtius, utile esse censet ducere definitionem inde usque, à summo genere, ut homo est substantia corporea, animata, sentiens, rationalis. Cum hoc modo à summo genere progredimur, videmus nos intra predicamentorum metas versari & res sit illustrior. Nec difficile est in substantiis intelligere, cur hoc genus definitionum vocetur essentialis, quia partes essentiae significantur, ut in homine corpus & anima rationalis. Corpus significatur, cum dicimus: Homo est substantia corporea, deinde anima rationalis, cum adduntur cetera.

ceterae particula, animata, sentiens, rationalis.

Ac differentia propriè sic dictæ significat universaliter rerum formas, ut rationale, animam rationalem. Sed cum formae multarum substantiarum nominibus proprijs careant, pro differentijs specificis sepe utimur alijs proprietatibus, ut, Equus est animal hinnens. Nec tamen sola substantiae habent essentialis definitiones, Sed etiam accidentia, videlicet, ubicumque, diserit genus & differentia specifica, vel aliqua proprietas accommodata nominari potest, quae loco differentiae rectè ponitur. Et hic generaliter nomine essentiae utimur, pro re per se considerata, siue sit in predicamento substantiae, siue sit accidens. Voco essentialis definitionem hanc quoque, Virtus est habitus inclinans voluntatem ad obediendum rectè rationi. Nam habitum formae & differentiae nec sunt aliae, nec cogitentur aliae, nisi certo modo inclinare.

EST & haec essentialis definitio: PECCATUM est defectus, vel inclinatio, vel actio in natura rationali, pugnans cum lege Dei, offendens Deum, & committens poenas, nisi fiat remissio propter Filium Dei Mediatorem. Genera sunt defectus, inclinatio & actio. Sequens particula differentia est, pugnans cum lege Dei. Deinde sequitur proprium, quod reatum significat, offendens Deum, & committens poenas. Sequitur accidens, nisi fiat remissio. In his exemplis usus predicabilium conspicitur.

cabulorum & virtutum, quae multas alias virtutes continent. Ut τανυστος οὖν est propter agnitionem propriae infirmitatis & sordium, verè expauescere, ac timere Deum, nec sese ingerere negocijs sine vocatione, Et tamen obœdire vocationi spe auxilij diuini, nec alios despiciere, sed tribuere singulis suum locum, & agnoscere, alios etiam esse Dei organa, per quae salutaria effici possint: imò est & in calamitate moderatè ferre pœnas, propter agnitionem delictorum, & iustitiae Dei obœdire, iuxta illud: Tibi Domine iusticia. **P O E N I T E N T I A** est expauescere agnitione irae Dei aduersus peccata nostra, & rursus erigi fide, accipiente remissionem peccatorum fiducia filij Dei, & in hac fide nouam obœdientiam inchoare.

QVÆ NOMINATVR DEFINITIO collecta ex accidentibus

DEFINITIO collecta ex coacervatione accidentium, est oratio generi vel speciei adiungens vel propria accidentia rei, vel talia coacervationem communium accidentium, quae discernat eam rem ab alijs, ut, Ignis est elementum calidum & siccum, & leuitate omnibus antecellens. **M V L T U M** autem hac forma vtimur in descriptionibus plantarum, item in indiuiduorum, & personarum discriminibus indicandis, ut, Mitionem & Demeam discernunt accidentia. **N**otissimus omnibus

Sic: Luna est
nota in fine
pallida luce
nostris tunc
illuminatur.

bus est frutex, qui fert fructum, quem nostra lingua vocamus Heimboten. Huic frutici nomen est Cynosbatos. **Definitio** talis est, pertinet ad hanc quartam formam: Cynosbatos est frutex maior rubo, arboris instar, aculeis circa virgas robustis, fructum ferens similem nucleis oliuarum, sed rubentem cum maturescit, lancea intus natura, &c.

Recensui formas definitionum, quarum exempla in quotidianis lectionibus monstrant hi, qui doceant iuniores, & simul de utilitate eos commonefaciant, doceant in omni questione, cū homines docendi sunt, fontem esse totius explicationis verā definitionē. Ut nos omnes quotidiana inuocatio commonefaciat, quoties de Deo cogitamus, definitionem eius cogitandam esse, quis sit quem alloqueris, quomodo discernendus sit à commenticijs numinibus, & à malis ac perniciosis spiritibus. **R**ecitantur multae formae definitionum apud Boëtium, sed pleraque distribui possunt in haec capita seu genera quae hic commemoravi. Iudico tamen quasdam nomenclaturas utiliter addi.

Definitio x^{ta} τῶν ὁρίων, Haec propria est relatiuorum, quae sic fit, nominatur genus & additur correlatiuum, ut, Pater est persona habens filium.

Definitio x^{ta} ἀφ' αὐτοῦ καὶ ἐναντίου, id est, quae fit remotione contrarij, ut, Spiritus est substantia incorporea, intelligens. Castitas est virtus, quae vitat omnes vagas libidines & commixtiones à Deo prohibitas. Sic omnia priuatiua vocabula definiuntur.

zur. Tenebrae sunt absentia lucis. Cecitas est defectus visus in animali. Talis est definitio recte & dialectice posita in Epistola Iohannis, ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἀνομία, id est, Peccatum, est pugnans quiddam cum lege. Cum enim antea prolixè concionatus esset Iohannes de vitandis peccatis, interrogare gentes poterant, quid nominaret peccatum, quia vicia quaedam usitata erant gentibus, quae non puniebantur ethnicis legibus. Ut igitur sciant normam discernentem res Deo placentes, & damnatas à Deo, constituit eruditam definitionem: Peccatum est quicquid contrarium est legi Dei. Hanc legem Dei intuentes, discite quae sint verè peccata. Hae nativae sententiae non potest intelligi ex verbis latinae interpretationis. Ideo & Graeci fontes inspiciendi sunt, & haec Dialectica consideratio definitionum adhibenda est. Iam de explicatione definitionis quae apud Iohannem recitatur, multa eruditè dici possunt. Sed haec alibi exponuntur.

Definitio κατ' ἀντίθεσιν, quando alio verbo notiore utimur: Ut in Ecclesia dicimus, Contritio est pavor & dolor cordis, ortus ex agnitione irae Dei adversus peccata.

Multa communissimae descriptiones vocantur τῶν ποιοῦν, id est, qualescunq; delineationes, ut descriptiones membrorum, plantarum, machinarum, & pertinent ad definitiones quae sunt coaceruatis accidentibus aut effectibus.

De

De Diuisione.

QVÆ EST UTILITAS
vere diuisionis?

Vetus dictum est: Qui bene distinguit, bene docet. Et in Phaedro Platonis longa diuisionum laudatio extat, ubi tandem inquit Socrates, Si natus fuerit ducem, qui rectè parti sciatur, se ipsius, tanquam Dei vestigia secuturum esse. Inseratur ergo teneris mentibus haec verissima persuasio, valde necessarias esse diuisiones seu distinctiones in plurimarum rerum explicatione, & ad curam diligentiamq; eruditè & rectè diuidendi assuescant iuniores. Quante tenebrae essent in Ecclesia, amisso discrimine Legis & Euangelij? Quoties audiuius homines non rudes literarum vituperare iuris Ciuilis doctrinam, & disputare, regendas esse ciuitates & iudicia dictis Euangelicis? Speciosa oratio videtur, cum sit horribilis confusio. Differunt enim politica gubernatio & Euangelium. Politica gubernatio regit externam disciplinam omnium hominum, etiam impiorum, & coercet externa membra corporalibus poenis, discernit dominia rerum, & tuetur pacem communem legibus, & iudicijs & armis. Ad haec opera magistratus politicus diuinitus impositus est societati ciuili, cuius haec praecipua sunt officia: Primum, ut sonet ipse vocem decalogi, hoc est, legis

legis naturæ, & decalogi rectè intellecti custos sit in externa disciplina, & poenis corporalibus afficiat contumaces. Secundum, ut addat alias particulares leges, quæ tamen non pugnent cum Decalogo, sed certas circumstantias definiant, cum decalogus tantum de genere dicat, ut cum ait decalogus: Non furtum facies, exprimit Legislator, quid in contractu nominari furtum velit, & quomodo puniturus sit. Harum etiam legum custodia & executio magistratui mandata est. Interea alia res est Euangelij concio, quæ remissio peccatorum & hereditas vitæ æternæ offeruntur, & ex genere humano æterna Ecclesia Deo colligitur, & accenduntur in cordibus piorum lux & agnitio vera Dei, iusticia, & vitæ æterna. Sed tales tantum pauci sunt, qui Euangelij voci sponte & leti obtemperant. At politicus magistratus suis legibus reliquam totam multitudinem coercet. Alia igitur res est gubernatio politica, alia res vox Euangelij, colligens æternam Ecclesiam. Hæc quanquam brevis distinctio, tamen lumen est rerum maximarum, quam qui non norunt, sunt in magnis tenebris. Hoc breue exemplum recitavi, ut commonefaciat discipulos, valde necessariam esse doctrinam diuisionum, quam quidam Andronicus scripsit, semper in magno honore apud Peripateticos esse.

QVOT SVNT FORMÆ
diuisionum?

Quatuor

Quatuor sunt formæ diuisionum. PRIMÆ est distinctio nominis multa significantis in significata, ut in hoc dicto: Si vos Filius liberauerit, verè liberi eritis. Hic necesse est dici nomen liberationis aliàs significare libertatem civilem, aliàs liberationem à peccato, ab ira Dei, & ab æterna morte, prorsus nihil ad ciuilia negotia pertinentem. Si quis autem hanc explicationem æquiuocorum non volet nuncupare diuisionem, nomine ut volet: Modo hoc sciant iuniores. In omni disputatione primū sciri oportere vocabulorum significationes narrationi conuenientes, oportere & ambigua explicari, & sermonem integrum rectè intelligi. Hæc Grammatica admonitio sæpe in Dialectica repetitur.

QVÆ EST SECVNDÆ
forma?

SECVNDÆ forma est diuisio generis in species, quæ in omnibus artibus communissima est. Necesse est autem species discerni, vel per differentias, vel per propria, vel per accidentia, vel per subiecta, vel per obiecta, vel per causas, vel per effectus, ut supra dictum est in predicamentis, ubi desunt nomina differentiarum illustrari sumi aliunde qualescung, differentias, ut, Animal diuiditur per differentias in species. Animalium aliud rationale, ut homo, aliud sine ratione est, ut bos, equus etc.

H

Hæc spe-

Hæ species, deinde proprietatibus discernuntur, ut bos est animal quadrupes, cornutum, mugiens, etc. HABITVVM differentie aliâ: à subiectis, aliâs ab obiectis, aliâs ab effectibus sumuntur, ut, habituum alij sunt habitus intellectus, ut notitiæ, alij sunt voluntatis, ut virtutes. Sic apud medicos differentie morborum illustres à locis affectis sumuntur. Virtutum species multis obiectis discernuntur: Aliæ immediatè cum Deo agunt, ut fides, timor Dei, fiducia, spes, dilectio Dei: Aliæ intuentur homines, ut, iusticia particularis suum cuiq; tribuens: Temperantia moderatur voluptates cibi & potus: Castitas prohibet contaminari corpora vagis libidinibus, &c. Vindicta diuiditur in vindictam ordinatam & inordinatam. Ac differentie à causis sumuntur. Ordinata est, quæ sit iuxta leges per magistratus, hanc approbat vox Euangelij. Inordinata, quæ sit sine legum auctoritate per priuatos. Hæc prohibita est. IN quolibet igitur materia diligenter genera querenda sunt, ut infra in locis dicendum erit, & rectè diuidenda, & videndum, vnde sumi differentie possint. Incurrunt autem in sensus aliqua accidentia, & effectiones aliquæ, quæ vel deducunt considerantem ad differentias alias inueniendas, vel pro differentiis usurpantur.

QVÆ EST TERTIA FORMÆ diuisionum?

Tertia

TERTIA forma est, Diuisio totius in partes seu essentielles seu integrales. Hanc formam Cicero propriè nominat partitionem, quia partes seu membra recenset. Et à superiore forma facillè discerni potest. Nam diuisio generis querit multa inferiora, de quibus genus prædicari potest. At diuisio totius in partes, est enumeratio partium constituentium vnâ aliquam rem, ut, si corporis humani partes discernas, caput, collum, thoracem, cor, par, ventrem, splenem, spinam dorsi, brachia, pedes, &c. MAGNVS vsus est & huius forme in tota vita. Legis Mosæicæ partes tres sunt: Moralis, Iudicialis & Ceremonialis. Nec tantum de Mosæica lege vrimur hac partitione, sed in omni politica gubernatione honesta sunt tres partes. Lex Moralis, quæ vna & eadem est ubique & æterna, videlicet, Decalogus, ut vsitate nominamus moralem legem. Deinde Iudicialis. Etsi enim Mosi forum nihil ad nos pertinet, tamen ubiq; oportet esse iudicia & Magistratus, qui sint executores poenarum, si qui violant legem moralem, oportet discerni dominia rerum. Sint igitur aliquæ iudiciales, seu forenses leges etiam in alijs imperijs, nec necesse est à nobis recipi Mosæicas. Sic de Ceremonijs cogitemus. Etsi nihil ad nos pertinent Mosi ceremonie, tamen in hac hominum consuetudine necesse est honestum ordinem actionum esse, necesse est congressus publicos in templis & in scholis ordine aliquo fieri, necesse est

H 2

patrem

patrem familiam: distribuere liberis tempora discendi, & alias operas faciendi. Paulus summam virtutum, quae necessariae sunt in quolibet iusto, his verbis complexus est, in priore ad Timotheum capite primo: Summa mandati est dilectio ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Item: Militia bonam militiam habens fidem & bonam conscientiam. Tales breues summas arbitror ipsum Apostolum singulari consilio proposuisse, ut assidue in mentibus circumferre possimus doctrinam breuiter comprehensam, & sciamus, quas res precipue complectatur. Vita Deo placens totum est, partes, fides, & iusticia bone conscientie. **DI-
VISIO** peccati in species haec est: Peccatum autem est originale aut actuale. Originale est, defectus iusticiae originalis, quae debebat in homine lucere. Actuale actio contra legem Dei. Idg, rursus diuidimus. Aliud est veniale, aliud mortale. Venialia sunt in renatis originale malum, sed condonatum: Item affectus viciosi pugnantes cum lege Dei, quibus tamen pijs repugnant, ne contra conscientiam violent legem Dei, & retinent fiduciam misericordiae propter filium Dei promissae. Mortalia sunt originalia & actualia omnia in non renatis, Sed cum de lapsibus renatorum loquimur, mortalia sunt actiones pugnantes cum lege Dei, quibus delinquentes contra conscientiam violant legem Dei, & propterea tunc rei sunt eterne damnationis, effuso & contristato Spiritu sancto. Nequaquam

quaquam enim imaginandum est, Dauidem cum sciens & volens rapit alterius coniugem, tunc adhuc retinere iusticiam & Spiritum sanctum. Sed iudicemus de voluntate Dei, sicut ipse nos docet. Clare autem scriptum est: Propter hoc venit ira Dei super inobedientes.

QVAE EST QVARTA FORM- ma diuisionum?

QVARTA forma est, Diuisio subiecti in accidentia propria. Utimur autem hac forma, cum alicuius personae vel rei conditiones proprias enumeramus, ut, Talis sit Episcopus, sciat doctrinam Ecclesiae, & sit mediocriter idoneus ad docendum, timeat Deum, & moribus honestis ornet doctrinam, & sit imprimis amans veritatis, candidus, & inimicus sophisticae, & studiosus concordiae publicae, possit etiam flectere animum, ut quaedam incommoda ferat, ac dissimulet, ne concordiam publicam turbet. Sic Cicero pro lege Manilia enumerat conditiones boni Imperatoris: Habeat scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, & felicitatem. Apud Homerum praecipua ornamenta viri principis recitantur in hoc versu:

Μὴδ' οὐ τὴν γυναικὴν ἔμελλεν ἀφικνέσθαι ἔργων.

De usu huius quartae formae plus dicitur infra in loco adiacentium & adiunctorum.

De Methodo.

Dixi initio in prima parte Dialectices tradi doctrinam de explicatione simplicium vocum. Ideo gradus & domicilia vocabulorum initio monstrata sunt. Postea dictum est de modis definitionum & diuisionum: Nunc vsum huius partis ostendamus. Ut autem alias nomen methodus significat rectam & compendariam viam, ita Dialectici ad ordinem explicationis rectissimum transtulerunt hoc nomen: Ac significat hoc loco methodus rectam viam seu ordinem inuestigationis & explicationis siue simplicium questionum, siue propositionum. Et sic Greci definiunt: methodos δὲν ἐστὶν ὁδοποιτικὴν μετὰ λόγου, id est, Methodus est habitus, videlicet, scientia seu ars, viam faciens certa ratione, id est que quasi per loca inuia & obsita sentibus, per rerum confusionem, viam inuenit & aperit, ac res ad propositum pertinentes, eruit ac ordine promit.

QUOT SVNT METHODI
questiones?

Cum de vna voce dicendum est, viam monstrant he decem questiones.

PRIMA, quid vocabulum significet.

SECUNDA, an sit res.

TERTIA, quid sit res.

Quid vox? An? Quid res? Quae sint partes? Quarta
Quid causa? Affinis? Sub? Ad? Cognata? pugnans?

QUARTA, quae sint rei partes.

QUINTA, quae sint species.

SEXTA, quae causae.

SEPTIMA, qui effectus.

OCTAVA, quae adiacentia.

NONA, quae cognata.

DECIMA, quae pugnancia.

Sub. & Ad. hoc ē
Subiecta & pugnancia

UBI TRADIT HAS QVAESTIONES
Aristoteles?

Aristoteles in libro 2. Resolutionum posteriorum quaestiones recenset quatuor, quae sunt & in nostro catalogo praecipuae: An sit, Quid sit, Quod sit, & Quare sit. Nos paucas addidimus. Sed prius breuiter de Aristotelicis dicamus.

I. AN SIT, querit de iis, quae non sunt in conspectu, ut an sit Deus, an sint spiritus viui sine mole corporum. Ad hanc quaestionem sumitur responsio ab experientia, & ab effectibus. seu signis, ut esse spiritus confirmatur, quia a multis fide dignis conspecti sunt. Esse Deum, testimonia illustria & certissima ostendunt, videlicet, quia mortuos exuscitauit, iussit solem regredi ac resistere, etc. Deinde ordo motuum coelestium, discrimen honestorum & turpium in mente, denique alia multa arte facta in natura testantur, hunc mundum non exiisse casu, sed aeternam mentem architectatricem esse. An egrotet Phadria, sumitur ex signis, pallore, in-

re, in somnio, cibi fastidijs, palpitatione cordis, &c.
 II. QUID SIT, sciscitatur de definitione rei. Precipuum enim caput est definitio in quacunque explicatione, ut cum querimus, quid sit Cometa, stella an halitus inflammatus, &c.

III. QVOD SIT, particula apud Aristotelem, non est interrogatio, sed asseueratio significans aliquid attribui subiecto, ut, Cometa paulatim consumitur. Sic enarrat Aristotelem Grecus interpres: το ὁράειν τι κατὰ φύσιν, id est, quod attribuitur alicui predicatum aliquod, seu quod subiectum illud sit tale.

III. QVARE SIT, questio est de causis, quae sit Cometa materia, quae causae tantam molem viscosorum halituum contrahant & accendant. Congruunt igitur Aristotelicae quaestiones cum illis, quas recensui, Congruunt ad utrasque & loci Dialectici, qui infra recitabuntur. Nam & illi sunt indices, ut ita dicam, methodi. Adiciam autem unum exemplum, ut usus quaestionum conspiciatur. Ac de virtute dicamus.

PRIMA questio est de vocabuli significatione. Interdum enim virtus generaliter vim seu facultatem significat, ut cum dicitur: virtus epatis, aliàs aliud significat. Sed hic virtus, ut Grecis ἀρετή, significat habitum parientem honestas & laude dignas actiones.

AN SIT, Esse virtutem inde conspicitur, quia Scipio dissimilis est Antonio. Scipio abstinens ab ali-

ab alienis est temperans. Idem, sani omnes iudicant conuenire hominis naturae. E contra, Antonij mores longe alij sunt, obsceni, seu, quos sani omnes detestantur. Ita experientia testatur esse discrimen inter virtutem & vitium.

QVID SIT, cum querimus definitionem, inspicuntur tabulae predicamentorum. Unde discas an res, de qua dicturus es, sit substantia, an accidens. Et si est accidens, in qua parte sit, in corpore, an in anima. Genus igitur virtutis inuenies esse habitum voluntatis, deinde differentia additur, quae saepe collatione oppositorum inuenitur. Est igitur virtus habitus inclinans voluntatem *Definitio* *Virtutis* & ceteras vires, ut constanter & firmiter obediunt recte rationi.

QVÆ PARTES? Habitus non secatur in partes, sed species virtuti subiaciende sunt.

QVÆ SPECIES? Multae sunt, Iusticia particularis, veritas, fortitudo, modestia, temperantia, castitas, &c.

QVÆ CAUSÆ? Habituum causae sunt, actiones. Et Deus ita condidit humanam naturam, ut assuescieri possit, quia vult eam capacem esse doctrinae, & bonis exercitijs ad virtutem flecti, & confirmari virtutum initia. Ideo aliqua voluntatis libertas reliqua est. SED actionum honestarum efficientes causae principales sunt, Mens recte iudicans, & voluntas obtemperans recto iudicio, & constanter imperans membris, ut actio

cum recto iudicio congruat. *C*AUSSI adiuuantes sunt, bonæ inclinationes naturales, & doctrina, & disciplina, hoc est, accurata assuefactio. *E*uangelij doctrina in tanta nostra infirmitate docet nos de auxilio, videlicet de Spiritu sancto, in his, qui Deum recte innocant: Hic efficit ardentiores & firmiores virtutes, ut in Ioseph hæc causæ concurrunt: Mens audiens verbum Dei, in qua Spiritus sanctus confirmat assensionem, Et voluntas, quam cum obtemperare menti conatur, & secum ipsa luctatur, adiuuat Spiritus sanctus. Non enim nihil agit voluntas, quia aliqui lucta nulla esset. Vult Deus voluntatem non esse ignauam, sed in hoc certamine exerceri & aliquid agere.

*M*ATERIAM ex qua nulla accidentia habent, Et qualitates sunt formæ efficaces, seu instrumenta actionum in substantijs. Sed subiectum vocatur materia in qua. Sunt autem virtutes in voluntate & corde. *F*INALES causæ omnium habituum præcipue sunt ipse actiones. Sed finis in actione virtutis secundum Philosophos, est ipsa actio honesta, quia dicunt virtutem propter se ipsam expetendam esse. Nos in ecclesia rectius dicimus, finem esse bonæ actionis, ut Deo præstemus obædientiam debitam, & agnoscamus in talibus exercitijs Deum, cogitemus virtutum doctrinam esse testimonium de ipso, & commonefactionem qua lis sit. Statuamus item inspectorem & iudicem esse Deum humanarum actionum.

POSTEA
autem

autem multi fines accedunt. Possunt enim vnius rei multi fines esse ordinati. Hanc regulam in politica iusticia seruat Deus, qui est custos & vindex discipline, ut regulariter atrociora delicta puniat manifestis pœnis in hac vita, ut dicitur: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item, Scortatores & adulteros iudicabit Deus. Item, Deus est ignis consumens. Unde propter experientiam tales multe sententiæ traduntur:

*A*d generum Cereris sine cæde & vulnere pauci Descendunt reges, & sicca morte tyranni.

*S*IT igitur & hic finis honestæ vitæ, ut præne et tragica calamitates vitentur. Postea sciunt pii, benefactis in hac vita mitigari proprias & publicas calamitates, item dari incrementa donorum spiritualium, item reliqua esse æterna præmia. In hac recitatione questionum considerent studiosi, veram copiam orationis, plenam rerum optimarum, ex his fontibus hauriendam esse. Nec aliud sunt libelli de copia, nisi horum locorum riuuli.

*Q*UI EFFECTVS? Tranquillitas cordis, que oritur ex conscientia rectæ voluntatis & actionum congruentium ad regulam diuinam. Multi secundi euentus & prosperi successus, quia plerumque Deus honesta consilia iuxta vocationem adiuuat. Utilitas & pax publica, ut, Fabij moderatio prodest Reipub. Honestæ exempla inuitant alios ad imitationem, & deterrent negligentiores. E contra, turpitudine lacerat conscientia & offert horribiles crucia

tus, turbat pacem publicam, & nocet exemplo, etc.
QVÆ ADIACENTIA? Gloria, id est, bonestorum rectè iudicantium comprobatio, Odia malorum, pericula, diuina defensio in periculis.

QVÆ COGNATA? Virtuti cognata sunt bonæ inclinationes, ut cōcordia, & aliarum virtutum semina, ut in Alexandro singulares impetus sunt ad fortitudinem. Item nomini virtutis æquale est nomen iusticie vniuersalis. Sed virtus dicitur iusticia, cum refertur ad legem, cui debita obœdientia præstatur.

QVÆ PVGNANTIA? Vicia seu turpitudines, & falsa simulatio virtutis.

Hoc modo per quæstiones, quas recensui, procedendum est, quodcumq; de simplici vocabulo vel de una re dicitur. Et mediocriter explicatis his quæstionibus fieri rem illustriorem, & quasi oculis subijci, manifestum est. Prodest igitur ad hunc ordinem ad has metas assuescere discipulis, quarum consideratio etiam moribus in vita utilis est, cum quidam agamus, & causis ac consequentiis diligenter propiciamus. Ideo iunioribus multa

exempla in quotidianis exercitijs proponantur, ut vocabula penitentia, tolerantia, magistratus, & alia.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

De Propositione.

ET natura ordo postulat prius de simplicibus vocabulis dici, postea de compositione, & usitatum est, mentis officia præcipua ita numerare. Apprehensionem simplicium, compositionem, & diuisionem, & dyudicationem. Parum enim distaret homo à brutis, si tantum simplicia apprehenderet, nec lumen haberet ad connectenda simplicia & ratiocinandum, & iudicandum. Cum autem in natura rationali hoc lumen Deus accenderit, nunc de compositione dicitur. Ac doctrina de propositionibus admodum tenuis & puerilis est, sed tamen ad formanda iudicia iuniorum necessaria. Postea plus artis est in doctrina de syllogismis, in iudicandis causis & vicis connexionum, ut ibi dicitur.

QVID EST PROPOSITIO?

Propositio est oratio indicatiua, unica & integra, verum aut falsum sine ambiguitate verborum significans, ut, sol mouetur, Alexander vicis exercitus Darij regis Persici. Omnes lineæ a centro ad circumferentiam circuli ductæ sunt æquales.

les. Ideo autem necesse est propositiones orationes
indicatiuas esse, quia orationes aliorum modorum
non sunt assueuationes, ut indicatiuæ. Iam propter
hanc ipsam causam doctrina de propositionibus
traditur, quia in docendo necesse est assueuatio-
nes perspicuas & firmas proponi. Et hæc utilitas
est doctrinæ de propositionibus. Ut in Rhetoricis
in longa controuersia status queritur, qui est pro-
positio aliquid certi assueuans, ut Nilo iuste in-
terfecit Clodium: Ita commonefacti hac puerili
doctrina Dialectica, sciamus in omnibus disputa-
tionibus querendas esse propositiones principales,
deinde & argumentorum membra. Sic etiam nos
in loquendo & scribendo assuefaciamus, ut non of-
fundamus ambages alijs in sermone aut scriptis,
sed dirigamus orationem ad aliquas certas pro-
positiones, & perspicuas assueuationes. Sic non solum
prophana, sed etiam prophetica & apostolica scri-
pta legamus, ut assueuationes in eis, velut in iu-
dicum sententijs queramus, & consideremus, quid
re ipsa dicant, non varias interpretationes singu-
lis versibus affingamus, ut multi in Psalmis & in
Paulo fecerunt. CÆTERVM in Rhetoricis
materijs suasorijs propositiones sunt imperatiuo
modo, ut, Reges depellite Turcicum latrocinium à
gentibus Christiani nominis. Sed Dialectici lo-
quuntur de assueuationibus, ut dixi, & hæc suaso-
rie reuera sunt conclusiones tales, Honestum &
necessarium est depelli Turcas, &c.

QVÆ

QVÆ SVNT DIVISIONES
propositionum?

Prima est, Propositionum alie sunt categoricae alie hypotheticae. CATEGORICA est unica, simplex, indicativa oratio, quae perspicua asseveratione unum quiddam affirmat, aut negat, ut sol est maior terra, luna non est maior terra.

HYPOTHETICA est oratio, in qua duæ categoricæ connexuntur per Grammaticam particulam conjunctionem, nec est unius rei asseueratio, ut, Si emisti, debes precium dare: Si asinus volat, habet pennas. Talia dicta non sunt asseuerationes.

QVÆ SVNT PARTES PRO-
positionis categoricæ?

Tres sunt partes. Subiectum, Predicatum, & Copula. SVBIECTVM est in Grammatica confirmans simpliciter de constructione prior nominativus de quo aliud dicitur, quod alii posuerunt Grammatici vocant suppositum. PRÆDICATVM est descriptio sequens copulam, seu est terminus simpliciter verbum nomini attributum, quod Grammatici vocant appositum. COPULA est verbum substantivum, quod est nexus seu vinculum, quo predicatum subiecto alligatur, ut: Deus est iustus, sed si in reposita per se in verbis inest copula per sese, ut Deus verè irascitur peccatis. Ut autem sermonem Dialecticus à verbo in distinctionem Grammatica accipit, ita discat inde, q̄ sit oratio non viciosa, qd nomen sit, quid verbū. Rectè autem cū

Gram-

Grammatica congruit, quod dicitur, Subiectum esse nomen, quia oportet rem aut personam loco subiecti poni: Predicata verò sunt aut verba, ut Grammatici loquuntur, aut nomina adiectiua, aut substantiua, quae in descriptionibus ut genera aut species poni possunt, ut: Iuppiter est stella, &c. Nec pueriliter intelligantur partes, quasi oporteat unicam vocem subiectum esse, & deinde rursus unicam vocem predicatum. Sed sit propositio oratio integra, unica, etiamsi subiecto aut predicato, id est, principalibus membris addantur descriptiones aliquae, ut verè propositio est: didicisse fideliter artes

Emoluit mores, nec finit esse feros.

Illa admonitio necessaria est. Diligenter assuefiant discipuli, ut considerent, quae membra propriè subiecti locum teneant, quae predicati, hoc est, rectè discant Grammaticam syntaxin, ut hic:

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus. Syntaxis haec est. Homerus arguitur, id est, reprehenditur, vinosus, quia saepe laudat vinum. Vinosus predicati pars est, non subiecti. Hanc admonitionem necessariam esse in grauissimis materijs etiam exempla quaedam postea monstrabunt.

QVAE EST SECUNDA DIVISIO PROPOSITIONIS CATEGORICAE?

Propositionum alia est affirmatiua, alia negatiua.

tiua. AFFIRMATIVA est, quae asseuerat aliquid adesse, seu inesse subiecto, ut paries est albus. NEGATIVA, quae asseuerat aliquid abesse subiecto, per particulam negatiuam conueniente loco positam, ubi verè remouet predicatum à subiecto, ut haec est negatiua: Epicurea philosophia, quae affirmat voluptatem esse summum bonum, non est vera. Nam negatio predicatum remouet à subiecto. Hec non est negatiua: Omnis plantatio quam non plantauit Pater coelestis, eradicator. Hic enim negatio non additur predicato, sed inserta est descriptioni subiecti.

QVAE EST TERTIA DIVISIO PROPOSITIONUM?

Propositionum aliae sunt vniuersales, aliae particulares, aliae indefinite, aliae singulares. Haec appellationes ex Grammatica notae sunt. Vniuersalis est, in qua signum vniuersale additur subiecto, aut et in subiecto, ut complectatur omnia, de quibus subiectum dici potest, ut: Omnes stellae sunt corpora lucida, Nulla stella est conflatà ex elementis. Sunt autem signa vniuersalia, omnis, quilibet, nullus, nemo. Et particula exclusivae vim habent vniuersalium, ut: Soli credentes Euangelio heredes sunt aeternae salutis, id est, omnes saluandos Euangelio credere necesse est. Tantum homo currit, id est, omnes currentes sunt homines. PARTICULARIS est,

*Aequat vana
patrem sobole*

est, in qua signum particulare subiecto additur, ut complectatur non omnia, sed aliqua, seu multa, seu pauca, de quibus subiectum dicitur, ut, Aliqui homines timent Deum. Aliqui homines non timent Deum. Signa particularia sunt, quidam, aliquis, plerique, plerumque, reliqui, ut particularis propositio est:

Luxuriant animi rebus plerumque secundis.

Id est, plerique homines in secundis rebus magis laxant frenum cupiditatis. INDEFINITA est, in qua subiectum est vocabulum commune sine signo positum, significans alias Ideam, alias particulariter, ut: Eloquentia est facultas sapienter, recte, perspicue, & ornatè dicendi de Deo & alijs rebus bonis. Item, Anima hominis est immortalis. Hic de specie dicitur. Propterea Iuriconsulti dicunt. Indefinitam equipollere, vniuersali, quod verum est, cum significat speciem. Sed interdum significat particulariter, ut: Secundæ res faciunt homines insolentiores, id est, plerique homines in secundis rebus sunt insolentiores. Diligentia igitur adhibenda est, ut consideretur, ubi indefinita significet Ideam seu speciem, ut hic: Dilectio est impletio legis, & ubi particulariter significet, ut: Cretenses sunt mendaces, id est, multi sunt tales, nec omnes, nec plerique. SINGULARIS est, in qua subiectum est proprium nomen, seu indiuiduum, ut,

Marcus Cicero est Orator. In principio erat verbum, id est, Filius Dei erat in principio. Syntaxis ostendit subiectum, Verbum, id est, Filius Dei, hoc loco

*Plato fuit Philosophus
Hic
Secutus fuit
Sapientissimus*

loco subiectum est: reliqua pars, Erat in principio predicatum est, & copula in verbo Erat, inclusa est, Verbum, est persona, non condita ex nihilo, sed quæ fuit initio imago æterni Patris, cogitatione genita de substantia Patris.

DE ÆQUIPOLLENTIIS signorum.

Usus particularum à Grammaticis discendus est. Non omnes stellæ sunt maiores terra, particularis negatiua est, id est, quædam stellæ non sunt maiores terra, ut Luna, Venus, Mercurius. Nonnulla bona ingenia corrumpuntur prauis sodalitijs. Particularis affirmatiua est, id est, aliqua bona ingenia corrumpuntur consuetudine malorum, Nemo non optat sibi diuitias & bonam valetudinem, vniuersalis affirmatiua est, id est, omnes optant, &c. Due negationes Latinis faciunt affirmationem, sed positus discrimina facit. Et alia phrasis est aliarum linguarum. Ebraica phrasis est: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, id est, nullus viuens iustus est propria mundicie, & sine peccato coram Deo. Custodiet dominus omnia ossa eorum, & vnum ex eis non conteretur, id est, nullum conteretur. Hæc tota observatio Grammatica est, & in Grammaticis exercitijs discenda. Ideo non addam hæc plura exempla. Satis est enim commonefactos

esse discentes, ut hanc varietatem obseruent. Apud Grecos magis varius est usus negationum. Suntq; studiosis eius lingua ubiq; obuia exempla. Est & haec admonitio de signis necessaria. Videndum est, quando vniuersalis verè significet vniuersaliter, quando per synecdochen contrahenda sit, ut: Omnis Iudea exibat ad Iohannem. De hac varietate in fine Dialectices dicetur.

QVAE EST QVARTA

diuisio?

Propositionum alia vera est, alia falsa. **VERA** est assertio cum re consentiens, ut: Caelum semper mouetur. **FALSA** est oratio dissentiens à re, ut: Plures sunt mundi, & subinde alij intereunt, & alij ex atomis conflatì exoriuntur, ut furenter dixit Epicurus.

QVAE EST QVINTA

diuisio?

Propositionum alia sunt necessaria, alie contingentes, alie impossibiles. **NECESSARIAE** sunt, in quibus de specie, aut genus, aut differentia, aut proprium, aut tota definitio praedicatur, ut: Homo est animal rationale, &c. Harum autem propositionum materia vocatur naturalis.

CONTINGENTES sunt, in quib. accidentia

commu-

communia de subiectis praedicantur, ut: Lapis est albus, Aqua est calefacta, Aeneas vicin Tur- num. Nam & haec propositiones, in quibus praeterita de subiecto dicuntur, quae mutari iam post factum non possunt, vocantur contingentes, quia praedicatum est extra substantiam, seu extra substantialem definitionem subiecti. Nec illud obstat, quod praeterita mutari non possunt. Sed illud consideratur, quid necessario insit substantiae. Constat autem extra substantiam Aeneae esse has actiones & euen- tus, praeliari & vincere. Postea autem cum de modalibus dicemus, plura de necessitate & contingencia dicentur. Contingentium autem propositionum materia vocatur contingens. **IMPOSSIBILES** sunt, in quibus pugnantia iunguntur, aut species disparatae, ut: Cecitas est visus. Aper est ceruus. Harum materia remota dicitur. Recitatis his communissimis diuisionibus, addam exempla exercitij, quo rudiores assuefaciendi sunt ad considerandam syntaxin, & ad iudicandas propositiones, ut rectè & dextrè intelligant eas. Fit autem interrogatio puerilis, hoc modo: Quae, qualis, quanta? Prima particula interrogat, an propositio sit categorica. Secunda, an sit affirmatiua aut negatiua. Tertia, an sit vniuersalis, aut particularis, aut indefinita, aut singularis.

IN PRINCIPIO ERAT VERBUM,

Quae, qualis, quanta?

I 3

Catego-

VERITAS
hanc re agit
& non propositum
propositionem
diuisum.

Antici. J. S. Supbi.
Goesg. caply &
i. Cyro.

Categorica, affirmatiua, & singularis. Nam & verbum hoc loco significat Filium Dei, & est subiectum huius propositionis, cuius membra sic ordinanda sunt: Verbum erat in principio.

ET DEVS ERAT VERBUM,
que, qualis, quanta?

Categorica, affirmatiua, & singularis. Nam & in hac oratione Verbum significat personam Filium Dei, & subiectum est huius propositionis, cuius membra sic ordinanda sunt: Et verbum erat Deus. Articuli enim vsitate adduntur priori membro, videlicet, supposito seu subiecto, ut & Germanice lingua consuetudo est. Et huic dictioni ὁ ὅς additus est articulus, quare subiecti locum tenet. Precerea cum vocabula angustiora declaranda sint per communiora, id quod communius est, teneat predicati locum, videlicet, Deus. Et hoc ipsum agit hic scriptor, ut doceat quis sit ὁ ὅς. Hec sunt Grammatica, sed in enarratione rei grauissime necessaria. Nam quidam in eo loco tradiderunt explicationes inconcinnas. De articulo ubiq; sunt obuia exempla, ut τὸ ὅς ἐστὶ τὰ μὴ καλὰ καὶ πέραν. Subiectum est, τὰ μὴ καλὰ. Sed consideremus hoc vulgare dictum: Ἐστὶ θεὸς ὁ κύριος ὁ δεσπότης. Hic nisi articulus monstraret subiectum, ambiguitas esset utrum diceret, ab vno seruo omnes regi, an vero solum dominum omnibus seruire. Articulus igitur ostendit subiectum esse δεσπότης. Solus domi-

nus in familia, praesertim si est sapiens, plus sustinet curarum, plures molestias tolerat, plura inspicit, quam quisquam seruorum. Si est stultus dominus misere seruit in ἀναρχία.

SPIRITVS EST DEVS, IOHAN. 4.

Que, qualis, quanta?

Categorica, affirmatiua, & singularis. Nam subiectum est Deus, quod articulus ostendit πνεῦμα ὁ θεός. Et hoc dictum in ipsa narratione Iohannis ideo recitatur, ut doceat, Deum esse spiritualem essentiam, non molem ex coeli aut elementorum materia conflata.

TANTVM OCTO HOMINES FVERVNT
IN ARCA NOE.

Que, qualis, quanta?

Categorica, affirmatiua, & vniuersalis. Exclusiua enim vim habent vniuersalium: Omnes homines qui fuerunt in arca, fuerunt octo. Syllogismi secundae figura ostendunt exclusiuas hoc modo exponendas esse.

Solī credentes Euangelio saluantur.

Traianus non credit Euangelio,

Ergo non saluatur.

Maior explicata sic conuertitur: Omnes saluandos necesse est credere. Ita conuersio illustrat exclusiuas. Et ratio huius conuersionis apparebit ex his, quae infra de conuersione dicentur.

REI NON BONÆ CONSVETVD
PESSIMA EST.

Quæ, qualis, quanta?

Categorica, affirmatiua, indefinita. Etsi enim negatio inserta est, tamen ad descriptionem subiecti pertinet, non adiuncta est copula. Tunc autem propositio dicitur negatiua, quando à subiecto remouet alterum principale membrum, quod verè nominatur predicatum.

SIGNIFICATNE COPULA

semper eodem modo?

Videtur diuersitas esse, cum dicimus: Plato est mortuus, Rex est potens, Iohannes est Elias. Etsi autem arguè dici potest, copulam semper nexum esse, id est, alligare quaecumq; predicatum subiecto, postea in predicatis diuersitatem esse, aliàs additur priuatiuum nomen, aliàs rem positiuam significans, aliàs simile, tamen fugiamus nimis exiles explicationes, dicamus ut vulgò dicunt. Aliàs ponitur copula *congruens*, aliàs ut nexus, significans dici predicatum de subiecto, sine vocabula sint priuatiua, sine typica. Vineæ est ecclesia. Hic aiunt: Est ponitur pro significat. Expeditius est decurrere ad modos predicationis, quos suprà recensui. De figuratis igitur breuiter responderi potest, predicationem figuratam esse. Postea cum opus est, addatur enarratio qualis figura sit. Et quando

quando valet consequentia: Rex est potens, igitur rex est, infra dicitur. At est *ut dicitur*

De oppositione & de conuerfione.

Accidunt propositionibus duæ collationes, Altera cum oppositis, altera cum æquivalente, quæ sit permutatione extremorum. Nunc igitur de oppositione dicendum est, ubi primum monendi sunt discentes, aliam esse simplicium seu rerum oppositionem, ut caloris & frigoris, lucis & tenebrarum, de qua oppositione hic non dicitur, sed in locis præcepta de ea traduntur: Alia est propositionum oppositio, quæ est dissonantia duarum propositionum, quarum altera est affirmatiua, altera negatiua, eorundem extremorum sine ulla ambiguitate intellectuum, ut, Paris rapuit Helenam, Paris non rapuit Helenam.

QUOT SINT SPECIES OPPOSITIONIS propositionum.

Tres sunt, Contrarie, Subcontrarie, & Contradictorie. CONTRARIÆ sunt duæ vniuersales, quarum altera est affirmatiua, altera negatiua, eorundem extremorum sine ambiguitate intellectuum. *ut Omnes homines sunt homines, Nulli homines sunt homines.*

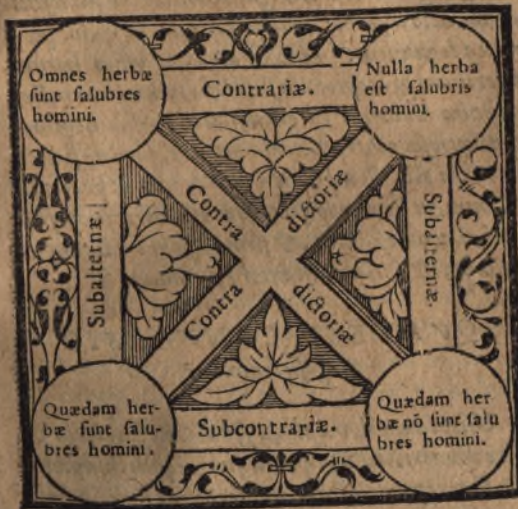
Intellectorum, ut, Omnes dies artificiales sunt equales. Nulli dies artificiales sunt equales. **SUB-
CONTRARIÆ** sunt due particulares, quarum altera est affirmatiua, altera negatiua, ut, Quidam dies artificiales sunt equales. Quidam dies artificiales non sunt equales. **CONTRADI-
CTORIÆ** sunt vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua, ut, Omnes dies artificiales sunt equales. Quidam dies artificiales non sunt equales. Item, Vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, ut, Nulli dies artificiales sunt equales. Quidam dies artificiales sunt equales. Item, Due singulares, altera affirmatiua, altera negatiua, ut, Roscius interfecit patrem, Roscius non interfecit patrem. Item, due indefinitæ, in quibus Idea significatur, ut: Virtus est finis hominis, Virtus non est finis hominis.

Sapientia est finis hominis. Sapientia non est finis hominis.

DIC REGVLAS SEV LEGES oppositionum?

PRIMA, In propositionibus oppositis eadem sint extrema, de eodem loco & tempore, respectu eiusdem, & sine vlla ambiguitate intellecta, ut hoc non pugnant de diuersis temporibus intellecta: Pompeius est victor, Pompeius non est victor. Et sic multa dicta in omnibus materijs conciliantur, cum ostendimus alia de alijs respectibus aut circumstantijs loqui, ut vulgò dicitur: Distingue tempora, & conciliabis scripturas. **SECUNDA**, Contra-

Contrarie nunquam possunt simul veræ esse, sed in materia contingenti possunt simul esse falsæ, ut: Omnia poma sunt flaua, Nulla poma sunt flaua. Hic utrague falsa est, Nam multa sunt rubra poma. **TERTIA**, Subcontrarie nunquam si-

mul falsæ esse possunt, sed in materia contingenti possunt simul esse veræ, ut: Quædam poma sunt flaua, Quædam poma non sunt flaua. **QUARTA**, Impossibile est duas contradictorias simul veras, aut simul falsas esse. Hanc legem sanxit Deus, qui est verax, & quæ sunt, affirmat esse, nec miscet ea quæ sunt, & illa quæ non sunt. Ideo inseruit nostris

Consequenter hanc
belle videtur apud
Cicero. p. 936.
Sapientia finis
p. 201. &
202.

Subalterne a se
mutuo hoc, ubi aliquid
collocat, subalterne
a se mutuo hoc
collocat hoc
Sic etiam hoc est
salubris hoc.

Subcontrarie a
se mutuo hoc
ubi subcontrarie
collocantur
Sic etiam hoc est
salubris hoc.

nostris mentibus hoc principium: quodlibet est, aut non est. Et pugnare cum hac diuina lege, & pariter amplecti contradictorias, est delere omnes certas noticias, & confundere rerum vniuersitatem, ut si quis pariter affirmaret Deum esse, & Deum non esse. Ignem urere, & ignem non urere, furiosus arma cælo inferret, quam Titanes, de quib. pœmata loquuntur. Hæc eò dico, ut usum horum puerilium preceptorum studiosis commendem. Sæpe enim videmus in grauissimis causis homines contentiosos contradictoria miscere, quod ne fiat, cauendum est. Et ad hunc usum tradi hæc præcepta sciamus, ut inter oppositas inuentis veris propositionibus, acquiescamus, & firmo assensu eas amplectamur, & falsas constanter reiciamus.

QV ID EST CONVERSIO propositionum?

Usitatum est, vocabula synonyma seu paria vocare conuertibilia, ut paria sunt, equus, hinnens, seu bona opera, iusticia vniuersalis, iusticia bona conscientie. Et diligentia est in disputationibus necessaria, videre, quæ vocabula eandem vim habeant, ne errore distrabamus ea, quæ iungenda sunt. Sed hoc loco non dicitur de simplicibus vocibus, sed de propositionum conuersione, in qua permutatis extremis, æquivalenti priori, vel cognata sequitur, ut:

Nul-

Nullum saccarum est amarum.

Ergo nulla res amara est saccarum.

Est igitur conuersio propositionum, inferre æquivalentem propositionem, vel ritè sequentem ad proximam, permutatis extremis. Sc. subiecto & predicato

AD QVEM VSUM traditur?

Multi putant inanem ludum esse has conuersiones, Sed apud Geometras magnus est earum usus, propemodum ut de numeris dicis:

Quater quing, sunt viginti,

Ergo & quinquies quater sunt viginti.

Hic vides conuersionis exemplum. Ita in Geometria multa iudicantur conuersione. Extruxit autem Aristoteles Dialecticæ magna ex parte ex Geometria. UTILITAS est igitur hæc, Posita aliqua propositione, videre quæ æquivalentes aut proxime inde sequantur permutatis extremis. Conspicitur autem hic & signorum natura. MAIOR vis est particule nullus, quàm omnis. Nam in vniuersali negatiua ita spargitur vis negationis in totam propositionem, ut in permutatione signum idem retineatur, ut:

Nulla stella consumitur,

Ergo nulla flamma, quam videmus consumi est stella.

Talis permutatio non fit in vniuersali affirmatiua.

riua. Recitat autem Aristoteles doctrinam conuerſionum & propter hunc uſum, ut poſtea duas figuras ſyllogiſmorum, ſecundam & tertium, confirmet & illuſtret, harum æquiualentiam propoſitionum conſenſu. Hæc de uſilitate breuiter monuiſſe ſatis ſit.

QVOT SVNT MODI conuerſionis?

Tres: Conuerſio ſimplex, Conuerſio per acci-
dens, & Conuerſio per contrapoſitionem. CON-
VERſIO ſimplex eſt, cum manentibus iſdem ſi-
gnis, manente & eadem qualitate, ex predicato
ſubiectum, & ex ſubiecto fit predicatum. Talis
permutatio tantum ſit in vniuerſali negatiua, &
particulari affirmatiua, ut:

Nemo timens Deum contaminat ſe adulterio,
Ergo nemo contaminans ſe adulterio, timet Deū.

Aliquis humor in corpore humano mixtus ſan-
guine amarus, eſt bilis,

Ergo aliqua bilis eſt amara.

CONVERſIO per acci-
dens eſt, cum ex predi-
cato fit ſubiectum, & ex ſubiecto predicatum, man-
ente eadem qualitate, ſed mutatis ſignis. Talis
conuerſio ſit in vniuerſali affirmatiua, ut:

Omnis homo eſt ſubſtantia,
Ergo quedam ſubſtantia eſt homo.

Huius conuerſionis cauſſam & uſum conſide-
rare

vare utile eſt. Cauſſa eſt enim quæ in locis tradi-
tur. Poſita ſpecie, neceſſe eſt poni genus. Id ſit in
hac conuerſione, Et cum à ſpecie ad genus plurima
argumenta ducantur, ſæpe uiendum eſt hac con-
uerſione, quæ eſt bona conſequentia ſimilis alijs non
vicioſis argumentationibus. CONVERſIO
per contrapoſitionē eſt, cum ex predicato fit ſubie-
ctum, & ex ſubiecto predicatum, ita ut remotione
predicati in conuerſa, remoueat ſubiectum. Ta-
lis conuerſio ſit in vniuerſali affirmatiua, ut:

Omnis homo eſt animal,

Ergo quicquid non eſt animal, non eſt homo.

Omnis ſtella eſt corpus perpetuum,

Ergo quicquid non eſt corpus perpetuum,
non eſt ſtella.

Imperitis, qui nondum conſiderarunt multa
exempla in materijs grauioribus, videtur ludus
eſſe inutilis, & penè ridiculus, ita retexere propo-
ſitiones, & vocabula permutare. Et inſuſcitare
exemplorum & cauillationibus obſcurata eſt hæc
doctrina. Exploſis igitur cauillationibus, fontes &
uſilitatem conſideremus.

Huius tertie forme magnus uſus eſt. Sic enim
& Filius Dei argumentatur Iob. 8. Qui ex Deo
eſt, verba Dei audit, Vos igitur cum non auditis,
ex Deo non eſtis. Et valet conſequentia ex lo-
co à genere ad ſpeciem, ſeu quocunq; communio-
re vocabulo ad anguſtius, de quo rectè predicari
poſeſt illud communius. Remoto genere, neceſſe
eſt re-

est remoueri speciem. Et obseruandum est à signo
uniuersali Omnis, talem connexionem superioris
cum inferiori significari, ut:

Omne aurum purum est rutilum,

Ergo quicquid non est rutilum, non est au-
rum purum.

De hac forma rursus dicetur infra in locis ubi
et usus magis conspici poterit. Et hec conuersio
gignit secundam figuram syllogismorum, quod dili-
genter considerandum est.

De Modalibus.

QV ID EST PROPOSITIO modalis?

Usitate vocatur propositio modalis, in qua co-
pula annectitur aliquis horum modorum: Neces-
se, impossibile, contingens, possibile, ut: Paris
contingenter rapuit Helenam.

CV R NON DICV NTVR PRO- positiones modales, alijs adiectiuis insertis?

Differunt hi modi ab alijs adiectiuis. Alia ad-
iectiua sunt subiecti aut predicati descriptiones,
nec pertinent ad copulam, nec similes sunt uniuer-
salibus, nec mutant genera oppositionum, ut hi mo-
di, quare

di, quare non dicuntur modales, ut si dicas, Dux
peritissimus et callidissimus. Hannibal non viri-
bus, sed astutia Terentium Varronem rudem et
temerarium ducem vicit. Hec est simplex propo-
sitiō, etiamsi plura vocabula adduntur subiecto et
predicato. Exempla ostendunt, translata negati-
one, quantum sit discrimen. Alia enim sententia
est, cum dicis: Non impossibile est Romam capi
ab Hannibale. Alia cum dicis: Impossibile est
Romam non capi ab Hannibale. Utilitas autem
huius partis ingens est, quia hic discrimen illustra-
tur inter necessaria, et non necessaria. Hos rerum
modos agnoscere et discerni adeo refert, ut horribilis
confusio errorum sequatur, cum non consideran-
tur. Alio modo ignis agit, alio modo voluntas hu-
mana. Ignis secundum nature ordinem non potest
non calefacere: At voluntas humana potest vel-
le aut nolle, appetere aut auersari rem inspectam
et agnitam à ratione. Scipio potest voluntatem
suam inducere, ne attingat sponsam alienam.

DIC DEFINITIONES modorum.

NECESSARIUM est, quod aliter se habere
non potest. Sed quatuor gradus sunt necessitatis.

PRIMVS gradus est. Necessaria necessitate
absoluta, seu simpliciter necessaria dicuntur, quo-
rum opposita simpliciter sunt impossibilia. Tales

K

sunt

sunt propositiones de essentia, & virtutibus Dei, Deus est, Deus est essentia intelligens, verax, benefica, iusta, casta, liberrima. SECVNDVS gradus est, necessaria necessitate definitionum & demonstrationum, ubi si fingatur oppositum, fit implicatio contradictionis, ut: Si trigonus non habet tres angulos, non est trigonus. Si virtus non est congruens quiddam cum regula mentis diuina, non est virtus. Hic gradus proximus est primo, quia est regula mentis diuine immota, ut hec immota est: Deus vult castitatem. Ita & hec immota est, Castitas est virtus. TERTIVS gradus est, Necessaria necessitate Physica, quae, quia natura sic ordinata est, eodem modo se habent, sed tamen à Deo mutari possunt, ut exempla testantur. Et sic condita sunt liberrima voluntate Dei, & reguntur liberrima voluntate Dei, ut, Ignis necessario calefacit necessitate physica: Sol necessario mouetur necessitate physica, id est, sic instituto ordine diuinitus. Sed tamen Deus potest sistere solem, ut fecit in pugna Iosue. Ac Stoicorum delirium execrandum est, qui fingunt Deum alligatum esse causis secundis, nec posse aliter agere, quam ut ciunt causae secundae. Imò ideo inuocamus, ut sua libertate regat, & moderetur causas secundas, id est, physicas. Non sunt igitur prorsus immutabilia haec, quae in hoc tertio gradu recensentur, ut illa quae ad primum & secundum gradum pertinent. QVARTVS gradus est mutabilitum, quae tamen

voca-

vocantur necessaria necessitate consequentiae, id est, quae sunt quidem re ipsa mutabilia, sed non mutantur, vel quia sic à Deo decreta sunt, vel quia sequuntur ex causis, quae non mutantur, cum tamen mutari potuissent, vel quia cum fiunt, contradictorie simul verae esse non possunt: Ut, necessaria est resuscitatio mortuorum, quia Deus edidit de ea decretum. Neesse est puniri genus humanum magnis calamitatibus, quia causae non mutantur, id est, quia multorum scelera irritant iram Dei. Hec nequaquam neesse est fieri. Sed se quisque, regere disciplina posset, &c. Denique omnia cum fiunt, ideo tunc necessaria dicuntur, quia contradictoria non possunt simul verae esse, ut cum Plato sedet, contradictoria falsa est, Plato non sedet. Vult enim Deus certitudinem aliquam esse. Eius autem reuera haec res mutabilis est, & haec propositio reuera contingens est, tamen necessitate consequentiae tunc necessaria dicitur. Et de hoc postremo modo loquitur Aristoteles, cum ait: Omne quod est, quando est, neesse est esse. Id tantum de necessitate consequentiae intelligatur.

IMPOSSIBILE est contrarium necessario, ac significat repugnans ei, quod potest esse aut fieri.

POSSIBILE est oppositum impossibili, ac significat id quod potest fieri, siue causam habeat necessario agentem, siue non necessario agentem. Graeci vocant δυνατόν, ut: Possibile est, iuuenem vigentem & valentem hodie mori.

K 2

Contin-

Necesse est orare.

Impossibile est plures esse.

Possibile est pauperem divitem.

*Contingens ē dī
viter fātū pām
pō*
CONTINGENS, Græcè ἐπὶ δὲ χυρὸν saepe vul-
gò pro possibile usurpatur, sed differt à possibili:
Nam contingens opponitur utriq; particule, im-
possibili & necessario. Estq; contingens, quod cum
fit, habet causam quæ poterat ex natura sua aliter
agere. Ideo & tales dicuntur contingentes: Æ-
neas vicit Turnum, Paris rapuit Helenam. Esi-
enim postquam hæc ita acciderunt, mutari non
possunt, tamen particula, Contingens, significat
causam illam gubernantem euentum potuisse ali-
ter agere, & potuisse alium esse euentum. Ideo his
verbis describitur contingens in libro priorum re-
solutionum Aristotelis: Contingens dico, quod
cum non sit necessarium, si tamen ponatur seu fiat,
nihil sequitur impossibile. Ac disertè dicit, utriq;
particule opponi, scilicet, impossibili, & necessario.

FONTES autem contingentie & mutabilita-
tis actionum ac euentuum sunt libertas voluntatis
in Deo, libertas voluntatis in creaturis rationa-
libus, & vagabundi motus materie elementaris
varie ruentis.

OPPOSITIO MODALIVM.

Contrarie similes vniuersalium.

Necesse est Pla-
tonem ire in A-
cademiam.

Impossibile est Pla-
tonem ire in Aca-
demiā.

Subcon-

Necesse notat vniuersalem affirm.

Impossibile vniuersal. negat.

Contingens particularum & singularem affirmatiōem aut neg.

Possibile indefinitum.

Subcontrarie similes particularium.

Possibile est Pla-
tonem ire in A-
cademiam.

Possibile est Plato-
nem non ire in Aca-
demiā.

Leges autem & equipollentie supra tradite
huc accommodande sunt. In materia contingent
contrarie ambe false sunt, ut hic, Necesse est Pla-
tonem ire in Academiam, & Impossibile est Pla-
tonem ire in Academiam, &c.

De equipollentijs etsi multa pagina implentur
ab alijs, & videntur illa propositionum variatio-
nes obscuræ, tamen admonendi sunt discentes, to-
tam eam doctrinam Grammaticam esse, & à me-
diocriter attento facile iudicari posse. Prorsus
enim translatio negationis in modalibus, congruit
ad translationem negationis in vniuersalibus &
particularibus:

Non omnis homo currit, equipollet isti,

Quidam homo non currit.

Sic non necesse fuit rapere Helenam, equipol-
let isti. Possibile fuit non rapere Helenam. Hæc
animaduersio prodest ad intelligendum sermonem,
quia negationis translatio discrimina facit.

VERANE EST STOICA OPINIO, QVÆ
DICIT, OMNIA NECESSARIO FIERI?

Nequaquam vera est, sed falsa & contumelio-
sa aduersus Deum. Primum enim sciamus, Deum
esse agens liberrimum, & liberrima voluntate con-

K 3

didisse

didisse & seruare creaturas, nec alligatum esse ad causas secundas, id est, phycas, sed liberè eas regere, & sepe moderari & mitigare inuocantibus. Dicit enim Psalmus: Omnia quaecumq; voluit, fecit, id est, liberrima voluntate fecit. Præterea opinio Stoica fingit, Deum velle scelera, & causam efficacem esse omnium scelerum, quod horrendum est cogitatu. Et Psalmus contradicit: Non Deus volens impietatem tu es. Deus nec vult nec approbat peccatum nec est causa efficiens peccati, Sed verè & horribiliter omnibus sceleribus irascitur, ut ipse toties affirmat. Nec fingende sunt in Deo contradictorie voluntates, nec simulatio ei tribuenda est. Hæc de primo fonte contingentie, scilicet, de libertate in Deo initio tenenda sunt, & tenere mentes accurate muniende sunt contra Stoica deliramenta. DEINDE consideranda est & libertas in creaturis rationalibus. Cum dicitur, homines ad imaginem Dei conditos esse, partes sunt imaginis, lumen intellectus, & in voluntate virtutes, & libertas eligendi inter res propositas aut hanc, aut illam. Hac autem libertate diaboli & homines sese ipsi à Deo auerterunt, nec volente nec approbante Deo, quia ut toties iam dictum est, Deus nequaquam peccati causa est. Sequitur igitur reuera contingentiam esse, cum voluntas sua libertate se auerterit à Deo, cum ita condita sit, ut talis facultas esset eligendi hoc aut illud. Et deinceps in homine manet aliquis de-

lectus

lectus aut aliqua libertas, ut de actionibus externis, quæ sunt imperio voluntatis, manifestum est. Scipio abstinens ab aliena, libera voluntate abstinet. Paris nulla necessitate, nulla coactione, rapit alienam libera voluntate, & poterat non rapere. Hæc manifesta sunt, quia ipsa doctrina cœlestis seuerissime flagitat disciplinam, & toties nominat iusticiam carnis. Testatur ergo aliquem esse delectum, & aliquam libertatem. Est igitur contingentia. Nec eueniunt omnia fatali necessitate, ut Stoici dixerunt. Quid horribilius cogitari potest, quam fingere scelera Neronis fatali necessitate facta esse? Quare propter gloriam Dei, & propter veritatem constanter reijciamus Stoicam opinionem. Ac rectè Plato inquit: Non concedendum esse, ut vel dicatur vel audiat in ciuitate hæc vox, quæ ait: Deum causam esse mali.

NUM PRÆVISIO DIVINÆ NECESSITATEM AFFERT EVENTIBVS?

Nequaquam affert necessitatem euentibus, qui oriuntur à voluntate humana, & non à diuina, ut videt Deus Saulem interfecturum esse sacerdotes, sed nec vult, nec approbat: Et Saul reuera poterat eam cedem non facere. Quod verò Deus determinare contingentia dicitur, id sic intelligatur, cum de malis dicitur: præuidet mala, & metas constituit, ne ulterius ruant aut grassentur

tur mali. Sicut de Sennacherib inquit: Inijciam tibi frenum, &c. His fundamentis harum disputationum cognitis, responderi perspicue ad questionem usitatam potest. An futurorum contingentium sit determinata veritas.

ESTNE FUTURORVM CONTINGENTI-
VM DETERMINATA VERITAS?

Respondeo: Propositionum de futuro contingenti, quod pendet ab humana voluntate, aut materia elementi, quæ agitur incertis motibus, non est determinata veritas in mente humana. Cum enim veritas sit convenientia propositionis cum re, quam significat, sicut se ibi res habet, sic propositio vera dicitur. Res autem adhuc mutabilis est: Nondum igitur propositio determinatè vera est. Et quanquam Deus talia prævidet, tamen nec prævisio affert eventui necessitatem, nec mens humana cernit diuinam prævisionem. Non necesse est Iulium interfici. Ita neque homines pronuncient ante eventum hanc propositionem veram esse: Iulius interficietur. Immo Ieremias ad eò non constituit fatalem necessitatem, cum prædixisset Ierosolymæ excidium, ut dicat: Si ageris poenitentiam, non euenient ea, quæ de excidio prædixi. Et Ionas prædixerat interitum esse Niniven, quam sententiam tamen mutat Deus, cum rex & pars populi emendarentur. SED alia futura sunt, quæ

pars

pars determinata est, ut: Deus indicabit omnes homines resuscitados ex morte. Talium est determinata veritas, propter voluntatem Dei, patefactam expresso decreto.

TERTIO loco sunt futura, quæ eist sunt contingentia, tamen quia natura sic ordinata est, non sepe mutantur, & dicuntur necessaria necessitate Physica, ut: Cras sol rursus ascendet in nostrum Hemisphærium, Die undecimo Martij erit æquinoctium. Tales propositiones sunt certo veræ, quia certitudo sic intelligitur, hæc euentura esse, ut sunt ordinata, & tamen pia mens scit hunc ordinem à Deo mutari posse. Ac discernantur ordinata ab alijs, quæ prorsus pendunt à voluntatibus humanis, ut Cras ibimus venatum. HANC doctrinam de modalibus iudico veram & perspicuam esse, & profuturam studiosis ad multarum difficilium questionum dijudicationem. Volens autem multas ieiunas cauillationes relinquere, ut conspici doctrina utilior possit.

LIBER TERTIUS
EPIROTEMATVM
DIALECTICES.

De Argumentatione.

K 5

Hæe

*in hunc modum
sequentiis
sunt bonæ
vel malæ
et debet
in his
contem-
nentes præ-
cepta*

Hæc pars, quæ syllogismos contexere, & iudicare connexiones docet, plurimum artis habet, & magis est technorum, quam plerumque superiora, aut sequentia. Estque diligentia digna bonis ingenijs, considerare, cur quid cohereat, id est, quæ sit ratio consequentiæ, cur necesse sit assentiri harum figurarum & modorum connexionibus. Hebetiores, & tamen non petulantes, cum audiunt syllogismum quadrare ad Barbara, aut Celarent, perterrefacti his titulis, tanquam magicis incantationibus recipiunt syllogismum, etiamsi causam connexionis seu rationem consequentiæ ignorant. Talis est magna turba Dialecticorum. Sed ingeniosi commonefacti vident, cur recipi has figuras & hos modos oporteat. Hæc pars plurimum, ut dixi, artis continet. Quare ingeniosi sint attentius, ac non solum recitare figuras & modos discant, sed etiam causas connexionum considerent, ut tanquam artifices sciant, cur iustis connexionibus assentiantur. Hanc curam qui adhibebunt in ratiocinando, res ipsas etiam altius introspicient, & falsas connexiones citius deprehendent. Ut autem in libro proximo de simplicibus propositionibus dictum est, ita nunc de propositionum connexionibus dicitur, quæ instituitur ad conclusionem aliquam confirmandam aut refutandam, & argumentatio dicitur, & summum opus est in investigatione veritatis. Nam in omni disputatione ac deliberatione hic finis est, ut per confirmatio-

nem

nem & refutationem inuenta veritate, mentes acquiescant.

QVID EST ARGUMENTATIO?

ARGUMENTATIO est oratio, in qua conclusio aliqua confirmatur, aut refutatur per alias notiores propositiones, continentes causam conclusionis, & recte ad eam accommodatas. Nec discerno iam argumentationem & argumentum. Idem enim valet usitata definitio: Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Ut autem fabri duplex est deliberatio, alia de materia, alia de forma: Sic in argumentis aliud est materia, aliud forma. Materia est rerum seu propositionum cumulus, quæ sunt causa eius conclusionis, de qua disputas: Sed forma, ordo seu dispositio & connexio est singularum partium. Et vocatur bona consequentia. Hic autem non de rebus seu materia, sed de forma dicemus. Res sumuntur in singulis artibus ex suis fontibus. Concionator sumit materiam ex libris diuinitus traditis. Medicus sumit ex temperamentorum varietate, mutationibus, remedijs. Et loci Dialectici utcumque viam in electione rerum monstrant, ut infra dicemus. Sed hæc pars de syllogismis disputationem seu connexionem, quæ vocatur forma, & efficit, & iudicat.

QVID EST BONA consequentia?

EST

Est recta connexio omnium partium in argumento, in qua nullum præceptum Dialecticæ violatur. Nec aliam descriptionem subtiliorem tradit, quia verum est in indicanda bona consequentia, mentem intueri totam Dialecticam, & considerare, an connexio dissentiat ab aliquo præcepto.

QUOT SINT SPECIES argumentationis?

Quatuor sunt species argumentationis, Syllogismus, Enthymema, Inductio & Exemplum. Hæc est usitata enumeratio. Nos addimus Soritem. Harum quinque specierum argumenta omnia cum ad regulas Dialecticas congruunt, sunt bona consequentie.

De Syllogismo.

QVID EST SYLLOGISMVS?

*Quælibet propositio
est. & tribus
terminis sumitur
Syllogismus*
Syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam, aliud necessario sequitur, propter ea, quæ posita sunt: Hanc definitionem ideo recito, quia usitata est, & ex Aristotele sumpta. Sed declaratio adhibenda est: Syllogismus est oratio, in qua positæ & concessæ duabus propositionibus, quæ ex tribus terminis ita iunctæ sunt, ut sint causa conclusionis,

nis, necesse est sequi eam conclusionem, ut positæ his duabus propositionibus:

Omne vinum calefacit,

Maluaticum est vinum,

Necessario sequitur:

Ergo Maluaticum calefacit.

Illud autem obiter hic inseramus. Maluaticum nomen corruptum esse ex ista voce *μωρελασία*. Sic hodie vocatur urbs in Argolica, cuius nomen quondam fuit Epidaurus, quam etiam Homerus propter generosas vites celebrat. Inde nomen est vino Maluatico. Ac vir doctissimus Sigismundus Galenius mihi narravit sermonem Musuri, qui interrogatus, cur maluaticum diceretur id etiam, quod ex Creta Venetias aduehitur, dixit, vites ex Epidauro in Cretam translatas esse.

QVOMODO VOCANTVR partes syllogismi?

Partes sunt, duæ propositiones ante conclusionem, in quibus sunt termini simplices tantum tres, tanquam principalia membra. Quare necesse sit, esse duas propositiones, mox dicam. Vocatur autem prior maior propositio, secunda vocatur minor propositio. Termini autem sic vocantur. MAIOR terminus est, qui tantum in priori propositione ponitur, & tribuitur postea subiecto conclusionis. MINOR terminus est, qui tantum in secunda propo-

propositione ponitur, & est is, de qua questio est, de qua in conclusione pronuntiatur. *MEDIVS* est, qui his ponitur ante conclusionem, quia est vinculum duarum propositionum, & causa, quare subiectum & predicatum in affirmatiua conclusione iungantur, & quare in negatiua distrabantur. *NUNC* ad quædam *τεχνολογικά* venimus. Causas enim inuestigabimus quare duas propositiones esse necesse sit, & in his tantum tres esse terminos. Postea quare huic connexioni necessario assentiendum sit, deinde etiam cur tres numerari figuras oporteat.

QVARE DVAS ESSE PROPOSITIONES necesse est?

In prima figura collatio illustrior est, ideo facilius ibi causa totius dispositionis conspici potest. Dicam igitur de prima figura, in qua cum ratio cernitur, postea indicari & relique possunt. Et infra de alijs dicam, *Nunc* de prima. *QVICQVID* confirmatur aut refutatur, per aliquam causam confirmatur aut refutatur. Eam causam cum primum ponimus, necesse est unam propositionem constitui, quæ causam recitat, & quasi fundamentum est totius edificij. *HVIC* additur altera, quæ causam ad subiectum conclusionis in prima figura hoc modo applicat, quia ostendit in subiecto maioris reuera includi subiectum conclu-

conclusionis. Ita duas propositiones fieri necesse est, inter se deiuictas & connexas, reperito medio, ut appareat includi subiectum conclusionis in subiecto maioris, ut:

Omnes res condite à Deo in natura humana, sunt res bonæ.

σοφία sunt res condite à Deo in homine.

His duabus propositionibus positis, necessario sequitur conclusio:

Ergo *σοφία* sunt res bonæ.

Ideo autem sequitur conclusio, quia natura notum est, *Quicquid verè & vniuersaliter* de genere dicitur, id predicari de specie inclusa in genere. *Hec plana & perspicua sunt* mediocriter aspicienti, & consideranti ordinem & vincula propositionum. In Grecis Rhetoricis, imò & apud Aristotelem, maior & minor vocantur *αἰτίαι*. Postea vocant *πρῶτον* in syllogismo eam partem, seu eam propositionem, quæ indiget confirmatione, aliàs maiorem aliàs minorem. *EXPOSVI*, quare necesse sit esse duas propositiones, & tantum tres terminos, quia in prima figura repeti medium oportet, ut conspiciatur includi subiectum conclusionis in subiecto maioris. Nam aliàs maior propositio, quæ est initium confirmationis, non applicaretur ad conclusionem.

QVARE SYLLOGISMVS est bona consequentia?

Preci-

Præcipuum hoc Dialectica opus est, munire certitudinem argumentationum, ostensis causis consequentia. Nam & mediocriter ingeniosi sine literis, possunt ratiocinari, & multa similia artificum facere. Sed causas non vident, cur consequentia valeant, ac propterea sepe deerrant, aut male coherentia refutare non possunt. Fontes igitur in arte monstrantur. Ut autem valere arithmeticos syllogismos ostendit intellectus proportionum, qui natura in mentibus lucet, ut:

Una libra cere valet drachma,

Hic sunt decem librae,

Igitur valent decem drachmis.

Ita in alijs materijs valet consequentia propter quedam principia natura nota, quæ connexionem necessariam efficiunt, ut in singulis figuris ostendam. Ac nunc de prima figura dicam, Quia minus videtur confragosa dispositio. In hac ratio est consequentia manifesta & immota hæc: Quicquid dicitur vniuersaliter de genere, id de specie inclusa in genere dici necesse est. Hæc sententia causa est, propter quam positis maiore & minore in prima figura, necesse est sequi conclusionem. Et huius principij euidencia, quæ ostendit conclusionem necessario sequi, certitudo munita est, & confirmantur mentes, ut sine dubitatione amplectantur consequentiam. Plana & perspicua sunt quæ dico, sed tamen accedat attentio, quia propter exilitatem hæc minus aspicuntur ab ijs, qui non querunt fontes do-

tes doctrina. Sicut autem hic in genere includi speciem dico, Sic de specie & de individuo dicatur, & multo magis de definitione, & definito. Nam cum definitio de definito dicitur, vel econtra, perinde est, ac si idem de seipso dicatur. Hæc infra repetam in collatione figurarum. Prius enim generales regulas de syllogismis, & figuras ac modos recitabimus. Postea de causa dicam, quare tres esse figuras oporteat, qui sit ordo in singulis & quæ ratio consequentia. Nunc ut ceteri Dialectici, recitabo doctrinam regulæ, Dici de omni, quæ prorsus ex illo fonte oritur, quem monstravi, videlicet, in prima figura procedi à genere ad speciem vniuersaliter. Ornant splendido titulo, Vocant enim principium regulatiuum, Dici de omni, quia est ordo terminorum in prima figura: quæ cum sit maxime perspicua, dicunt, ceteras figuras confirmari & illustrari, cum reducuntur ad primam. Hæc etsi vera sunt, tamen obscure dicuntur. Sed planiora fiunt conspectis figurarum causis.

QVID VOCANT DICI DE OMNI?

DICI de omni est, quando nihil potest sumi sub subiecto maioris, de quo non dicatur predicatum maioris. DICI de nullo est, quando nihil sub subiecto maioris sumi potest, à quo non remoueat prædicatum.

QVID DOCENT ET QVO PERTINENT HÆ REGULÆ?

L

Propria

Proprie dispositionem prima figura, & non aliarum ostendunt. Et duo precepta continent. ALTERUM, quod iam toties dixi, in prima figura procedi à genere ad speciem: Ita hic dicitur oportere subiectum minoris verè includi in subiecto maioris. ALTERUM preceptum est, ut maior sit uniuersalis, & quidem completè uniuersalis. Congruit igitur hoc preceptum & cum puerilibus regulis. Ex puris particularibus nihil sequitur. Item, ne sint plures termini in syllogismo quàm tres. Aristoteles pro his verbis, Deici de omni.

Ex non sufficienti
enumeratione
parvum non va-
let argumentum

In interpretatione
ritanda ē absin-
ditas.

Quidam reges sunt iusti,
Nero est rex,
Ergo, Nero est iustus.

Hic Nero non est in toto subiecto maioris: Nam ibi subiectum de alijs quibusdam regibus loquitur, non de Nerone aut Caligula. Nulla igitur connexio est.

DIC REGVLAS GENERA-
nienti. les de syllogismis.

Dato uno inconvenienti,
sequitur infinita.

A parte ad in te, *Ex puris negativis non necesse est sequi veram*
 o valet confu. *conclusionem, quia negativa sine ullorem extre-*
morum connexione nimis late vagantur, ut:
 Ex signis non proprijs, Et o ppositis, o dicitur firmius *Nullus*
arguitur.

Nullus lapis est baptizandus. Nullus lapis est misor.
 Nullus infans est lapis. Nullus homo est lapis.
 Ergo nullus infans est baptizandus. Ergo nullus homo est misor.

SECVND A.

In syllogismo non sint plures termini, quam tres, quia turbatur connexio, ut :

Omnis magistratus politicus debet vi corporali coercere contumaces,

Petrus est Apostolus,

*Petrus est Apostolus,
Ergo Petrus vi corporali coërcere debet
Annam & Caipham.*

*In hoc syllogismo nulla est minoris ad maiorem
connexio. Nam magistratus politicus & Aposto-
lus longe differunt. Sunt igitur scope dissoluti,
cum sint quatuor termini. Hanc regulam initio
observent iuniores, quia postea multarum regula-
rum fons est.*

TERTIA.

Cauendum est, ne sit ambiguitas in terminis, quia ambiguae voces cum faciant quatuor terminos, distrahunt connexionem.

Nullus servus est liber,

Omnes verè credentes Euangelio, sunt li-
beri,

Ergo nulli verè credentes Euangelio sunt
serui.

Neganda est consequentia, quia cum sint qua-

tem in affirmatio syllogismo non vicioso medium causam esse, quare necesse sit iungi in conclusione subiectum & predicatum. Eadem regula alijs verbis traditur. **NON VALET** consequentia à non distributo ad distributum, id est, cum aliquid in minore sumitur extra verum subiectum maioris. Vocant enim distributa vniuersaliter posita, ut spargi in omnia inferiora possint. Nec recitarem hanc regulam cum hac sufficiat: Ex puris particularibus nihil sequitur, nisi adeo crebro citaretur, etiam in grauibz materijs. Citatur autem tunc, cum insidia sunt in argumento, ubi ponitur particula vniuersalis, sed non est addita vero subiecto: Seu ubi non sub vniuersali sit subsumtio, sed sub alia particula non posita vniuersaliter, ut:

Omnis eclipsis lune sit in oppositione,

Singulis mensibus sit oppositio solis & lune,

Igitur singulis mensibus sit eclipsis.

Subsumtio sit sub oppositione, quod fieri non debebat. Et minor loquitur de multis oppositionibus, de quibus non loquitur maior. Dialectici sic reijciunt: Nego consequentiam, quia proceditur à non distributo ad distributum. Recte responderetur etiam, si diceret: Ex puris particularibus non necesse est veram conclusionem sequi. Sic autem fieret maior vniuersalis: In omni oppositione sit eclipsis lune, Hec vniuersalis manifeste falsa est.

ALIVD.

Cuius

Cuiuslibet contradictionis altera pars est falsa. Hec propositio, Cælum mouetur, est contradictionis altera pars,

Ergo hæc propositio, Cælum mouetur, est falsa.

Hanc cauillationem discant adolescentes rectè dissoluere, quia sepe obijciunt, & ad quasungz materias accommodari potest. Est autem neganda consequentia, quia proceditur à non distributo ad distributum, vel quia proceditur à puris particularibus. Nam subsumtio sit sub hoc membro: Altera pars, non sub vniuersali: Cuiuslibet contradictionis.

Sic autem debebat fieri subsumtio, Cuiuslibet contradictionis altera pars est falsa.

Sed hæc est contradictio: Cælum mouetur, Cælum non mouetur, Ergo in hac contradictione altera pars est falsa.

Mutatis casibus statim deprehenditur vitium.

Quelibet contradictio recitat duas propositiones, quarum altera vera, altera falsa est,

Hec est contradictio, Cælum mouetur, Cælum non mouetur.

Harum igitur altera pars falsa est.

ALIVD.

Omnium imperiorum aliqui principes iusti sunt,

L 4

Camby.

Cambyfes fuit princeps,

Igitur & Cambyfes fuit iustus.

Neganda est consequentia, quia proceditur à non distributo, ut supra. Subsumtio fit sub particulari: Aliqui principes, & fit connexio ex puris particularibus:

Aliqui principes sunt iusti,

Cambyfes est princeps,

Igitur Cambyfes est iustus.

In hac regula recensetur & explicatio syllogismi, de quo in Ecclesia disputatur. Ac prodest tenere explicationem simplicem, qualem hanc esse multi non hebetes iudicarunt.

Omnis essentia diuina est Pater,

Filius est essentia diuina,

Ergo Filius est Pater.

Respondendum est, Non valet consequentia à non distributo ad distributum: Nam maior etsi videtur esse vniuersalis, tamen non potest resolui in hanc verè vniuersalem: De quocumq; verum est dicere, quod sit essentia diuina, illud est Pater. Talis explicatio dicitur completè vniuersalis. Cum autem maior non sit completè vniuersalis, Nam etiam de Filio verum est dicere, quod sit essentia diuina, satis intelligi potest consequentiam viciosam esse.

S E X T A.

Non sit plus in conclusione, quàm fuit in præmissis.

missis. Hic error non rarus est, ut Iudæi contra Ieremiam argumentabantur:

Ecclesia seruabitur,

Semen Abrahæ est Ecclesia,

Ergo sic seruabitur, non delebitur hoc templum, &c.

Neganda est consequentia, quia plus est in conclusione, quàm fuit in præmissis.

Apud Ciceronem in primo libro de Oratore talis est Antoni syllogismus:

Inutilia non sunt discenda,

In Philosophia multa sunt inutilia,

Igitur Philosophia non est discenda.

Neganda est consequentia, quia plus est in conclusione, quàm fuit in præmissis. Nam hec conclusio tantum inde sequitur: Ille inutiles materie admixte non sunt discende.

Talis est & Epicuri syllogismus:

Inordinata non sunt à Deo,

In natura multa sunt inordinata,

Ergo natura non est à Deo.

Neganda est consequentia, quia hec debebat esse conclusio. Ergo inordinata illa non sunt à Deo, quod verum est de peccato, & horrendis furoribus generis humani.

Ac diligenter obseruande sunt casuum mutationes, quia interdum sunt insidiosæ, & totam sententiam mutant.

Fide sumus iusti.

Fides est opus.

Ergo propter opera sumus iusti.

Hic particula, Propter, parit sententiam alienam à præmissis, quia cum dicitur, Fide sumus iusti, non hoc dicitur, propter dignitatem nostri operis nos iustos esse, sed fiducia misericordie promissæ propter Filium Dei.

S E P T I M A.

Medius terminus nunquam sit membrum conclusionis, quia causa est in præmissis monstrata, propter quam relique duo termini coherent.

O C T A V A.

Conclusio semper imitatur partem debiliorem. Ideo semper particularem præmissam sequitur conclusio particularis, Item, Negatiuam præmissam sequitur conclusio negatiua.

N O N A.

Determinatio subiecti aut prædicati, que non est principale membrum, non misceatur conclusioni, ut:

Omnes boni affectus in homine contaminantur ab imbecillitate humana,

scilicet sunt per se boni affectus,

Ergo scilicet sunt per se contaminantur.

Hæc particula, per se, non fuit transferenda in conclusionem, quia non est principale membrum.

brum, nec ad predicatum conclusionis pertinet.

D E C I M A.

In prima & secunda figura maior semper sit uniuersalis, quia in prima proceditur à genere uniuersaliter ad speciem. Sed in secunda figura que tantum est aduersariarum argumentationum, minor & conclusio per contrapositionem ex maiore inferuntur. Necessè est igitur maiorem uniuersalem esse, ut:

Omnis homo est animal,

Nullus lapis est animal,

Ergo nullus lapis est homo.

Iam si maior posset esse particularis, sequeretur falsa conclusio:

Quoddam animal est homo,

Nullus asinus est homo,

Ergo nullus asinus est animal.

Quedam delicta puniuntur à magistratu.

Nulla ebrietas punitur,

Ergo nulla ebrietas est delictum.

Neganda est consequentia, quia in secunda figura necesse est maiorem uniuersalem esse, quia in secunda figura minor & conclusio per contrapositionem inferuntur ex maiore, ut:

Omnia delicta puniuntur, à Magistratu,

Ergo quod non punitur, ut ebrietas, non est delictum.

Hæc

In prima & secunda figura maior semper sit uniuersalis.

In 2 figura maior sit negatiua.

In 3 fig. Conclusio sit uniuersalis.

Hec consequentia valet, Sed maior falsa est,
quia magistratus quedam delicta negligit.

U N D E C I M A.

In prima figura, cum minor est negatiua, nihil sequitur. Et perspicua causa est, quia cum prima figura procedat à genere ad speciem, oportet in subiecto maioris includi speciem. Necesse est igitur affirmatiuam esse:

Omne adulterium est puniendum,

Nullum furtum est adulterium,

Ergo nullum furtum est puniendum.

Neganda est consequentia, quia subiectum minoris non includitur in subiecto maioris, quod in prima figura fieri oportet.

D V O D E C I M A.

In secunda figura tantum sunt negatiui syllogismi, quia est antithesis duarum specierum, nec fit inclusio speciei in genere, ut in prima figura. Ac duarum specierum diuersitatem ostendit minore & conclusione illata per contrapositionem, ut infra dicam. Tantum igitur sunt negatiui syllogismi. Nam si fierent affirmatiui, procederetur ex puris particularibus, seu à non distributo ad distributum, nec medium causa esset, cur in conclusione diuersae species iungerentur, ut:

Omnis homo est bipes,

Omnis gallina est bipes,

Ergo

Ergo omnis gallina est homo.

Subiecta in maiore & minore sunt due diuersae species, nec alterum in altero inclusum est. Si vis affirmatiue argumentari, necesse est medium esse uniuersale, quod sit causa, quare reliquae duae voces in conclusione affirmatiua iungantur. Constat autem medium, scilicet, Bipes, particulare esse, ut natura affirmatiui signi predicatum particulare facit, quod ostendit conuersio, ut: Quoddam bipes est homo. Non autem valet consequentia.

Quoddam bipes est homo,

Omnis gallina est bipes,

Ergo gallina est homo.

Manifestum est hic nullam esse connexionem, cum de alijs maior, de alijs minor loquatur. Saepe autem incauti decipiuntur affirmatiui syllogismis secundae figurae, cum à communibus signis argumentantur, ut:

Omnis stella lucet,

Omnis Cometa lucet,

Ergo omnis Cometa est stella.

Decipiuntur enim hac propositione particulari, Aliquid lucens est stella. Deinde attexunt cetera. ET HIC regula discenda est, non semper eadem esse, quae in aliquo tertio conueniunt, ut diuersae species conueniunt in genere, & alijs multis proprietatibus, ut, Equus & asinus conueniunt in commu-

communi genere, item in proprietate, quod uterque est quadrupes, gestator.

TREDECIMA.

In tertia figura non fit conclusio vniuersalis. Perspicua ratio est, quia, ut prima figura procedit vniuersaliter a genere ad speciem, cum conclusione vniuersali, ita tertia figura procedit a specie ad genus. Posita enim specie, necesse est poni genus. Sed conclusio tantum fit particularis, quia aliquid tribuitur generi propter unam speciem, quod non potest vniuersaliter generi tribui, ut:

Maluaticum est dulce,

Maluaticum est vinum,

Ergo quedam vina dulcia sunt.

Harum regularum omnium causse sumi possunt ex demonstratione de figuris, quam postea recitabo, nisi nunc in ipsis regulis semina demonstrationis illius sparsi, ut studiosi deducantur ad fontes & causas bonarum consequentiarum considerent.

QUOT SVNT FIGURÆ

Syllogismorum?

Tres sunt figuræ, variata collocatione medijs, quæ ideo variatur, quia non potest in omnibus materijs eodem modo procedi. Aliàs itur a genere ad speciem, id fit in prima figura, Aliàs a specie ad genus, id fit in tertia figura, Aliàs diuurse species discer-

discernuntur, id fit in secunda figura, ut infra rursum dicam. Est autem figura ordo terminorum, qui variatur collocatione medijs. Prima præsubiicit medium, post prædicat ipsum: FIGURÆ.

QVÆ EST PRIMA

figura?

Altera bis dicit: tertia dicit
Subiicit.

Prima figura est talis ordo propositionum syllogismi, ut medius terminus sit subiectum in maiore, & prædicatum in minore, unde conclusio necessario sequitur. Hæc puerilis descriptio est, sed causa consideretur. Ideo subiectum maioris in minore sit prædicatum, quia cum a genere ad speciem procedatur, & propter genus aliquid de specie dicatur, necesse est alteram propositionem ita constitui, ut conspici possit, speciem in genere inclusam esse. Genus igitur in prædicati loco repeti necesse est. Et hanc dispositionem minime confragsam esse mens naturali luce videt.

QUOT SVNT MODI

prima figura? Barbara, Celarent, prime,
Darii, Ferio.

Quatuor directe concludentes, Nam alios volens omitto, cum supra de conuersionibus dictum sit, unde intelligi potest, quæ propositiones ad quas in conuersione sequuntur. Sunt autem docendi causse attributa modis hæc nomina:

Barbara, Celarent, Darii, Ferio. In his literæ admo-

Asserit A, negat E. sed universaliter amba:
Asserit I, negat O. sed particulariter ambo.

L I B E R

admonent, qualium propositionum connexio sit:

A significat universalem affirmativam.

E significat universalem negativam.

I significat particularem affirmativam.

O significat particularem negativam.

Sumit autem modus appellationem à conclusio-

ne. Dicitur universalis aut affirmativa, cum con-

clusio est universalis aut affirmativa.

O. Virg. E. colenda.

P. Virg. E. Virg.

Epist. E. colenda.

Indignum Recita modos.

B A R B A R A.

Bar Omne animal est substantia,

ba Omnis homo est animal,

ra Ergo omnis homo est substantia.

Nulli. Doni. Dri. conspiciuntur.

O. Virg. E. Doni. Dri.

f. nulla. Virg. E. Co.

conspiciuntur.

C E L A R E N T.

Nullum animal est lapis,

Omnis homo est animal,

Ergo nullus homo est lapis.

O. Virg. E. Aliq. Flavrent.

Da. Virg. E. Scholap.

f. Virg. E. Scholap.

f. quod. Scholap. Aliq.

quod. Scholap. Aliq.

D A R I I.

Omnis turpitudine est fugienda,

Quedam voluptas est turpis,

Ergo quedam voluptas fugienda est.

F E R I O.

Nulla lex naturæ est mutabilis,

Lex prohibens adulteria est lex naturæ,

Ergo lex prohibens adulteria non est mu-

tabilis.

Recitavi nuda & non proluxa exempla, ut fa-

cilius conspici membra possint. Vides autem in

omnibus

Nulli. impy. fugiunt. potius.

Nulli. Scholap. f. impy.

f. nulla. Scholap. f. fugiunt. potius.

T E R T I V S.

165.

omnibus exemplis procedi à genere, & in minore speciem poni inclusam generi. CVM autem in Oratorum omnium scriptis & concionibus, imò in omni sermone disertorum, necesse sit multos syllogismos esse, considerandum est, quæ sint principalia membra, & quo ordine collocata sint. Et quia popularis oratio sonum maiorem addit argumētis, adduntur ornamenta, quorum tamen modus aliquis est, Excerpti autem nudos syllogismos prodest, ut principalia membra, tanquam detracta vestitu, propius aspici possint.

QVÆ EST SECUNDA

figura?

Secunda figura est talis ordo propositionum syllogismi, ut medius terminus sit predicatum in maiore & in minore, unde conclusio negativa necessarîo sequitur. Est autem tantum aduersariarum argumentationum, quia est antithesis duarum specierum, quas destrahit, nominato genere alterius vel aliqua proprietate, unde per contrapositionem sequitur conclusio negativa, ut:

Omnis stella est perpetuum corpus,

Ergo quod non est perpetuum corpus, ut Co-

meta non est stella.

Valeat consequentia per contrapositionem, Remoto genere, remouetur species. Hæc demonstratio fons est huius figure, & cur valeat consequentia,

M

perspicue

perspicue ostendit. Hinc etiam regula oriuntur:
In hac figura tantum fieri negativos syllogismos:
Et maiorem oportere univalem esse, ut supra
dictum est.

QVOT SVNT MODI

secundæ figuræ?

Quatuor.

Nuſſi boni ſt. *Cefare, Cameſtres, Feſtino, Baroco, ſcinda.*
 Off. calimimintom. *ſt. m. 190* **C E S A R E.**
 E. m. ſt. calimim. *ſt. m. 190*

Ces Nulla stella consumitur,

Omnes Cometae exiguo tempore consumuntur,

re Ergo nullus Cometa est stella.

CAMESTRES.

f. 11. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 8

Nuilli presidentes ff. Rati.
Multi viri magni ff. Fug. l. 1.
E. multi viri magni o ff. presidentes.

BAROCO.

Ba Omne corruptibile compositum est ex elementis,

roc *Mens humana non est composita ex ele-
mentis,*

Ergo mens humana non est corruptibilis.

Hos duos syllogismos recitant Plato in Phædone, & Cicero in prima Tusculana, ad confirmandam immortalitatem animæ humanæ, quia non constat sit ex materia elementari, quod testatur hæc insignis proprietas, quia in natura mentis noticiæ sunt, non aliunde acceptæ.

Ba Omnis cætus, qui est Ecclesia Dei, ample-
ctitur libros Propheticos & Apostolicos.

roc *Secta Mahometi non amplectitur libros
Propheticos & Apostolicos,*

Ergo certissimum est, sectam Mahometi-
cam non esse Ecclesiam Dei.

Suprà dixi, particulas exclusivas habere vim
uniuersalium. Ideo & sequens syllogismus congruit
ad modum Camestres :

Tantum in cœtu vocatorum sunt electi, id est, Omnes qui electi sunt, necesse est in cœtu vocatorum esse, id est, baptizatorum & amplectentium Evangelium. Hinc extruitur syllogismus, qui doctrinam & consolationem dulcissimam continet.

Cam Tantum in cœlu vocatorum sunt electi,
ut Paulus inquit: Quos elegit, hos
vocavit,

M 2

65 N.H.K.

es Nulli Mahometiste sunt in cœtu vocato-
rum,
eres Ergo nulli manentes inter Mahometistas
sunt electi.

QVID EST TERTIA

Figura?

Tertia figura est talis ordo propositionum syllogismi, ut medius terminus sit subiectum in maiore & in minore, unde conclusio particularis necessario sequitur. Ut enim prima figura à genere ad speciem procedit, ut dixi, ita hæc à specie ad genus procedit, sed ita, ut conclusio sit particularis. Et ratio consequentie manifesta est, quia posita specie, necesse est genus poni, sed particulariter, ut:

Luna motu & lumine effici varias mutationes humorum in corporibus animantium & aliarum rerum humidarum manifestum est,

Luna autem stella est,

Ergo stelle aliquas habent effectiones in corporibus animantium.

Est autem Valla reijcit & deridet hanc figuram, ut sepe rixas mouet sine causa, quemadmodum biliose nature solent: tamen res ipsa ostendit, hoc iter in experientia vscatum esse, à singularibus progredi ad speciem, deinde à specie ad genus, ut cum pueri semel ab igne laesi sunt, inde natura duce sic ratiocinantur:

Hoc

Hoc vrit,

Et hoc est ignis,

Ergo ignis vrit.

Consequentia firmissima est à definito ad definitionem. Nam particula demonstratiua, Hoc, significans rem monstratam, est definitum. Actuales syllogismos, à singularibus procedentes, vocant Expositorios. Cum igitur manifestum sit, valere syllogismos expositorios, necesse est tertiam figuram comprobare. Est & illa causa satis firma, Posita specie, necesse est genus poni.

QUOT SVNT MODI

tertie figura? Tertia grande sonans dicitur Da,

Adiungitur rapti Felapton

Sex modi recitantur: Darapti, Felapton, Disamis, Datifi, Bocardo, Ferison.

De Virdoddy & humanis.

DARAPTI. De Virdoddy & Molancho

Et quidam Molancho dicitur A Liq.

Da Omnes cogit conditi à Deo in natura hominis, sunt res suo genere bone,

rap Omnes cogit sunt affectus,

ti Ergo quidam affectus sunt res suo genere bone.

Sensus communis iudicat hanc compositionem non esse horridam & confragosam. Et hoc ipso argumento Stoici & Anabaptiste refutantur, cum omnes affectus contendunt suo genere viciosos esse.

M 3

Felapton

igitur syllogismos expositorios rectè factos, sine ambiguitate, manifestum est.

Et tales syllogismi omnium primi se humane menti offerunt. Esi enim non omnis noticia à sensu oritur, ut numerorum noticia prius insita est mentibus, tamen fatendum est, plurimarum rerum noticiam à sensu initia sumere. Primum apprehendunt sensus singularia, postea mens abstrahit species, componit & diuidit: Ita in syllogismo expositorio, cum oculi cernunt aliquid inesse subiecto singulari, postea mens componit, & hunc syllogismum expositorium extruit.

Negatiui tales sunt:

Petrus non tenuit imperium.

Petrus tenuit clauas Ecclesie,

Ergo clauas Ecclesie non sunt imperium.

Nominatur autem Expositorius, quia propositio communis, quæ sit conclusio, exponitur per singulares. SED vitanda est ambiguitas. Videndum, ut eadem ratione competant subiecto, cum duo predicata vni singulari tribuuntur, ut:

Iste est Musicus,

Iste est albus,

Ergo est albus Musicus.

Hæc non eadem ratione subiecto tribuuntur. Nec semper quæ conueniunt vni tertio, inter se conueniunt. ALIQUI rationem consequentis sumpserunt ex hoc principio Geometrico, Quæ sunt equalia vni tertio, inter se sunt equalia

Hæc

Hæc sententia cum sit natura nota, confirmat & consequentiam, de qua loquitur. Est autem similis consequentia:

Huic dodranti pedis est equalis hæc linea:

Et eidem dodranti est equalis altera linea:

Ergo hæc omnes inter sese sunt æquales.

Exempla Geometrica sunt illustria. Cumq; in his valere consequentiam manifestum sit, valebit & in alijs materijs. Ita propter similitudinem accommodatur huic principium istud Geometricum. Sed hoc diligenter obseruandum est, ut sicut Geometer nominatim de equalibus loquitur, ita in alijs materijs caueatur, ne vni subiecto plura tribuantur dissimili ratione, ut, hic est Musicus, & est albus. Ad dissimilia non congruit principium Geometricum, sicut nec ad inæqualia. Nec congruit ad vocabula inæqualia, ut, etsi gallina & homo in vno tertio conueniunt, scilicet in eo, quod est esse bipedes, tamen inter se non conueniunt, quia bipes est vocabulum inæquale istis. Dissertitur hic & de hoc syllogismo:

Hæc essentia diuina est pater,

Hæc essentia diuina est Filius,

Ergo Filius est Pater.

Usitata & satis erudita est responsio: Oportet alteram in syllogismo expositorio quadrare ad regulam Dici de omni, De quocunq; verum est dicere, quod sit hæc essentia diuina, de eo verum est dicere, quod sit Pater. Cum autem in hoc syllogismo

M s

non

DEMONSTRATIO QVARE neceſſe ſit eſſe tres figuras.

In omni argumentatione, quæ formam ſyllogiſmi recipere poteſt (Nam inductio & exemplum non recipiunt formam ſyllogiſmi) proceditur aut à genere ad ſpeciem vniuerſaliter, cum conſuſione vniuerſali, aut à ſpecie ad genus cum conſuſione particulari, aut ſit duarum ſpecierum diſtractio, aut ſit cauſarum aut effectuum plurium copulatio. Nec ſunt modi plures argumentandi, ſi dextre iudicetur. PROCESSVS autem à genere ad ſpeciem gignit primam figuram. Et valere conſequentiā à genere cum ſigno vniuerſali affirmatiuè & negatiuè ad ſpeciem, natura notum eſt. PROCESSVS verò à ſpecie ad genus cum conſuſione particulari gignit tertiam figuram, Et maniſeſtum eſt, poſita ſpecie, poni genus. SED diſtractio ſpecierum gignit ſecundam figuram. Et perſpicua eſt ratio conſequentiæ, quia diſparatas ſpecies, diſtrahi neceſſe eſt. Hæc ſenſu communi iudicari poſſunt ſine longa doctrina. Maniſeſtum eſt igitur vtrunq, & rectè diſtributas eſſe figuras, & conſequentiās ſine vlla dubitatione valere. PROCESSVS autem, in quo cauſarum & effectuum plurium copulatio ſit, gignit Soriten, ut:

Immodica ingurgitatio impedit coctionem
in ventriculo.

Mala

Mala coctione in ventriculo facta, ſit ſanguis impurius in epate,

Cum ſanguis in epate non percoctus eſt, ſpar-
guntur in totum corpus multi crudi hu-
mores.

Crudi humores ſparſi in corpus faciunt *καὶ corruptiōnem huiusmodi*
κορυμνίαν, deinde hydropem,

Ergo immodica ingurgitatio cauſa eſt hy-
dropis.

Sed Ariſtoteles non vititur tam longis con-
uentionibus, plures potius ſyllogiſmos primæ figuræ
inſtituit, & proximis cauſis proximis effectus at-
texit, Vititur tamen & Sorite, ut inſiā dicam.

ETSI autem in his demonſtrationibus nulla eſt
obſcuritas, tamen collatione exemplorum ſient illu-
ſtriores. Et eruditi in Geometria ſciant congruere
ad hæc quæ dixi, ſuam diuiſionem argumentatio-
nis, & exempla ſue artis: Ad primam figuram
congruit proceſſus *καὶ συνήθειαν*: Ad tertiam figu-
ram congruit proceſſus *καὶ ἀνάλωσιν*: Aduerſati-
ua eis ἀδωιάτων ἀπαγογή, eſt antithetiſis conueni-
ens ſecunda figura. SED iuniores ſumant

exempla ex quotidiana lectione, & ex materijs,
quas vicunq, intelligunt. Aſpiciant & exempla,
quæ in deſcriptione modorum ſuprà recitauit.

ACCEDAT & hæc exercitatio. Dentur mate-
rie diſcentibus, de quibus argumenta excogitent,
eāq, formis ſyllogiſmorum concinnè includant.
Eius exercitij conſuetudo multas magnas utilita-

tes affert. Primum enim si res prudenter, electa proponantur iuventuti, simul formatur iudicium de multis communibus questionibus, quarum cognitio vite utilis est, quales sunt materie Physica, & ethica, item theologica idonea etati, ut: Virtus est finis hominis, non voluptas. Cyrillus dans inhonestum consilium, iuste lapidatus est. Christianis concessum est gerere Magistratus, militare, iudicia exercere, tenere proprium, repetere res in iudicijs, &c. Cur non singulis mensibus fiant eclipses. An eclipsis solis conspecta, cum Filius Dei penderet in cruce, fuerit naturalis. Quare ebrietas cerebro noceat, & impleat corpus crudis humoribus. DE I N D E iudicium de praeceptis Dialecticis acuitur, cum connexiones nostras ad ea conferimus: Formatur & sermo, quia una sententia saepe varie efferenda est, donec inuenta fuerit formula propriissima, mollissima, & maxime perspicua. Denique haec exercitatio non solum utilis est, sed etiam ingeniosi ludus est non insuavis. FACILIVS autem gignent argumenta, cum discunt querenda esse genera, definitiones, causas, effectus, ut postea in locis dicetur, & iam toties dictum est in causis figurarum, unde processus instituuntur. Et monstrent iuniores praeceptoribus, aut alijs monitoribus, à quibus adiuuari possunt, excogitatos syllogismos, ut audiant, quae membra recte coagmentata sint, quae non sint recte coagmentata, & ostendat monitor, ubi & cur erratum sit,

sit, & contextat aliter: Interdum & squalidius dicta magis proprie & significanter reddat, & assuefaciat discentes ad veritatis amorem in materijs honestis, quarum usus est in communi vita. Nec Dialecticen transferri sinat tantum ad inanes & ridiculas captiones, quales sunt: Nullus & nemo mordent se in sacco, quae ante haec tempora obscurauerunt usum Dialectices, & postea corruptele fuerunt aliarum artium, & doctrina religionis. Sumantur exempla ex veris & utilibus causis, & congruant communi recte loquentium sermoni. In talibus conspicietur usus artis. I D consilium dum ipse sequor, praecidi multas regulas, & multa ridicula exempla, quae miror hominibus sanis in mentem venire potuisse, quorum explicatio etsi ingeniosis facilis est, tamen remoratur teneram etatem, & abducit à conspectu verae artis, & consuetudo cauillandi perniciofa est. N E C reprehensionem eorum metuo, qui dicunt me tantum agrestia tradere, quae etiam sine literis nota sint mediocriter ingeniosis. Hanc enim reprehensionem non esse veram res ipsa ostendit. Multum enim interest inter ipsos ingeniosos, quorum alij reguntur arte, alij non reguntur arte. Hi qui recte didicerunt, vident metas, intra quas tum in definiendo tum in argumentando versari oportet. Alij vagantur ut libet, & saepe aliena à proposito dicunt, & nequaquam coherentia contextunt. Si qui subtilitatem amant, in ueris praeceptis

predica-

prædicamentorum & syllogismorum inuenient multa, quæ non sunt agrestia, & attentos ad magnarum & vtilium rerum considerationem deducunt. Nec laus subtilitatis aut acuminis tribuatur prestigijs aut cauillationibus, quibus nullæ res bonæ subsunt, & quarum nulla in vita est utilitas. Hoc est magnum ingenij decus, in explicatione rerum bonarum & vtilium adhibere artem, ut certitudo maneat de veris sentiētijs, cum Dialectica metis incluse sunt, & refutari falsæ certò possint, cum ostenditur, quæ membra cur non cohereant. Ut aliæ artes, ita Dialectica certitudinis causa inquisita & constituta est. Multa enim homines ingeniosi similia artificum facere possunt. Sed causas ignorant, cur sic fabricari artium opera oporteat. Et cum certitudo absit, ne ipsi quidem acquiescunt animis, sed languide assentiuntur veris sentiētijs, tanquam longius per caliginem eas aspicientes. Sed artifex in docendo, confirmando, & refutando certior est, & videt suorum operum causas, & acquiescens, firma eam assensione amplectitur, & Deo gratias agit pro ea luce, nec more Pyrrhonorum prestigias excogitat ad labefactandam veritatem.

Hanc necessariam admonitionem hic inserui, ut discētes cogitent, ad quem finem Dialecticæ studium referendum sit, & exercitia artis iudicio gubernent.

De

De Enthymemate.

Accedimus ad reliquas species argumentationis, quarum etsi magnus usus est in omni sermone, tamen syllogismi in demonstrationibus, & in grauissimis causis dominantur, nec tam fragiles sunt, ut ceteræ species argumentationis. Sed harum tamen formas & usum etiam monstrari necesse est, cum præsertim Enthymemata creberrima sint in omni sermone, plurimæq; in breuissimis concionibus Prophetis & Apostolicis legantur.

QVOD EST ENTHYMEMA?

Enthymema est imperfectus syllogismus, quia sit recitata una syllogismi propositio, & addita conclusio. Omittitur autem altera propositio, vel breuitatis causa, quia cum nota sit, uidetur recitatio ingrata esse, vel quia non satis firma est. Alias autem maior, alias minor desideratur, ut:

Clodius prior impetum fecit in Milonem.

Fuit igitur iusta Milonis defensio.

Hic deest maior:

Defensio iusta est aduersus eum qui non la-

Discant iuniores, & vocabula usitata. Prior pars in Enthymemate vocatur Antecedens, posterior Consequens. Et cum consequens non est ve-

N

rum,

*Omnia hæc sūt infirmitatib. suis ob
noxijs.
Ergo sicut docti
viri.*

*In primordiis
schole
lib. I. in
hæc pro lib.*

rum, necesse est viciū aut in antecedente esse, aut in ea parte, quæ desideratur, quæ est vinculum connexionis. Ideo discendum est, quæ pars neganda sit.

Hic antecedens negandum est:

Poeta docent inutilia,

Igitur Plato iuste eiecit eos ex ciuitate.

Facile intelligi potest, nullam esse confirmationem consequentis, ubi antecedens falsum esseprehenditur. SED obscurior est dyudicatio, cum antecedens verum est, & tamen consequens falsum est, ut in hoc exemplo:

Abel est iustus, & Deo placet,

Igitur non interficietur.

Constat antecedens verum esse, & consequens falsum. Latet igitur causa erroris in ea parte quæ desideratur, videlicet in hac, quia iustum est ut bene sit iustus. Hæc sententia generalis longa interpretatione indiget. Iustis bene erit, tandem in æterna consuetudine Dei. Interea cur Deus velit Ecclesiam subiectam esse cruci, multe causæ sunt. Quare consequens in hoc enthymemate nullam habet confirmationem. Nam etsi iustis bene erit, tamen possibile est, iustos aliquos interfici, quibus postea præmia reddentur. Et horum interitus testimonium est secuturi iudicij.

1. lib. 8. h. 1. QVOMODO DEFINIT ENTHYMEMA

2. lib. 1. p. 1. ARISTOTELES?

Enthy-

Enthymema est syllogismus imperfectus ex Iconibus & signis. Sic enim usitatè recitant. Adidit autem Aristoteles hanc enthymematum materiam, Icona & Signa, quia hac breui forma argumentandi plerumq; utimur, cum à signis argumenta ducimus, ut:

Lucescit,

Ergo sol oritur.

Ociosi prolixitas esset, si adderes maiorem, cum alioqui omnibus nota sit. Sed sæpe propter infirmitatem occultatur.

DISCERNE ICOTA ET

Signa.

Utile est ubique obseruare discrimen inter necessaria & verisimilia. Ita duplicia sunt signa. Quædam sunt verisimilia, quæ plerumq; significant, sed non semper, ut:

Hic iuuenis est pallidus,

Igitur laborat cruditate.

Etsi enim plerumq; pallor significat cruditatem, tamen & alie possunt esse palloris causæ. Et hoc modo multa falsa ratiocinantur homines ex effectibus improprijs, aut causis non sufficientibus.

Vidi colloquentem hunc cum meo inimico,

Ergo & mihi inimicus est.

Erumpit aqua ex terra post terremotum,

Ergo aque sunt causæ terremotus.

N. 2

Hæc

Hæc viciosa argumenta sunt fallacia consequentis, ut suo loco dicetur, & fontibus monstratis, facilis est refutatio. Non valent argumenta ex causis non sufficientibus ducta, aut ex effectibus improprijs.

ALIA sunt necessaria signa, videlicet, effectus proprii, aut causæ sufficientes, aut proprietates adiunctæ causis vel effectibus, ut infra in locis copiosius dicendum est. Nam hic tantum ideo discrimen hoc recito, ut appellationes enarrentur, quid eorum plerumq; nominent, quid signa. Necessarium est:

Lucefit,

Ergo sol oritur.

Quia lucefcere est proprius effectus solis orientis. Ex talibus sunt firma argumenta. NOMINANT autem eorum quasi dicas congruentia quæ plerumq; significant, ab eorum, videtur, consentaneum est, congruit. Indo participium est eorum. Quintilianus nominat eorum.

Crebrò & familiariter cum puella loquitur,
Ergo amat eam.

De hoc genere coniecturarum etiam apud Iurisperitos traduntur regule. Ideo earum fontes diligenter considerandi sunt, ut quantum valeant iudicari possit. Nam alia signa alijs propiora & certiora sunt, & collecta multa plus valent, ut in versu dicitur:

Et quæ non prosunt singula, multa iuvant,
Ut ci-

Ut citant Iurisperiti de semiplena probatione. E CONTRA signa necessaria vocantur tempore a tempore, quod est ordinis. Nam hæc signa sunt ordinata, quia sunt aut causæ aut effectus, aut horum proprietates, ut infra dicam.

In Salomonis iudicio tempore est:

Hæc mulier non vult interfici puerum,

Ergo hæc est mater.

Sumtum est enim à proprietate perpetua matris:

Mater est,

Igitur est in ea cœterum.

Hoc autem præcipue considerent discipuli, plurimum esse enthymematum in omni oratione, quod qui observabunt, facilius & magis perspicue scribent ipsi. USITATUM est Ciceroni in exordijs ponere aliquam propositionem, ac deinde addere rationem, seu ut Rhetores vocant, aitionem. Ita fit enthymema, ut pro Archia: Si quæ habeo dicendi facultatem, huic Archie præcipue prodesse debet, quia hæc mea studia plurimum adiuvit ipse. Agnoscis esse enthymema, Sed id quod vocamus antecedens, quod est aitionem, recitatur posteriore loco:

Archias adiuvit mea studia,

Consequens est:

Ergo mea eloquentia prodesse ei debet.

Hoc membrum prius recitatur, quia quod in Diatriba arte conclusio vocatur, id in dicendo prius exponitur, tanquam propositio, de qua secutura est argu-

mentatio. Similia exempla in quotidiana lectione observentur. Nam ubiq; se innumerabilia offerent. Erunt autem magis perspicua ijs, qui Dialecticam formam agnoscant, & simul considerabunt, qualis ornatu accesserit, ut hic variatur consequens enumeratione vicinarum specierum, ingenij, exercitationis, doctrine. Talis animadversio in enarrandis alienis scriptis valde utilis est: Et simul viam, ut ita dicam, scribendi studiosis monstrat.

QVID CICERO IN TOPICIS PROPRIE
NOMINAT ENTHYMEMA?

Cicero scribit Enthymemata proprie dici argumenta ex contrarijs ducta. Infrà autem in locis regulas de pugnantibus trademus, in quibus & hæc regula erit: Posito uno contrariorum, necesse est tolli alterum, ut:

Paries est albus,

Ergo non est niger.

Hæc ideo præcipue vocarunt Enthymemata, quia magis illustria sunt cæteris. Ac propterea brevior est ratiocinatio, quia sensus communis iudicat, pugnantia, præsertim in gradibus excellentibus, non simul in una re esse. Constat autem in omnib. materijs plurima duci argumenta ex contrarijs, ut:

Christi regnum est æternum,

Ergo non est polizia huius moriture vite,
qualem Iudei somniant.

Hoc

Hoc argumentum evidenter refutat multa deliramenta Iudeorum:

Christus interficietur à Iudeis,

Ergo non tenebit politicum regnum inter Iudeos.

Sed doctrina de pugnantibus infrà in locis recitabitur. Iam tantum hæc breuiter dixi, ut lecturi Ciceronem, sciant eum angustius uti appellatione Enthymematis, quàm nos utimur. VOCABULA etiam discernant iuniores. Syllogismus significat verè computationem, Ein rechnung: Id nomen magis convenit integro argumento, & non mutilato, quia computationes oportet esse integras. Sed Enthymema significat cogitationem seu quiddam cogitatum, ut nos dicimus, Ein bedencken. Id potest esse brevius: Moueor hac cogitatione, ne respondeam maledicenti, quia nunc ebrius est.

De Inductione.

QVID EST INDUCTIO?

Inductio est ex singularibus sufficientibus enumeratis constituere uniuersalem, ut: Abol, Isaac, Iacob, Joseph,

Unum Creticum calefacit, Tobias, & alij p. libri

Unum Italicum calefacit, Similes felices: n. u. l. l.

Unum Rhenanum calefacit, Similes regis n. u. l. l.

Nel vllum dissimile exemplum monstrari potest.

Ergo omne vinum calefacit.

E. oss p. libri p. felices

N 4

Quare

QUARE VALET CONSEQUENTIA
IN INDUCTIONE?

Quia idem prorsus significant propositio universalis, & collectio omnium singularium sub ea. Cumq; humana cognitio magna ex parte a sensu ordiatur, & sensus circa singularia versetur, hanc progressionem inter primas argumentationes esse in experientia, satis apparet, sicut supra diximus, syllogismum expositivum inter primas argumentationes esse. Medicus saepe usus & inzibere semper comperit calefieri ventriculum, inde pronunciat de tota specie, & inzibere calefieri ventriculum. C. V. M. autem haec argumentatio in experientia sit obvia omnibus sanis, & valde illustris, Aristoteles inquit, syllogismum quidem firmiorem esse, sed inductionem nobis faciliorem esse, ac celerius arripere. Ideoq; nominatur Inductio, quia subinde plura singularia monstrans inducit & inuitat mentem, ut uniuersali conclusioni non repugnet. C. V. M. addis? N. E. C. potest dissimile exemplum reperiri. Quia ut uniuersalis vera sit, necesse est congruere omnes singulares. Et cum exemplum dissimile antecedenti profertur, quod tamen verum est & probatum, non viciosum, labefactata est inductio. Sic igitur refutantur inductiones prelato dissimili exemplo, seu, ut vulgo dicunt, data instantia, ut: Athanasius fuit calebs, Ambrosius fuit calebs,

Basilius

Basilius fuit calebs, & alij innumerabiles, Igitur omnes Episcopi fuerunt calibes.

Refutatur hoc modo: Nego consequentiam, & ratio est, quia proferri possunt dissimilia exempla vera & probata, ut Spiridonis, Nazianzeni patris Polycratis, qui ait se octauum esse Episcopum, natum ex maioribus Episcopis. Deniq; publicum & probatum morem fuisse veteris Ecclesiae constat, admittere ad munus Episcopi honestos & doctos maritos. Delectus autem exemplorum habeatur, nec viciosa exempla opponantur probatis, & congruentibus cum vera ratione, seu honestis legibus, ut infra rursus de exemplis dicetur.

De Exemplo.

QVIVD EST EXEMPLVM?

EXEMPLVM est forma argumenti, qua singulare per aliud singulare in una specie confirmamus, propter similem rationem. Mirari autem iuniores possunt, quare inter species argumentationis numeretur, cum infra inter locos eodem titulo ponatur, & haec forma videatur similis esse enthymematum. Sed sciendum est, cum in locis sit mentio exempli, tantum de materia dici, videlicet, de factis similibus in aliqua specie congruentibus. Hic vero propter formam discernitur à ceteris speciebus,

N. S.

bis, Nam exemplum procedit à singulari ad ali-
ud singulare, quod non fit in cæteris speciebus. Syllo-
gismus à genere ad speciem procedit, vel econtra.
Enthymema syllogismum imitatur, & in antecede-
nte recitat aliorum aliquod conclusionis. Inductio
ex collectione singularium extruit uniuersalem.
Horum nihil fit in exemplo. Sed alius euentus nar-
ratur, à quo transitur ad similem. Nec verò va-
leret consequentia, nisi mens simul rationem ali-
quam connexionis cerneret. Accedit igitur ve-
lut ratio consequentia hæc communis sententia:
De similibus idem est iudicium. Et hac circumspe-
ctione & diligencia in exemplis indicandis semper
opus est, ut queratur, an sit similis in utroque ratio,
an verè congruant exempla. Sepe enim decipiun-
tur homines specie similitudinis, cum aliqua facti
caussa infinitam dissimilitudinem efficit. Sunt igitur
exempla commonefactiones de aliqua uni-
uersali regula, seu lege, quæ complectitur similia,
ut:

*Maxima pars generis humani in diluui-
o periit propter libidines.*

*Ergo & postea sine dubitatione puniuntur
libidines.*

*Ratio consequentia est, quia de similibus idem
est iudicium. Et potest transformari argumentum
in syllogismum, ita, ut lex, in qua inest ratio simili-
tudinis, sit maior. Deus, cum mens sit casta, & se-
uerissime præcipiens castitatem, horribiliter ira-*

*Præterea cum graviter occideret, pernitentia peruenit ad sciendum
et hinc peruenit per penitentiam ad rem iudicandam.*

*scitur prohibitis libidinibus. Ad hanc maiorem
adiunguntur euentus, qui sunt testimonia huius le-
gis: Declarauit Deus hanc suam iram, cum dilu-
uio perderet ferè totum genus humanum, cum de-
leret Sodoma, Sibarim, Thebas. Ita exempla sunt
testimonia maioris. Et cum incurrant in oculos,
multum mouent homines: Ideo peculiaris forma
argumentandi inde sumpta est. Sequitur minor:*

Fiunt deinceps similia delicta,

Sequuntur ergo & tristes pœne.

*Sed ubi ratio dissimilis est, non valet conse-
quentia, ut:*

*Abraham rectè fecit volens immolare fi-
lium,*

*Ergo Agamemnon rectè fecit mactata
Iphigenia.*

*Nego consequentiam, & ratio est, quia exempla
sunt dissimilia. Facit enim præcipua causa dissimi-
litudinem. Facta quæ reguntur mandato diuino,
sunt honesta & Deo grata, non quæ pugnant cum
mandato diuino. Abraham nouo mandato, &
certa voce Dei iussus est offerre filium. Ceteri
omnes communi præcepto obtemperare debent.
Cum igitur cause factorum sint dissimiles, non
congruunt hæc facta. Causa regens Abrahæ vo-
luntatem, est certa vox Dei. Causa regens Aga-
memnonis voluntatem, est falsa persuasio pu-
gnans cum mandato Dei.*

Non rectè coherent hæc:

Petrus

Petrus occidit Ananiam mentientem.
Ergo licet docentibus in Ecclesia gladio ferire delinquentes.

Nego consequentiam, & ratio est, quia exempla sunt dissimilia: Petrus occidit verbo & motu Spiritus sancti. Hec sunt propria ministerij Evangelici. Sed gladio punire, proprium officium est politici Magistratus.

Sed recte cohererent hæc, seruata ratione simili:

Petrus occidit mentientem, sola imprecatione,

Ergo licet & nunc pastori contumaces occidere sola imprecatione.

Hoc argumentum valet, & sepe hæc fiunt in Ecclesia. Nam vera imprecatio & excommunicatio non est irrita, ut scriba Stilliconis excommunicatus ab Ambrosio, statim cepit agrotare mota mente: Sed cum tandem promitteret se mores emendaturum esse, rursus ab Ambrosio & sanatus & absolutus est.

ALIVD.

Apostoli & eorum auditores, in Iudea con-
tulerunt facultates in commune,

Ergo Christianis non licet habere proprium.

Nego consequentiam, & ratio est, quia exemplum non est lex, & habebant illi probabilem causam sui consilij. Propter professionem excutiebantur ex fundis, ideo prius eos vendere malebant, ut
viati-

viaticum haberent expulsi patria. Et hæc pecunia apud collegium Apostolorum deponebatur. Nec præcipiebant Apostoli hanc collationem, sed res libera erat, & sine superstitione, nec omnibus locis opportuna, nec volebant nouam politiam Platoniam constituere. Ne igitur decipiamur exemplis, prudenter dici solet: *NON exemplis, sed legibus iudicandum est.* Et diligenter considerandum est, quæ exempla legibus congruant. Quare & Demosthenes in oratione contra Aristocratem de viciosis exemplis inquit: *Impudens oratio est, dicere, sic factum esse. Non enim, si quid contra leges factum est, id imitari licet.* Sed hæc infra de locis repetenda erunt.

De Sorite.

QVID EST SORITES?

SORITES est argumentatio, in qua prædicato, primæ propositionis aliud prædicatum attribuitur necessario coherēs, eodemq; modo ulterius procedi per gradus potest, donec in conclusionis ultimum prædicatum additur primæ propositionis subiecto. Estq; usitata forma, cum ab *ima specie* ad summum genus per media genera ascendimus, vel cum à causis ad proximos effectus transimus, qui rursus sunt causæ aliorum effectuum, ut:

Hom o

Castitas & temperantia.

Temperantia est castitas corporis.

Castitas corporis est amor sui. I. B. E. R.

Amor sui est virtus. Homo est animal.

E. castitas est virtus. Animal est vivum corpus.

Et hinc. Vivum corpus est substantia.

Ergo homo est substantia.

Aliud exemplum gradus caussarum:

Ignavia parit negligenciam. Nimia ingurgitatio impedit coctionem in ventriculo.

Negligencia parit perditionem. Mala coctione facta in ventriculo fit sanguis impurus in epate.

Perditio operis parit periculum. Cum sanguis in epate non percoctus est sparguntur in totum corpus multi crudi humores.

Crudi humores sparsi in corpus, faciunt raxo xupia, & deinde hydropem.

Ergo immodica ingurgitatio causa est hydropis.

Esti autem Aristoteles non nominat Soritem, tamen formam talium argumentorum & usum ostendit in Antepredicamentis, ubi recitat regulam, quae continet Soritem: Quando alterum de altero, ut de specie predicatur, quicquid de predicato dicitur, id de ea specie quoque dici necesse est. Id est, talis est ordo & connexio specierum & generum, ut, sicut proximum genus est pars essentiae speciei, ita superiora genera sunt in essentia infima illius speciei. Voluit igitur Aristoteles hac forma ostendere, necessariam esse connexionem generum & specierum continui ordinis. NOMEN sortis est à σῶρος, quod significat acervum. Ac Stoi-

cor

eos hac forma multum usos esse conspici potest in exemplis, quae extant apud Ciceronem. Sed prudenter videndum est, ubi valeant haec connexiones.

QUI SUNT VICIOSI SORITAE?

Nulli sunt negativi Soritae. Et in affirmatiuis tantum illi valent, in quibus vocabula necessario coherent, ut species, genera, differentia, propria. Item, cum caussis per se ac propriis attexuntur proprii effectus, ut, non valet consequentia in negatiuis:

Homo non est leo,

Leo est animal,

Ergo homo non est animal.

Nec valet consequentia, cum voces non necessario coherentes iunguntur, ut,

Ex malis moribus orta sunt bonae leges,

Bonae leges sunt dignae laude,

Digna laude sunt expetenda,

Ergo mali mores sunt expetendi.

Viciosa connexio est, quia mali mores non sunt per se causa bonarum legum, Sed mens bonorum gubernatorum est per se causa, ut, morbus non est causa curationis, sed medicus, remedia, & natura repugnans morbo.

Vulgò recitatur exemplum ridiculum, quod ascribam, quia cum ridicula tenacius in memoria habeant, illustris commonefactio est de hac regula:

Qui

Qui bene bibit, bene dormit,
 Qui bene dormit, non peccat;
 Qui non peccat, erit beatus.
 Ergo qui bene bibit, erit beatus.

Prima & secunda connexiones habent vicio-
 sas, Nam ebrii non mox dormiunt, Nec semper
 dormiunt. Nec dormire causa est semper prohi-
 bens delicta, Nam & ante somnum ebrii sepe tu-
 multuantur, & post somnum inflammati & estu-
 antes in sanguine spiritus, cient multos turbidos
 affectus.

QVOMODO CONVENIT SORITES AD
 GRADATIONEM RHETORICAM,
 QVÆ VOCATUR
 κλίμαξ.

Usitata est gradatio in communi sermone, quia
 necesse est in ratiocinando saepe causas & effectus
 contexere, ut:

Certissima vices motuum coelestium, noticia
 numerorum & ordinis, & discrimen honesto-
 rum & turpium in mente humana, testantur
 hanc naturam rerum non exitisse casu, sed ab
 eterna mente architectatrice, videlicet, a Deo,
 conditam esse.

Agnitio Dei requirit obœdientiam,
 Obœdientia inutilis esset, nisi sequeretur iudi-
 cium,

Ergo

Ergo erit iudicium, in quo Deus discernet eos,
 qui fuerunt obœdientes, à contumacibus.

Differunt autem κλίμαξ & Sorites hoc modo:
 Tunc proprie Sorites dicitur, quando subiectum
 prime propositionis in conclusionem repetitur, ut:

Inscitia literarum parit tenebras religionis,
 Tenebre religionis pariunt superstitionem
 aut ethnicum contemptum Dei.

Hic si addas conclusionem repetito princi-
 pio, erit Sorites,

Ergo inscitia literarum parit superstitionem
 aut ethnicum contemptum Dei.

Gignit Soritem & regula notissima, Quod ma-
 ius est maiore, idem maius est & minore, ut:

Sol maior est quàm terra, s. 166. m. d.

Terra maior est quàm luna, s. 40. m. d.

Ergo & sol maior est quàm luna.

Cum hac regula congruit Sorites doctrinam
 non vulgarem continens, qui extat in Epistola ad
 Ebræos.

Christus est sacerdos secundum ordinem Heb. 7. Epist. 10.

Melchizedec,

Melchizedec est maior quàm Abraham,

Abraham est maior quàm Leui,

Ergo & Christus est maior quàm Leui, &
 sacerdotium habet prestantius & efficacius
 Leuitico.

Nam sacerdotio Leuitico non tollebantur pec-
 catum & mors, nec restituebantur iniusticia & vita
 eterna.

O

eterna.

vid. & Gen. 14.
 ubi narratur fact.
 Melchizedec.

eterna, sed Christi sacerdotio oblata est victima pro peccato, & voce Euangelij donatur nobis remissio peccatorum, & inchoatur iusticia. Deinde prorsus abolita morte, restituntur nobis eterna vita, & iusticia eterna.

De regulis consequentiarum.

Tota Dialectica lumen est, quo indicamus, quae vocabula, & quae propositiones recte iungantur. Ideo fere singulas partes Dialectices scito regulas esse consequentiarum. Sed tamen praecipue sunt praecepta de figuris & modis syllogismorum supra recitata, & loci inueniendorum argumentorum, quos proximo libro recensetimus. Esi igitur sparsae sunt regulae in multis Dialectice partes, tamen hic communem eis nidum constituemus, ubi & ipsi aliquas recitabimus, & studiosi alias ascribent a nobis omissas, quae se in disputationibus eruditorum offerent. Quoniam autem multae regulae prorsus pueriles sunt, Sunt enim similes communissimis sententiis, quas Geometrae vocant *noivās iuvōas*, tamen commonefacienda est prima etas, ut & Geometrae faciunt, qui bono consilio communes sententias, quae naturali luce sine doctore intelligi possunt, tamen & proponunt & declarant, non solum ut aditus ad artem facilius sit, sed etiam ut his funda-

fundamentis seu exordiis consideratis, certitudo artis conspiciatur, quae inde extruitur. DICTVM est autem supra, quid sit bona consequentia, videlicet talis connexio propositionum, quae non discrepat ab aliqua regula Dialectices. Hac descriptione contenti sumus, quia verum est, in tanta varietate consequentiarum, totam Dialecticen in iudicando, in conspectu esse oportere. Contra, mala consequentia est, quae ab aliqua regula Dialectices discrepat.

PRIMA REGULA

Ex vniuersali recte sequuntur suae particulares, & suae singulares, sed non e contra. Non enim sequitur vniuersalis propositio, ex aliquot particularibus, aut aliquot singularibus, ut non valeat consequentia:

Dionysius superior, & Tiberius habuerunt placidos exitus,

Ergo omnes tyranni habent placidos exitus.

Imò regulare est, tyrannorum tristes & tragicos esse exitus, etiam si pauca exempla praeter regulam reperiuntur, ut interdum pauci hyberni dies calidiores sunt aliquibus aestiuis. Sed collectis omnibus singularibus, recte sequitur vniuersalis, ut de Inductione dictum est.

SECUNDA.

Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, sequitur & ad antecedens, ut:

Omnia officia politica sunt concessa Christianis,

Ergo iudicia sunt concessa.

Et per consequens:

Litigare in foro concessum est.

TERTIA

Ab eo quod inest per se, ad aliud quod per accidens accedit, non est bona consequentia, nec e contra, ut:

Temperantia est bona,

Febris affert temperantiam,

Ergo febris est bona.

ALIVD.

Odisse ciuem est peccatum,

Litigans in foro odit aduersarium,

Ergo litigare est peccatum.

Hæc verè & dextrè refutantur hac breui responsione: Nego consequentiam, quia est fallacia accidentis, ubi hæc regula traditur, quam recensui: Ab eo quod per accidens irruit, non valet consequentia ad rem per sese consideratam. Accidit litiganti odisse aduersarium. Et potest mens bona litigare sine odio. Est enim litigare honesta disputatio & inquisitio veritatis in iudicijs diuinitus instituta, non solum ad pacem tuendam, sed etiam propter

propter disciplinam, & in bene moratis multas virtutes complectitur. Bona mens litigans, subijcit se legibus, iudicijs, magistratibus. Horum vocem antefert sue cupiditati, agnoscit ordinem politicum esse Dei opus: nec vult conturbatione ordinis politica Deum offendere. Hæc obædientia virtus est egregia. Accedit in bonis ingenijs & amor veritatis. Sed in male moratis per accidens concurrunt multa vicia, auaricia, odium aduersarij, studium calumniarum, superbia, nolle veritati cedere, &c.

ALIVD.

Peccatum non gignit hominem,

Opus concupiscentiæ gignit hominem,

Ergo concupiscentia non est peccatum.

Augustinus contra Iulianum propemodum ut mus in pice heret in huius argumenti refutatione, cum Dialectico facillima sit explicatio: Neganda est minor, quia concupiscentia viciosa, quam sic vsitate vocant, est àtæzia, que accessit ad naturam diuinitus conditam, & eam deformat, nec est res gignens substantiam, sed res gignens substantiam est ipsa natura à Deo condita, quam ab àtæzia prudenter discerni necesse est. Hic discant iuniores vilem doctrinam ab Aristotele traditam de modis dicendi per se. Necessaria est enim diligentia in omni vita, discernere ea que per sese, id est, propria natura insunt alicui, ab alijs, que aliunde accedunt,

QVOT SVNT MODI DICEN-
DI PER SE?

PRÆDICATIO per se, est, cum prædicatum significat quiddam proprium nature subiecti, videlicet partem, aut totam definitionem, aut propriam inclinationem, aut ipsum subsistere, aut proprii effectus propriam causam. Hoc ordine modos quatuor dicendi per se recenset Aristoteles. PRIMVS modus dicendi per se, est, cum definitio, vel pars definitionis de definito, vel idem de seipso prædicatur. SECUNDVS modus est, cum propria passio, ut vocant, de subiecto dicitur, ut, Homo loqui potest, Cælum est mobile motu circulari, Ebrietas est perniciosu humanis corporibus. TERTIVS modus est propositionum, in quibus ipsum subsistere de singulari, quod verè tunc est in rerum natura, dicitur, ut si de viuo Cicerone dicam, Cicerò est in rerum natura, seu subsistit, seu est quiddam *ὄψις αὐτοῦ*. Vulgò viuitur verbo existere pro esse reuera in rerum natura, seu pro *ὄψις αὐτοῦ*, Sed Latinis aliud est existere. Ex ambitione existit contentio, id est, oritur. Nos igitur utamur verbo subsistendi. Hanc igitur propositionem de viuo Carolo: Carolus subsistit, dicemus esse prædicationem per se, quia subsistere hic non aliud est, quàm ipsa viua Caroli substantia. Nec differunt viua essentia & subsistere, sicut somniauit Thomas.

QVARTVS modus est propositionum, in quibus proprii effectus proprijs causis attribuntur, vel
econtra

econtra, ut: Voluntate volumus, Mente nostra intelligimus, Paries albedine est albus, Aristides obædientia sua iustus est apud ciues, Paulus accipiens remissionem peccatorum imputatione iustus est, id est, acceptus Deo, quod correlatiuè dicitur, Fide iustus est, id est, acceptus fiducia imputata iusticia propter mediatorem, Dilectione nostra diligimus. Hos modos dicendi per se in conspectu habere utile est, ut consideretur, quæ prædicata sint cognata aut familiaria subiectis, quæ sint peregrina. Sunt autem veræ & perpetuæ prædicationes, quæ congruunt ad modos dicendi per se. Aliarum aut propositionum, in quibus iunguntur accidentia, item effectus improprijs causis improprijs, magna dissimilitudo est. Interdum veræ sunt, ut de Aristippo fortassis veræ fuit propositio: Aristippus dissentiens à Platone, odit eum. De Aristotele non puto veram fuisse: Aristoteles dissentiens à Platone, odit eum. Concurrunt omnino ut diuersarum specierum accidentia, dissentire & odium. Dissentire iudicium est mentis, Sed odium flamma est voluntatis. Paulus dissentiens à Petro, nequaquam odit Petrum. Hæc discrimina obseruanda sunt. Ideo infra traduntur præcepta de fallacia accidentis, ne temerè confundantur accidentia.

QVARTA.

Pugnantia non tribuuntur uni & eidem simul & respectu eiusdem, ut: Euangelium prohibet
O 4 discerni

Galat. 2.

discerni cibos & dies. Medici iubent discerni. Hec non pugnant, quia fines sunt diuersi. Euangelium prohibet discrimen superstitiosum, quod ritus per se, sine pietate mentis, putatur esse cultus Dei. At Medici discrimen præcipiunt propter alium finem, scilicet, ad vitam corporis tuendam, ut: Vinum non prodest his qui febris laborant, ut autem artem medicam, & vitam ipsam hominis, ita & hæc discrimina Deus approbat.

Q V I N T A.

Due contraria qualitates graduum excellentium non sunt simul in eodem subiecto, ut: Aqua valde calefacta, non potest simul esse frigida. Sed in gradib. remissis in eodem subiecto contraria qualitates inter se luctantes esse possunt, ut cum remittit calor in aqua, frigiditas quæ est naturalis qualitas, paulatim recipit vires, & rursus extinguit calorem. Sic in corde hominis simul esse possunt paupor & leticia, sed in gradibus remissis & inter se luctantes, ut: Dauid cum obiurgatione Nathan consternatus, postea audit consolationem, paulatim se erigit, & fides lenit dolorem, & accendit aliquod gaudium. Hi affectus inter se luctantur, donec tandem vincit fides, & gaudij sensus superat.

Non igitur valet consequentia:

In Dauidæ est fiducia & gaudium audita consolatione,

Ergo non est in eo trepidatio.

Nam

Nam utriq. affectus in gradibus remissis simul esse possunt.

S E X T A.

Inter contrarias posita una qualitate in gradibus excellentibus, remouetur contraria qualitas, ut valet consequentia:

Paries est niger,

Ergo non est albus.

Sed e contra, remoto uno contrario, non oportet poni alterum, præsertim in contrariis mediatis, ut non valet consequentia:

Vestis non est alba,

Ergo est nigra.

Potest enim esse medij coloris, ut cærulea aut purpurea.

S E P T I M A.

Regula vera est de omnibus pugnantibus, opponi ea iuxta differentias, quib. dissident, non iuxta genus aut communia accidentia, ut non valet consequentia:

Calor est qualitas,

Igitur frigiditas non est qualitas.

Pater est robustus,

Igitur filius non est robustus.

Sed iuxta differentias fiat oppositio.

Pater differt à filio hac essentiali differentia, quod pater genuit, filius est genitus. Valet igitur consequentia:

O s

Zacha-

Zacharias genuit Iohannem Baptistam,
Ergo fuit pater Baptiste, Et Baptistam fi-
lium fuisse, necessario sequitur.

*hinc haec cauilla
T. Cor. 1. 7.*

Ex hac regula vetus cauillatio inducitur:

Virginitas est bona,

Igitur coniugium non est bonum.

Nego consequentiam, & ratio est, quia bonum est genus commune virginitati & coniugio. Significat enim hoc loco rem à Deo concessam & probatam, & genus est complectens omnes res à Deo concessas & probatas. Opponuntur autem pugnantia non iuxta genus, sed iuxta differentias, imò genere conueniunt, ut albedo & nigredo conueniunt genere. Nec sequitur:

Albedo est color,

Igitur nigredo non est color.

OCTAVA.

Cum ex causis non sufficientibus affirmamus sequi effectum, non valet argumentum, ut:

Pompeius habet exercitum parem multitudine exercitui Iulij,

Ergo vincet,

Non valet consequentia, quia apparatus & copis non sunt sufficiens causa victoria, sed multa alia concurrere oportet, auxilium Dei, in ducibus fidem, scientiam rei militaris, magnitudinem animorum, celeritatem, & alia.

Nona.

NONA.

Propter quod unumquodque tale est, illud magis tale est, ut:

Aqua calet propter ignem,

Ergo ignis magis calet.

Anarus appetit navigationem propter lucrum,

Ergo lucrum magis appetit.

Sæpe citatur hæc regula, ut sæpe & multum collatione causarum finalium utimur: *Appeto studium litterarum, ut discam doctrinam de Deo, appeto doctrinam de Deo, ne abijciar in æternas penas, sed liberatus ab omnibus malis, fruatur æterna consuetudine Dei, & ipsum celebrem.* Ita per gradus itur ad ultimum finem. DISPUTANT autem, in quarum causarum collatione valeat regula. DE FINALIBVS non dubium est valere eam ubique, & sine exceptione, & sic ea Iurisperiti sapientius vtuntur. IN MATERIALI & formali consuetudo sermonis vti hæc regula prohibet, ut:

Cyrus est clemens propter clementiam,

Ergo clementia est magis clemens. /

Hanc orationem respuit consuetudo sermonis, & erudita causa est, cur sit reijcienda.

Nec semper valet in gradibus efficientium causarum, ut:

Ouidius est Poëta propter præceptorem,

Ergo præceptor fuit magis Poëta.

Non

Non valet consequentia in efficientibus partialibus, nec in minus principalibus, nec in remotis, nec de effectibus, qui sunt priuationes, ut:

Tiberius insanit propter vinum,

Ergo vinum magis insanit.

Insania enim priuatio est, orta ex confusione spirituum in cerebro. Nec vinum causa proxima est insanie, sed halitus illi exestuantur sunt proxima causa.

Hic differitur de dicto Augustini: Euangelio non crederem, nisi me Ecclesie catholice moueret autoritas. Hinc contra Augustini sententiam, multa falsa extruuntur:

Euangelio creditur propter autoritatem Ecclesie,

Ergo Ecclesie maior est autoritas.

Et multa hic accumulatur, Ergo Ecclesia potest condere dogmata & leges, siue congruant cum Euangelio, siue non congruant. Simpliciter & vere respondetur: Negandum esse antecedens, quia principaliter creditur Euangelio propter autorem Deum, & testimonia miraculorum. Et habet autoritatem Euangelium non ab Ecclesia, sed a Deo, qui arcanam voluntatem patefecit hac sua voce, sicut scriptum est: Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis: Nec sumit Euangelium autoritatem ab Ecclesia, id est, ab hominibus, qui audiunt, sed omnes homines pariter propter autorem Deum necessario audire debent. Ac facile intelligi po-

gi potest, non posse ullis hominibus sine certissimis Dei testimoniis credi de rebus tantis & tam arcanis, Filium Dei missum esse, ut fieret victima, certo nos gratis recipi propter Filium, mortuos homines certo recepturos esse corpora, &c. CÆTERVM Ecclesia populi Israel testabatur, hec scripta à Prophetis accepta esse, Idq; testimonium confirmarunt miracula subinde exhibita. Ita postea catholica, id est, vniuersi orbis Ecclesia testatur hos libros, quos habemus, ab Apostolis traditos esse. Sic Euangelio creditur propter Ecclesiam, scilicet, minus principaliter. Est enim Ecclesia testis de libris: Sed ut non licet testi mutare narrationem, quam recitat, Sic non licet Ecclesie doctrinam horum librorum mutare, que quidem aliunde habet autoritatem, scilicet, à Deo ipso, qui addit illustria miracula, ut autorem monstrant.

Nec valet consequentia:

Credimus Ecclesie traditos esse hos libros ab Apostolis,

Ergo alia credenda sunt Ecclesie pugnancia cum his libris.

Hec de dicto Augustini breuiter hoc loco monuisse satis sit. Et hac qualicunq; explicatione animaduersa, facile est refutare absurda, que huic dicto assinguntur.

D E C I M A.

Ex non sufficienti enumeratione partium non valet argumentum, ut:

Iura

*Iura Mosaica & vetera Romana, non
suspendunt furem,*

Ergo fur non est suspendendus.

*Non valet consequentia, quia leges Imperato-
rum recentium inveniunt suspendi fures. Habent au-
tem Legumlatores in politica gubernatione po-
testatem exasperandi poenas atrocium delicto-
rum.*

U N D E C I M A.

*A diuisis ad coniuncta valet consequentia, si
natura patitur coniungi accidentia, ut:*

Demades est orator, & est facetus,

Ergo est facetus orator.

*Sed non valet consequentia, cum iunguntur ac-
cidentia anime & corporis, aut res aliqui discre-
pantes:*

Iste est claudus, & est citharædus,

Ergo est claudus citharædus.

*Confusio est absurda, iungere accidentia ani-
me & corporis, nisi in altero nomine metaphora
sit, ut, sagax medicus.*

D V O D E C I M A.

*Ab est tertijs adiecti ad est secundi adiecti, va-
let consequentia, cum accidens positivum de sub-
stantia predicatur, ut:*

Paries est albus,

Est igitur paries.

Non

Non valet hec forma in priuatiuis & de Ideis:

Plato est mortuus,

Est igitur Plato.

*Nam in talibus propositionibus copula non ha-
bet vim significande subsistentie, ut ita dicam, seu
significandi ~~κατακρίνω~~, sed est connexio priuatiui
vocabuli, aut similium.*

Tale est apud Ciceronem:

Mortuus est miser,

*Est igitur mortuus, id est, subsistit igitur
mortuus.*

*Nec valet de Ideis, ut quanquā verè dicimus
de rosa in hyeme, cum nulla vsquam floret: Rosa
est planta, tamen inde non ratiocinamur esse ro-
sam, id est, iam alicubi florere, seu, ut ita dicam,
subsistere. Non igitur valet consequentia:*

Rosa est planta,

Igitur rosa est, id est, subsistit.

*Antecedens verum est, sed copula ibi non si-
gnificat ~~κατακρίνω~~, ac tantum nexus est generis &
speciei perpetuus, ut dicimus Ideas, id est, noticias
illas perpetuas esse, in quibus genus aut differentia,
aut definitio tribuitur speciei. Non igitur sequitur
consequens, iam alicubi florere rosam.*

T R E D E C I M A.

*Dici de aliquo requirit inesse, quod verum est
tantum de accidentibus positivis & durabilibus,
ut:*

Alex-

Alexander est fortis,

Est igitur in eo fortitudo,

Hec regula gignit locum à coniugatis, ut infra dicitur, & continet utilem doctrinam, quia discernit abstracta nomina à concretis, & monet, quando concretis rectè utamur. Impropiè enim dicitur: Caelum rubet, quia in cælo non est rufus color.

De actionibus transeuntibus verum est oportere eas affuisse:

Harpalus est fur,

Igitur furatus est.

QUARTADECIMA.

Talia sunt subiecta, qualia à predicatis esse permittuntur, non absurde, sed dextrè intellectis, cum dico: Paulus est pictus, imago intelligitur. Huius regula magnus est usus, quia varietas significationum sumitur ex collatione membrorum in oratione, ut in narratione Iohannis: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, &c. Hic verbum non intelligitur vulgari modo, quo vocem in aëre factam, vocamus verbum: Sed verbum persona est, videlicet, Filius Dei, & cur sic nominetur alibi sepe dicitur. Coniungit autem lectorem toties repetita descriptio, ac valet hoc loco regula: Talia sunt subiecta, qualia permittuntur esse à predicatis dextrè intellectis.

QUINDECIMA.

In in-

In interpretatione vitanda est absurditas. Absurda autem in philosophia dicuntur, quæ pugnant cum sensu communi, id est, cum principiis natura notis, cum uniuersali experientia, & vicinis, illustribus & immotis testimonijs. Sed in doctrina Ecclesiæ dicuntur absurda, quæ pugnant cum lege Dei, articulis fidei, & symbolis, ut infra dicitur in locis. Et cum sermonis proprietas in speciem continet absurditatem, decurrendum est ad figuras, ut: Tyrannus est lupus. Sed hæc infra copiosius exponentur.

SEDECIMA.

Ex vero nil nisi verum sequitur, & verum vero consonat. Quare cum bona consequentia sequitur falsa aut absurda sententia ex aliquo dogmate, necesse est in præmissis aut in hypothese errorem esse, ut ex Epicuri dogmate de voluptate sequuntur absurda, in ipso igitur dogmate error est.

SEPTIMADECIMA.

Dato uno inconuenienti, sequuntur infinita, quia ut in itineribus, cum à recta via deerratum est, paulatim longius disceditur, ita in ratiocinando paulatim falsa cumulantur. Huc etiam dictum illud pertinet: Ad impossibile sequitur quidlibet, id est, posita impossibili hypothese, multa inde inepta & absurda extruuntur, Si haberem Gygis anulum, qui me inuolueret caligine, ne conspici possem.

P

vellem

vellem interficere tyrannum Turcicum, &c.

OCTAVADECIMA.

A possibili ad inesse non valet consequentia,
ut non valet consequentia:

Deus potest aurum stannum mox vertere in
aurum,

Ergo stannum est aurum.

NONADECIMA.

A conuersa ad conuertentem, & econtra, va-
let consequentia:

Rom. 8. cap. Omnes electi vocantur,

Ergo omnes quicumq; sunt extra cœtum vo-
catorum, non sunt electi.

VICESIMA.

Non valet consequentia mutato genere præ-
dicationis vsitato, in peregrinum, seu inusitatum,
ut:

Omnis caro est creatura,

Verbum est caro,

Igitur verbum est creatura.

Non valet consequentia, quia genus prædica-
tionis mutatum est. Nam in maiore vsitata præ-
dicatio est generis de specie: Omnis caro est crea-
tura, id est, substantia creata. Et dictum est supra,
vsitatas prædicationes eas tantum vocari, quæ con-
ueniunt ad aliquem modum traditum in quing,
prædi-

predicabilibus. Sed in minore, Verbum est caro,
longè alia connexio est, non congruens ad doctri-
nam quing, predicabilium. Loquitur enim copu-
la de vniione personali duarum naturarum. Ver-
bo unita est humana natura, quam assumpsit in
alio matris virginis. ETSI autem, ut sepe
iam dixi, in tota Dialectica sparse sunt regule
consequentiæ, tamen hunc locum talibus com-
monefactionibus attribui, ut magis in conspectu
sint, & ut huc ascribantur similes sententiæ seu
regule, quæ dexteritatem afferunt in indicandis
consequentis.

De Syllogismis hypo-
theticis.QVID EST PROPOSITIO
hypothetica?

Est propositio, in qua due categorice per all-
quam conjunctionem, ut Grammatici nominant,
connece sunt, ut: Si emes, erit dandum precium.

QVOT SVNT SPECIES? ^{a. addunt alij} DISCRETIVAM.

Tres. CONDITIONALIS, COPVLATI-
VA, DISIUNCTIVA. PRIM^a est Con-
ditionalis, cui preponitur particula, Si, quæ si-
gnificat propositionem totam nihil assenerare, nisi prius sit p^a.

^{p²} Tunc ubi rectè dicitur, si cives,
Nisi alicui laborabit, nihil postea motus.
Tunc ubi rectè dicitur, nisi alicui laborabit, nihil postea motus.

nisi posita causa, vel modo, quem particula, Si, designat, ut: Si Pharaon obtemperabit Moysi, non peribit.

DE REGVLAM DE VERITATE
CONDITIONALIVM.

Conditionalis nihil asseuerat, nisi posita causa vel modo in antecedente, ut: si asinus volat, habet pennas, hac nihil statuit, sed querenda est alterius partis ueritas, quae explicatur in integro syllogismo.

ΕΠΙΣΗΜΗ QVOMODO FIUNT SYLLOGISMI
conditionalium?

Hoc modo, Initio ponitur tota conditionalis, de inde loco minoris altera pars sumitur, unde rationcinamur in conclusione alteram. Ita fit asseueratio collecto integro syllogismo. Exemplum.

Si emit, debet precium,

Sed emit,

Ergo debet precium.

Regule traduntur: Valet consequentia affirmatiue à positione antecedentis ad positionem consequentis, ut:

Si homo est, animal est,

Sed homo est,

Ergo animal est.

2. Valet consequentia negatiue à destructione consequentis, ad destructionem antecedentis, ut:

Si

Si homo est, animal est,

Sed nullum animal est,

Ergo homo non est.

Ratio harum consequentiarum ex locis sumi potest, ubi videmus, quomodo à specie ad genus & econtra ducantur argumenta. Quare pro his regulis consulendi potius erunt loci. Et valebit consequentia, si locorum regulis congruet, ut à causis ad proprios effectus & econtra, affirmatiue & negatiue argumentamur. Idem fit in conuertibilibus, id est, idem significantibus, ut ex hac propositione gignere potes affirmatiuum & negatiuum syllogismum: Si luna soli ex diametro opponetur hoc mense, erit eclipsis luna.

QVID EST COPVLATIVA? ΕΠΙΣΗΜΗ

Copulativa est, in qua due propositiones iunguntur per particulam copulatiuam, ut: Et orando & laborando. Et mortuus est Christus, ut pro nobis victimam fieret, & ex morte reuixit, ut nos regat noua luce & iusticia, & vita eterna donet. Et necessaria est disciplina, id est: assuetudo ad bonos mores, & potest humana voluntas disciplinam utcumque prestare.

DE REGVLAM DE VERITATE

COPVLATIVAE.

Ad veritatem copulatiue requiritur, ut utraque pars sit vera, ut: Ergo qui diligunt partem suam, partem suam non diligunt.

Major & minor misericordia, quibus non homines, sed Deus. Non minor est, quam quod est, partem suam.

Et manet in renatis in hac mortali vita infirmitas repugnans legi Dei, & renatus iustus est, id est, acceptus Deo propter Filium Mediatorem, fide.

QVOMODO FIUNT IN- de syllogismi?

Hoc modo: A tota copulativa ad quamlibet eius partem, est bona consequentia, ut si hæc tota vera est, necesse est partes veras esse:

Et politicus ordo in societate humana, Dei beneficium est, & ab eo conservatur, & accedunt in imperiis multe confusiones & vicia, que non oriuntur à Deo, ut blasphemie & tyrannides.

Sed hæc tota vera est.

Verum est igitur blasphemias & tyrannides, que sunt imperiorum confusiones, & vicia, nequaquam à Deo oriri.

Non autem valet consequentia à parte copulativæ ad totam, quia deprehensa falsitate unius partis non admittenda est tota copulativa. Confusio est enim per copulam vera & falsa iungere.

CÆTERVM, Grammatici est iudicare, quando copula verè habeat vim copulæ, videlicet, cum res plures ac diversas iungit, ut, pugnavit & vicit.

Quando non tam copulæ, quam interpretationis vim habeat, ut interdum posito genere, species per copulam artexitur: Cura scholasticum, & diligen-

ter

ter erudias. Nec est inutilis diligentia, considerare vim harum particularum, sed sic modus subtilitatis, & accedat dexteritas in iudicando.

QVID EST DISIUNCTIVA? διαλεκτικῇ

Disiunctiva est, in qua due propositiones iunguntur per particulam disiunctivam, ut, Aut voluptas est finis hominis, aut virtus. ^{Aut nra aut mortalis, aut immortalis.}

DIC REGVLAM DE DISIUNCTIVA. ^{Saligne & Virginitas, ut huius, aut si est.}

Ad veritatem disiunctivæ satis est alteram partem esse veram: Ut stuprum offerens virgini, aut ducat eam, aut det dotem. Lege Attica erat oratio disiunctiva. ^{Vol huius in & viciis, ut, vel mortalis.} At lege Mosaica erat copulativa: Stuprum offerens virgini, & ducat eam, & de suo dotem constituat. Hæc sermonis discrimina, etsi sensu communi iudicantur, tamen ut diligentius observentur & expendantur, tradi in arte solent. ^{Exod. 26.}

QVOMODO FIUNT INDE Syllogismi?

Valet consequentia à remotione unius partis, aut plurium, ad affirmacionem reliquæ partis.

SUNT QVE hic prudenter tenende hæc due regule, quarum prior est: Ut in diuisione sufficientem enumerationem specierum aut partium fieri oportet, ita in disiunctivis sit integra enumeratio.

P 4

tio,

tio, ut: Iustum est suspendi furem, quia id aut diuino iure, aut veteri Romano, aut nouis legibus constitutum est, aut probabili consuetudine longi temporis receptum est.

ALTE-
ra regula est: Tantum hoc iter traditur in hac forma, ut à remotione unius partis procedatur ad assuefactionem alterius. Et precepti huius vera causa est, quam propter tenuitatem omitto.

DE FORMAM SYLLOGISMI
IN DISIUNCTIVIS.

Initio tanquam loco maioris ponitur tota disiunctiua, deinde minor unius partis remotio est. Sequitur ergo conclusio, assuefactio reliquæ partis:

Aut propter legem, aut propter Filium Dei in eternum rei uisum fide recipimur in gratiam à Deo,

Sed propter legem non recipimur in gratiam, quia in hac infirmitate natura humana non satisfacit Legi Dei, & semper circumfert aliqua peccata,

Ergo propter Filium Dei recipimur fide.

Que, qualis, quanta est hac propositio?

Non opus est exercitio in leuioribus artibus, & non est opus in difficilioribus.

Est hypothetica, affirmatiua, indefinita. Sic enim interpretanda est: Cum opus sit exercitio in leui-

quid est discretiva
propositio?

Est hypothetica conplexa
et particulam disiunctiuam
ut: Etsi nihil in hac
manum est desperationem
in o. h. u. n. i. u. m.

Non de fide, sed
quod autem fidei
attende.

Non quodam potius
in corte, sed tamquam uolunt.

leuioribus artibus, consentaneum est. Et in difficilioribus artibus exercitio opus esse. Ideo autem hanc formam hic recenseo, quia apud Ciceronem aliquot exempla extant. Et Grecis admodum familiaris est. In oratione pro Milone hoc argumentum de prouidentia obiter recitatur: Non hoc fragile corpus humanum mente regitur, & non regitur mente uniuersum mundi corpus, quod tanta varietate partium ornatum est, & tam apto ordine distinctum, & tam certas motuum uices habet, ad utilitatem animantium accommodatas, & leges immortales procreationis in omnibus speciebus. Sæpe autem comperi non premonitos herere in eo loco Miloniana orationis, & similibus. Prodest igitur in hac parte Dialectices, hanc formam explicari, præsertim cum veteres Dialectici crebro eam usurparint, ut in Topicis Ciceronis apparet. Est autem imperfecta syntaxis, quæ sic absoluitur: Non consentaneum est, cum hoc fragile corpus humanum mente regatur, non regi mente quadam uniuersum mundum. Sic Cicero & in libro de Diuinatione inquit: Non sunt dii, & non significant, id est, Non est consentaneum, cum sit Deus, non significare eum futura. Sed in Grecis scriptoribus sepius obuia est hac forma, ut apud Xenophontem: Existimandum est, non humanos oculos res longinquas videre posse, Dei uero oculos non posse procul prospicere. Video autem propriam fuisse hanc loquendi formam Geometris, quod scire & in-

lib. de diffi-
cilibus

metaphis
terram mo-
dum morantur

cundum & utile est. Fiet enim illustrior, cum Geometrica exempla considerabuntur. Extant autem exempla in demonstratione Propositionis octauae, libri primi Euclidis, & in demonstratione propositionis vicesime quartae libri tertii, Non sunt aequales chordae, & non sunt aequales arcus, id est, Non est consentaneum, ubi chordae sunt aequales, non esse aequales arcus.

HÆC FORMÆ ESTNE CONDITIONALIS
AUT COPULATIVÆ?

Eiſt aliqui copulatiuam eſſe dicunt, tamen ſepe ſimilis eſt conditionali, id eſt, etiamſi non cauſam ſemper altera pars continet, tamen collatio plerumque ordinem & conſequentiam ſignificat. Hic cauſa præponitur: Non ſunt dii, & non ſignificant, id eſt, cum ſit Deus, certè edit prouidentie teſtimonia. Hic collatio, non cauſa ſignificatur, cum addimus propoſitionem planiorem obſcuriori, Non ſunt aequales chordæ & non ſunt aequales arcus.

ſCIANT enim ſtudioſi non vnā tantū eſſe conditionaliū ſignificationem. Aliās ſunt CAVSSÆ αἰτιολογικαί, Si emtor dederit pretium, merces dabitur. Si quis dederit vel aque potum vel ex minimis meorum propter doctrinam, dabitur ei premium. Si quis non vult laborare, non comedat. Aliās NON CAVSSÆ αἰτιολογικαί, ſed ordinem tantum, aut ſignum aut modum, aut tantum collationem ſignificant, in quibus particula præpoſita nuncu-

nuncupatur οὐκ ὀφείλει. ORDO ſignificatur. 3
Si intumuit vterus, pariet. SIGNVM, Si mane 4
cælum rubet, poſtea ſtatus erunt ventorum. MO- 5
DVS, Si ad me acceſſeris, die conſtituto, numerabo tibi pecuniam. Si quis habet aures audiendi, audiat. COLLATIO. Si conuerſi ad Deum in vita mortali affliguntur, quanto magis afficientur pœnis Epicurei contemnentes Deum. Hæc ferè præcipua diſcrimina ſunt conditionaliū, quæ ideo recensui, vt in talibus propoſitionibus indicandis prudentia adhibeatur, ac monſtratis fontibus, aliæ vicinæ ſignificationes facile agnoſci poterunt, ab ijs, qui Grammaticen rectè didicerunt, & vim particularum conſiderant. LINGVÆ RVM etiam diuerſas conſideranda eſt: Probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt. Hic Græcè locutus eſt interpres, & particula, Si, eſt interrogatiua, pro, an ex Deo: Hoc dictum alienum eſt, à propoſitionibus hypo-
theticiſ. Alibi in iurando vim habet denegantis, Si introibunt in requiem meam, id eſt, non intra-
bunt, ac veteres Græci eodem modo locuti ſunt.

Sed hæc ad Grammaticen pertinent, à qua Dialecticus natiuam ſignificationem vocum accipiat.

LIBER

QUARTVS.

De locis argumentorum.

QVÆ EST VETVS DIVISIO
partium Dialectices?

VETVS diuisio hec est, *Alia pars Dialectices est indicatrix, alia inuentrix.* Dicitur autem *INDICATRIX* illa pars, de qua hactenus dictum est, quæ discernit voces, iudicat, quæ rectè connectantur, quæ non rectè iungantur. Discernit & propositiones, & iudicat, quando rectè coherent membra in syllogismis, & cæteris formis argumentorum. Altera pars vocatur *INVENTRIX*, quæ monet, quomodo res inuestigande sint, aut proposito rerum cumulo, docet eligere ea, quæ præsentem materiam illustrant. Hæc ars vocatur *topica*, id est, doctrina locorum, qui sunt velut indices rerum, vel inuestigandarum, vel eligendarum, ut Medicus proposito signo externo, ut velocitate, vel inæqualitate pulsus arteriæ, sequitur locum ab effectu, sicut signi huius querendam esse causam, hoc est fontem pulsus, scilicet, cor, querit deinde, unde cor incensum sit. SÆPE autem locis utimur non tam ad inuestigationem, quàm ad electionem rerum,

rerum, quarum cumulus propositus est, ut in Ecclesia doceri non sunt res inueniende, non enim gignimus doctrinam: Sed cum pars aliqua cælestium concionum proposita est, eligit res præcipuas prudens interpret, & loci monstrant, quo ordine sint explicande, querenda definitio, faciende partitiones, eruenda causæ, indicandi effectus. Ut igitur architectus materiam & formam discernit: Ita in Dialectica aliud cogitabis esse materiam seu rem, aliud formam, id est, connexionem, seu consequentiam. ETSI autem ad indicandum utile est includere nuda membra argumentorum certis & conuenientibus formis syllogismorum & Enthymematum: tamen quatenus in sermone & oratione populari utendum sit his metis, & quomodo vestienda sint membra argumentorum, ostendunt exempla Oratorum. Esi enim diligentia adhibenda est in argumentis, ut membra rectè disponantur, & metas aliquas artis habeant, tamen accedit ornatu & copia seu nitor, ut plenior & sonantior sit oratio. Nam Dialectica breuitas nec ferire aures, nec subito arripi potest, præsertim à rudibus. Quare præcipua membra illustrari oportet, ut quasi propius conspici possint. Verig, autem prodest ars, dicenti & iudicanti. Loci seriem rerum eligendarum, & quasi viam explicandi, & metas dicentibus monstrant. Deinde lector vel auditor singula membra quasi detracta veste conferens, & Dialecticè contextens, videt, an rectè coherent,

reant, & que membra firma sint aut infirma. Haec de re extat venustissima admonitio apud Quintilianum. Et utile est, exempla ex Orationibus Ciceronis & aliorum proferri, quae ostendant non solum quomodo vestiuntur membra, sed etiam, quae seruanda sit mediocritas in ornando. In Milontiana hic syllogismus praecipuus est:

Vim vi depellere iustum est,

Milo vim vi depulit,

Iuste igitur fecit.

In defensione Demosthenis magna pars orationis consumitur in hoc syllogismo:

Honesti consilia sequenda sunt, etiam si coniuncta sunt cum periculis & laboribus,

Meum consilium fuit honestum,

Ergo recte consului.

Iam consideretur quae uterq; Orator lumina verborum & sententiarum suo argumento addiderit. Illud etiam obseruent discipuli, à Scriptoris Rhetorices maiorem & minorem vocari αἰτιον, illam vero propositionem κενὴν ἡγεγον, de qua ante conclusionem dimicatur, siue sit maior, siue minor.

QVAE EST PRIMA DI- uisio questionum?

Questionum alia est simplex, id est, de uno vocabulo, ut: Quid est virtus? Quid est gloria? Alia est coniuncta, id est, de una propositione aut pluribus

pluribus, ut: Estne virtus finis hominis? Licetne Christiano bella gerere? Suprà autem breuiter dictum est de methodo explicandi simplices questiones. Sed propositio confirmatur aut refutatur per locos, quos in hac parte Dialectices recitabimus, qui tamen affines sunt methodo, quam suprà tradidi. Ut enim explicanda est una vox per definitionem, diuisionem, causas, effectus, ita postea ex eisdem fontibus argumenta nascuntur. Nam iudicium de coniunctis oritur à cognitione & collatione simplicium.

QV R D I C I T V R T R I P L E X esse syllogismus?

Cum dicitur tria esse genera syllogismorum, de materia dicitur. Nam alia est materia necessaria, alia probabilis, alia falsa, seu palam, seu specimen veri habens. Inde exitit haec diuisio syllogismorum: Alij sunt Demonstratiui, alij Dialectici, alij Sophistici.

DEMONSTRATIVVS est, qui constat ex materia necessaria & immota, ut:

Impossibile est corpus infinitum moueri circulariter,

Caelum mouetur circulariter,

Ergo caelum non est infinitum.

DIALECTICVS syllogismus est, quia constat ex materia probabili, ut, cum causa queritur, quare

quare septimus dies in morbis criticus sit, argumentum probabile traditur:

Consentaneum est, cum Luna venit ad signum contrarie naturæ, nonos humorum motus in corporibus excitari, dissimiles initio morbi, Septimo die venit Luna ad signum contrarie naturæ,

Est igitur dissimilis motus humorum, ideoq; hic dies criticus est.

A L I V D.

*Gal. lib. 5.
Cap. 6.*

Consentaneum est, originem venarum esse eo loco, ubi maxima est vena, ut arborum initia trunci sunt densiores reliqua parte, Ex epate prodit vena omnium maxima, Igitur id initium & velut truncus est venarum.

A L I V D P R O R O S C I O.

Non est consentaneum, potuisse mox dormire filios, si interfecissent patrem,

Inuenti sunt autem filij dormientes, cum primum iam pater interfectus esset,

Consentaneum est igitur, cadem ab eis non esse factam.

In hoc genere alia magis probabilia & illustrata sunt, alia minus. Cum autem non sunt immota demonstrationes, ut sunt Geometricæ, dicuntur Dialecticæ argumenta. Sic enim vetustas loquebatur,

batur. Geometris tribuebat demonstrationes, cetera in materijs physicis & moralibus magna ex parte vocabat dialecticæ argumenta. Est enim in his aliqua sunt demonstrationes, tamen multo maior pars tantum probabiles materias continet. Et de ysdem rebus multi diuersas sententias probabilibus argumentis querebant, ut de terremotu, an causa sit aër inclusus in cauis terre locis, an verò aqua. Hoc genus disputationum quod probabilia venatur, tanquam in colloquio, cum in eadem re multa verisimilia conferuntur, vocabant dialecticum. Nunc Dialecticæ pars est etiam doctrina de demonstrationibus.

SOPHISTICVS syllogismus est, qui constat ex falsis, Sed tamen speciem veri habentibus, ut sophisticum est Epicuri argumentum, etsi valde speciosum est:

Natura recto & ultimo appetitu, sui conseruationem appetit,

Voluptas conseruat hominis naturam, virtus destruit,

Ergo voluptas est finis hominis.

Error est in maiore & minore, quanquā plausibiliter dici videntur. Maior ita vera est, naturam rectè appetere conseruationem eius status, qui conueniens est naturæ, non qui pugnat cum iudicio mentis, aut destruit speciem, ut diabolus mallet non esse, quam sic esse. Deinde in minore fallacia est accidentis. Virtus destruit naturam per accedens, id est,

est, quod Socrates interficitur, id alieno scelere fit, virtus propriè non est causa necis. Item, virtus servat speciem, etiamsi alicui individuo dimicandum est, tamen fortitudo est propugnatrix suæ civitatis. E contra, voluptas promiscua dissiparet totam societatem hominum.

ALIVD DEMOSTHENIS.

Honesta consilia, etiamsi periculosa sunt, anteferenda sunt utilibus,

Consilium de defensione libertatis contra Philippum fuit honestum,

Fuit igitur anteferendum.

Error est in maiore & minore, Honesta sunt anteferenda, scilicet necessaria non πολυπραγμονία.

A. Reg. 272 *quod, ut gloriosum videtur Iosue, inferre bellum* Egyptio: Sederat πολυπραγμοσύνη, Talia multa sunt errata in imperiis & in privata vita. Deinde etiam videndum est, an plura sint honesta, & que nos deceant, & que sintabilia, & minus periculosa. MINOR neganda est, Consilium de defensione in specie gloriosum fuit, sed quia πολυπραγμοσύνη erat, reuera tunc non fuit honestum: Nam Demosthenes irritavit & attraxit arma Macedonum, Nec potentia civitatis iam par erat isti bello, Et pax alijs honestis modis retineri poterat.

Sic igitur & tria sunt propositionum genera: Certo vera, incerta, & falsa, seu palam falsum asseverantes, seu speciem veri habentes.

Certo

CERTO VERÆ SVNT, quibus rectè cognitæ mens assentiri cogitur, vel propter evidentiam, vel propter demonstrationem, vel propter universalem experientiam, aut testimonia non fallentia. Et si enim humane mentes non possunt omnia perscrutari, & multa sunt ambiguae opiniones, tamen Deus vult aliquas esse certas, firmas, & immotas noticias, vitæ rectrices: Vult se aliquo modo agnosci, vult esse numerorum & figurarum noticias firmas & illustres, vult aliquas esse morum leges immotas. Nec assentiendum est Pyrrhonijs aut Academicis, delentibus certitudinem, & contententibus, omnia esse incerta & ambigua. Hec amentia delet præcipuum donum Dei, scilicet, Veritatem, & evertit artes, quæ sunt præsidia vitæ, & obruit agnitionem Dei, quæ quantulacumque est in natura hominis, illustranda & confirmanda est veris argumentis, non extinguenda. Illustre testimonium est, hanc rerum naturam non existisse casu, sed à mente architectatrice conditam esse, quod nostris mentibus insue sunt noticia, discernentes honesta & turpia, item numerorum & ordinis intellectus, & certæ leges sunt motuum celestium, & manent specierum discrimina. Hic ordo cum in artibus describatur, Plato dulcissime dixit, Gratam Dei famam in artibus sparsam esse. Hec tota consideratio conturbatur à Pyrrhonijs & Academicis. Cum autem vox divina præcipiat, Non dici falsum testimonium, fugiamus falsas opiniones toto

Q 2

pectore,

Exod. 20

pectore, & veritatem queramus, & patefactam reuerenter tueamur, & in ea acquiescamus ac Deo gratias agamus, quod & sese patefecit, & aliquas veras noticias tradidit, in quibus etiam qualis ipse sit, firmissimè nobis notum esse voluit. Cum enim tradidit leges naturæ, quæ sunt virtutum doctrina, testatus est sese talem esse, sapientem, iustum, veracem, castum, punientem scelera. Sagaciter etiam inuestigemus certæ, & consideremus fontes & causas certitudinis, & prudenter falsa ac incerta à certis discernamus. Stulticia est enim sepe perniciosa vitæ, amplecti falsa aut incerta pro certis, ut cum Pompeius sibi certam victoriam promittit. Rursus etiam scelus est, querere præstigias ad eludendas sententias, quas Deus vult nos amplecti sine dubitatione.

INCERTÆ propositiones sunt, de quibus rectè cognitæ assensio suspenditur, aut etiam si propter concinnitatem magis inclinamus in unam partem, tamen languida est assensio, ut visio tantum sit intus recipiendo.

FALSÆ, quæ non congruunt cum rebus. Multæ autem speciem veri habent, & magno cum applausu excipiuntur, ut Epicuræ illa: Voluptas est summum bonum. In alijs manifesta est vanitas, ut, Sol est halitus quotidie deflagrans.

QUÆ SUNT CAUSSÆ CERTITUDINIS in doctrinis?

In

In Philosophia & omnibus artibus, de quibus lux humani ingenij per sese iudicat, tres sunt norme certitudinis: **Experientia** vniuersalis, **Principia**, id est, noticiæ nobiscum nascentes, & **ordinis intellectus** in iudicanda consequentia. Hæc tria Stoici eruditè contexuerunt, & nominarunt æthetica doctrinarum.

EXPERIENTIA vniuersalis dicitur, cum de ijs quæ sensu percipiuntur, sani omnes eodem modo iudicant, ut ignem calidum esse: Fœminam parere: Aliud esse vitam, aliud mortem: In vitæ animantium sensum & motum esse: Mortem destructionem esse animantium: Vinum, piper, habere vim calefaciendi: Cælum moueri circulariter. Talia multa sunt in tota vitæ & in artibus, quæ primum experientia animaduersa sunt, quæ, cum sanorum iudicia consentiunt, vera esse non dubium est: quod his duabus regulis ostenditur, Quia cum sic natura condita sit, opus Dei tale esse affirmandum est. Item, quia dato opposito, sequitur destructio vniuersæ naturæ. Acquiescunt igitur sanæ mentes in ijs, quæ vniuersali experientia animaduersa sunt, & sciunt non esse repugnandum. Nam dissentire à manifesta experientia, est Deo bellum inferre Gigantum more, quia perinde est, ac si quis neget hunc naturæ ordinem à Deo conditum esse. Qualis furor est, fingere incertum esse, verum fœmina pariat, an masculus?

PRINCIPIA vocantur noticiæ nobiscum nascentes

Q 3

nascentes

nascentes, quæ sunt semina singularum artium, diuinitus insita nobis, ut inde artes extruantur, quarum usus in vita necessarius est. Esi autem similitudo non omnino congruit, tamen discendi causa sic cogitetur, ut lumen in oculis conditum est ad cernenda corpora, sic in mente quasi lumen sunt hæ noticiæ, quibus intelligimus numeros, ordinem, proportionem, figuras, & conteximus ac iudicamus has primas propositiones: Totum est maius qualibet sua parte: Causa non est posterior effectui suo: DEVS est mens æterna, sapiens, verax, iusta, casta, benefica, conditrix mundi, seruans rerum ordinem, & puniens scelera. Mens humana ad hanc similitudinem condita est, ut dicitur:

Exemplumq; Dei quisq; est in imagine parua.

Sit igitur homo verax, iustus, beneficus, castus. Huic normæ obtemperare, est recte & bene facere, Discedere ab hac norma, est facere Deo displicentia & turpia. Et discedens accersit sibi pœnas. Homines nascuntur ad societatem certo ordine tuendam. Delicta turbantia societatem seu ordinem, qui est nervus societatis, puniendi sunt. Tales sententiæ vocantur principia, & dicuntur esse per se notæ seu euidentem, eisq; assentimur sine alia confirmatione, Sicut antea de experientia dictum est. Sunt enim lux diuinitus insita mentibus, Et dato opposito sequeretur nature destructio. Si numeri conturbentur, sequetur infinita confusio rerum & actionum. Ita si hæc sententia deleatur: Delicta turban-

turbantia honestam societatem puniendi sunt, funditus interiret genus humanum. Sit igitur infixum animis, principia, hoc est, has naturales noticias, congruere cum mente diuina, & transfusas esse diuinitus in homines, ac propterea veras, certas & immotas esse, & rectrices esse vitæ, & ex eis artes extrui, ac in qualibet arte ita plurimum proficere discentes, si hos fontes querant, et ad hæc exordia reuocare præcepta studeant. Imò in hac communi vitæ præluceant hæ præcipue sententiæ actionibus, & gubernent vitæ consilia. ARISTOTELES magna cum venustate in laudatione harum noticiarum, ad eas accommodat dictum: ἀπὸ τοῦ παντός, & addit has ἀπὸ τοῦ παντός plus esse, quàm dimidium totius. Voluit enim discentes ad fontes doctrinarum deducere, & ad querendam causam certitudinis. Esi autem mens adhuc rudis & tenella, vim & amplitudinem talium sententiarum minus considerat: tamen postea ubi commonefactio, usus, etas accesserunt, hanc diuinam lucem propius aspicimus, & agnoscimus esse diuinam sapientiam, eamq; magis admiramur ac amamus, & ad eam vitæ consilia & artium præcepta referimus. Hæc ideo recensui, ut adolescentes commonefacti, studiosius in qualibet arte has naturales & primas noticias, & earum seriem inuestigent & considerent.

Tertium ἀπὸ τοῦ παντός est, INTELLECTVS ordinis in syllogismo recte coagmentatis membris.

Id eruditè additur superioribus. Nam hominum vite non satis esset, nosse simplices propositiones, ut sunt principia & sententiæ per experientiam notæ. Ideo Deus addidit hanc lucem, ut mens componat, iungat conuenientia, & distrahat ea, quæ non conueniunt. Et in ea collatione & compositione plura inueniat, antea nondum animaduersa. Ac ne aberremus, simul Deus monstrauit ordinem & metas, quas in tali compositione seruari necesse est. Hæ metæ vocantur syllogismi rectè facti. Et quia inter primos syllogismos sunt syllogismi arithmetici, in his perspicuitatem consequentiæ consideramus. Natura notæ sunt proportionēs. In harum collatione, vero syllogismi ordine positis tribus numeris, quartum sequi necesse est:

Una libra cere valet drachma una,

Hic sunt libra decem,

Ergo decem drachmæ erunt precium.

Hic ordo est primæ figuræ syllogismorum, si dextrè accommodes. Nam maior pro vniuersali ponitur. Quelibet libra valet una drachma, vel quot sunt libræ, tot sunt drachmæ. Ut autem proportio, quæ naturali luce mentis iudicari potest, ostendit consequentiā in talibus syllogismis arithmeticis valere, & immotam esse: Ita in cæteris syllogismis valere consequentiā, & immotam esse conspicitur ex demonstrationibus non procul accersitis, sed obuijs & euidentibus, quas suprà recensui, quarum euidentia sciāmus munitam esse certitudinem

itudinem in ratiocinando. Cum igitur demonstrationes figurarum sint obuiæ & illustres, vsitatè dicitur & ordinem in syllogismis natura notum esse.

QVO MODO DIFFERVNT principia?

Sit hoc primum discrimen ex materia sumtum: Alia sunt Speculabilia, alia Practica.

SPECVLABILIA vocantur noticiæ naturales, seu propositiones natura notæ, ex quibus Physica ac Mathematica doctrina extruuntur, ut: Totū est manus qualibet sua parte: Quæ sunt vni equalia, inter sese sunt equalia: Vnius corporis simplicis, vnicus est motus naturalis.

PRACTICA vocantur noticiæ naturales, seu propositiones natura notæ, quæ regunt hominum mores, ut natura humana intelligit discrimen honestorum & turpium, diuinitus insitum mentibus. Natura humana intelligit Deo obediendum esse in faciendis honestis, & vitanda turpitudine, homo conditus est ad societatem, quia solus non gignit. Conueniens est homini, zueri societatem colenda iusticia, conueniens est, turbantem iniuste societatem reprimere. Hæ & similes propositiones, quæ regunt mores, dicuntur vsitate practica principia, quod eo diligentius considerandum est, quia cum de lege naturæ eruditè dicitur, hinc sumitur vera & illustris descriptio: Leges naturæ esse

principia practica & conclusiones, necessaria consequentia ex his principiis extructas, quae quidem & in mente diuina sunt aeternae & immotae notitiae, ac normae virtutum. Quare & precepta Decalogi sunt conclusiones, ex talibus principiis natae, ut alibi copiosius dicitur.

ALIA DIVISIO.

Principiorum alia alijs illustriora, aut etiam priora sunt, Geometria prima & maxime illustrior vocant *νομάς πρώτας, & ἀξιωματικά*, postea vocantur *hypothèses*, aliās aliter. Philosophia moralis ex Physica assumit hanc propositionem: Natura hominis condita est ad certum finem. Id in Physicis demonstratur, non confirmatur in Philosophia morali. Sed recipitur, tanquam hypothesis, id est, firma propositio, aliunde assumpta, ut sit inchoatio doctrinae moralis. Ut autem principia arithmetica & geometrica, & demonstrationes inde factae firmae & immotae sunt, ita sciamus, reuera principia practica & demonstrationes inde factas, firmas & immotas esse. Ut assensus firmus & perpetuus est, quo assentior huic propositioni, bis 4. sunt 8. Ita firmo assensu amplecti homines oportebat hanc propositionem: non faciendum esse furtum. Sed in hac caligine minus illam diuinam lucem aspiciamus, & prauus affectus languesciunt assensionem in practicis materijs. Ideo Cynici sustulerunt principia practica & demonstrationes practicas, qui dice-

dixerunt, nihil esse natura iustum, sed tantum opinionione. Quod cum & falsum sit & contumeliosum aduersus Deum, monendi sunt studiosi, ut vim horum principiorum & harum demonstrationum recte considerent, & assensionem confirment cum veris rationibus, cum vero etiam testimonijs voce Dei traditis.

DE PATEFACTIONE diuina extra artes.

Suprà dixi de causis certitudinis, quas in Philosophia queri necesse est. Nos autem in Ecclesia Dei praeter has causas, quas recitavi, & hanc tenemus, scilicet, Patefactionem diuinam, certis testimonijs factam, quae extat in libris Prophetis & Apostolicis. Etsi autem mens humana facilius & firmius assentitur ijs, quae naturali luce cernit, tamen simili constantia omnes creaturas rationales assentiri oportebat sententijs à Deo patefactis, etiamsi à iudicio rationis dissentiant, Ut sine dubitatione asseueramus, bis 4. esse 8. Ita statuendum est, Deum excitaturum esse homines mortuos, & Ecclesiam ornaturum aeterna gloria, & impios abiecturum in aeternas poenas. Sed multi audacissime repugnant diuinis oraculis, ut Epicurei & alij. Pars tamen aliqua generis humani assentitur, testimonijs miraculorum mota, in qua voce Evangelij Spiritus sanctus hanc lucem accendit, & fle-

lit mentem ad assentiendum, & mens obtemperans Spiritui sancto, amplectitur vocem Evangelij, & repugnat dubitationi. Et hæc assensio, quæ amplectitur sententias à Deo patefactas, dicitur Fides, quæ quidem in alijs languidior, in alijs firmior est. Nec leue beneficium Dei esse ducamus, quod ex illa sua arcana sede prodijt, & se nobis patefecit, & ea patefactione testatus est, sibi verè genus humanum curæ esse. Sit igitur patefactio illa præcipuum vitæ lumen, & gubernet omnes actiones & omnia consilia. Et in quotidiana inuocatione gratias agamus Deo, quod immensa bonitate se nobis patefecerit. Considerandum est autem discrimen. *QVADAM* voce Dei tradita sunt, quæ etiam natura nota sunt, ut præcepta Decalogi. Sed voluit Deus accedere vocem suam, ut ostenderet illas ipsas noticias naturales à sese mentibus nostris inditas esse, & Legem nouo testimonio sanciret, ac bonæ menti grata est confirmatio veritatis, ubi intelligit ad naturalem noticiam accessisse cælestem vocem. Ratio deprehendit terram stare immotam, & Solem moueri. Sed cum idem diuinitus traditum esse audimus, firmitus assentimur. *SUNT* autem aliæ quedam sententiæ diuinitus traditæ, quæ antea prorsus ignota fuerant omnibus creaturis, ut vox Evangelij de Filio Dei, Domino nostro Iesu Christo, de reconciliatione, de præmijs & pœnis æternis: Qui credit in Filium, habet vitam æternam, Qui autem non credit Filio, non videbit vitam,

tam, sed ira Dei manet aduersus eum. *Vino* ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Credito tibi ipsi cerio remitti peccata propter Filium Dei. Crede propter Filium Dei tuos gemitus, tuas preces recipi. Hæc firma assensione amplectenda sunt, Et assensionis causa sit autoritas diuina, quæ hæc sententiæ nobis traditæ sunt, & confirmatæ illustribus testimonijs, ut resurrectione mortuorum & alijs. *Mens* igitur cogitans, cur hæc sententiæ immotæ sint, intueatur autorem Deum, qui se sic agnoscere & inuocari vult, sicut se patefecit. Nec vult nos humana audacia ludere opinionibus de se, ut luserunt Ethnici aut Philosophi. *HACTENVS* causas exposui certitudinis doctrinarum, de qua rursus, ut antea sepe, iuniores moneo, ut ad hanc se diligentiam assuefaciant, discernendi certa ab incertis. Sæpe enim de magnis rebus falluntur homines, qui fugaces umbras tanquam res certas, sequuntur, seu qui, ut Theocriti piscator letatur somnio aurei piscis, ita ipsi in ambus opinionibus delectantur. Et sæpe in vita accidit, id quod Greci dicunt: μάταια λόγιζονται διὰ δειδυμίας.

QVID EST DEMONSTRATIO?

DEMONSTRATIO est syllogismus, in quo aut ex principijs natura notis, aut vniuersali experientia, aut ex definitione de subsumto bona consequentia,

sequentia, necessariam & immotam conclusionem extruimus, aut ex causis proximis effectus proprios sequi ostendimus, aut e contra procedimus. Geometris usitata nomina sunt, & notissima, compositio Synthesis, quæ à priori procedit, E contra resolutio seu Analysis, quæ à posteriori ad principia regreditur. Nec dubium est, has appellationes apud Galenum idem significare, quod apud Geometras, cum ait tres esse doctrinarum vias, resolutionem, compositionem, & definitiones. Resolutio est, ut cum ex signis morbum, locum affectum, & causas querimus. E contra compositio, cum initio corporis partes describuntur, deinde morborum causæ, postea signa. Sed definitiones vocantur regule & definitiones sine demonstrationibus, ut aphorismi. Quanquam autem Plato querit, utra via in artibus utendum sit, tamen sciendum est, utriusque viæ usum esse. Nec difficile est indicare, quæ doctrinarum partes à priori, quæ à posteriori extruantur.

DIC DEFINITIONEM ARISTOTELICAM.

Demonstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, & immediatis, notioribus & prioribus, quæ sunt causæ conclusionis. Hæc definitio non pueriliter de unico syllogismo intelligatur, sed de toto processu in demonstratione, tū in compositione, cum in resolutione. Neesse est enim vel ordiri à primis & im-

& immediatis principiis, vel ad ea regredi, ut mens propter evidentiam conuincatur, & teneat perspicuam & immotam veritatem. Vocat enim immediata principia, quæ per sese nota sunt, nec confirmanda sunt alijs medijs, ut, Quodlibet est vel non est, Totum est maius qualibet sua parte. Idem sentit Aristoteles, cum ait: Demonstratio est syllogismus faciens scire. Mox enim addit, quid nominet scientiam: Scire, inquit, est rem per causas cognoscere, per quas res est, & cognoscere eas esse huius rei causas, & hoc aliter se habere non posse, id est, causas esse accommodatas, & his causis positis, necessario rem existere, ut posita oppositione solis & lune ex diametro, & terra interposita, semper sequitur eclipsis lune, id est, umbra terræ incurrit in lunam.

SUNTNE DEMONSTRATIONES in Physica & Ethica doctrina?

Multe sunt in his quoque demonstrationes. Vult enim Deus & harum doctrinarum certitudinem aliquam esse. Et cum res ipse, de quibus Physica differit, à Deo condite sint, cum eas agnoscimus, ut sunt: noticiam congruentem cum consilio & opere Dei, non dubium est veram esse, ut cum hanc propositionem tenemus: Ignisurit corpora, noticia congruit cum ordine diuinitus instituto.

Quod autem dicitur: Mutabilem non esse demon-

demonstrationes seu scientiam, sed immutabili-
um, id intelligatur de propositionibus abstractis
cogitatione à rebus, ut quamvis violæ cito pere-
unt, tamen hæ propositiones vere sunt: Violæ sunt
plantæ. Violarum succus suauiter refrigerat. In
hanc sententiam & Plato dixit, Ideas perpetuas
esse. Et Aristoteles, scientiam esse incorruptibili-
um. Idem uterq; sensit, & loquitur uterq; de pro-
positionibus, quarum perpetua est veritas, siue sin-
gularia sint iam in conspectu, siue non sint, quia
compertum est, semper talem esse earum rerum
naturam, cum sunt in conspectu.

EXEMPLVM DEMONSTRATIO-
NIS PHYSICÆ.

Laceratio neruorum non est opinio, quia fit
in parte non cogitante, & potest sine co-
gitatione fieri, ferro, aut humore ali-
quo, ut in pecudibus & pueris,

Cruciatu seu dolor corporis fit laceratione
neruorum,

Igitur cruciatu seu dolor corporis non est
opinio, nec fit opinione, ut fingeant
Stoici.

EXEMPLA ETHICARVM DEMON-
STRATIONVM.

Finis cuiuslibet naturæ est propriissima eius
natura actio.

Volup-

Voluptas non est propria actio hominis, sed
actio virtutis,

Non igitur finis est voluptas.

Ex hac demonstratione Aristoteles rectè ex-
truxit doctrinam Ethicæ.

A L I V D.

Delicta contumeliosa aduersus Deum, item
turbantia iustum ordinem humana so-
cietatis, prohibenda & punienda sunt,

Blasphemia, periuria, latrocinia, adulteria,
furta, sunt contumelie aduersus Deum,
& turbant iustum ordinem humane so-
cietatis,

Necesse est igitur, & prohiberi talia sceler-
a, & reos tolli.

Ex hac demonstratione leges in gubernatione
politica extruuntur, & ut in arte Medica præ-
cipua pars artis habet demonstrationes, deinde ac-
cedunt sententiæ receptæ propter probabiles ratio-
nes, ita sciant studiosi in morali doctrina, & erudi-
tis ac non sophisticis iurisperitorum disputatio-
nibus, aliquas esse demonstrationes in fundamen-
tis doctrinæ, postea accedunt sententiæ receptæ pro-
pter probabiles rationes. Eruditæ autem, ut supra
dixi, leges naturæ nominantur, & principia illa
præctica, & demonstrationes, quæ ex eis necessaria
consequentia fiunt. Hæc de demonstrationi-
bus tradit utile est, & sepe repetenda est commo-
ne factio,

R

nefactio, ut certa ab incertis prudenter discernantur, & acquiescant mentes in doctrina certa & firma, nec putent ingenij decus esse, petulantiam euerrendi veras sententias, quæ in prauis ingenijs existit, ut alia monstrosa naturæ vicia. Ut autem supra dixi de doctrina, quæ est Ecclesiæ propria, ita rursus moneo studiosos, etsi acies humane mentis non cernit arcanas sententias, in Ecclesiæ voce Dei traditas, ut cernit demonstrationes Geometricas, aut Physicas, aut Ethicas, tamen assentiri Deo patefacienti necesse est. Et quanquam difficulter amplectitur mens humana sententias extra nostrum capium positas, tamen vincenda est infirmæ naturæ dubitatio. Quam certum est, his 4. esse 8. tam certo statuas Deum iudicem esse generis humani, puniturum æternis pœnis contemnentes Euangelij vocem, & daturum æterna præmia confugientibus ad Filium Mediatorem, Dominum nostrum Iesum Christum, verā pœnitentia & fide. Promissio Euangelica est vniuersalis, in quam te quoque includas, Et quanquam infirma mens cum dubitatione luctatur, tamen fides vincat, & acquiescat in sententia certa.

Deus propter Filium remittit peccata gratis, omnibus dolentibus se peccasse, & fide peccatis veniam.

Ego & doleo, & fide peto remissionem.

Quare certum est me recipi, & exaudiri gemitus meos propter Mediatorem.

NOTA

Non putemus inanem sonitum esse promissionem diuinam, quæ hanc ipsam ob causam edita & iurciurando confirmata est, ut ei assentiamur, nec fluctibus dubitationum opprimamur. Nota est enim vox iurisiurandi: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Et Iohannes inquit: Qui non credit Deo accusat eum mendacij. Non inuocemus sicut Hecuba apud Euripidem ait: Odi, etsi inuoco κακὸς σὺ πάρεχός. Talis est inuocatio eorum, qui iubent semper dubitare, an fiat reconciliatio, & an gemitus nostri recipiantur. Nos verè assentiamur promissioni, ut Paulus longa disputatione contendit, Rom. 4. promissionem oportere fide accipi. Hæc dixi, ut iuniores admoniti, statuunt sententias diuinitus traditas Ecclesiæ, quæ extra caput humane rationis posite sunt, certas esse, propter autorem Deum, & testimonia diuina, ut propter resurrectionem mortuorum, & amplectantur eas firma assensione, quæ nuncupatur fides.

QUOT FVERINT SECTÆ præcipuæ Philosophorum?

Una est veritas æterna & immota, etiam in artibus, quæ rectè inuestiganda est ijs itineribus, quæ monstrant ipse artes, & inuenta retinenda est, vnde sit vite lumen, quam labefactare petulantia est, & vite hominum perniciosa, & aduersus Deum,

R 2

quæ

qui fons est veritatis, contumeliosa. Et profecto pul-
 cra virtus est, & Deo grata, Amor veritatis.
 Quare in delectu sectarum eam praferamus, quae
 magna ex parte res veras tradit, & artes, ex veris
 principijs extruit, & minimum habet errorum. Ta-
 lis est Aristotelica, si verè indicare volumus. Sed
 magna est naturarum diuersitas. Quidam natu-
 ra sunt αἰτιολογῶν, qui putant magnum ingenij
 decus esse, receptas sententias euertere, ut Valla,
 qui passim exagitat Aristotelem, & defendit Epi-
 curum. Alij torui admirantur Stoica deliramen-
 ta. Alij relicta veritate, prestigias querunt, ut
 Academicorum more in vtrang. partem dispu-
 rent. Et quaedam sunt nature hallucinatrices, quae
 etiam cum recta audierunt, tamen postea deprava-
 nam, sed auditores quosdam sinistra accipere. Hac
 diuersitas naturarum & voluntatis consideranda
 est, & meta agnoscenda, quas Deus nobis circunde-
 dit, & frenanda mentes, ut simplicem veritatem
 amemus, & reuerenter amplectamur, & fugiamus
 mendacia & corruptelas. SED clamant aliqui,
 ut apes ex magna varietate florum succos colligunt,
 ita doctrinam ex varijs sectis excerpendam
 esse. Hi refutandi sunt hoc ipso exemplo, Ut enim
 apes natura duce vitant venena, ita nos praelucen-
 te Deo, vitemus falsas opiniones. QVIA au-
 tem, ut vnumqueng. decet ciuitatis certe ac bene-
 morata ciuem esse, ita decet certa & honesta schola

Sc. Deu. dicit
 for.

la auditorem dici, Aristotelicos nos esse profitea-
 mur, & sectas dijudicemus. SUNT autem quatuor
 maximè celebratae, quarum monumenta adhuc
 extant vel Graeca vel Latina: Aristotelica seu
 Peripatetica, Epicurea, Stoica, & Academica.

ARISTOTELICA.

Aristotelica rectè distribuit genera doctrina-
 rum, Dialecticam, Physicam, & Ethicam. Et Diale-
 ticam habet veram, incorruptam & integram, qua
 laude haud dubiè omnibus alijs sectis antecellit. In
 alijs partib. multa extruit ex demonstrationibus,
 & minus hallucinatur quàm cetera, Galenus etiā
 inquit, in hac minus esse errorum, quàm in ceteris.
 ERRAT autem de mundi aeternitate, quam sem-
 per fuisse imaginatur, ut ipsam mentem, primam
 causam & motricem. Videtur enim Aristoteli
 absurdum, primam causam infinitis seculis retro,
 ociosam cogitare. Sed de hoc articulo sequamur
 doctrinam à Deo illustribus testimonijs traditam,
 ut de ceteris articulis, quos Deus patefecit.

EPICUREA.

Epicurea plena est horribilium furorum. Pri-
 mum Dialecticam omnino praetermisit. In Physicis
 componit mundum ex atomis, & somniat subinde
 alios mundos nasci, & alios interire, remouet ab

uniuersitate rerum duas precipuas causas, Efficientem & Finalem. Negat esse Deum, & affirmat omnia sine providentia diuina, tantum casu nata esse, & casu ferri. Stellas ridiculè fingit non esse durabilia corpora, sed quotidie novos halitus accendi & deflagrare, qui speciem solis & aliarum stellarum efficiant. Animas hominum affirmat interire cum corporibus, prorsus ut pecudum vita extinguitur. In Ethicis finem humane nature affirmat esse voluptatem, hoc est, vacare cruciati. Inde, cum anteferat voluptatem virtuti, multa falsa sequuntur.

STOICA.

Stoica Dialecticè spinosam & inextricabilem habuit, quæ multa non verè coherentia ineruditè coaceruauit, unde falsas opiniones extruxit. In Physicis & Ethicis errat pariter, primum quod omnia fieri necessario contendit, tum quæ in materia gignuntur, tum quæ sunt à voluntatibus hominum bona & mala. Ut scelera Neronis ait necessario fieri. Alligat Deum ad causas secundas, & negat eum aliter posse agere, quàm ut causæ secundæ feruntur, quia ordo turbaretur. Animas hominum ait ignem esse durante aliquot seculis, postquam discesserunt à corporibus. Sed tamen postea dissipari & extinguì, ut alios fumos. Errat multipliciter de affectibus hominum, quos contendit opiniones esse, & ex natura tolli posse, & omnes esse

esse viciosos. Ludit ambiguitate vocabulorum, cum negat res conuenientes nature, vitam, sanitatem, cibum, potum, bona esse, & contra res destruentes naturam, mortem, morbos, penuriam cibi, potus, mala esse. Stellas ali dicit vaporibus terræ & oceani, & lunam facit maiorem terræ. Sed hæc obscuriora omitto.

ACADEMICA.

Academia recentior, cum videret magnas esse dissensiones aliarum sectarum, & animaduertere quasdam partes in Physicis, ut de mundi initio, de fluminum perennitate, & alia quedam non satis comprehendi acie humani ingenij, addidit falsam hyperbolem, omnia incerta esse, quod etiam ad numeros & ad nouas euas in Geometria transtulit, quarum certitudinem varijs prestigijs sophismatum labefactare conata est. Tradidit autem Deus Arithmeticen, Geometriam, Physica quedam & Ethica, ut gubernent multas vitæ partes, & sint adminicula in doctrina cælesti, ac vult harum doctrinarum firmam et immotam esse certitudinem. Vult nos discrimina numerorum nosse, ut cum audimus unicum esse æternum Patrem Domini nostri Iesu Christi, non cogitemus innumerabiles Deos. Vult nos certò nosse, aliud esse vitam, aliud mortem, aliud motum, aliud quietem, etc. Vult Deus nobis has sententias certas & immotas esse: Non occidas hominem insontem. Ne polluito te incestis

libidinibus. Pugnat igitur Academica non solum cum communi iudicio rationis, & cum vite ordine, sed etiam cum Deo, cum in uniuersum tollit certitudinem. Hæc de sectis monere adulescentes utile est, ne veras & receptas sententias, quas docet communis Aristotelica doctrina, fastidiant, & amore nouitatis admirentur & amplectantur prodigiosas opiniones. Inest enim talis mobilitas animis, ut facile presentia fastidiant, & noua ac prodigiosa suspiciant & appetant, ut Thucydides vituperat ciues suos, inquiens eos seruos esse absurdarum opinionum, & contemptores uisitarum, δόξων ἀρθρών ἢ ὑποβόλων ἢ ἐκδοτῶν, vitia & vulgaria sunt, & sunt causse magnarum calamitatum in vita: Nec alia causa fuit, cum antea recte constituta fuisset Philosophia ab Aristotele & Theophrasto, cur eam mutarent posteriores. Epicurus, Zeno, Arcesilas & alij, nisi hec leuitas ingeniorum, incitata ambitione, emulatione & φιλονεικία. Cum verò legimus, quàm tetras opiniones horribili audacia de Deo sparserint, cohorrescimus cogitantes, quo diabolus impellat mentes, quæ non reguntur luce diuina, & opponamus testimonia, in quibus se Deus patefecit, & veris sententijs pectora muniamus, non solum contra Epicureos furores, sed etiam contra Stoica deliria & Academicam ἐποχὴν seu dubitationem, & accendi & confirmari in nobis, veram agnitionem Dei petamus. Extat dialogus Luciani de sectis, in quo disputat,

tat, unde secta tenens possessionem veritatis, agnoscipossit, Sitne indicium barba & tristitia vultus, ac ludit ille suo more. Sed responsio recte institutis facilis est. Illa enim philosophia vera est, quæ orditur à principijs natura notis, & materia demonstrationum, & inde demonstrationes ordine extrahit. Hanc rethorica, quæ supra recensui, veram & firmam esse testantur. Et vera sunt eadem ubicunq; recte traduntur, siue apud Aristotelem, siue apud Platonem. Sed errores sunt varij, ut cum iter aliquod facimus, una ad eam metam recta via est, à qua discedentes, alij aliter aberrant. Sed accedamus ad doctrinam de locis Dialecticis.

De Locis.

QVID EST LOCVS Dialecticus?

LOCVS DIALECTICVS est sedes argumenti, seu index, monstrans ex quo fonte sumendum sit argumentum, quo confirmanda est propositio de qua dubitas, ut, si huius propositionis confirmationem queras: Gloria est appetenda, fons aliquis monstrandus est, unde sumitur confirmatio.

QVÆ EST PRIMA DIVISIO locorum Dialecticorum?

Loci alij sunt personarum, alij rerum.

R. 5

Loci

Loci personarum.

Loci personarum movent, quae consideranda sint ordine in personis. Etsi autem in dialecticis libellis ferè omittitur horum enumeratio, quod includi in alios locos, causarum, connexorum, & circumstantiarum subtili ratione possint: tamen hic breuiter eos recitabo, quia saepe de personis dicendum est, & cum obiter intexantur alijs materijs interdum argumenta à personis ducta, seriem in conspectu habere utile est, praesertim cum Psalmi aliqui praecipue sint personarum descriptiones, ut Psalmus, Dixit Dominus. In talibus narrationibus membra considerare ordine disposita utile est. IN Rhetoricis haec pars ad genus demonstratiuum pertinet, quod continet laudationes & vituperationes personarum, quarum aliquas proponere discipulis utile est, non solum, quia ibi exempla horum locorum cernunt, sed etiam, quia morib. prodest intueri imagines, in quibus quae sit virtutum natura, cernimus. Ita legantur vitae aliquae recitatae à Plutarcho, Euagoras Isocratis, vita Pompey Attici, vita Aristotelis, vita Basilij, Ambrosij, Augustini.

PATRIA.

Quid vocemus patriam, non obscurum est, Et longum esset addere definitiones. Ideo in singulis tantum recitabo titulos & regulam, cum exemplo.

Regula

REGVLA.

Patria bene morata auget decus, quia consentaneum est ibi meliorem esse disciplinam. E contra patria malè morata obicitur tanquam probrum, ut apud Paulum negites à dei Ierosol. quia. Angli, reges aegypti. Basilius venustissime hoc loco usus est, simul multos Martyres laudans, & cum visitatum sit initio de patria dicere, inquit, eos vnā habere patriam omnium laudatissimā, Ecclesiam, cuius cinem esse praecipua laus est.

SEXVS.

REGVLA, Alia masculino sexui, alia femineo congruunt, ut, Telemachus non vult matrem in cōcione manere, inquit: Oratio viris curae sit.

PARENTES.

REGVLA, De natis iudicatur ex parentum naturis & moribus, quia saepe aliqua similitudo, ut corporum, ita ingeniorum in sobolem propagatur, & multum disciplina & exempla domestica valent. Ideo Horatius ait:

Fortes creantur fortibus & bonis,
Est in iuuentis, est in equis patrum.
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquile columbam.

Et contrarium illud, κακοὶ πατρὸς κακὸν γόνον.

EDV.

EDUCATIO.

REGVLA, Magna vis est discipline & studiorum, ut vulgò dicitur: Studia abeunt in mores. Et consuetudo est altera natura. De studijs exemplum extat pro Murena, ubi Cicero inquit, Catonem duriores & rigidiores factum esse ex Stoica doctrina.

M O R E S.

REGVLA, Vera & summa laus aut vituperatio est morum, quia honestum summus gradus est bonorum. Ideo Cicero victorijs & triumphis Iulij Caesaris antefert eius clementiam, quòd seruet victos ciues. Et Peleus dimittens Achillem, inquit: Victoriam Deo commendes, sed tu iram frenato.

VITÆ GENVS.

REGVLA, Cum Deus homines inter se deuinerit mutuis officijs, & horum magna sit varietas, laudantur vitæ genera à Deo ordinata, & salutaria humano generi, & alia actiones, alijs generibus congruunt. Et πολυπραγμοσύνη irruens in alieni generis officia, vituperatione digna est, ut Petrus est Apostolus, non igitur praelietur gladio.

R E S G E S T Æ.

REGVLA, Congruunt res gestæ cum vitæ genere diuinitus ordinato, quod cum sit, multarum vir-
tutum

tutum actiones concurrere necesse est, ut in Dauide preliante, simul lucent fides & inuocatio Dei, amor Ecclesie, pro qua perfert labores & pericula, deinde confessio, fortitudo in dimicando, & iusticia erga suos.

E V E N T V S.

REGVLA, Iusta & necessaria unicuique suo loco facienda sunt, & simul petendum, ut Deus gubernet consilia & euentus, quod cum facimus, plerumque sequuntur placidi exitus, iuxta illud: Iustus ut palma florebit. Item, Commenda Deo viam tuam, & ipse faciet. Item, Non potest sibi homo quicquam sumere, nisi datum sit ei diuinitus. E contra, ordine diuinitus sancito, & Deo verè puniente scelera, iniustas & non necessarias actiones, tristes poenae & magne calamitates comitantur, iuxta haec dicta. Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item, Scortatores & adulteros puniet Deus. Et Ethnicos experientia fateri coëgit, Deum vindicem esse scelerum. Hinc toties repetita est haec sententia:

Aspiciunt oculis superi mortalia iustis.

Et Homerus: οὐ μὲν ὀφείλεια ἔργα θεοὶ μάλα γέφυ-
λῶσιν. Hesiodus: ἡ δὲ κακὴ βούλη ἴσθι βουλευσάντη κα-
κίστη. Et similia dicta passim extant: ἰούχαν ὡς ἐπέ-
γω τι ἐφ' κακὸν ἢ πάλι τούτῳ. Item, οἷα τ' ἀνὴρ ἐρῇ,
τοιοῦν τέλος αὐτὸν ἵκανῇ. Ac de atrocib. delictis uni-
uersaliter regula vera est, puniri ea & in hac vitæ
mortali atrocibus poenis: Ideo sepe argumenta ab
euentu-

euentibus ducuntur. Nam verum est honestas causas ornari secundis euentibus, quia significant diuinam probationem, ut victoriae Davidis, Augusti, Constantini, magna sunt ornamenta, quia verè sunt beneficia diuina. At e contra, exitus tragici significant iram Dei & iræ causam, ut exitus Paridis, Aegypti, & similia. Cum congruit poena cum scelere, dicimus exemplum à Deo propositum esse, quo & istos damnavit, & ceteros de providentia commonefecit. **H A C T E N U S** de euentibus regularibus dictum est: Nam hanc regulam in disciplina politica Deus plerumq; servat, dat iustis & moderatis placidos exitus, & e contra atrocitatem delicta punit atrocibus poenis. Et eatenus verum est dictum de disciplina, mores suos cuiq; fortunam facere, quia verum est, placidum cursum esse honestorum & moderatorum, & atrocitatem delicta puniri atrocibus poenis. Et rectè dicit Isocrates, refutans eos, qui negant esse providentiam: Etiam si quæ exempla rarissima opponuntur, tamen non propterea à regula discedendum esse, ut vera est regula, Dies hybernos frigidiores esse æstivis, etiam si interdum in hyeme dies tepidior sit aliquo æstivo. Quod vero in Ecclesia innocentes Deus cruci subicit, multæ & magnæ causæ sunt, de quibus aliàs dicitur. Et tamen hoc ornat alijs testimonijs, ut, quanquam interficitur Paulus, tamen prius ornatus est multis testimonijs diuinis.

Æ T A S

Æ T A S.

REGVLA, Alia alijs ætatibus magis congruunt, ut fugiendi oratores novi, adolescentuli, &c. E contra senes audiendi, qui & vera didicerunt, & diu consideraverunt opinionum discrimina, & minus errant in deligendo quàm iuniores.

M O R S.

REGVLA, Discrimina mortis sunt signa providentiae diuinæ. Uniuersale est, sceleratos habere tragicos exitus, ut Caligulam, Neronem, & similes. E contra plerumq; iusti & modesti placida morte extinguuntur. Sæpe tamen à tyrannis iniuste interficiuntur boni, ut Socrates, Papinianus. Ibi laus est virtutis, quod non discesserint à iustitia, metu mortis, quia virtus anteferenda est vitæ. Ceterum quæ sint causæ, cur Deus Ecclesiam magis oneraret criminibus, quàm alios homines, alio loco dicitur.

RECENSUS præcipuos locos personarum, quorum regula non solum monstrant unde sumantur argumenta, cum de personis dicitur, sed etiam monent, quæ res præcipuè in historijs clarorum hominum consideranda sint, imò in gubernatione vitæ prodest intueri in hanc tabellam, & has regulas, quas recensui. Fui autem breuior, quia hæc pars locorum in Rhetoricis copiosius tradenda est. Volui tamen eius mentionem facere, quia hanc

primam

primam diuisionem locorum omnib. oportet esse notissimam, alios esse personarum, alios rerum locos.

Loci rerum.

QVI SVNT RERV M LOCI?

Ut in Methodo simplicium vocum diximus definitionem, deinde species seu partes, postea causas, effectus, cognata, pugnantia, querenda esse: ita propemodum locorum series instituitur, de questione coniuncta, seu de propositione. Necesse est enim affinem esse doctrinam, quia ex enarratione simplicium sumitur confirmatio aut refutatio coniunctorum.

SVNT IGITVR HI LOCI.

1	Definitio & definitum.	8	Diuisio.
2	Genus.	9	Causse.
3	Species.	10	Effectus.
4	Differentia, proprium.	11	Antecedentia.
5	Etymologia, Nomen.	12	Consequentia.
6	Coniugata, Casus.	13	Ab absurdo.
7	Totum, Partes.	14	A necessario.
		15	Ab impossibili.
		16	Adiuncta.
		17	Connexa, circumstantia.
		18	Com-

18	Communiter accidentia.	23	A proportionem.
19	Similia.	24	Pugnantia.
20	Paria.	25	Disparata.
21	Ex maiore.	26	Signa.
22	Ex minore.	27	Exempla.
		28	Autoritas, Testimonia.

Definitio.

Primus locus est definitio, quia ut in qualibet explicatione ante omnia necessarium est nosse definitiones veras, & non ambiguas, ita plerumq; ex hoc loco prima argumenta ducuntur, quae & firmissima sunt. Quid autem sit definitio, supra dictum est.

SVNT QVE HÆ REGVLÆ HVIVS LOCI:

PRIMA, In qualibet propositione confirmanda aut refutanda, primum definitiones membrorum querantur, unde si erit opus, sumantur argumenta.

SECUNDA, Cui conuenit definitio, eidem conuenit definitum, & e contra. Et cui adimitur definitio, eidem & definitum adimitur. Ita gignit hic locus affirmatiua & negatiua argumenta.

TERTIA, Definitiones non sint qualescunq; imagines, ut si dicam: Tyrannus est lupus, sed

sint proprie, sumta ex fontibus, ut supra dictum est, id est, ex genere & differentia, aut causis, aut partibus, aut effectibus, aut conuerſis accidentibus, quae simul collecta, unam certam rem ostendunt. Et seruentur tres conditiones bonae definitionis, videlicet, ne definitio sit angustior quam definitum: nec latius vagetur: denique, ut proprijs & significantibus verbis definitum illustret.

EXEMPLVM.

Si disputetur, an gloria sit appetenda, primum inuestiganda est definitio, quae res verè & propriè sit gloria. Est autem gloria propriè loquendo, approbatio nostrae conscientiae rectè iudicantis, & aliorum rectè iudicantium. Ex hac definitione procedamus ad questionem, hoc modo affirmatiue:

Approbatio conscientiae rectè iudicantis & aliorum rectè iudicantium, est res bona, necessaria, & appetenda, quia est verum de virtute iudicium, quod non potest appeti, nisi simul virtutem magna cura tueamur, Gloria propriè est talis approbatio conscientiae rectè iudicantis & aliorum rectè iudicantium.

Ergo gloria est appetenda.

Galat. 6. Sic de gloria appetenda loquitur Paulus: Suam opus consideret & exploret unusquisque, ut in seipso gloriam habeat, non aucupetur gloriam obtrectatione aliorum, nec pendeat ex stultae multitudinis applausu.

Negati-

Negatiue sic:

Approbatio lenium hominum & non rectè iudicantium, non est gloria, sed inanis & perniciosus applausus & mendacium, Thraso appetit lenissimorum hominum non rectè iudicantium approbationem, Thraso igitur non appetit gloriam, sed inane mendacium.

Non addam hic plura exempla, tantum adhortor studiosos, ut in quotidiana lectione similia obseruent, & se assuefaciant ad querendas definitiones, & ad usum huius loci. Nunc proximi sunt loci nati ex partibus definitionis, genere & differentia.

Genus.

In inquisitione rerum plerumque initio quaerimus genus, tanquam communius, quia angustiora vocabula declarantur per communiora, ut si quis prorsus ignorans quae res sit Cometa, interroget quid sit, cum audit non stellam, sed halitum inflammatum esse, nominato proximo genere, id quod initio discendum fuit, didicit. Postea progreditur, inquirens qualis sit halitus, & cur moueatur. Ideo & in definitionibus plerumque recitatur genus. Et deprehenso genere aditus aliquis ad agnitionem rei patefactus est, ac multa iudicantur

ex cognitione generis, ut si quis dubitet an homini Christiano liceat tenere proprium, aut militare, aut in iudicijs sua repetere, facile erudiri poterit monstrato genere. Euangelium approbat ordinem politicum & omnia officia politici ordinis. Ex huius generis cognitione, de speciebus vel de partibus manifestum est quid statuendum sit. Ex hoc fonte sumtum est preceptum, quod sepe repetit Cicero, Hypothesin transferendam esse ad Thesin. Vocat autem hypothesin inferiorem questionem, superiorem thesin, ut si de reprimendis Turcis velis dicere, oratio uberrima ex genere nascetur:

Iusta opera & Deo grata sunt & cultus Dei, facere suo queng, loco officia politici ordinis vero studio propter Deum, Regibus autem defensio politicarum & Ecclesiarum ac honeste disciplina & studiorum doctrina mandata est,

Quare nunc quoque, tegant patriam aduersus Turcicum latrocinium.

Iam considera, quanta rerum maximarum copia sit in genere seu in thesi, quam continet maior syllogismi, & quantum splendoris accedat causse, si ostendas talem militiam verè cultum Dei esse. Hec ideo recito, ut huius loci usus magis conspicui possit. Nunc regulas seu maximas addam.

DIC PRIMAM REGVLAM.

Prima regula, A superiori cum signo vniuersali

sali ad inferius semper valet consequentia affirmatiue & negatiue.

Affirmatiue, ut:

Omne animal spirat,

Ergo piscis spirat.

Deus est ubique,

Ergo & hic adest.

Omnis legitima emtio est contractus honestus & concessus Christiano,

Ergo & contractus, in quo res verè emitur cum pacto de reuendendo, est honestus & concessus Christiano.

Negatiue.

Nulla dona Dei sunt vituperanda,

Ergo nulle artes honeste sunt vituperanda.

DIC SECUNDAM REGVLAM.

Secunda regula, A genere sine signo vniuersali ad speciem tantum negatiue ducuntur argumenta, ut:

Lapis non est animal,

Ergo lapis non est homo.

Mulum non est vinum,

Ergo nec est rubrum vinum.

Furiosus non potest consentire,

Ergo nec potest contrahere de coniugio vel de emtione.

Valet consequentia, quia cui adimitur genus, eidem adimitur & species.

Species.

DIC REGVLAM DE SPECIE.

REGVLA, *A specie ad genus tantum affirmatiue ducuntur argumenta, ut:*

Homo est,

Igitur animal est.

Valet consequentia, quia posita specie necesse est poni genus, & cui species tribuitur, eidem genus eribui necesse est.

Differentia.

DIC REGVLAM DE differentia.

REGVLA, *Vt ab integra definitione, ita à differentia specifica ducuntur firma argumenta affirmatiue & negatiue. Ac facile intelligi potest huius loci magnum usum esse, quia multa in omni disputatione incidunt, quæ cum ab indoctis aut à syncopantis non rectè miscentur, necesse est membra euoluere & discernere, & sapientissime dictum est: Qui bene distinguit, bene docet.*

Affir-

Affirmatiue:

Abraham accepit agri dominium pro certo precio ab hospitibus volentibus, videlicet, pro coronatis 160.

Igitur verè emit.

Valet consequentia, quia cui tribuitur differentia specifica, eidem tribuitur species.

Negatiue:

Amor parentum erga natos est cogitatus à Deo condita & mandata,

Ergo non est viciosus affectus.

Valet consequentia, quia cui adimitur differentia specifica, illi adimitur species. Nam differentia specifica discernens viciosos affectus à bonis, est esse prohibitos lege Dei.

Proprium.

Etsi traditur subtile discrimen inter differentiam & proprium, tamen sæpe promiscue his appellationibus utimur, nec Aristoteles eas discernit in Topicis, nec ego de discrimine anxie disputabo. DIFFERENTIA significat partem, quæ rem constituit, ut: rationale significat animam rationalem, quæ pars est constituens hominem. PROPRIUM verò significat ornamentum seu officium, quod sequitur constitutionem, & propriè uni tantum speciei & omnibus eius indiuiduis conuenit, ut homini competere

incedere erectum. Est & hoc exemplum illustre: **MAGISTRATUS** politicus est persona electa diuina ordinatione, ut legem in externa disciplina & pacem tueatur, & coherceat ac puniat contumaces vi corporali seu gladio. Differentia est, esse electam diuina ordinatione, & tueri legem & disciplinam & pacem. Sed proprium, cohercere & punire vi corporali. **MINISTER** Evangelij est persona electa ordinatione diuina, ut doceat Evangelium, & administret sacramenta à Christo instituta, & puniat contumaces, non vi corporali, sed verbo Dei, & excommunicatione, & recipiat eos, qui se emendat, ac remissionem peccatorum eis annunciet. Differentia est, electam esse ad docendum Evangelium, ad sacramentorum administrationem. Deinde proprium est, punire non vi corporali, sed verbo Dei, & excommunicatione.

Hæc exempla monstrant utcumq; quid Dialectici differentiam, quid proprium nominent. Nec tamen opus est nimis exili distinctione: Sed sepe etiam docti promiscue utuntur appellationibus differentia & proprii, & ab utroq; loco eodem modo ducuntur argumenta affirmatiue & negatiue, ut:

Hic lapis trahit ferrum,

Est igitur Magnes.

Ex hoc fonte multa argumenta sumimus in grauissimis causis, ut: Filius Dei creat mundum cum Patre, Et ait sese resuscitaturum esse mortuos

tuos, Iohan. 5. Sicut Pater exuscitat mortuos, sic & Filius. Item, Propheta & Apostoli inuocant eum, Ergo Filius Dei est omnipotens & natura Deus. Nam hæc sunt propria nature omnipotentis, creare ex nihilo, reddere vitam mortuis, videre motus cordium in omnibus inuocantibus. Valet autem consequentia: Cui tribuitur proprium, quod uni soli essentia conuenit, huic etiam essentiam tribui necesse est.

Etymologia.

Vicini loci sunt definitioni, Nomen rei, Etymologia, et periphrasis non aberrans à re, de qua proprie dicitur. Sunt igitur huius loci hæc regule:

PRIMA REGULA Cum in qualibet longa oratione maxima pars proprio sermone constet, & ita loquantur homines sani, qui recte loquendi rationem & intelligunt & amant, principalia argumenta ex proprie dictis sumenda sunt, ut in dogmatibus, legibus, sententijs iudicum in primis necessaria est proprietas sermonis, & pondera verborum dextre illustrata, multum lucis afferunt explicationi, ut Iohan. 1. Filius Dei vocatur Deus. Et ne sit ambiguitas in nomine, addit, omnia per Filium condita esse. Ergo Iohannes affirmat Filium verè Deum esse, omnipotentem & conditorem cum Patre. Valet consequentia, quia non est no-

strum fingere de Deo opiniones ex nostris imaginationibus, Sed de eo sentiendum est, sicut se patefecit, & sermo diuinus audiendus est, & ex eo sumenda sententia, quam perspicua & incorrupta proprietates gignit. Paulus toties dicit: Fide iustificamur gratis propter Filium Dei, Ergo verè ita statuendum est, certissimè recipi agentes poenitentiam propter Filium gratis, etiamsi valde angimur & trepidamus propter preterita delicta. Ita ex proprietate sermonis firma argumenta sumenda sunt.

SECUNDA REGULA. Quando verba gignunt absurdum, intellecta sine figura, decurrendum est ad figuras, & querenda concinna interpretatio. Vocatur autem in Philosophia absurdum, quod pugnat cum communi sensu, id est, cum principiis vel communi experientia. Sed in doctrina Ecclesie vocatur absurdum, quod pugnat cum perspicuis mandatis Dei, aut articulis fidei, ut cum dicimus: Tyrannum esse lupum, constat, non misceri hominis aut quadrupedis naturam. Metaphoram igitur esse dicimus, quæ sic enarratur, Tyrannus est similis lupo. Sæpe dicitur: Spartam nactus est, hanc orna. Hic constat nos non habere urbem Spartam, sed similitudo intelligatur, habes honestum locum, quem virtute tuearis. Sic illud: Ira habitat in auribus. Constat iram accendi in corde. At de obiecto dicitur: Auribus acceptus sermo, irritat iram & alias cupiditates. Sic in dicto

dicto Christi: Si oculus te offendet, effodio eum. Id pugnat cum precepto, Non occidas. Decurrendum est igitur ad figuram, Abijce per suasionem falsam, quamuis dulcem, quæ abducit a Deo, seu non assentiaris doctori vel amico abducenti animum tuum a Deo. Hæc recensui, ut iuniores qualemcumque regulam teneant, unde iudicent, ubi seruandum sit τὸ ἐντὺν, & ubi interpretatio ex figuris sumenda sit, quod dextere nemo facere potest, nisi liberali doctrina excultus sit, & res, de quibus disputatur, antea didicerit ex proprio sermone. Ideo huius temporis Iudei multa in suis corruptum in Prophetis, quorum sermo pulcherrima lumina figurarum habet. Augustinus cuiusdam Tychonij regulas recitat, quarum cognitionem existimat magnum esse lumen Prophetarum & Apostolicorum monumentorum, cum tantum sint regule de figuris Grammaticis & Rhetoricis, quod si quis considerabit, rectius eas intelliget. Sed infra de Allegorijs plura dicam, in loco similium.

A coniugatis seu casu.

Coniugata & Casus vocarunt nominum derivationes, ut iusticia, iustus. Nunc appellationes concretæ & abstractæ notiores sunt. Et hic locus necessariam doctrinam continet, ducendi argumenta à concretis ad abstracta, & e contra. Nam virag,

via sepiſſimè utimur. Aliàs à concretis procedimus ad abstracta, quia concreta monstrant exempla formarum in subiectis: aliàs econtra ab abstractis ad concreta procedimus. Sitq; hæc:

REGULA.

Cui tribuitur concretum, in eo rem esse necesse est, quæ effertur voce abstracti, ut cum dicis:

Aqua est calida, Rectè sequitur,

Ergo in aqua est calor.

Baptista recepit milites manentes in officio, Igitur Baptista & militiam approbat.

Valeat consequentia, quia approbatione exempli in subiecto, approbatur res in genere.

Valent hæ consequentiæ, si absit ambiguitas, quæ non est unius modi.

Dauid rapiens alienam coniugem, facit tyrannicè,

Igitur Dauid est tyrannus.

Respondendum est breuissimè: Nego consequentiam, & ratio est, quia in coniugatis ambiguis non valet consequentia. Facere tyrannicè significat actionem, Sed tyrannus significat habitum. Et tyrannus est gubernator, qui habet perpetuam, id est, studium sceleratè faciendi, & plerumq; sceleratè facit, etiamsi semel atq; iterum rectè facit. Tale & hoc est:

Iusticia est seuerè punire indices pecunia corruptos.

Ergo

Ergo Cambyſes, qui pellem detraxit iniquo iudici, & eam instrauit sedi, fuit iustus.

Nego consequentiam, & ratio est, quia in coniugatis ambiguis non valet consequentia: Antecedens loquitur de actione, Consequens de habitu. Nam bonus seu iustus princeps est, qui habet studium rectè faciendi, & plerumq; rectè facit, etiamsi interdum labitur. Hæ definitiones non sunt temerè excogitate, & continent doctrinam utilem.

De toto & partibus.

Facilius intelligent vim & usum locorum, qui fontes eorum & ordinem considerabunt. Sciendum est igitur, omnes locos, quos iam recitauimus, ex definitione nasci. Sequens locus de toto & partibus nascitur ex diuisione. Suprà autem dictum est de methodo, primum definitiones, deinde diuisiones, postea causas, effectus, connexa querenda esse, &c.

QUOMODO DISCERNUNTUR partes?

Hoc modo: Partium aliæ sunt MINVS PRINCIPALES, ut in corpore humano, coma, ungues. Sine his totum esse & incolume manere potest. Aliæ sunt PRINCIPALES, sine quibus totum esse & manere incolume non potest, ut in cor-

in corpore humano caput, pectus, cor, venter, brachia, pedes. Sine his non potest totum esse & manere incolume.

SECUNDVM DISCRIMEN.

Partium principalium alie dicuntur *Essentiales* seu *Substantiales*, alie *Integrales*. Dicuntur autem *ESSENTIALES* seu *substantiales* materia & forma, ut corpus & anima sunt partes *substantiales* hominis. Sed partes *INTEGRALES* à quantitate seu numero appellationem habent, ut cum molem partimur, seu numeros didicimus, ut trunco sex pedum dissecto in partes bipedales, he dicuntur partes *integrales*. Sape in relatiuis nominibus utimur hac appellatione, ut ciuitatis partes *integrales* sunt magistratus, sacerdotes, senatus, et populus. Iudicij partes *integrales* sunt, oratio actoris, oratio rei, testimonia, sententia iudicis. Conuersionis seu pœnitentie partes, contritio, fides, noua obœdientia. Baptismi partes sunt, mersio in aquam, & pronuntiatio verborum, quæ fit ab intelligente huc ritum, et non contemnente diuinam ordinationem, sed habente hoc propositum, ut reuerenter faciat, quod diuinitus traditum est.

DIC REGVLAS.

PRIMA.

Posito toto, necesse est poni omnes principales partes. *Exempla.*

Exem-

EXEMPLA.

In legato promittuntur alimenta,
Igitur debentur cibi, vestes & habitatio.

ALIVD.

Magistratus est custos totius legis diuinæ,
quod ad externam disciplinam attinet,
Ergo & prima tabule custos est. Curet igitur rectè doceri, & aboleat externos cultus idolorum, & blasphemias.

ALIVD.

Totum iudicium est res approbata à Deo,
Ergo & partes concessæ sunt, accusare & respondere.

ALIVD.

Lex est bona legitimè utenti, ut Paulus affirmat,
Igitur & Magistratus gerere concessum est, quia Magistratus est res ordinata voce legis.

DIC SECUNDAM REGVLAM.

Destruéta una principali parte, totum destruitur, ut :

Huic edificio deest tectum,

Non est igitur domus.

Corpori Ciceronis præcisum est caput,

Non igitur mansit incolumis Cicero.

Valeat

Valet consequentia, quia destructa una principali parte, totum destruitur.

Moneri autem hoc loco discentes necesse est, hanc regulam de partibus loqui, non de speciebus. Non enim valet consequentia, remota una specie remoueri genus, ut non valet consequentia:

Hoc non est Creticum,

Ergo non est vinum.

Nam à specie ad genus non argumentamur negatiuè, nisi omnes species enumerentur.

De loco à diuisione.

REGULA.

Quoties argumentamur à diuisione, seu generis in species, seu totius in partes, fiat integra enumeratio specierum seu partium, ut:

Omnis stella aut est fixa, aut planeta, nec sunt plures species,

Cometa non est fixa stella nec planeta,

Non est igitur stella.

Non esse fixam oculi testantur, quia omnes comete agitantur, & quidem varijs motibus & rapidis. Non esse planetam inde ratiocinamur, quia vagatur extra Zodiacum, & cum initio sit magni corpus, paulatim absimitur, ut ipsi vidimus, & narrat Seneca, ante bellum Achaicum, in quo Corinthi, Thebae, & alia multae ciuitates à Romanis

nis funditus deleta sunt, conspectum esse cometam, solis magnitudine, & paulatim absumentum. Sic Aristoteles per diuisionem querit, quid sit virtus. In anima haec sunt, potentiae, actiones, affectus, naturales inclinationes, & habitus ex actionibus orti, ut artes. Deinde de singulis membris differit, donec remotis ceteris, constituit virtutem habitum esse.

Hoc autem ordine in hac argumentatione utendum est, in maiore ponatur vniuersalis propositio, recensens omnes species seu partes, hoc cum non sit, sed una atq; altera specie seu parte nominata, postea concluditur, insufficiens est enumeratio: Nec esse connexionem firmam in tali argumento facile intelligi potest, quia iter est à particulari, ut:

Ius diuinum non strangulat fures, nec ius Romanum vetus,

Ergo non est iustum strangulare fures.

Hic proceditur à specie ad genus negatiuè, quam consequentiam non valere supra dictum est: Ut autem firma connexio fiat, instituatur integer syllogismus, & maior sit vniuersalis completens integram enumerationem, hoc modo:

Omnia iusta politica constituta sunt, aut iure diuino seu naturali, aut Romano iure veteri, & nunc recepto, aut nouis legibus imperatorum, aut consuetudine congruente cum ratione,

Sed strangulare fures, nouis legibus imperatorum constitutum est,

Ergo est iustum.

Hec est à diuisione forma argumentandi iusta, & sic ab vniuersali proceditur.

Ex hac tota doctrina sumitur REGULA, Ab insufficienti enumeratione partium aut specierum in diuisione non valet consequentia.

De loco caussarum.

PRIMA DIVISIO.

Causarum alie nominantur per se cause, alie per accidens. CAUSSA PER SE est, qua posita in actu cum ceteris per se causis, necesse est sequi effectum, & qua non posita in actu, etiamsi cetera ponantur, non potest sequi effectus. Et quidem cause per se, aut sunt partes rei, ut materia & forma, aut sua vi agunt aliquid, ut: Efficiens sua aliqua actione ciēt materiam. Finalis verò mouet efficientem. CAUSSA PER ACCIDENS est, aut quiddam accidens alteri per se agenti, quod cū via aliqua est agenti, tamen tale est, ut sine eo effici effectus potuerit, nec propter hoc accidens, sequatur effectus: aut est agens quod habet euentum alium præter intentum, aut ordinatum, cum tamen euentum illum secundum, non necesse sit accedere. PRIMi modi exempla sunt

sunt: Febris potest esse causa temperantie per accidens, cum per se causa sit voluntas frenans appetitionem cibi & potus. Cum Paulus inquit: Scientia inflat, causa per accidens est superbia eruditio. Sed per se causa est, voluntas efferens se, & despiciens alios, quorum utilitati seruire eruditio debebat. ALTERIVS modi exempla sunt, que fortuna & casus nominatur, ut: Fossio est causa per accidens inuenti thesauri, quia voluntas vinitoris erat fodere, ut vites plantaret. Hunc euentum comitatur alius, scilicet inuentio thesauri, quem euentum nec fodiens cogitauerat, nec accedere necesse fuit. Cumq; non sit necesse causis per accidens respondere effectus seu euentus, non ducuntur à causis per accidens firma argumenta. Non valet consequentia:

Piscatores Milesij inuenerunt Tripodem aureum,

Ergo & alij ibi aureum Tripodem inuenient.

SECUNDA DIVISIO.

Alia est verè causa, Alia est causa sine qua nō. Hoc modo partitur causam Plato in Phedone. Aliam nominat causam re ipsa seu verè sic dictam, aliam vocat causam sine qua non, ἢ οὐκ ἄνευ. Est autem CAUSSA VERE sic dicta, que non solum adest ociosa, sed etiam re ipsa agit aliquid in pariendo effectum, aut pars est eius rei, que constituitur.

Sed CAUSSA SINE QUA NON, nihil agit, nec est pars constituens, sed tantum est quiddam, sine quo non sit effectus, seu quod si non adesset, impediretur agens, ideo, quia illud non accessisset. Galenus sic definit in tertio libro de differentiis *quæ non* *quædam*. Ea quæ nihil conferunt, non possunt autem separari à conferentibus, habent rationem causæ, quæ dicitur sine qua non. Et *quædam* tertio discernit causam sine qua non, & accidentia, & exemplum tradit: In curatione vulneris, causa sine qua non, est remotio puris, nisi enim removeretur pus, non esset efficax remedium. Traditur & hoc exemplum, medium in visione est causa sine qua non. Accommodatur & ad voluntaria, ut: non conceditur transitus non habenti symbolum traditum à quæstione.

TERTIA DIVISIO.

Causæ per se quatuor sunt, efficiens, materia, forma, causa finalis.

QVOD EST EFFICIENS?

Efficiens est, à quo primo fit motus, id est, quod reuera aut principaliter agit ut aliud efficiat. Et quia magna varietas est efficientium, & valde prodest nosse discrimina, necesse est hic addi divisiones.

Dic

DIC PRIMAM DIVISIONEM EFFICIENTIVM.

Efficientium alia vocantur naturalia, alia voluntaria. NATURALIA vocantur, quæ vi insita nature agunt, non deliberatione aliqua, nec possunt suspendere actionem admota materia, ut: ignis nature ordine calefacit seu vrit admota corpora, nec suspendit actionem. Cum vene in corpore sano, consumto nutrimento, sugunt inanem ventriculum, natura ventriculus appetit cibum & potum. VOLUNTARIA sunt, quæ deliberatione agunt, & cum habeant libertatem aliquam, possunt suspendere actionem, admota materia, ut: Faber potest esse ociosus, etiam cum habet propositam materiam, & instrumenta. Homocetiam fieri potest imperare manibus, ne poculum propositum ori admoveant.

DIC SECUNDAM DIVISIONEM.

Efficientium quedam sunt totales, quedam sunt partiales causæ. TOTALES sunt sufficientes causæ ad certam rem efficiendam. PARTIALES sunt duplices, alie ORDINATE ESSENTIALITER, quarum una sine alia, etiam si vis eius valde augeretur, effectum in natura ordinatum non potest efficere, ut pater & mater. Voluntas non eligit sine cognitione: Concurrent igitur ad electionem necessario intellectus & voluntas. Alie sunt ACCIDENTALITER ordi-

T 3

nate,

nata, quarum una, si vis eius aucta fuerit, effectum sola potest efficere, ut cum duo equi currum trahunt.

DIC TERTIAM DIVISIONEM.

Efficientium quedam sunt **PRINCIPALES**, quæ & digniores sunt, & plus agunt. **ALIE MINVS** principales sunt, quarum & dignitas minor est, & actio languidior, ut in pugile plus agit naturale robur, quam ars. In *Antoni* intemperantia voluntas principale agens est, naturalis inclinatio minus principale.

DIC QVARTAM DIVISIONEM.

Causarum alie sunt propinque, alie remote. **PROPINQVAE** sunt, quæ & propiores sunt effectui, & ad hunc unum effectum magis determinatae, ut pater & mater propinque causæ sunt generationis. *Hydropis* propinqua causa est copiosus humor, crudus & aquosus in corpore, ideo relictus, quia epatis imbecillitate non potuit initio fieri conuersio chylis in sanguinem. *Cruciatu* qui calculo in venis procedente oriuntur, propinqua causa est tensio neruorum, quæ fit à calculo. Actionis honeste aut inhoneste propinque causæ sunt mens & voluntas. **REMOTÆ** causæ sunt, quæ alias propiores causas aut fouent aut cient, vel sunt causæ causarum propinquarum, ut, aui remota causæ sunt nepotum: *hydropis* remota causa est præce-

precedens intemperantia, quæ *raxoxyliar* peperit, quæ vis epatis languefacta est. Actionis honeste seu inhoneste remota causa est temperamentum in homine, sic inclinans.

DIC QVINTAM DIVISIONEM.

Causarum quedam vocantur uniuersales, quedam particulares. **VNIVERSALIS** est Deus fouens naturam. Et Philosophi sic vocant motum cœlestem, & vim luminis astrorum. **PARTICULARES** vocantur propiores, quæ in materia sunt, & determinate sunt ad hunc effectum, ut, vniuersalis causa pestilentie est eclipsis aliqua, aut infausta Saturni, Martis & Lune coniunctio, venenato lumine aërem inficiens. Particularis causa est humorum in corporib. humanis corruptio.

DIC SEXTAM DIVISIONEM.

Efficientium alie sunt principales, alie instrumentales. **PRINCIPALES** sunt, à quibus oritur actio, seu quæ gubernant actionem, & movent instrumenta, ut faber. **INSTRUMENTALES** sunt organa extra naturam principalis causæ, quæ applicata & mota ab alijs adiuvant actionem, ut telum, securis. Est & vox *Euangelij* instrumentum, quo Deus mouet & impellit corda hominum.

DIC SEPTIMAM DIVISIONEM.

Partialium alie sunt preparantes, alie sunt adiuan-

adiuvantes. **PRÆPARANS**, quæ aut foris applicat agentia, aut interiore aliqua præparatione subiectum idoneum efficit ad alias actiones, ut: Medicus applicat remedia, postea natura corporis & remediorum est medicatrix. **Doctrina** & **disciplina**, id est, assuefactio, sunt causæ præparantes animum ad actionem virtutis. **ADIV-
VANTE**s, quæ cum principali causâ concurrunt, & inter agendum adiuvant eam, ut: Somnus est causâ adiuvans coctionem ventriculi. Calor externus mediocris, est causâ adiuvans, id est, fovens interiorem. In Scipione heroica natura vis adiuvat voluntatem in actionibus virtutum.

DIC OCTAVAM DIVISIONEM.

Elegans divisio traditur à Medicis, quæ congruit cum aliquot superioribus divisionibus. Sed propter illustres appellationes familiariter nota sit omnibus. Alia sunt actiæ, alia cunctiæ, alia cunctiæ.

Actiæ sunt principales causæ, ut mens & voluntas sunt principales causæ actionum honestarum aut inhonestarum.

Cunctiæ sunt inclinationes bonæ vel malæ, quæ aliqui vocantur causæ minus principales.

Cunctiæ sunt vel præparantes causæ, vel instrumenta, ut, doctrina & assuefactio sunt cunctiæ in actionibus virtutis. Robur corporis & laborum assiduitas, sunt cunctiæ fortitudinis. In Davide prælian-

præliante actior est Spiritus sanctus exuscitans animum. cunctiæ, consilium, voluntas, & manus obtemperans consilio & voluntati. cunctiæ, scientia rei militaris, & laborum assiduitas. In Ioseph abstinentie ab aliena coniuge, actior est Spiritus sanctus, docens & movens mentem & voluntatem Ioseph, cogitatione mandati divini. cunctiæ, mens cogitans mandatum divinum, & voluntas obtemperans Spiritui sancto, & mandato Dei. cunctiæ, disciplina & diligentia in vitandis illecebris, ut dicitur: Vitare peccata est, vitare occasiones peccandi. Hæc causarum consideratio, cum alias magnas utilitates affert, tum eò etiam prodest, quia cum ostendit, quæ causæ in gubernatione morum concurrant, monet, ut causas illas exuscitemus, petamus nos regi Spiritui sancto, & ipsi annitiamur, ut voci divinæ obtemperemus, & disciplina nos frenemus. Hec omnia complexus est Paulus, inquit: Diligenter ambulate tanquam sapientes, &c.

DIC NONAM DIVISIONEM.

Est & hæc divisio usitata medicis, quæ eruditè discernit interiores causas & exteriores. Efficientia sunt duplicia, cunctiæ & antecedentia. Sunt autem interiores dispositiones, quæ irritatæ ab externis causis sunt principiores causæ effectuum, ut cum dysenteria sit intestinorum exulceratio, cunctiæ est bilis, exuberans in toto corpore, &

corrupta ac facta acrior ac venenatior. Sed causa
 προκαταρκτική dicitur irritatrix causa, quam vul-
 go primitivam vocant. Est autem externa causa,
 quae interiore irritat, ut largior potius in aestu,
 aut crudi fructus, qui putrefacti, augēt venenatam
 bilem, & lubricitatem efficiunt, ac movent auctam
 bilem. Transferamus has appellationes ad alia
 exempla. Antecedens causa, quae dicitur προκαταρκτική
 in civili bello inter Romanos fuit in Pompeio am-
 bitio seu cupiditas retinendi summi loci inter ci-
 ves, quem diu iam possederat. Hanc ambitionem
 comitabantur multi affectus, metus amittendi
 eius loci, invidentia & dolor cum emulum cresce-
 re videret. His affectibus incendebatur, ut tolle-
 re aut reprimere eum conaretur. At causa irri-
 tatrix seu προκαταρκτική fuit potentia Iulij, &
 quod multa petebat aut faciebat Iulius contra vo-
 luntatem Pompeij, quae augebant indignationem
 & odium in animo Pompeij. His facibus accen-
 sus, tandem adeo exarsit, ut bellum moveret.

Nominat Galenus & aliam quandam cau-
 sam προκαταρκτικήν. Sed hoc non est in his, quorum causa
 cum facta sunt, esse deserunt, ut debilitas ventri-
 culi manet, etiam postquam repletio esse desijt.
 Non est igitur repletio causa προκαταρκτική, etiamsi
 propinqua causa est eius debilitatis. Alibi au-
 tem usurpatur προκαταρκτική, cum dicitur eorum effe-
 ctuum causa esse, qui ita pendent à causa, ut non
 durent effectus, cum causa tollitur, ut morbus dici-
 tur

zur Synecticon symptomatis. Pleuritis est Syne-
 cticon eius febris, quae accedit.

DIC DECIMAM DIVISIONEM.

Efficientium alia agunt mota ab alijs, ut volun-
 tas agit mota ab obiecto, quod cognitione monstra-
 tum seu oblatum est voluntati, ut dicitur: Ignoti
 nulla cupido. Alia sunt moventes seu impellen-
 tes, quae dicuntur impulsivae. Id nomen retinent lu-
 ris consulti, sumtum ex Rhetoricis. Esi autem in-
 terdum confunduntur impulsivae & finalis, tamen
 sciendum est discrimen quoddam esse. IMPUL-
 SIVA est affectus vel obiectum movens agentem,
 ut dicimus: Misericordia motus est, vel, inopia
 amici motus scripsit eum heredem. Prodigalitate
 movetur index, ut det tutorem. Dicitur igitur
 prodigalitas impulsiva causa, Sed finalis est, ut
 servetur Respub. cuius interest, ne temere dissipa-
 tur etiam privatae facultates.

Dicit amor patrie laudemq; immensa cupido,
 Hic versus continet causam impulsivam.

Est & lex causa impulsiva, quia est cogitatio
 agentis, qua impellitur ad agendum, ut: Fabius le-
 ge movetur, ut deponat dictaturam. Pertinet ad
 impulsivam & meritum, ut: Meritum Christi
 movet voluntatem aeterni Patris ad recipiendum
 genus humanū. Sic meritum militis movet ducem
 ad danda premia. In venditione precium est causa
 impulsiva, movens venditorem. Poteest autem referrī
 ad

ad suavitatem, Estq; meritum benefactum, seu malefactum, quod ordine iusticie dignum premio vel poena indicatur, & ut sit iusta compensatio, sit equalitas. RECENSVI diuisiones precipuas efficientium, quarum cognitio non solum in artibus, sed etiam in alijs vite negocijs utilis est, & hic recitantur propter regulas, quas inseri Dialectice necesse est. Hoc etiam monendus est lector, quod ait Polybius, aliud esse causam belli Punici, aliud occasionem seu aliud auctor, aliud a posteriori.

Auctor vocat principalem causam, ut, principalis causa belli Punici erat odium ardens aduersus Romanos, & vindictae cupiditas in Cartaginensibus.

A posteriori est minus principalis causa, vel aliquis leuis auctor, vel circumstantia temporis aut loci, quae non est causa, sed facultatem praebet flagrantibus cupiditate, aliqua agendi quod volunt, ut amanti tenebrae sunt occasio, ut dicitur: Nox & amor vinumq; nihil moderabile suadent. Nox occasio est, non causa: amor est auctor, & quidem antecedens, sed vinum est a posteriori. Ita controuersia de Saguntini finibus, fuit leuis auctor belli Punici secundi. Sic causa discernuntur in hoc dicto: Occasionem querit, qui vult discedere ab amico.

M A T E R I A.

Materia

Materia est, ex qua aliquid fit, ut ex farina fit panis, ex elementis fiunt mixta corpora. Hanc praecipue nominamus materiam, quae usitate dicitur Materia ex qua. Et sciant iuniores ita loqui Philosophiam, ut non tribuat materiam ex qua accidentibus, sed tantum substantijs. Abutimur autem nomine materiae, cum SVBIECTVM vocamus materiam in qua, & OBIECTVM vocamus materiam circa quam.

F O R M A.

Est, quae dat esse rei, id est, ipsa rei consummatio, seu quasi exaedicatio, quae res est talis, ut, figura navis aut domus exaedicata est ipsa forma.

Sunt autem aliae SVBSTANTIALES, aliae ACCIDENTALES. Nam substantias compositas diuidimus in materiam & formam, ut, Bos constat ex materia & forma. Sed accidentia tantum sunt formae, nec dicimus accidentia habere materiam ex qua fiant, sed sunt in materia, ut, figurae sunt metae includentes materiam.

CAVSA FINALIS.

Differunt finis & causa finalis. FINIS est ipse usus rei, ut, finis calcei est munire pedem. Sed CAVSA FINALIS est cogitatio de fine, videlicet, de usu, quae mouetur & regitur agens in opere instituendo, ut fabricans navim mouetur & regitur cogitatione de usu, ut talem fabricet, quae ido

nea

nea sit transuentione earum rerum, quibus indiget.
Et hinc sumitur locus Rhetoricus ab utili, ut:

Ebrietas est pernicioſa ventriculo, epati, cerebro, pectori & neruis, & impedit cogitationem & precationem:

Eſt igitur fugienda.

Locus ab honeſto, eſt ad cauſſam finalem etiam accommodari poteſt, tamen propter perſpicuitatem accommodetur ad cauſſam efficientem, videlicet ad legem, quia honeſta ſunt, quæ approbata ſunt diuinis ſeu naturalibus, ſeu alijs legibus, quæ cum recta ratione congruunt. Hec ideo aſcripſi, ut ſtudioſi admoniti ſciant locos Dialecticos fontes eſſe locorum, qui in Rhetoricis recenſentur alijs appellationibus.

REGVLÆ DE CAUſſIS.

P R I M A.

Platonis regula eſt in Timeo, Nihil ſit ſine cauſſa, quod vniuerſaliter verum eſt de cauſſa efficiente, id eſt, omnium effectuum bonorum & malorum, oportet aliquam eſſe efficientem cauſſam. De finali tantum verum eſt in agentibus ordinatè, ut de natura & voluntarijs agentibus ſecundum rectam rationem. Hinc igitur regula conſequentie ſumitur, non poſitis cauſſis ſufficientibus, id eſt, ſotalibus, & ordine coniunctis, non ſequitur effectus, ut, non valet conſequentia:

Habeo

Habeo exercitum.

Ergo vincam. Quia ad victoriam multo plura requiruntur, quàm numerus militum. Oportet enim accedere auxilium diuinum, & occaſiones, et in militibus oportet eſſe robur, & voluntatem pugnandi laboris patientiam, & cætera.

S E C V N D A.

Poſito effectū, neceſſe eſt cauſſam eſſe vel fuiſſe.

T E R T I A.

Cauſſa ordine natura præcedit effectum, ut: Sol naturæ ordine prior eſt, quàm ſparſio radiorum.

Q V A R T A.

Positis cauſſis naturalibus ſufficientibus & non impeditis, ſi ſit admotæ materia, ſequitur effectus neceſſitate phyſica. Valet igitur conſequentia:

Stipule coniectæ ſunt in ignem,

Ergo vrentur.

Epar multos crudos ſuccos attrahit in ebriosis, qui non poſſunt percoqui nec effluere.

Igitur calor & virtus epatis languēſcet, & paulatim epar putreſcet.

Q V I N T A.

Naturalis cauſſa vno & eodem modo agit, etiamſi in diuerſis ſubiectis videntur diſſimiles effectus.

Etus, ut: Solis calor liquefacit ceram & durat lutum. Sol enim utrumque dissolvit, sed lutum duratur, postquam humiditas radijs solis consumpta est. Terra enim sua natura sicca & dura est, at cera liquefcit, quia est aërea. De vino extat versus apud Aristotelem:

*Vinum immiscetur
milibz in fœm huius.*
Οἶνος ἡλετοῖς ὅς τις ἡμετέρων κεραιότοτα.

S E X T A.

Voluntaria causa potest cessare, & agere dissimiliter, ut, Faber volens aut edificat aut non edificat, & cum vult, facit molem quadratam, aut rotundam. Non igitur valet consequentia:

Deus fuit ab aeterno,

Ergo mundus ab aeterno fuit.

Quia Deus est voluntaria causa, & agens liberrimum, condidit igitur mundum cum voluit.

S E P T I M A.

Voluntatis divinae, quae est immutabiliter bona, omnes effectus boni sunt. Valet igitur consequentia:

Deus condidit politias,

Ergo politiae sunt res bonae & Deo placentes.

O C T A V A.

Voluntatis humanae, quae est mutabilis, effectus sunt dissimiles, ut, voluntas Adae, etsi erat bona, tamen propria libertate auertit se à Deo. Non igitur valet consequentia:

Voluntas

Voluntas Davidis fuit hactenus iusta,
Erum igitur omnes eius actiones iuste.
Nihil enim mutabilius ac incertius est hominum voluntatibus.

N O N A.

In causis essentialiter ordinatis impossibile est progredi in infinitum, quia si essent infinitae, ordo earum turbaretur: Igitur necesse est perueniri ad unam primam, quae habet potentiam infinitam. Ex hac regula Physici eruditè ratiocinantur, unum esse Deum, mentem aeternam, immense potentiae, causam uniuersae naturae, ac boni in natura, ut sapienter & disertè tradidit Plato definitionem Dei. Sunt autem essentialiter ordinatae, quae sic se habent, ut impossibile sit alteram sine altera agere, ut ad hominis generationem necesse est concurrere causas particulares, patrem & matrem, & uniuersales, Deum & motum caelestem.

D E C I M A.

Accidentaliter ordinatas non necesse est simul poni, ut, cum duo equi simul trahunt carrum.

U N D E C I M A.

Impossibile est causam efficientem totam genere deteriore esse effectui. Ideo necesse est, primam causam rerum, esse naturam intelligentem.

D V O D E C I M A.

U

Lex

Lex referenda est ad causas efficientes, quia est cogitatio principaliter mouens agentem. Cum igitur actionum efficientes cause queruntur, lex etiam querenda est. Ionathas texit Dauidem contra edictum patris, sed motus est vera lege, videlicet, Non est iniuste faciendum parentum aut amicorum causa, ut dicitur: Non communices alienis peccatis. Recte igitur fecit Ionathas. Talia argumenta a lege ducta, pertinent ad locum causarum efficientium.

T R E D E C I M A.

A causis per accidens non valet consequentia, Nam sepius sit, ut non sequantur effectus, ut: Laborauit febris,
Ergo factus est temperans.
Venit in iudicium,
Igitur odit aduersarium, &c.

D I C P R I M A M R E G V L A M
de materia.

Qui adimitur materia, adimuntur & partes materie, & accidentia propria illi materie, seu subiecto, ut:

Stelle sunt corpora lucida, sed non conflata ex elementis inter se mixtis,
Ergo nulle sunt partes terrestres in stellis,
nec aluntur stelle vaporibus.

Secun-

S E C V N D A.

Accidentia propria mentis non sunt tribuenda corpori, nec e contra, ut:
In statua non est mens,
Ergo nec noticia vel cogitatio.

T E R T I A.

Accidentia non possunt esse sine subiecto. Quare destructo subiecto accidentia etiam intereunt, ut:

Oculus corruptus est,
Ergo extincta est visio.

Q V A R T A.

Diuerse materie variant rerum dignitatem, ut: Thorax aureus est preciosior ferreo.

D I C R E G V L A M D E
forma.

Posita forma substantiali, res ipsa ponitur. Nam cum forma ponitur, necesse est materiam & efficientiam precedere, Nam forma est in materia. Rursus autem, ubi non est forma substantialis, ibi nec res est eius speciei, cuius est forma illa specifica.

Stelle non habent animas insitas,

Igitur non sunt animalia.

Eodem modo ab accidentalibus formis argumentamur.

U 2

In his

*In his ruderibus destructa est figura domus,
Igitur hæc rudera non sunt domus.*

DIC REGVLAS DE caussa finali.

PRIMA EST.

Omnes res in tota natura condite sunt ad aliquos fines, id est, ad vsus aliquos. Ideo dixit Aristoteles, Natura nihil facit frustra. Item, Natura agit propter finem. Ex hoc fonte extruunt Philosophi vniuersam Ethicem. Ut vident ceteras res, solis cursum, fruges, plantas, ad certos vsus seu fines nasci, ita rectè iudicant genus humanum ad certum finem nasci. Et cum sepius ducantur ab officiis argumenta, sciendum est ea sumi ex causa finali.

SECUNDA.

Vnius rei possunt esse multi fines, sed subordinati seu vicini, ut: Vinum nutrit & sanat. Homo conditus est, ut agnoscat & celebret Deum doctrina & obedientia. Hic est præcipuus finis. Postea accedunt alij, Ut iuuet communem societatem, Nam & societas propter hanc causam instituta est, ut alij alios de Deo & de rebus bonis doceant. Miles dimicat principaliter, ut Deo obtemperet, obtemperaturus, etiamsi non darentur præmia. Secundo, ut adiuet defensionem suorum. Tertio, ut stipen-

stipendium accipiat. Ita una actio multos habet fines, sed tamen alios alijs potiores. Ioseph abstinet ab herili coniuge, Primum, ut Deo obtemperet, Secundo, ne puniatur à Deo vel æternis vel præsentibus pœnis. Tertio, ne amittat præstantiam donorum. Quarto, ne deformet doctrinam scandalis. Quinto, ne suo peccato noceat alterius conscientie, nec à Deo auellat animam, & impellat in perpetuum exitium. Sexto, ne noceat Reip. Septimo, ne puniatur pœnis ciuilibus. Ita sciunt iuniores sepe multos fines concurrere, & diligentia digna est homine, fines actionum magna cura prospicere, ut vulgo dicitur:

Quicquid agis, prudenter agas, & respice finem.
Hinc etiam magna orationis copia nascitur, Nam hic locus à finibus gignit locum Rhetoricum ab vtili, qui quia homines plurimum mouentur utilitate, magnam vim habet in omni deliberatione.

*Non valet consequentia:
Deo gratis seruiendum est,
Ergo non sunt petenda vel expectanda præmia corporalia, aut stipendia.*
Neganda est consequentia, quia vnius rei multi possunt esse fines, sed ordinati.

TERTIA.

Propter quod vnumquodque tale est, illud magis tale est, hanc regulam vsitatè de efficientibus

bus interpretantur. Sed Iurisperiti recte transferunt eam ad finales causas, de quibus uniuersaliter verum est, Propter quod unumquodq; appetitur, illud magis appeti, ut:

Auarius appetit nauigationem propter pecuniam.

Ergo pecuniam magis appetit.

Omnium superiorum regularum recitatio illustrat hanc communem regulam: Positis omnibus causis sufficientibus in actu, fit effectus.

De loco effectuum.

Regula supra recitata est, effectui posito, necesse est causas proprias esse vel fuisse, &c. & usitatissima sunt argumenta in tota vita, ab effectibus ducta:

Terra in longo tractu concutitur ingenti motu,

Ergo necesse est causam aliquam esse quassantem.

Quomodo autem inuestigantur cause, & quibus effectibus positis, que cause efficientes, materiales, formales, aut finales respondeant, id in singulis artibus traditur. Ut de terramotu inquit Physicus, causam esse in terra magnos halitus inflatos. Astrologus addit causam coelestem. Addit & aliam causam doctrina diuina, Etsi sit terramotus

motus inflatis halitibus, tamen ait, Deo simul mouente fieri hanc halituum inflationem, & terrae concussionem, ut significetur ventura poene. Videmus in natura, mirandum ordinem corporum mundi, coeli, elementorum, rerum nascentium. Videmus leges motuum coelestium, Videmus in mente hominis pulcherrimum ordinem, noticias numerorum & figurarum, discrimen honestarum actionum & turpium, aeterna lege uniuersaliter omnium mentibus infixum, & alias noticias, quae sunt semina honestarum artium. His effectibus conspexit, Physicus ratiocinatur de Causa:

Impossibile est ordinata extitisse, & manere talia casu: Item, Impossibile est causam genere esse deteriolem effectui.

Sunt autem pleraque in natura rerum ordinata, & homo est natura intelligens,

Ergo necesse est primam causam mundi esse architectum intelligentem. Et quia hoc modo Dei vestigia in natura rerum, & in artibus comparent, Plato dulcissime dixit: Gratiam Dei famam in artibus sparsam esse.

Ut autem antea dixi, in causarum inuestigatione, consulantur in quolibet genere artes, quae de illis effectibus disputant. Dialecticus non potest de singulis tradere regulas, sed contentus est hac communi commonefactione, posito effectui, necesse est propriam causam esse vel fuisse, Deinde quae

causæ calefaciant, quæ frigefaciant, dicendum est in *Physicis*.

De loco antecedentium & consequentium.

Vicinus est locus antecedentium & consequentium loco causarum & effectuum. Sed tamen discrimen observandum est. Nam quædam antecedentia non sunt causæ, sed aut præparationes, aut subiecta, aut signa, ut: stationem antecedit aratio, curationem morbus, solis ortum aurora. Quædam comitantur, etsi non sunt propriè effectus, ut: posterior dies sequitur priorem, Cruciatu animi sequuntur conscientiam scelerum. Sunt autem duplicia antecedentia, alia necessariò seu semper antecedunt, alia plerumq; Sic & consequentia differunt. Hinc & de argumentis iudicium sumitur.

REGULA.

Valeat argumentum ab antecedente ad consequens seu necessariò, seu probabiliter, ut:

Venit in aulam,

Ergo incidet in multa magna pericula.

Nero polluit se flagitiosis libidinibus, & multos iniuste interfecit,

Ergo haud dubiè interficietur.

Valeat lege diuina, quia Deus est custos disciplinae, &

ne, & atrocia scelera manifestis exemplis punit, ut scriptum est: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Magnus usus est huius loci in omni vita, ut in deliberationibus diligenter prospiciendum est, quæ bona vel mala comitentur actiones, quas instituimus.

SECUNDA REGULA.

Cum à consequente argumentamur ad antecedens, querimus necessariò antecedentia. Quare posito consequente, tunc valet argumentum, cum ostendimus præcessisse illud antecedens, quod semper præcedere solet.

Peruenit ad metam,

Ergo iter fecit per priora spacia.

Prophetae virumq; prædicunt, Messiam natum ex semine Dauid, interficiendum esse, & tamen deinceps regnum perpetuum habiturum esse.

Necesse est igitur Messiam post mortem reuiuiscere, Nam alioqui non regnaret semen Dauidis.

Hoc argumentum ex consequente ad antecedens firmum & illustre testimonium est resurrectionis Christi apud Prophetas. Virumq; membrum est in cap. 53. Iesaja:

Messias abscissus est de terra viventium, id est, interfectus est. Deinde addit alterum membrum, ex angustia & iudicio ereptus est.

U 5

Ergo

Ergo postquam interfectus est, deinde resuscitatus est.

Conferenda sunt igitur membra, & prudenter iudicanda adhibitis his regulis, quæ aliquo modo iudicium acuiunt.

Iustificati fide pacem habemus,

Precedunt igitur pauores & magni dolores in agnitione iræ Dei aduersus peccatum.

Sic Cicero in oratione pro Roscio narrat, ex consequente iudicatum esse.

Inuenti sunt filij dormientes in cubiculo interfecti patris,

Ergo iudicatum est, eos non fecisse cadem.

Quia videtur impossibile, factio parricidio conuersos sanguine paterno, mox rursus dormire posse.

Ab absurdo.

ABSURDUM in Philosophia, dicitur manifestè falsum, quia immediate pugnat cum communi sensu, id est, cum principijs naturæ notis, aut vniuersali experientia. Ac rectè mentio fit huius loci in Dialecticis, quia prodest has regulas nosse, Ex vero nil nisi verum. Et vera veris consentiunt. Et in dogmatibus si quid absurdi sequitur, necesse est aliquid erroris in præmissis esse. Sit igitur hæc RE-

GVLA

GVLA, Absurda reiicienda esse, & hypotheses, ex quibus sequuntur absurda, falsas esse necesse est, quia ex vero nil nisi verum. Ut, ex Epicuri dogmate de voluptate sequitur absurdum, Igitur dogma falsum est, quia si voluptas finis est, & anteferenda honestati, reipsa concedet multa flagitia. Ita reiiciantur & Stoicorum absurda, & multa aliorum, ut: Omnia peccata sunt paria: Affectus sunt opinioniones. Vita & bona valetudo non magis expetenda sunt, quàm mors aut morbi, &c. Sed in doctrina Ecclesiæ vocamus absurdum, quod pugnat cum præcipuis præceptis moralibus, aut articulis fidei, ut cum dicitur: Si oculus tuus offendet te, effodias eum. Hic non intelligamus præcepti lacerationem corporis, quæ manifesto præcepto morali prohibita est in his verbis: Non occidas. Tenenda est igitur REGVLA: Vitande absurditatis causa, decurrendum est ad figuras, & querenda concinna interpretatio. Effodias oculum, id est, abijce persuasionem falsam, quamvis dulcem, quæ abducit à Deo, seu non assentiaris doctori vel amico abducenti animum à Deo. Sic & generalia dicta vitande absurditatis causa restringenda sunt, ut cum dicitur: Non vindicantes vos ipsi. Absurditas esset, si intelligeres vniuersaliter omnem vindictam prohiberi, id est, iudicia & legitima bella. Quia in alio loco Euangelium approbat magistratus & eorum officia. Igitur vindictæ prohibitio ad priuatam restringenda est.

A ne-

A necessario.

Non loquimur de Stoica necessitate, sed de ea, de qua in artibus dicitur, ut demonstrationes necessariae sunt: item de ea, quam lex affert, ut pater necessario alii sobolem, scilicet, quia lex precipit: seu de ea, quae in delectu, ut vitet impossibilia, eligit possibilia, ut: Non possum flumen ponte aut vado transire. Necesse est igitur nauigio transuehi. De talibus modis hic loquimur. Ut igitur saepe alias dictum est, in artibus prudenter discernenda esse necessaria à non necessariis, Ita in omnibus vite deliberationibus sapientia est videre necessaria, & anteferre ea non necessariis, imò in magnis rebus nihil faciendum est, nisi quod necesse est facere. Sed maxima hominum multitudo partim stulticia, partim *πολυπραγμοσύνη* discit, suscipit & agit non necessaria, omissis necessariis. Hoc vicium saepe taxatur in doctrina coelesti, & in Philosophia, ut Paulus inquit: Propria facite. Et venuste dictum est à Seneca: Magna pars vite elabitur male agendo, maior nihil agendo, maxima aliud agendo. SIT igitur haec REGULA: Cognita necessitate in artibus & in consiliis, sublata dubitatione mens assentiatur, & obtemperet necessariis, ut, necesse est discere & profiteri veram doctrinam à Deo traditam, etiamsi contemnus & odia potentum, paupertas, & interdum atrociora supplicia id studium comitantur. Ita anteferenda est

est necessitas locis ab utili & facili, in suadendo & dissuadendo.

Ab impossibili.

Vicinus locus est ab impossibili, cognita enim impossibilitate in artibus, aut deliberatione, etiam reijcienda sunt impossibilia, sublata omni dubitatione, ut, Impossibile est Phaetonti regere solis currum, Ideo tantae rei conatus omittendus est. Haec humane mentes naturae iudicio intelligunt, nihil enim fit sine causa, & in causa vim seu facultatem esse oportet ad efficiendum id, quod molitur. Praeterea videndum est, quid cui naturae sit impossibile.

Certum est eam doctrinam de voluntate Dei, à vero Deo patefactam & traditam esse, cui addita sunt testimonia resuscitationis mortuorum.

Talis est sola doctrina Ecclesiae tradita per Christum, Prophetas & Apostolos,

Certum est igitur diuinam esse.

Nam sola omnipotens natura potest mortuos in vitam reuocare. Ita Deus se patefecit Ecclesiae additis testimoniis, quae imitari demones non possunt.

Ceterum in Physicis magnus est usus huius loci. Impossibile est hydropicum conualescere, qui auget

auget morbum assidua ingurgitatione. Impossibile est grauis sursum ferri sua vi sine externo adminiculo. Hæc impossibilitas intelligitur de nature ordine sicut condita est. Est & magnus usus hodie ab impossibili in legum mitigatione.

Connexa seu circumstantiæ.

Suprà de definitione rei, deinde de causis dictum est. Nunc ordo postulat, queri de circumstantiis, sine quibus res esse non possunt, ut de tempore, loco, sexu, auxilijs, euentibus. Hæc vocantur connexa, quia nunquam diuelluntur à rebus. Ac latè patet hic locus. Sed nos precipuas regulas trademus.

PRIMA.

Necessaria argumenta sumuntur à tempore, loco, & sexu, quia velut proprietates semper committuntur corpora & res alias. Posito corpore aut alia quacumq; re, necesse est ei tempus attribui, ac loquor de tempore communiter. Remoto tempore vniuersaliter, res ipsa remouetur. Ut in negatiuis facillè intelligi potest.

Pythagoras nondum natus fuit Numa tempore,

Non igitur fuit auditor Pythagore Numa.
Ac multa à tempore iudicantur. Leges positiue non-

ue nondum promulgatæ, non obligant. Leges ad certum tempus latæ, non retinent auctoritatem post illud tempus, ut:

Leges Moysi de ceremonijs fuerunt ad certum tempus latæ,

Ergo post illud tempus non obligant.

Lex moralis seu decalogus est æterna & immota regula in voluntate Dei, cuius notitia humane menti insita est, ut nostre mentes, voluntates & actiones, congruant ad illam æternam regulam.

Ergo semper obligat lex moralis donec fuit, est, & erit humana natura.

Filius Dei fuit, cum esset Abraham,

Ergo non est tantum homo tunc ante annos 33. natus.

ALIA REGULA

Posito corpore, aut alia quacumq; re finita, necesse est ei loci locum attribui, & quidem unum corpus seu vna res finita, non est simul in pluribus locis, & absentis membra nihil agunt in eo loco, unde absunt, ut:

Cicero non est Roma cum Iulius interficitur,

Non igitur sua manu interfecit Iulium.

Angelus Persarum est in Ionia,

Non igitur eodem tempore est in Persia.

Deus promissit se Ecclesiam seruaturum esse, usq;

usq; ad finem mundi, etiam in hac vita,
 & deinceps perpetuo,
 Ergo dabit Ecclesie aliqua hospitia, ubi stu-
 dia colantur. Quia studijs doctrine opus
 est sede aliqua & mediocri tranquillitate.
 Oportuit Christum nasci in Bethlehem, &
 quidem stante politica Mosaica,
 Iam vero amplius mille & quadringentis
 annis iacent deleta Bethlehem & poli-
 tia Mosaica,
 Ergo necesse est Christum multo ante appa-
 ruisse.

Valet consequentia ex loco à connexis.

Non addam plures regulas de circumstantijs,
 quia modum harum præceptionum esse oportet.
 Tantum recitabo vsitatum versiculum qui ut-
 cunq; circumstantias nominat: Quis, quid, ubi,
 quib; auxilijs, cur, quomodo, quando. Et has sciant
 studiosi in negocijs querendas esse, & quomodo inde
 sumantur argumenta, docet partim communis vi-
 ta, partim lectio eloquentium scriptorum. Ut Iu-
 risconsultus citans Demosthenem, discernit iniu-
 rias circumstantijs, Multa facit verberans, que
 representari oratione non satis possunt, gestu, aspe-
 ctu, voce, significans contumelie causa se verbera-
 re, &c. CÆTERVM supra dictum est, aliud
 esse causas, aliud occasiones, que sunt temporum
 aut locorum, aut personarum congruentie, que vi-
 am concedunt agenti, quarum etiam sæpe in dicen-
 do fit

do fit mentio, ut Deus offert occasionem migratio-
 ni Ioseph in Egyptum. Ac verum est bonas oc-
 casiones in rebus magnis Dei dona esse, quibus re-
 ctè uti sapientia est, idq; intelligitur hoc dicto: O-
 portere homines esse fabros sua fortune. Quod non
 intelligatur de totali causa, sed ut oblati occasio-
 nibus rectè utantur.

Adiacentia & adiuncta.

Suprà de circumstantijs diximus. Sequens lo-
 cus iubet perpetua accidentia specierum considera-
 re. Estq; locus hic vicinus proprio, quia perpetuo-
 rum accidentium coacervatio est re ipsa speciei
 proprietas, ut, γλῶσσαι ζῶν discernimus ab alijs ra-
 dicibus, figura & dulcedine. Utilis est REGV-
 LA ab Aristotele tradita, Posita specie, mox per-
 petua eius accidentia querenda esse, ut faciunt
 scriptores in plantarum descriptione. Hec perpe-
 tua accidentia nominantur ab aliquibus adiacen-
 tia, quia apud Aristotelem dicuntur ἀποσπένετα.
 DEINDE nominant ADIUNCTA, ornamen-
 ta, que inesse alicui debent, aut alia externa, que
 semper comitantur rem, natura vel ordinatio-
 ne aliqua, ut: Umbra comitatur corpus positum
 ad lumen. Rectè facta comitatur gloria, hoc est,
 comprobatio in bonis verè iudicantibus. Atrocia
 delicta comitantur pœna. Pleuritidem comitatur
 febris.

febris. Nos breuitatis causa uno loco complectemur adiacentia & adiuncta. Nec ignoro variè vii his appellationibus scriptores, sed omitamus *νομομαχίας*, & eligamus vtilia praecepta, & videamus quomodo ad vsum apicè tran ferri possint. Esi autem hic locus, ut supra dixi, includi in locum proprii poterat, tamen vtile p̄ceptum sepius repeti non nocet. Sit igitur haec REGULA:

Posita specie simul ponuntur adiacentia, & adiuncta, & rursus, Destructa specie simul destruuntur adiacentia & adiuncta. Sic econtra posita coaceruatione adiacentium, ponitur species, ut sit in descriptione plantarum. Exempla huius loci ubiq; obuia sunt: In sanguine est humor ater, amarus, mordax, arrodens, exulcerans linguam, & foetidus. Multum est igitur atra ac adusta bilis. Nam haec sunt adiacentia atra bilis aduste.

Metalla graua sunt.

Ergo multa in eis terra est, quia terra adiacens est grauitas.

Adiunctorum haec sunt exempla:

Tutor est,

Ergo debet reddere rationes administrate tutele.

Contractui bone fidei adiunctum est, ut damna sarciantur, etiamsi id non est lingua nuncupatum,

Conductio est contractus bone fidei,

Ergo, cum conductoris culpa aliquid corrumpitur,

pitur, sarcire damna debet, etiamsi id non est lingua nuncupatum.

Episcopus est,

Ergo timeat Deum, rectè intelligat doctrinam Euangelij, & sedulo doceat, sit amans concordie & pacis in Ecclesia.

Ex hoc loco sumit Cicero magnam partem orationis pro lege Manilia, colligens conditiones boni Imperatoris. Et facile est agnoscere exempla huius loci, quia communis via docendi est, describere res per accidentia perpetua. Item, posita re aut officio, querere adiuncta. Et ut hanc viam in discendo & explicando sequantur studiosi, monendi sunt.

Communiter accidentia.

Communiter accidentia differunt ab adiacentibus, Nam adiacentia sunt perpetua, & gignunt firmiores probationes, sed communiter accidentia, etsi plerumq; accedunt, tamen interdum impediuntur. Igni semper inest calor, Sed ebrio plerumq; accidit, ut fiat calidior. Fieri autem potest, ut calor impediatur, ut cum in ventriculo debili nimis operato tanta est cruditas, ut prorsus nulla sit actio ventriculi. Dicuntur igitur communiter accidentia, quia causa est, cur sepius accidant. Sed cum haec causa deest, impediuntur, ut:

*Navigatio est hyberna,
Ergo erit difficilior.*

Plerumq. ita fit, sed interdum in hyeme placidis tempestatibus & spirantibus ventis secundis facilior est navigatio.

*Antonius vicit in duobus civilibus bellis,
& fuit natura immoderata,
Ergo factus est insolentior & superbior, & magis indulgebit omnibus cupiditatibus.*

Valeat consequentia à communiter accidentibus. Quod enim sunt homines negligentiores in rebus secundis, causa est, quia metus, seu Dei, seu fortune, qui prius frenabat animum, exiit in illa leticia, quæ sequitur successus, & quasi custos morum dimittitur. Incipiunt igitur animi magis indulgere cupiditatibus. Hæc mala precipue manent in naturis immoderatis, sed castigate à Deo, ut Dauid post exilium, sunt modestiores.

Similia vel paria.

Postquam explicata est rei propositæ definitio, monstratæ causæ, effectus, connexa, adiacentia & adiuncta, Deinde ingredimur locos, qui longius querunt argumenta, videlicet, ex collatione aliarum rerum, similium aut pugnantium. Ideo hi loci dicuntur exteriores. VOCANTVR autem similia

SIMILIA in hac doctrina non solum duæ qualitates similes, ut sub artibus imitandi causa exco- gitatis, pictura, statuaria, poetica: sed etiam officia, quorum aliqua est convenientia, ut index, arbiter, bonus princeps, pater. Sed collatio faciendæ est in his partibus, quæ congruunt. Nam si fiat collatio earum partium, quæ dissimiles sunt, nihil coheret. Ideo crebrò dici solet: Simile non est idem, hoc est, in his, quæ sunt similia, circumstantiæ aliquæ sunt dissimiles. Item, Omnis similitudo claudicat. Item, Simile non currit quatuor pedibus. REGVLÆ igitur hæc tenenda est. Sapius affirmatiuè vales consequentia à simili, cum sit collatio earum partium, quæ congruunt, & tunc verum est dictum: De similibus idem est iudicium. Ut cum collatio specierum refertur ad genus, vel ad alias communes qualitates, non ad específicas differentias, ut:

In pictura summum decus est, rectissime imitari naturales figuras corporum,

Ergo & in eloquentia summum decus est, res verè cogitatas oratione propria exponere.

Hic genus intuemur, quia verag. ars est imitatrix. Argumentum à simili est sub uno genere:

Legata ad spectaculum cessante eo more non redeunt ad heredes, sed transferuntur ad alios honestos vsus publicos, ut expresse in iure civili scriptum est,

Ergo & legata ad superstitiosum ritum, cessan-

re eo more, non redeunt ad heredes, nec diripiuntur ab alienis, sed transferantur ad usus publicos.

Complectamur hic & vicinum locum à paribus. Vocantur autem paria, duo facta specierum vicinarum, sub eodem genere, quorum eadem est ratio, nec multum antecellit alterum alteri, ut:

David in casu necessitatis piè usus est panibus sacerdotum,

Ergo & Maccabeus piè fecit, cum in casu necessitatis in sabbato preliatus est.

Valeat consequentia, quia in utroque exemplo cerimonia prelata est necessitas & lex moralis.

ALIVD.

Raptorem deprehensum patri sine iudicio interficere licet,

Ergo Mars rectè fecit interficiens Neptuni filium Halirothoum ut stuprantem filiam Alcippen.

A maiore.

Sepe conferuntur vicina, quorum tamen gradus aliqui sunt, de his due regulæ traduntur: A maiore tantum negativè valet consequentia, iuxta regulam: Si id non inest, quod magis inesse videtur, nec illud inerit, quod minus inesse videtur, ut:

Rex

Rex non potest expugnare arcem,

Ergo multò minus aliquis inferior preses.

ALIVD.

Iuxta senatusconsultum Macedonianum, pater non tenetur solvere pecuniam tuo datam filiofamilias, sine mandato,

Ergo multò minus non tenetur solvere pecuniam, quam filius nudo pacto alteri promisit.

A minore.

Tantum affirmativè valet consequentia à minore, iuxta regulam: Si id inest, quod minus inesse videtur, multò magis id inest, quod magis inesse videtur, ut:

Si furtum est capitale,

Multò magis adulterium sit capitale.

ALIVD.

Lapsus Ecclesiæ grauissimis poenis puniuntur,

Ergo multò magis Epicureorum furores puniuntur.

ALIVD.

Licet sabbato bonum servare,

Ergo multò magis hominem.

X 4

Verum

Verum, locum nuncupant Iurisconsulti à fortiori. Magna enim vis est harum comparationum. Sed fiat collatio in ijs partibus, quæ congruunt.

A proportione.

Valde mihi placet mentionem fieri proportionum inter locos Inventionis. Postquam enim de substantia, & de causis dictum est, de quantitate & de numeris, & numerorum collatione etiam sepe dici necesse est, ut in quotidiana vita sumtuum mentio & usitata & necessaria est. Videat paterfamilias, imò videant omnes amantes iusticie, ne sumtuum magnitudo superet facultates. Hec collatio sumitur ex doctrina proportionum. Tanta est autem amplitudo eius doctrine, ut in Dialecticis ne quidem inchoari possit. Sed gubernatorum auctoritate & docentium fide & diligentia perficiendum est, ut adolescentes discant Arithmeticam, quæ inter ceteras partes etiam amplissimam proportionum doctrinam continet. Discant iuniores vocabula. Aliud est λόγος, aliud ἀναλογία. Usitate vocatur λόγος proportio seu ratio, id est, duarum quantitatum eiusdem generis collatio inter se, quæ certa appellatione exprimitur, ut quaternaria ad binarium dicitur esse proportio dupla. Sed ἀναλογία usitate dicitur proportionalitas, quæ est duarum

duarum proportionum similitudo, ut sicut se habent 4. ad 2. sic se habent 6. ad 3. Postea multe recensentur species, quarum varietas & miranda est, & maximi usus in numerationibus & mensurationibus. Sed comprehendi in Dialecticis non potest. Nasci autem inde argumenta innumerabilia, in quotidiana vita animaduerti potest.

EXEMPLVM.

Cum in Cana Galilee Christus sex hydrias aqua impleri iusserit, quam conuertit in vinum, si queratur, quantum vini donarit sponso, iuxta nostras mensuras, id ostendet Analogia. UNA hydria continebat duas metretas, Metreta verò continebat triginta mensuras, quas nostra appellatione vocamus Kannen, Ergo due metrete continent mensuram, quam nunc usitate vocamus, ein Eymmer. Iam sicut se habet una hydria ad duas metretas, ita se habent sex hydria ad duodecim metretas. Donauit igitur mensuras vini, ut nos vocamus, sechs Eymmer, quod fuit munus non exiguum. Hoc exemplum recensui tantum, ut de loci huius titulo iuniores admonerem, ut in quotidiana numeratione cogitent magnum eius usum esse. Sed varietas eius ab Arithmeticis discenda est. TRANSFERTVR autem proportionum doctrina & ad personarum collationes, de his loquuntur vulgares libelli Dialectici. Sicut se habet gubernator navis ad nauim, sic se habet Episcopus ad Ecclesiam,

clesiam, &c. Et hoc modo Aristoteles ex proportionibus eruditè & venuste extruxit doctrinam de iusticia: Gradus sunt rerum in vita,

Opus est victu, doctrina, defensione,

Ergo & agricolis, & doctoribus, & militibus opus est.

Cumq; singulis gradibus opus sit, suis cuiq; locus & honos tribuendus est. Et ut proportionem miranda lege connexe sunt, sicut in Arithmetica cernitur, ita sit perpetua horum graduum copulatio. Sed hæc alibi explicanda sunt.

Locus a pugnantis.

Pugnantis sunt quadruplicia: Contraria, Privatiuè opposita, Relatiuè opposita, Contradictoria.

QUAE VOCANTUR HIC contraria?

CONTRARIA propriè hîc dicuntur due qualitates inter se oppositæ, quarum una pellit alteram, aut quarum una posita in gradibus excellentibus, altera in eodem subiecto simul non ponitur, ut calor frigus, humiditas siccitas, iusticia iniusticia, virtus vitium, læticia tristitia. Differunt autem contraria, ALIA sunt IMMEDIATA, ut siccitas & humiditas. ALIA sunt MEDIATA, ut al-

ut albedo, nigredo. Sunt enim mediæ colores, rufus, viridis, cæruleus, gilvus, flauus, fuscus.

DIC REGVLAS.

PRIMA EST.

Valet vniuersaliter hæc regula: Due contrariæ qualitates graduum excellentium non sunt simul in eodem subiecto, ut, aqua valde calefacta non potest simul esse frigida: Sed gradibus remissis in eodem subiecto contrariæ qualitates inter se luctantes esse possunt, ut, cum remittit calor in aqua, frigiditas, quæ est naturalis qualitas, paulatim recipit vires, & rursus exstinguit calorem. Sic in corde hominis simul esse possunt paupor & læticia, sed in gradibus remissis, & inter se luctantes, ut, Dauid cum obiurgatione Nathan consternatus, postea audit consolationem, paulatim se erigit, & fides lenit dolorem, & accendit aliquod gaudium. Hi affectus inter se luctantur, donec tandem vincit fides, & gaudij sensus superat. Non igitur valet consequentia:

In Dauide est fiducia & gaudium audita consolatione,

Ergo non est in eo trepidatio.

Nam viriq; affectus in gradibus remissis simul esse possunt.

Non valet consequentia:

Dilectio foras pellit timorem,

Abraham diligit Deum.

Ergo

Ergo Abraham non timet Deum.
Possunt enim verig. affectus simul esse, sed inter se luctantes & dissimilibus gradibus. Ideo dicit, pellit timorem, ut lucta significetur.

SECUNDA REGULA

De omnibus pugnantibus observanda est regula, Opponi ea iuxta differentias, quibus dissident, non iuxta genus aut communia accidentia, ut non valet consequentia:

Calor est qualitas,

Ergo frigiditas non est qualitas.

Pater est robustus,

Ergo filius non est robustus.

Sed iuxta differentias fiat oppositio, ut:

Pater genuit,

Ergo filius non genuit.

Ex hac regula iudicari potest vetus cavillatio:

Virginitas est bona:

Igitur coniugium non est bonum.

Non valet consequentia, quia bonum est genus commune virginitati & coniugio, nec fit oppositio iuxta differentias. Nam bonum significat hoc loco rem a Deo concessam & probatam, & est genus complectens omnes res a Deo concessas & probatas.

TERTIA REGULA

In omni oppositione vitanda est ambiguitas.

Nam

Nam vera oppositio illa dicitur, quae intelligitur de eodem tempore, eodem subiecto, & respectu eiusdem, ut non valet consequentia:

Aethiops est albus, quia dentes habet candidos, & niger, quia facies est atra,

Ergo est albus & niger.

Sunt enim albedo & nigredo in diversis subiectis proximis.

QUARTA REGULA

Posita una qualitate in gradibus excellentibus, remouetur contraria qualitas, ut valet consequentia:

Paries est niger,

Ergo non est albus.

Sed e contra, remoto uno contrariò non oportet poni alterum, praesertim in contrarijs mediatis, ut non valet consequentia:

Vestis non est alba,

Ergo est nigra.

Potest enim esse medij coloris, ut caerulea.

QVAD SVNT RELATIVE
opposita?

RELATIVE opposita sunt relatiuum & correlatiuum, ut in predicamentis dictum est, ut: Pater, filius. Dominus, seruus. Emptio, venditio.

PRIMA REGULA

Posito

Posito relatiuo, necesse est poni correlatiuum, sed in alio subiecto, & econtra, & destructo uno, destruitur alterum, horum enim tanta connexio est, ut alterum sine altero nec esse possit, nec intelligi, ut supra in predicamento dictum est, ut:

Emens cum pacto de reuendendo dedit precium,

Ergo necesse est vicissim ei tradi mercem aliquam.

ALIVD.

Paulus Romanos quarto iuxta hunc locum connectit promissionem & fidem.

Necesse est Deo promittenti remissionem, credere sicut promissa est,

Reconciliatio autem propter Filium promissa est, non propter dignitatem nostram,

Necesse est igitur sic eam fide intuen- te Mediatorem accipi.

Quam necessaria consolatio sit in hoc argumento proposita, in vera poenitentia & veris doloribus, magis intelligi potest. Imò ne hoc quidem ociose mentes attendunt, qualis sit connexio promissionis & fidei, Sed cum mens perterrefacta angitur de voluntate Dei, & querit vocem aliquam diuinam, in qua promittitur remissio, & audita ea voce, paulatim erigitur, ibi agnoscit fidem relatiue se habere ad promissionem,

Quid

QVID SVNT PRIVATI- uè opposita?

Magnum discrimen est priuationis & negationis. NIHIL NEGATIVE, significat talem interitum, ubi nec subiectum reliquum est, ut, Alexander equus iam nihil est negative, Nam & cadauer dissipatum est in auras. At PRIVATIO est destructio bonæ rei in subiecto, quod reliquum est, aut est absentia rei bonæ, quæ competit subiecto, quod superest, ut cecitas est amissio visus in oculis. Ignorantia est absentia noticiæ in mente. Nomen oppositum priuationi Græca consuetudine dicitur Habitus, quod significat rem, quæ vel est aliquid positiue in natura, ut qualitatem, lucem, scientiam, figuram. Econtra, Priuatio non est res, sed rei amissio aut destructio in subiecto, quod reliquum est, ut collapsa domo destructio seu confusio prioris figuræ est priuatio. Et tamen subiectum reliquum est, scilicet, rudera. Ita peccatum dicitur esse priuatio, non negatio, quia ingentis boni destructio est, & ordinis confusio in voluntate, & corde, cuius confusionis causa fuit ipsa voluntas hominis auertentis se à Deo. Ideo Deus subiectum, quod non est nihil, sed manet reliquum, & contaminatum est, iuste reijcit, ut coquus reijcit ollam rimosam. Crassius aliqui dicunt: Vicius est dilacerata pars in corpore. Sic vicius actionis in Cain, est ipsa viciosa & aberrans actio.

Regula

In gradibus remissi. simul esse possunt, habitus & priuatio, ut in loco caliginoso parum lucis & aliqua tenebra simul sunt: Sic in mente simul sunt, exigua noticia & aliqua caligo. Sed in gradibus excellentibus, detracto habitu, necesse est subiecto tribui priuationem, & e contra, ut:

Furiosus est,

Igitur non consentit.

Etas pueri nondum iudicat,

Ergo non facit votum.

Christus venit pauper,

Ergo sine regio apparatus, sine armis, sine opibus, & similibus rebus, quibus regum potentia instructa est.

DE CONTRADICTIONE.

Nomine contradictionis utimur, non de simplicibus vocabulis, sed de duabus propositionibus categoricis contradictorijs, ut, Sol mouetur, Sol non mouetur.

REGVLA.

Impossibile est duas contradictorias, in quibus non est ambiguitas, simul veras aut simul falsas esse, quare una parte contradictionis recepta, necesse est alteram reiici. Hec est regula diuini & humani iudicii eterna & immota. Quare pruden-

ter

ter cauendum est, ne assentiamur contradictorijs. Nam pariter recipere contradictoria est ordinem mentis diuine turbare, & totam vniuersitatem rerum confundere & euertere.

FORMA PER CONTRAPOSITIONEM.

Hic recitetur & utilis forma argumentandi per contrapositionem, cum videlicet ex vniuersali affirmatiua, ducimus per conuersionem consequens negatiuum à genere ad speciem, ut:

Omnis homo est animal,

Ergo quicquid non est animal, non est homo.

Hec consequentia valet per locum à genere ad speciem. Sed cum sic contexitur cum vniuersali affirmatiua, nominatur consequentia per contrapositionem. Nec est inanis ludus, sed multe & magne res hoc modo iudicantur, Rom. 8.

Omnes electi sunt vocati, aut vocantur,

Ergo qui non sunt in cœtu vocatorum visibili, nec fiunt tandem membra eius cœtus, non sunt electi. Nec alibi electorum Ecclesia querenda est, quàm in hoc visibili cœtu.

Quare semper in cœtu vocatorum aliqui sunt electi, quæ sententia de magna re pios docet, consolatur & confirmat.

Iohan. 8. Omnis qui est ex Deo, verba Dei audit.

T

Ergo

Ergo omnis non audiens non est ex Deo.

Etsi autem alij querunt, quomodo hoc argumentum Christi in syllogismi formam redigi possit, tamen rectius & expeditius est, non illigare syllogismo, sed dicere, consequentiam esse per contrapositionem. Ita consequens doctrinam amplissimam tradet, videlicet, Nullos esse electos, qui manent ignari doctrine cœlestis, aut qui eam Epicureo contemptu despiciunt, aut impia pertinacia delere conantur.

A CONTRARIO SENSU.

Sic vocatur usitatè forma argumentorum, cum subiecto & predicato adduntur negationes in altera propositione, etiamsi non fiat conuersio, & valet consequentia, cum subiectum & predicatum sunt paria, ut:

Omnis agens poenitentiam, & credens sibi remitti peccata propter Filium Dei, recipitur à Deo.

Ergo omnis non agens poenitentiam, & non credens, non recipitur.

A L I V D.

Ubique duo aut tres congregati sunt in nomine meo, in medio eorum sum,

Ergo in alijs congregationibus, quæ sunt sine inuocatione Filij Dei, non est salus,
ut in

ut in congregatione Turcica aut Ethnica,

Necesse est igitur infantes Ecclesie inseri.

A L I V D.

Beneficium datur propter officium, id est, officium est causa finalis, propter quam datur beneficium,

Ergo non faciens officium, non fruatur beneficio.

Valet igitur hæc forma, cum prædicatum est definitio aut proprium, aut cum causis proprij effectus attextuntur, aut econtra: Sed cum prædicatum est genus, utendum est forma per contrapositionem, ut:

Iniuria est offensio, quæ fit consulto, studio ledendi, seu, ut vulgò dicunt, animo iniuriandi, non casu, non errore,

Ergo offensio non consultò facta, non est iniuria.

Sed cum prædicatum est accidens commune, nec à contrario sensu, nec per contrapositionem valet consequentia, ut, nihil coheret cum dicis:

Amicus est mutabilis,

Ergo non amicus non est mutabilis.

Nec illa coherent:

Amicus est mutabilis,

Ergo non mutabilis non est amicus.

Hæc discrimina in argumentis à contrario sensu con-

se considerare prodest, ut ubi firma argumenta extrui possint intelligatur.

DISPARATIS.

Disparata vocantur due species diuerse, quae etiamsi non habent contrariam inter se actionem, tamen in unam rem confundi non possunt, ut, homo & asinus, albedo & scientia.

REGULA.

Perspicua est & unica regula: Posita una specie, remouentur omnes disparata, ut:

Scientia est qualitas mentis,

Ergo non est magnitudo vel figura.

ALIVD.

Pœna, qua magistratus fontem afficit, est iuris executio,

Ergo ea pœna non est iniuria, quia iuris executio & iniuria sunt diuerse & disparatae species, ut rectè dicitur, iuris executio non est iniuria.

Sed hic monendi sunt discipuli, unicam esse exceptionem ab hac regula. Cum Deus ordinem specierum talem condiderit & sanxerit, ut impossibile sit, unum indiuiduum esse conflatum ex diuersis speciebus, ut, nihil idem potest esse lapis & homo, tamen unum admirandum exemplum dissimile toti reliquo ordini naturae proposuit, videlicet copulatio-

pulationem diuinæ & humane naturæ in Filio Domino nostro Iesu Christo: Filius Dei est viua imago æterni Patris, coeterna, & est homo natus ex virgine. Hic disparatum de disparato prædicatur. Et hoc exemplum exceptum à communi regula de disparatis.

Sciendum est autem tantum in concreto receptas esse has predicationes: Filius Dei est homo, Deus est passus. Nam appellationibus concreti personæ significatur. Sed in abstracto natura seorsum considerantur. Ideo Ecclesia nequaquam sic loquitur: Diuinitas est humanitas. Et erudite causæ sunt, cur hæc discrimina in modis loquendi seruentur, quæ alibi diligentius exponenda sunt, hic satis est monere iuniores, ut reuerenter Ecclesiæ matris sermonem imitentur. Manet utraq; natura, & diuina humanam assumpsit, ita, ut sit personæ unitas. Ideo propria uni naturæ tribuuntur alteri in concreto.

INVERSIO.

Ad locum pugnantium accommodo & locum, qui vocatur inuersio, quem Hermogenes nominat Πλάγιον, eò quod in causis plurimum valet. Est enim forma argumentandi, cum causam, quam aduersarius pro se citat, maximè contrarium confirmare ostendimus, ut Rhetores citant hoc exemplum de Ulyssæ:

Sepelire Aiacem.

T 3

Ergo

Ergo occidit.

Id inuertitur, Imò, si occidissem, non sepelissem, sed cum conscientia tranquilla esset, nihil dubitauit spectantibus alijs, inimico mortuo, cuius fuit antea magna virtus, hoc pium officium tribuere. Valde usitata est hec forma in magnis causis. Apud Paulum aliquot exempla extant, ut:

Si lex augeat peccatum,

Pugnat igitur cum promissione.

Id sapienter & verè inuertit Paulus:

Imò si tolleretur peccatum,

Nihil opus esset promissione.

Nihil enim opus fuisset nouo illo & arcano decreto de Filio & gratuita remissione, si lege potuisset aboleri peccatum.

A L I V D.

Si dicant aduersarij vera doctrina: Ignoscendum nobis est, quia non didicimus doctrinam Ecclesie. Id verè sic inuertitur: Ergo magis delinquitis, quia utrumque graue scelus est, non discere, & de rebus incognitis pronunciare. CUM igitur magna vis sit inuersionis, antiquitas non temerè inducit huic loco tam illustrem appellationem, scilicet *βλαπτε*.

A Signis.

Signum

Signum est quiddam incurrens in sensus, quod ratiocinantem commonefacit de alia re, quæ coniuncta est illi signo, quia illud iudicium incurrens in sensus, vel est causa, vel effectus, vel comitatur causas vel effectus, vel diuino ordine prænuncium est etiam si non est causa, ut: Pallor perpetuus in iuuenili corpore est sinum male coctionis seu epatis infirmi, qui pallor est effectus sequens malam coctionem, rubor enim sit sparsio sanguine bene cocto in totum corpus, &c. Cometa est signum ventorum, quia materia eius post deflagrationem dissipata, excitat ventos. Terræmotus est signum futurorum bellorum. Cumque nullo modo causa sit, tamen alio quodam ordine prænuncius est magnarum cladum, ut ante Leutricam pugnam, Bura & Helice, in Achaia, terræmotu demersæ sunt in mare, ac significarunt clades Peloponnesi, quæ statim secutæ sunt magnæ & tristes, & sæpe illustribus prodigijs mouentur hominum animi, & inde multa ratiocinantur. SED sciendum est, duplicia esse signa. ALIA sunt NECESSARIA, quæ vocantur *τρυφή*, quæ sunt causæ vel effectus rei significatæ, vel perpetuo coniunctæ cum causis aut effectibus, ut lucescere necessario significat ortum solis, quia effectus est solis spargentis lucem in ortu. Hoc habere coniunctum est cum causa, scilicet, cum fixa in utero. Nunciat igitur cerio mulierem gravidam esse, aut recens peperisse. ALIA signa non sunt necessaria, sed COMMVNITER acciden-

ACCIDENTIA, ut talis est unusquisque, quantum consuetudine delectatur, plerumque ita fit, sed tamen aliqui non imitantur mores sodalium. Talia signa vocantur *enōta*.

REGULA

A signis necessarijs valet consequentia perpetua. Sed à signis non necessarijs plerumque valet, praesertim cum multa concurrunt, Sed tamen interdum fallunt.

Exempla à signis necessarijs:

Nullus motus in arterijs percipitur,
Ergo cordis vis prostrata est.

ALIVD.

Sentio latus circa costas intus pungi, & accedunt difficultas anhelitus & febris,
Igitur pleuritis incipit.

Hec signa ex causis orta cum necessaria sint, non fallunt. Ac talia exempla medici recitant plurima. Ex signis non necessarijs, ut:

Boreae spirant,
Ergo erit serenitas.

Stellarum positus denunciat humidam tempestatem.

Ergo pluet.

Interdum enim accedunt impedimenta propter eclipses, aut alias vniuersales causas, aut propter iram Dei.

Aliud

ALIVD.

Affectus impediunt iudicium,

Eschines odit Demosthenem,

Ergo non est credendum Eschini criminanti Demosthenem.

Ex hoc genere non necessariorum, saepe in vitamque partem signa colliguntur. Cumque humana cognitio à sensu ordiatur, diligenter circumspectienda sunt signa, & prudenter dyudicanda, ne, ut valde saepe fit in suspicionibus, & alijs malis persuasionibus, decipiamus nos ipsi, asseuerantes aliquid propter fallacia signa.

Locus ab exemplis.

EXEMPLA sunt facta similia, quae in aliqua specie congruunt, de quibus propter similitudinem idem iudicatur, ut:

Theodosius recte fecit claudens templum idolorum,

Ergo pii principes, qui idolorum cultus prohibent, recte faciunt

Valet consequentia, quia ratio similis est. Nam utrumque factum congruit ad legem. Debent obœdientiam primo precepto omnes homines, suisque loco.

ALIVD.

Y S

Deus

Deus recipit Adam, & reddit ei vitam deserto ab omnibus creaturis post lapsum, Ergo Deus verè facit aliquid sine causis secundis, & nos petentes recipiet, quia est æqualis sine προσωποληψία. Sed ubi ratio dissimilis est, non valet consequentia, ut:

Petrus occidit Ananiam mentientem, Ergo Episcopis licet punire gladio delinquentes.

Nego consequentiam, & ratio est, quia hec sunt dissimilia facta, punire verbo, & punire gladio.

Ministerij Evangelici proprium est punire verbo,

Ideo Petrus verbo occidit Ananiam,

Sed gladio ferire officium est politici Magistratus.

Nec valet consequentia, cum exempla citantur pugnancia cum legibus. Ideo dicitur: Non exemplis sed legibus iudicandum est.

Cambyfes duxit sororem,

Ideo idem licet alijs.

Nego consequentiam, & ratio est, quia allegare inconueniens, non est soluere. Et supra recitauimus dictum Demosthenis: Impudens oratio est dicere, sic factum esse. Non enim, si quid contra leges factum est, id imitari licet. Et Hieronymus ait: Multitudo errantium non parit errori patrocinium. CVM autem vitam hominum magna

ex parte regant exempla, multa etiam peccata exemplis confirmantur. Ideo diuinitus seuerissima precepta de scandalis tradita sunt. DEINDE etiam bona exempla sepe non rectè imitantur homines. Quare & exempla dijudicanda sunt, & bonis in loco & rectè utendum, ut vitentur κακοῦνδία, ut non valet consequentia:

Themistocles vicit Persas,

Ergo Demosthenes vincet Macedonas.

In lege Mosaica sunt discrimina ciborum,

Ergo nunc seruare discrimina ciborum necesse est.

He imitationes ex erroribus ortæ, vocantur κακοῦνδία, quales cum in vita plurime sint, videndum est, quomodo circumstantia exemplorum congruant, ut minus imitatione peccemus. AD locum exemplorum pertinent & allegorie, quæ sunt imagines rerum similium, ut, Daniel sedens inter leones, est imago pii doctoris inter hostes docentis Ecclesiam. Valet igitur consequentia:

Daniel inter leones seruatur,

Ergo defendet Deus aliquos pios doctores inter tyrannos.

Deus vestit Adam detracta pelle à corpore ouis. Ex hac imagine ratiocinabatur Adam: Sic nos iterum nouo corpore immortalis vestiet Deus, quod sumet ab oue, id est, a victima, videlicet, ab illo semine, quo mors rursus abolebitur. Antea enim audierat

audierat doctrinam perspicuam: Semen mulieris conculcabit caput serpentis. Ita postquam tradita est doctrina proprijs verbis, postea grata sunt pictura, quae eam illustrant. Nec ducuntur à solis allegorijs firma probationes, & curandum est, ut sint concinna allegoria, & ad capita doctrinae celestis rectè congruant, quod sine eruditione & magna dexteritate iudicij non potest effici.

Autoritas.

AUTORITAS usitatè hic dicitur testimonium probati artificis. Constat autem in Philosophia, in materijs, in quibus reperiri demonstrationes possunt, uniuersaliter plus valere demonstrationem quàm autoritatem. In ceteris materijs, aut antequam demonstratio inuenta est, credendum est probatis artificibus, quia certiora sunt iudicia senum, qui diu res easdem cogitarunt, & sursum & deorsum, ut Plato inquit, volutarunt, & quasi euolutas intus contemplati sunt, quàm inueniunt, qui velut hospites primum aspicere eas foris ceperunt. Impediunt iudicium, aetas, nouitas, & imperitia. Iuuentus enim per sese minus perspicax & minus intentia est, & ut audacior est, ita iudicium praecipitat: Deinde propter nouitatem suas opiniones admiratur, quarum tamen vix obscura & exigua initia didicit, & nondùm earum vim in usu conside-

considerauit. Econtra senectus contantior est, & artifex longo usu erudatus, collatis multorum iudicijs, veritatem propius videt. Quare sicut vulnerati perito medico assentiuntur, de vulneris curatione: ita iuuentus, etiamsi degustauit doctrinarum initia, anteferat tamen senum artificum iudicia suis recentibus cogitationibus. Hoc praecipuum priuatim & publice utilissimum esse, grandiores omnes magno consensu testantur. Traditur autem haec REGVLA de autoritate. VALET affirmatiuè argumentum ductum ab autoritate, quia perito artifice perspicue aliquid asseueranti credendum est, cum ipsi demonstrationem non tenemus, quia artifex vidit aut demonstrationem, aut probabilem rationem, cur ita iudicaret. Non autem valent haec argumenta negatiuè, quia cum nihil expresse asseuerauit artifex, non potest citari eius testimonium.

EXEMPLVM.

Praecipuo artifice credendum est de materijs suae artis aliquid asseueranti,

Ptolemaeus, qui vere fuit artifex in doctrina motuum caelestium illustranda, praestantior ceteris Philosophis, quorum citantur dicta de magnitudine solis, lunae & terrae, tradidit solem maiorem esse terra centies sexagies sexies: Terram vero maiorem luna trigiesies nouies, & paulò amplius.

Assen-

Assentiamur ergo huic artifice, nec furenter rideamus artificum dicta, ut multi faciunt.

Valet consequentia ab autoritate veri artificis affirmatiue. Econtra non valet consequentia:

Ptolemaus non penitus inquisiuit motum octauæ sphere,

Ergo non mouetur proprio motu.

Cum autem citantur falsa dicta eorum, qui non sunt artifices, breuis responsio sit hæc: Artificum iudicijs assentiendum esse, non aliorum, ut si quis dicat:

Epicurei & Cynici derident doctrinam de motibus cælestibus,

Est igitur inanis.

Nego consequentiam, & ratio est, quia de artibus credendum est artificibus, non ignaris aut scurriliter ludentibus.

SECUNDA REGULA.

*Etsi in Philosophia autoritas inter locos inferiores est, & postponenda demonstrationi, tamen in doctrina Ecclesie autoritas diuina primus & præcipuus, & firmissimus locus est, & valet affirmatiue & negatiue, quia necesse est, Deum sic agnosce-
re, & inuocare, sicut se patefecit, nec aliud de essentia Dei, aut de voluntate, aut de ceteris articulis fidei asseuerandum est, quam quod Deus tradidit in scriptis Prophetiis & Apostolicis, & symbolis.*
Val-

Valet consequentia:

Certum est, Deum velle sic se agnosci & inuocari, sicut se patefecit, & affirmat se æternum Patrem unâ cum Filio imagine sua, & Spiritu sancto suo, omnia condidisse: Affirmat item se recipere & exaudire nos propter Filium,

Ergo sic eum agnoscamus & mentem & oculos ad hunc Deum dirigamus, qui sic se patefecit, & sic recipi nos & exaudiri credamus, sicut voluntatem suam expressit.

Hoc argumentum sumtum ex hoc loco de autoritate diuina, quotidie in inuocatione cogitandum est.

TERTIA REGULA.

Multum valent argumenta & à vera Ecclesie autoritate ducta, sed tamen norma sit vox diuina. Deinde in humanis seu ciuilibus legib. magna etiam vis est autoritatis; quia politica leges, quæ sunt iuris positiui, ut vulgo loquimur, propter duas partiales causas valent, videlicet, partim propter rationem probabilem, quæ honestè mouetur legislator, partim propter autoritatem, ut:

Lex lata est de strangulandis furibus,

Ergo valet propter autoritatem, cum quidem etiam probabilem rationem habeat.

Testimo-

Testimonia.

Ad locum autoritatis in genere omnia testimonia pertinent, sitq; regula: Valet argumentū, cum testimonia firma sunt in quolibet genere, ut in iudicio cedis, cum reus conuincitur veris, perspicuis & sufficientibus testimonijs, iudex bona conscientia fert sententiā de supplicio. Iam in quolibet genere qualia testimonia proferenda sint, in suis artibus traditur. Iudex in foro alijs testimonijs utitur, Medicus alijs, cum testimonia querit experientorum, ut: cum comperit multis exemplis chameleonem herbam prodesse initio pleuritidos.

INTER testimonia recito & sententias, quarum alie vocantur ὑπόμνημα, alie ῥησις. ὑπόμνημα dicuntur in Philosophia morali precepta de moribus, ut: Ne quid nimis: vel dicta de euentibus ipsis, seu bonis, seu malis, ut:

Conscia mens ut cuiq; sua est, ita concipit intra Pectora, pro meritis spesq; metumq; suis.

Suntq; ὑπόμνημα velut communes regule vite.

ῥησις sunt dicta quorumcumq; artificum, aut hominum, quibus autorum nomina adduntur.

Et utroq; genere sepe utendum est. Nam cum in argumentatione plerumq; maior propositio, sit aliqua communis sententia, potest illustrari, aut ornari citata aliqua gnome, quod sit interdum sine auctoris nomine, interdum verò etiam expresso nomine eius, cuius dictum recitamus, quia aut gratior

tior futura est sententia, aut plus valitura propter eum, quem citamus, ut cum filiofamilias dicimus: Memini tuum patrem sepe dicere, in magnis rebus nihil faciendum esse, nisi sola necessaria, Tentare non necessaria, esse tentare Deum.

QVOMODO autem arte tractande sint ὑπόμνημα, in exercitio styli discendum est, ubi animaduerti potest, quomodo aptè ad sententias referatur narratio aut argumentatio. Nisi enim ad precepta adiungantur lectio atq; imitatio orationum, quæ à diuersis scriptæ sunt, frustra ars traditur. Mirifica autem voluptas est, in hac ipsa consideratione videre, quàm tempestiuè homines eloquentes in grauissimis causis sententias intexuerint. Ac bona ingenia si degustent membra illa in orationibus, melle & nectare dulciora, ultrò lectionem eorum appetent. Exemplum aut ubiq; obuia sunt, Si quem hortari velis, ut amico in calamitate opem ferat, argumenti summa talis propemodum syllogismus erit:

Virtus est grata Deo, affici misericordia hominis ærumnoso, qui non accersit sibi malum scelere aliquo, sed fortuito casu afflictus est,

Nunc autem isti bellum Turcicum omnes fortunas eripuit,

Quare affici misericordia ipsius, pium est.

Maiores propositio etiam sine ornamentis alijs recitata erit gnome, ut plerumque sit in materijs moralibus, Sed illustrari tamen potest aliorum di-

itis, & imaginibus, videlicet hoc modo: Theſeus apud Euripidem lauat ipſe ſuis manibus ducum ad Thebas interfectorum cadauera. Id funeſtum officium cum rege indignum videretur, addita eſt honeſtiſſima ratio, ex communi hominum federe ſumta. Non eſt turpe hominibus aſſici mutuis miſerijs, οὐκ αἰσχρὸν ἀνδράσιν αἰσθάνεσθαι καὶ ἀλλήλων κακὰ. Po- teſt autem addi hec amplificatio, collato illuſtriori exemplo videlicet hoc: Sed nos in Eccleſia exem- plum habemus filij Dei, qui in ſeſe deriuauit ſum- ma mala generis humani, ut nos liberaret. Talia ornamenta & in lectione bonorum ſcriptorum ob- ſeruent iuniores, & imitari in ſcribendo & lo- quendo diſcant.

De Comparatione.

Utimur locis, aut in ſimplici quaſtione, ut, cum querimus: An cælum ſit finitum, Quare ebrie- tas ledat cerebrum. Aut in comparatione, ut, cum medicus querit, unde ſint inſomnia, utrum ex cerebri ſiccitate, ſeu calore nimio, ſeu ex crudi- tate in ventriculo non edente halitus ſomno vi- tiles. Traduntur autem de comparatione ſingu- laria præcepta, quæ tamen ſumenda ſunt ex his iſſis locis, quos hæcenus recensui.

PRIMA REGULA.

Inuenta ſeu animaduerſa demonſtratione in ſpecula-

ſpeculabilibus aut practicis, manifeſtum eſt, reiſci- endam eſſe contrariam imaginationem, ne dubi- tatio de comparatione maneat, ut: cum ſcit Curius reuera Catilinam moliri ſeditionem, ſtatuat, iam ſine dubitatione fugiendam eſſe eius amicitiam.

SECUNDA REGULA.

In ſpeculabilibus ambigujs, cum duo veriſimilia proponuntur, queritur, utrum ſit veriſimilius ut cum de Iride queritur, quæ ſit cauſſa arcus.

TERTIA REGULA.

In practicis comparatio ſit de electione. Sura autem eligenda bona, & mala fugienda. Et in his gradus ſunt, honeſtum, vile, ſuaue. Hæc ſi non ſint coniuncta, honeſtum anteferendum eſt. Ac ut an- tea dixi, animaduerſa demonſtratione, contrari- um ſine dubitatione reiſciatur, ut: Danieli non du- bium eſt mortem anteferendā eſſe adorationi ſta- tue. Scit Deo in confeſſione obediendum eſſe, etiam ſi hæc vita corporis amittenda ſit. SED multi ſunt ambigua in practicis, ut cum querunt Athe- nienſes, utrum defendant ſe contra Philppum an vero pacem petant mediocribus conditionibus ſino ſcelere. Hic ſit collatio, utrum ſit eligendum bel- lum, an pax, in qua eſſe pactio ſcleris nulla erat, tamen ſeruitus futura erat, quam multa incommo- da ſequebantur. Sed Demadi videretur in bello plus mali fore. Ac inter duo mala, id quod minus

malum est, eligendum est. Sed nihil sit sceleris in eo, quod eligitur. ITA cum latro minuitur mortem viatori, nisi pecuniā exhibeat, minus mali est amittere pecuniam, quā vitam. Etsi esset honesta defensio, tamen si est impossibilis, aut nimis periculosa, eligat minus malum, scilicet amissionem pecunie. ITA cum Iudæa redacta esset in formam provincie, nato iam Christo, & Romani magistratus tenerent superiorem iurisdictionem, ut vscatē vocamus, Et tamen in doctrina de Deo & ceremonijs concessissent Iudæis αὐτονομίαν, sepe Iudæi disputarunt, utrum bellum mouendum esset contra Romanos, & armis recuperanda integra libertas, præsertim cum Deus promississet huic populo libertatem & defensionem. Fuit hic quoque dubitatio, utrum eligendū esset bellum, an pax, in qua seruitus erat satis dura et tristis. Sed tamē haud dubiè Zacharias & similes iudicarunt, tolerandam esse seruitutem, & argumenta contraria explicarunt.

Deus promissit defensionem Ecclesie,

Ille populus erat Ecclesia,

Ergo à Deo defendetur.

Hic responderi potuit, totum syllogismum verum esse: Nam & tunc defendebatur & seruabatur Ecclesia à Deo, cum Deus pœnam ita mitigasset, ut populus haberet αὐτονομίαν in doctrina, etiam si politicam gubernationem Romani tenerent. Quod verò obijciebatur: Israëlitis promissam esse libertatem, scire pios oportet, promissiones bonorum

cor-

corporalium intelligendas esse, cum exceptione castigationis, ut in Psalmo dicitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, Misericordiam verò non amonebo ab eis. ITA in deliberationibus sepe collationes fiunt, quarum dijudicatio ex veris fontibus sumenda est, videlicet ex illis ipsis artibus, ad quas materia pertinet, & videndum est, ne viciose consequentiæ in syllogismis texantur, ut in syllogismo Iudeorum aduersantium Ieremie:

Deus seruat Ecclesiam,

Nos sumus Ecclesia,

Ergo sic seruabimur, ne Chaldæi deleant Ierosolymam.

Hic plus est in conclusione, quā in præmissis. HÆC de comparatione monuisse satis sit, ubi vident studiosi, hanc locorum doctrinam, non tantum esse normam iudicandi scripta, sed etiam esse normam reatricem vite.

De nominibus distinctionum.

Ideo Deus indidit naturæ intelligenti noticiam numerorum, ut discernat res. Necesse est enim discrimina rerum aliqua agnosci, nec omnia confundenda, & in vnum chaos miscenda sunt. Necesse est scire, aliud esse Deum, aliud creaturas, aliud substantias, aliud accidentia, aliud naturas intelligen-

Z 3

tes,

tes, aliud non intelligentes, aliud noticias, aliud appetitiones, etc. Hec ipsa igitur doctrina de distinctione, est quasi doctrina de rerum numeratione, & ostendit quæ iungi, & quæ dinelli oporteat, quam, ut ita dicam, numerationem rerum, necessariam esse sani omnes intelligunt. Quare & Aristotelici dixerunt, proprietates Entis esse unum & diuersum, quia in qualibet specie indiuiduum quodlibet sic unum, id est, integrum quiddam in sua specie, & diuersum ab omnibus alijs speciebus & indiuiduis. Id fortasse obscurius dici videtur, sed tamen eruditè dictum est. Planius est autem, cum ad numeros regredimur, & cogitamus res discernendas ac numerandas esse, hanc ob causam inditam esse naturæ intelligenti numerorum noticiam, ut res discernantur, & ordo earum intelligatur. UTIMUR autem in Philosophia præcipuè his duobus nominibus distinctionum: Alia est distinctio realis, alia rationalis. **DISTINCTIO REALIS**, est rerum diuersitas, non imaginatione tantum facta, nec à voluntate nostra tantum instituta, sed quarum naturæ sunt alie. AC REGULA certa est, distingui realiter omnia quæ separari possunt, ut aquam à frigore distingui realiter certum est, quia aqua potest amittere frigus. Animam distingui realiter à noticia, item à virtute, à vicio certum est, quia has res amittere potest. ET SI autem usitato naturæ ordine, non sit separatio omnium accidentium in singulis subiectis, tamen aliud

aliud est substantia, aliud accidens: Calor non separatur ab igni, At separatur ab aqua. Hoc exemplo commune facti deprehendimus, aliud esse substantiam, aliud accidenſ. EST & altera REGULA perpetua, Quæ subiectis distinguuntur, realiter distinguuntur, ut opinio, & affectus: Nam opinio seu noticia est in parte cognoscente. At affectus est in corde. Necesse est igitur aliud esse opinionem, seu noticiam, aliud affectum. **DISTINCTIO RATIONIS** est, cum cogitatio aut voluntas facit discrimen in re una et eadem, ut idem aer est superior et inferior, superior terra, et inferior luna. Idem Carolus est Imperator, & rex Hispanie. Ita una & eadē mens aliās dicitur speculatiua, aliās practica, quia circa diuersas materias versatur. Una & eadē anima est substantia intelligens, & appetens. Sed actiones ipse realiter differunt, quia noticia existere potest sine electione, aut mutata electione. Nouit Cicero Clodium, & aliās diligit, aliās odit: Differunt igitur realiter noticia, & electio voluntatis. AC in infinitum vagatur distinctio rationis. Eadem pugna Davidis est opus politicum, & cultus Dei, quia voluntas refert ad defensionem ciuium, & ad illustrandam gloriam Dei. Ita vocamus distinctionem rationis, cum nostra cogitatio aut voluntas vnicæ actioni plures fines attribuit, aut vnicæ rei quasi plures personas induit, ut: Idem Roscius aliās est Palamedes, aliās Ulysses. In Ecclesia verò additur ad hæc duo nomina

distinctionum, & aliud tertium, scilicet distinctio
 ESSENTIALIS, que in creaturis nihil differt à
 reali, Plato & Aristoteles distinguuntur reali-
 ter & essentialiter. Sed personas Diuinitatis dici-
 mus distinguere realiter, non essentialiter. Sic in Ec-
 clesia loquimur, & que sit sententia, suo loco dicen-
 dum est. Cetera nomina distinctionum relinquo,
 nec de eis certamina moueo, uidelicet de distinctio-
 ne formali. Sit modus aliquis disputationum, et
 quedam relinquuntur iudicanda eruditis, quo-
 rum etas maturuit, & qui norunt fontes huius
 doctrine de distinctionibus in Philosophia
 & in Ecclesia.

DE RATIONE DISSOLVENDI VICIOSA ARGUMENTA.

VETVS dictum est, contrariorum eandem
 esse doctrinam, ut qui rectè pingere ceruum
 didicit, iudicare potest ex ipsa præceptis, pictu-
 ram cerui viciosam. Ita postquam supra ratio tra-
 dita est inueniendi vera argumenta, & rectè con-
 nectendi, nunc de iudicandis viciosis non est opus
 nouis præceptis, Sed tantum videndum est, que ad
 superiora præcepta congruant, ut bonus pictor in-
 spicit ideam cerui, & cum videt monstrosam ima-
 ginem

ginem cerui ab ea discrepare, iudicat uiciosam esse.
 Tantum igitur monendi sunt iuniores, ut in iudi-
 candis viciosis argumentis totam superiorem Dia-
 lecticæ partem, ut ille pictor ideam cerui, intuean-
 tur. Id quomodo faciendum sit, iam ostendemus.

SED necesse est accedere exercitationem, quam
 propter magnitudinem utilitatis non defugere stu-
 diosus decet. Primum enim assuefacit discentes
 ad diligentiam, & acuit ingenia, ut rectius & ce-
 lerius videant, in qua parte argumentorum sint
 vicia, & respiciant ad fontes falsarum propositio-
 num: Deinde in tota vita, in omni sermone &
 colloquutione, affert hæc consuetudo amorem veri-
 tatis, odium sophisticæ, & dexteritatem in expli-
 candis controuersijs. Hæc virtutes sunt ingens de-
 cus, & imprimis Ecclesiæ salutare, & ad retinen-
 dam veritatem ac pacem utile. NAM sophi-
 stica non est tantum ludus, ut multi existimant,
 puerorum certantium in scholis talibus ridiculis
 captionibus, Qualis hæc est:

Omnia quæ cernis sunt Episcopi,

Asinos cernis,

Ergo asini sunt Episcopi.

Sed horribiliter in vita grassatur serens & con-
 firmans falsas opiniones in Ecclesia, in curia, in fo-
 ro, ex quibus maxime discordiæ, bella, & dissipati-
 ones generis humani oriuntur. Aduersus hanc
 diram pestem necesse est bene premuniri mentes
 & pectora. EXISTIMEMVS igitur hanc do-

Etiam solvendi viciosa argumenta, à doctis & amantibus veritatem magno consilio traditam esse studiosis, ut hanc Gorgonem opponere discant præstigijs Sophistarum & Sycophantarū, qui communem vitam, dogmata & consilia publica, mendacis & calumny specie aliqua fucatis turbant. ETSI autem in Rhetoricis, ut in libro ad Herennium scripto, traduntur præcepta de viciosis argumentis iudicandis, tamen illa & mutila sunt, & adeò agrestia ac obscura, ut ab ignavis Dialectica non intelligantur. Rectior est & planior hæc Aristotelis doctrina, quam sequimur. Nec aliud est liber de fallacijs, ut vocat, nisi via solvendi falsa argumenta, congruentes ad locos Dialecticos, ut infra ostendam. Primum autem hæc brevis distributio tenetur, quam semper in conspectu omnibus eruditis esse oportet, Ideo velut in tabella eam pingemus.

Modi solvendi viciosa Argumenta.

Ratio solvendi viciosa argumenta duplex est, Aut enim vicium est in forma tantum, id est, in consequentia. Hæc enim vocatur forma argumentorum, Aut est in materia seu rebus.

Si vicium est in consequentia, rectissimum & expeditissimum est reicere argumentum reprehensione consequentia.

Sin au-

Sin autem vicium est in materia seu rebus, via triplex est solvendi.

Aut enim inficiatione utimur, id est, negatione tollimus falsam propositionem, & falsitas ostenditur ex fontibus, id est, ex rerum locis, definitione, diuisione, causis & alijs.

Aut utimur distinctione, ambigua enim distinguui oportet, ut infra dicam.

Aut solvimus per instantiam, id est, tollimus propositionem aliquam ostensa falsitate, prolato opposito exemplo.

PRIMA REGULA.

In omni argumentatione prima cura sit, inspicere & iudicare consequentia, an ad formas et regulas supra in tota Dialectica traditas quadret. Ut enim ars in conspectu sit, hac exercitatione maxime perficitur. Cum autem consequentia discrepat ab aliqua regula, totum argumentum reprehensione consequentia reijciatur, & monstretur regula, à qua discrepat. Hæc ratio laudem affert celeritatis & ingenij, quia paruo negotio magnū periculum, quasi aliquo stratagemate discussum esse videtur, & existimatur acumen esse, cito videre monstrosam connexionem, seu membra non coherentia, & ἀναλόγητα, ut Plato nominat.

EXEMPLA.

In omnibus sanctis in hac vita manet peccatum,

Adulter-

Adulterium est peccatum.

Ergo in sanctis manet adulterium.

Respondeo, Nego consequentiam, & ratio est, In secunda figura ex puris affirmatiuis nihil sequitur. Est autem he breues captiones & responsiones videntur esse ludi pueriles, tamen re ipsa de magno errore multorum differitur. Multi enim sibi blandientes, cum audiunt in Sanctis manere peccata, attexunt falsa hoc modo: Etiam si indulgemus prauis cupiditatibus, tamen sumus sancti. Videant ergo bone mentes, ne hac sophistica decipiantur. Ireneus inquit, hereticos necere funiculos ex arena, id est, connectere non coherentia, ut in multis exemplis cerni potest.

Quod autem in secunda figura ex puris affirmatiuis nihil sequitur, ratio est, quia ex puris particularibus nihil sequitur. Est enim processus à particulari ad particulare, ut supra dictum est.

A L I V D.

Pedagogia necessaria est,

Ceremonie Moysi sunt pedagogia,

Ergo ceremonie Moysi sunt necessarie.

Nego consequentiam, & ratio est, quia ex puris particularibus nihil sequitur. Maior tantum particularis est. Et si facias vniuersalem, erit falsa. Omnis pedagogia, id est, omnium politiarum pedagogie necessarie sunt. Hec falsa est, ut Laconica pedagogia non est necessaria.

Aliud

A L I V D.

Omnes calumnie sunt damnatae,

In iudicijs multe sunt calumnie,

Ergo iudicia sunt damnata.

Nego consequentiam, & ratio est, quia plus est in conclusione, quam in premissis. Conclusio autem hec debebat esse, Ergo he calumnie in iudicijs damnatae sunt, non ipsa iudicia, quae non est necesse corrumpi calumnijs. Animaduerso igitur vicio consequentiae, intelligi potest, quomodo Anabaptistae decipiantur. Ac tales captiones, quae sunt tantum scope dissolutae, crebrae sunt in multis negocijs.

A L I V D.

Omnes scelerati aliquando affligentur,

Iob affligitur,

Ergo Iob est sceleratus.

Nego consequentiam, & ratio est, quia ex puris affirmatiuis in secunda figura nihil sequitur.

Hoc argumentum magna pars est disputationis in libro Iob, imò de tota Ecclesia sic plurimi iudicant.

Scelerati puniuntur,

Ieremias, Baptista, sunt in magnis calamitatibus,

Igitur sunt scelerati.

Hic necesse est conscientias scire huius captionis veram solutionem, quam dixi. Ideo autem in secunda

secunda figura ex puris affirmatiuis nihil sequitur, quia reipsa proceditur à particulari ad aliud particulare. Hoc est subiectum minoris non includitur in subiecto maioris, ut:

Omnis gallina est bipes,
Omnis homo est bipes,
Ergo omnis homo est gallina.

A L I V D.

In Antoni vita apud Plutarchum, quispiam multis poculis aureis & argenteis donatur, propterea, quod alium hac captione exagitasset:

Aliquo modo febricitanti danda est aqua,
Omnis febricitans aliquo modo febricitat,
Ergo omnibus febricitantibus danda est aqua.

Nego consequentiam, quia sunt scopæ dissolutæ, à non distributo ad distributum non valet consequentia. Suprà in figuris syllogismorum plura exempla recitata sunt, quibus commune facti iuniores, discant similes captiones refutare. Nam quotidiana lectio & vita suppedabit infinita exempla. Complexus est autem Aristoteles viciosas consequentias in fallacia consequentis.

De viciis materiæ.

Cum viciū in rebus est, hoc est, cum maior aut minor falsa aut ambigua est, soluitur argumentum

mentum per inficiationem, aut distinctionem, aut instantiam. Sed ut intelligi possit, quare propositio falsa sit, reuocanda est ad locos. Nam ideo falsa est propositio, quia aut definitio non congruit, aut causæ, aut effectus, quorum sit mentio, non congruunt, aut cetera, de quibus loci præcipiunt. Nam cum loci gignant veras propositiones, cernitur causa falsitatis, cum ad fontes reditur.

EX FALSA DEFINITIONE.

Non decet fucus Philosophos,
Eloquentia est fucus & accersitus ornatus inutilis,

Igitur eloquentia non decet Philosophos.

Sic argumentatur Picius ad Hermolaum.

Soluendum est per inficiationem hoc modo, Nego minorem, Nam definitio falsa est. Eloquentia enim est facultas, res veras rectè & perspicuè bono genere sermonis exponendi. Et in hac expositione elocutio non est fucus: Sed est nativæ & non monstruosæ forma orationis. Ut enim pitturam laudamus, rectè imitantem corpora mediocribus coloribus: ita oratio res in mente rectè cogitatas, verbis exprimat eas res verè significantibus ac illustrantibus. Ideo in Piciæ argumento definitio viciosa est.

A L I V D.

Nulla

Nulla naturalia sunt mala,
Mors hominis est naturalis, ut putrefa-
ctio pomi,

Ergo mors hominis non est malum.

Sic Cicero argumentatur in prima Tuscula-
na. Sed soluendum est argumentum per inficia-
tionem: Nego minorem, quia naturalia sunt res
& proprietates condite à Deo, quas Deus in crea-
tione & voluit existere, & approbavit. Mortem
autem in natura humana Deus, nec condidit, nec
voluit existere in natura, qualem condiderat. Ne-
quaquam enim voluit Deus huius sui operis &
imaginis sue destructionem. Sed postquam homo
volens & sponte se auertit à Deo, & Deum recto-
rem excussit, horribilis destructio secuta est. Ita
mors est malum pœne, ut vulgò dicitur.

ALIVD.

Omnis inuocans Deum conditorem, verum
Deum inuocat,

Turci inuocant Deum conditorem,

Ergo verum Deum inuocant.

Soluendum est per inficiationem: Neganda est
enim minor, quia Turci non inuocant Deum con-
ditorem, tametsi id iactitant, & valde gloriantur
se non adorare idola, sed mente intueri conditorem
rerum. Negant enim hunc esse Deum conditorem,
qui est Pater Domini nostri Iesu Christi, & cum
Filio, & Spiritu sancto mundum creauit, & se il-
lustribus

lustribus testimonijs patefecit. Hanc definitionem
cum aspernentur, fingunt ipsi sibi aliud quiddam
esse Deum sine Filio. Itaq; idolum commentitium
inuocant, non verum Deum. Hanc solutionem
meminisse valde utile est.

Complexus est autem Aristoteles definitio-
num corruptelas in fallacia equiuocationis, & fal-
lacia accidentis.

DE DISTINCTIONE.

Vsitata dicta sunt, Omne multiplex parit con-
fusionem, id est, ambigua pariunt dissensiones.
Item, Ambigua sunt distinguenda. Item, Qui be-
ne distinguit, bene docet. Et Socrates apud Pla-
tonem inquit: Si nactus fuerit ducem, qui rectè
partiri sciat, se ipsius, tanquam Dei, vestigia secu-
turum esse. Hec dicta monent, ut in sermone cir-
cumspècti simus, ne ipsi ambigua spargamus, & ut
aliorum ambigüe dicta dextrè interpretemur. Vt
enim venit Egeus non vocata in conuiuium Pelei,
in quo Iuno, Pallas & Venus confederant, & cum
pomum obiectum dari formosissime inuississet, discor-
diam inter deas excitauit, unde bellum Troianum
ortum est: Ita qui spargunt ambiguas opiniones,
tanquam pomum Egeus populis obiciunt, quod po-
stea magnas defensiones parit.

PRIMUM autem considerandum est, an am-
biguitas oriatur ex genere sermonis, an vero ex re
bus,

bus, hoc est, ex genere aliquo, ubi specierum distinctio pretermissa est, aut ex diuisionibus non sufficientibus. Si ambiguitas ex genere sermonis oritur, iudicatur ex Grammatica & phrasi suae linguae, qua in re sit in interprete, non solum eruditio, sed etiam amor veritatis, odium cauillationis & candor. Quaedam enim sunt naturae cauillatrices, quarum ludus est odiosus, etiam recte dicta deprauare, quo ex genere illa sunt: Cum essent dierum triginta factae induciae, Thraces noctu populati sunt agros, quia dierum non noctium induciae essent. Lacedaemonii legatos Persicos petentes terram & aquam, demerserunt in puteos, & terra obruerunt. Legatus Romanus pactus, ut dimidium nauium relinqueretur Antiocho, dissecari naues iussit, & dissecatas trabes dedit Antiocho. TALES interpretationes pugnant cum sententia, quam phrasibus usitate significat, repudientur in serijs negocijs, & consuetudinem huius ludi sarris relinquamus, qualis fuit Eulenspiegel. Sape autem in foederibus & dogmatibus tales spacioli deprehenduntur. Quare honesta antiquitas in formula foederum adiecit haec verba: ἀνὸν δόλου καὶ ἀπάτης, & nunc dicitur, omnia fideliter & sine calumnia.

E X E M P L A.

Verba actiua significant effectiorem,
Deus dicit, Ego indurabo cor Pharaonis,
Ergo Deus efficit impiam pertinaciam in
Pharaone, & causa est peccati.

Hic

Hic error ex phrasi oritur. Respondeo igitur ad maiorem: In lingua Ebraea verba actiua valde crebro promissionem significant, & nequaquam effectiorem. Est igitur indurabo, sinam durefcere, sinam ferri suo impetu Pharaonem, cum me audire nolit, quia Deus trahit volentem, non repugnantem. Similis phrasis est: Ne nos inducas in tentationem, id est, ne sinas nos induci, ne deferas luatantes cum tentatione, ne sinas nos vinci.

A L I V D.

Quod nihil est, non est dignum poena.

Peccatum nihil est,

Ergo non est dignum poena.

Distiguo maiorem, Quod nihil est negatiue, non est dignum poena, quia ibi nihil restat, ut equus Alexandri mortuus, iam nihil est negatiue. Sed nihil priuatiue est destructio in subiecto, quod reliquum est, ut ruina domus: Sic peccatum est nihil priuatiue, id est, destructio in homine, propter quam subiectum abicitur & damnatur. Ut igitur, cum cecum dicimus, intelligimus animal orbatum visu, Sic cum peccatorem dicimus, intelligimus personam, in qua est destructio, propter quam destructionem persona abiecta est, punit enim Deus subiectum, quod & fuit causa destructionis, & est res contaminata. Haec solutio, etsi in re magna videtur exilis, praesertim iunioribus, tamen grandiores intelligunt veram esse, & esse communefactionem de rebus magnis.

Cum autem ambiguitas ex rebus oritur, ut cum genus ponitur, omiſſa diſtinctione ſpecierum: ſumenda eſt diſtinctio ex ea arte, ad quam controuerſia pertinet, ut poſito genere, videndum eſt, de qua ſpecie proprie dicatur. Nam vniuerſaliter dicta de ſpecie ſunt certiora, & contrahunt generales ſententias. Ideo Iuriſconſulti dicunt: In toto iure generi per ſpeciem derogatur, & illud potiffimum habetur, quod ad ſpeciem directum eſt.

EXEMPLVM.

Nullus peccator exauditur à Deo, ut Iohan. 9. dicitur: Peccatores non exaudit Deus,

Omnes homines in hac ſordida natura ſunt peccatores,

Ergo nulli homines exaudiuntur.

Reſpondendum eſt per diſtinctionem, Diſtinguo maiorem, alij ſunt peccatores agentes pœnitentiam, alij non agentes pœnitentiam, Maior vera eſt, ſi intelligatur de non agentibus pœnitentiam: Sed falſa eſt, ſi intelligatur de agentibus pœnitentiam ſeu conuerſis ad Deum, & ex falſa maiore ſequitur falſa concluſio. DEINDE & minor diſtinguenda eſt: Omnes homines in hac ſordida natura ſunt peccatores, ſed diſſimiliter, Alij ſunt ſine pœnitentia, hi non exaudiuntur, Alij ſunt conuerſi ad Deum, Nam & in conuerſis hæ-

rent

rent adhuc vicia ſeu prauſ affectus, ſeu flammæ cupiditatum, quibus tamen repugnant, quæ vocantur peccata venialia, Sed non ſimul adeſt propoſitum delinquendi, & hos recipi à Deo & exaudiri certum eſt, ut affirmant hæc dicta: Iuſtificati fide, pacem habemus. Item: Quanto magis pater cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus, &c. HANC doctrinam ſoluendi per diſtinctionem ſpargit Ariſtoteles in multas fallacias, quas ſic vocauit, quia monere voluit, multa eſſe ambiguum genera, Alia ſunt in vna voce, alia in compoſitione, ut infra dicitur, & plurimum capti-
onum oritur ex ambiguis.

EX NON SVFFICIENTE CAUſſA.

Sæpe ſtruuntur inſidia pretextu cauſſarum, quæ tamen re ipſa non ſunt cauſſæ, aut recitatione cauſſarum non ſufficientium, aut alijs modis, in quibus cauſſæ non rectè accommodantur. Talium captionum ſolutiones ſiunt per inſciationem, aut diſtinctionem. Et Ariſtoteles vias indicat in fallacia ſecundum plures interrogationes, item, in fallacia conſequentis.

EXEMPLA.

Lupus apud Aſopum accuſat ouem, quod turbet flumen.

4 3

Simul

Simul bibis me bibente,

Turbas igitur mihi aquam.

Refutat ouis mentionem causse, & rationem manifestam addit, quia bibebat inferiore loco.

Dialecticus diceret, Nego consequentiam, & ratio est, quia est fallacia secundum non causam ut causam. Nam bibens inferiore loco, non potest esse causa turbationis aque in superiori loco fluminis.

A L I V D.

Deus prouidet raptum Helena,

Ergo rapi Helenam necesse fuit.

Nego consequentiam, & ratio est, quia est fallacia secundum non causam ut causam. Prouiso enim nequaquam affert necessitatem. Sed poterat Paris omittere scelus. Prouidet autem Deus euentum, quia secuturus erat, etiamsi voluntas libera Paradisi frenare se potuit, & ab aliena abstinere.

A L I V D.

Quicquid auget peccatum, non docendum est,

Lex auget peccatum,

Ergo lex non docenda est.

Nego consequentiam, & ratio est, quia est fallacia accidentis. Nam lex est bona, congruens cum voluntate Dei, & prohibet peccata, & quia Deus

Deus vult à nobis conspici suam iram, vult sonare in genere humano vocem legis, ut monstret & arguat peccatum.

Hi effectus omnes sunt boni, sed natura infirma in hominibus, irascitur iudicio Dei, Ita augeatur peccatum à natura per se, sed à lege per accidens.

A L I V D.

Apostoli docent Euangelium,

Turbant igitur concordiam orbis terrarum.

Nego consequentiam, & ratio est, quia est fallacia accidentis. Nam per se causa discordie voluntas est multorum impiorum, qui nolunt parere voci diuina, cui obedientiam omnes debemus.

A L I V D.

Voluntas congruens cum diuina, est bona,

Iudeorum voluntas congruit cum diuina,

quia mortem Filij Deus volebat, & interfici Christum volebant Iudei.

Ergo est bona.

Soluitur per infirmationem, Neganda est enim minor, ac ducitur argumentum ex non sufficientibus causis. Nam maior ita demum vera est, cum voluntas nostra congruit cum voluntate diuina iuxta omnes causas. Falsa est igitur minor, quia Iudeorum voluntas nequaquam secundum omnes causas

causas congruit cum voluntate diuina. Differunt enim in immensum impulsivæ, formales & finales causas, quæ faciunt discrimina actionum in infinitum.

In Iudeis impulsivæ causa est ardens odium adversus doctorem, taxantem scelera & pravas opiniones. Formale, quod volunt in ipsa passione, est ipse cruciatus & laceratio, quam vellent esse æternam. Finales causas sunt, ut ita tollatur hic doctor, ne reuiviscat, & ut confirmetur licentia scelerum. SED impulsivæ movens Deum, est immensa misericordia erga genus humanum, & ipsa Filij intercessio, qui se obtulit ad pœnam pro nobis luendam. Formale, quod vult Deus in passione, est non principaliter cruciatus, sed obœdientia Filij. Finales causas sunt, ut ira placata per hanc obœdientiam, satisfiat iusticia Dei, & ut Filius ipse reuiviscat, & regnet in æterna consuetudine cum æterno Patre, & ibi reddat hereditati suæ vitam & salutem æternam. CONSTAT igitur nequaquam congruere causas in Deo, & Iudeis, etiamsi in idem obiectum incurrunt, ut Chirurgus & latro in idem obiectum incurrunt, & uterq; aliquid secat, sed dissimili modo & dissimilib. causis. HÆC exempla recitavi, ut discant iuniores revocare argumenta ad fontes, ad definitiones divisiones, causas, & alios locos. Ita rectius deprehendent insidias & causas falsitatis in membris argumentorum. Simul etiam ostendit, quibus locis quæ fallaciæ

fallaciæ accommodandæ sint, cuius vicinitatis animadversio multum lucis affert doctrinæ sequenti de fallacijs, ut cum dicimus, definitionum corruptelas esse equiuocationes, & fallaciam accidentis, iam scit studiosus recurrendum esse ad fontes, AC inspectis veris definitionibus, corruptela emendari poterit. Absit autem studium nimia subtilitatis, quod multis modis nocet discipulis. Efficit enim in artibus labyrinthos, qui ingenia remorantur, & implicant inextricabilibus laqueis, ut crucientur inani cura, & à vero artium usu abducantur, deinde hebetatur iudicium, & amor argutiarum facit odiosos cavillatores & rixatores, etiam in cæteris vite partibus.

DE TERTIO MODO, SCILICET, de solutione per instantiam.

Multum valent exempla illustria, ideo interdum, cum propositio aliqua ratione perspicua non satis refutari potest, breuiter eam opposito exemplo reijcimus, id vocatur solutio per instantiam, ut:

Legati seu nuncij in itineribus, non violentur,

Ergo nec iste nuncius violandus fuit.

Respondeo ad antecedens per instantiam. Athenienses interceperunt legatos Lacedæmoniorum euntes ad regem Persicum, ut eum sibi ad-

iungerent contra ciuitatem Atticam, ut recitat Thucydides lib. 2. Et Romani ceperunt legatos Hannibalis euntes ad regem Macedonicum, ut narrat Liuius lib. 3. decad. 3. Hec exempla ostendunt visitatum fuisse, legatos hostium perferentes mandata nocitura patrie intercipere. Ita breuiter refutatur antecedens oppositis exemplis.

ALIVD.

Plato recitat hoc argumentum in Phaedro.
Omne quod sese mouet, semper mouetur.

Anima sese mouet,

Ergo semper mouetur.

Breuissima responsio est ad maiorem, Nego maiorem & do instantiam, quia etiam culicis anima sese mouet, nec tamen est perpetua.

Alius modus est instantie, cum concessa propositione aliud fortius opponitur, ut, studium doctrine celestis comitantur contemptus, odia, inopia, & innumerabilia pericula. Non nego, sed oppono aliam fortiorem causam discendi: necessarium est id studium, cum à Deo seuerissime preceptum sit, & horribilis ingratitude sit, cum Deus tanta bonitate se patefecerit, ne quidem audire eum velle. RECITAVI modos solutionum rectissimos, ad quos assuescieri discentes utile est, Ita enim & citius videbunt, in qua parte, seu quo membro viciū sit argumenti, & dexterius explicabunt captiones.

De fal-

De fallaciis.

Pertinent autem ad hanc ipsam solutionum doctrinam fallacie, quarum tituli monent, quale sit viciū in argumento.

Cum igitur agnosces, ad quem titulum accommodanda sit captio, iam via solutionis monstrata est. Etsi autem in hac parte multa recitantur imposturae, tamen tradi eam sciamus, non ut tenera etas assuescat ad amorem sophistices, sed ut iudicare & soluere captiones, & sophisticen odisse discat, sicut doctrina de venenis traditur, ut vitentur, non ut vita hominum insidiemur.

Perniciosa non sunt discenda,

Fallaciae sunt perniciose,

Ergo non sunt discende.

Neganda est maior. Perniciosa enim cognosci necesse est, ut vitari aut tolli possint, ut Medicus doctrinam de morbis aut de venenis discit.

QVID EST FALLACIA?

FALLACIA est deceptio in argumento, quae specie aliqua veri insidiatur auditori. Causam autem falsitatis indicant tituli, qui in Dialecticis usitate attributi sunt fallaciarum modis, ut postea ex declaratione titulorum, & ex exemplis intelligi poterit. Rursus autem monendi sunt iuniores, ut non solum haec praecepta refutandi viciosa argumenta dis-

ita disant, sed simul etiam in animis veritatis amorem, & sophistices odium confirmant, ac semper in conspectu habeant vocem diuinam: Non dicas falsum testimonium. Ideo induit Deus notitias virtutum hominibus, ut qualis ipse sit cogitare, & discernere eum à diabolis possimus. Agnoscimus Deum amantem esse simplicissime veritatis, & odisse mendacia. E contra verò diabolus esse mendaciorum autorem, qui in leuibus ingenys accendit amorem mendaciorum propter duas causas, odio Dei, & ut seruat causas discordiarum & homicidiorum, sicut scriptum est, *Mentes impiorum à diabolo captiuas teneri.* Cum igitur mendacia proponuntur, sciamus non tantum homines nobis insidiari, sed ipsum diabolum simul grassari, suum virus aliquibus afflantem. Cauenda est igitur sophistica, ne diabolus nobis laqueos inijciat, ut omnibus etatibus multos fascinosos falsis dogmatibus horribiliter euertit. Quia autem plerumque falsi proponuntur fucata veritatis specie, mendicij fucus detergendus est, quod ut dextrè et perspicuè fieri possit, iunioribus causse falsitatis in his titulis, quos recenselo, monstrantur.

QVÆ EST DIVISIO

Fallaciarum?

Aristoteles hoc modo discernit fallacias: *ALIÆ* vocantur fallacie in dictione, alie extra dictionem.

Etionem. FALLACIÆ IN DICTIONE sunt, ubi ambiguitas, quæ parit errorem, magis est in genere sermonis, quàm in rebus. Ac pleræque, iudicari possunt ab ijs, qui Grammaticen rectè didicerunt, & linguas intelligunt, ex quibus dicta ambigua sumuntur, ut dictum Pauli: Ira Dei venit super filios incredulitatis, quidam ineptius sic interpretabatur: Filios natos ex incredulis, non posse conuerti ad Deum. Facilis est autem enarratio intelligentibus phrasin. Ira Dei venit super filios incredulitatis, id est, super inobedientes seu contumaces. Filius contumaciae Ebraica consuetudine dicitur addictus seu proprius contumaciae, propemodum ut latine dici posset, mancipium contumaciae. Filius ebrietatis, id est, ebriosus. Non igitur de natis loquitur Paulus, sed de illis ipsis, qui sunt contumaces. FALLACIÆ EXTRA DICTIONEM sunt, ubi deceptio magis ex rerum confusione, aut mala connexionione oritur, quàm ex Grammatica, ut rerum confusio est in fallacia accidentis:

Peccatum non gignit hominem,

Concupiscentia gignit,

Igitur concupiscentia non est peccatum.

Minor, etsi non admonitum fallere potest, tamen prorsus falsa est, quia natura, quæ est res à Deo condita, gignit non morbus seu ἀραξία, seu destructio naturæ, quæ postea secuta est. Hic sani omnes intelligunt rerum esse confusionem, cum genera
tio

rio, quæ tribuenda erat naturæ, tribuitur morbo propter vicinitatem, quia hæret in natura.

FALLACIÆ IN DICTIO- ne sex.

- I. Equiuocatio,
- II. Amphibola,
- III. Compositio &
- IIII. Diuisio,
- V. Figura dictionis,
- VI. Accentus.

Hi tituli omnes vna dictione ambigui comprehendendi possunt. Sed Aristoteles diuersos modos recitat, ut aliquo modo indicet discrimina ambiguum. Alia enim sunt in vna voce, alia in compositione, ut postea dicetur.

DE ÆQUIVOCATIONE.

ÆQUIVOCATIO est titulus captionum, in quibus deceptio fit ambiguitate vnius vocis. Causam autem iuniores considerent, quare in ambiguis non valeat consequentia, quia cum vox ambigua significet res diuersas, sunt quatuor termini in syllogismo. Sunt igitur scope dissolutæ, nec vinculum est vllum præmissarum & conclusionis, falsa igitur attexi possunt. Hac causa animaduersa, satis est dicere: Nego consequentiam, & ratio est, quia

quia est fallacia equiuocationis. Sit enim nota omnibus hæc causa, quam recensui, cur non valeat consequentia.

EXEMPLVM.

Brachium est corpus, ex carne, ossibus, sanguine, venis, arterijs & neruis compositum,

Deus habet brachium,

Ergo Deus est corporeus.

Respondeo, Nego consequentiam, & ratio est, quia est fallacia equiuocationis. In maiore brachium propriè dicitur de brachio, quale est humanum, In minore brachium metaphoricè significat potentiam seu robur, seu efficaciam. Recitari puerile exemplum, ut forma citius agnoscat.

MAGNA est autem varietas ambiguum, etiam ubi tantum in vna voce ambiguitas est: ALIA vocantur equiuoca à casu, id est, fortuito natura, ut idem nomen Fucus significat insectum, & cerussam. ALIA vocantur à consilio, quæ sunt arte facta propter similitudinem, ut metaphora & alia vicinæ figura, ut Sceptrum pro Regno, Fasces pro imperio. ITEM sepe genus facit ambiguitatem, possum sine distinctione specierum. Talia argumenta omnia hoc titulo comprehendantur, ubi in vno vocabulo ambiguitas est, unde aug. oritur.

EXEMPLA.

Verbum

Verbum est vox euanscens,
 Filius Dei est verbum aeterni patris,
 Ergo est vox euanscens.

Nego consequentiam, quia est equiuocatio.
 Verbum enim non intelligitur de voce euanscente, cum Filius Dei vocatur Verbum. Sed intelligitur de imagine durabili, quam cogitatione aeternus Pater genuit, quae imago persona est, ut suo loco copiosius dicendum est.

ALIVD.

Gratia sumus iusti,
 Gratia est legis promulgatio, quia Deus
 gratis tantum beneficium tam illustribus testimonijs exhibuit,
 Ergo lex sufficit ad iusticiam.

Sic argumentabantur heretici Pelagiani.
 Sed neganda est consequentia, quia est equiuocatio. Nam cum Paulus dicit: Gratia sumus iusti, non hoc vult, nos lege seu disciplina mereri remissionem peccatorum, Nec legem vocat gratiam, sed gratiam vocat remissionem peccatorum, donatam propter Mediatorem per misericordiam, gratis, & exhibitionem Spiritus sancti, quae sit in vera conuersione ad Deum, seu poenitentia.

ALIVD.

Propheta dicit: Non est malum in ciuitate, quod non fecit Dominus,
 Pecca-

Peccata multa & horribilia, sunt mala, quae sunt in ciuitate,
 Ergo & peccati effector est Deus.

Nego consequentiam, quia equiuocatio est. Maior loquitur tantum de malo poenae, ut visitare nominamus calamitates, quae non sunt peccata, non loquitur de malo culpe. Ergo in minore non recte fit subsumtio, quia peccatum est malum culpe, quod nequaquam vult Deus, nec efficit.

Cum autem quotidiana vita exempla plurima offerat, satis est locum monstrasse & monuisse, ut in argumentis consideretur, quae vox sit ambigua, & interpretatio eius sumatur vel ex Grammatica, vel ex definitione, vel ex diuisionibus, quae in ijs artibus traduntur, unde vocabulum sumtum est. Monet vetus versiculus, ex ambiguis oriri dissensiones & falsas opiniones, qui sic recitatur: Erroris genitrix est equiuocatio semper. Ideo & proprie loqui ipsi, & aliorum ambigue dicta, dextere interpretari discamus.

AMPHIBOLA.

Discernit Aristoteles hanc classem à superiore. Suprà dixi de ambiguis, in quibus unicum vocabulum parit errorem. Hic nominat amphibola, ubi syntaxis aut plura verba errorem pariunt, ut Aio te Aeacida Romanos vincere posse.

Et exempla multa sunt in prouerbijs ac oraculis, ut

lis, ut Cinitas Attica salua erit in muris ligneis. **ET SI** autem bono consilio hos gradus discernit Aristoteles, ut diligentius consideretur, unde sit ambiguitas, tamen liceat iunioribus promissuè his titulis uti. **SUPER** autem dixi, quare consequentia non valeat. Ita in hac fallacia aut quatuor termini sunt, aut sit plus in conclusione, Reijcienda est igitur consequentia, ut:

Croesus Halim transiens euertet magnum imperium.

Nunc moto bello transibo Halym.

Igitur euertam magnum imperium alienum, non meum.

Hic sit plus in conclusione.

Veteres etiam nominant ἐπιποτεσιζοντα, talia generalia dicta, in quibus nihil certi de indiuiduo asseueratur, ut hic non dicitur, cuius imperium euersurus sit Croesus, proprium ne an alienum.

NEC opus est longa coacervatione exemplorum, cum quotidiana vita plurima offerat. Multa exempla in statu Rhetorico, cui titulus est, scripti & sententiae, cognitae huius fallacie praeceptis facilius explicantur, cum quaeritur sententia vel ex Grammatica, vel ex membrorum collatione in scripto, quae inter se coagmentanda sunt, ne inter sese dissentiant, & restringenda ad certam speciem, ex definitionibus & diuisionibus, ut cum dicitur: Non sitis solliciti de crastino, non prohibetur cura laboris, seu diligentia gubernans laborem, qua

quae est magna virtus, sed prohibetur diffidentia & desperatio, cum mens angitur, quia existimat se non iuuari à Deo, item metuit labores fore irritos. Haec due cure magna sunt impedimenta. Ideo reuocat nos ad fidem, ut alibi: Iacta curam tuam in Deum. Item: Labor vester non erit inanis in Domino. Ita hic inquit: Non sitis solliciti, id est, non exoruciate animos diffidentia aut desperatione. **VIDENDUM** est etiam, ubi dicta concinne aut inconcinne à natua sententia ad aliam transferantur, ut in citandis scriptorum dictis variè luditur: Heraclitus calumniose reprehendit verbum Homeri:

Sit procul à diuū atq; hominum discordia coeti.

Transfert ad Physicam, & dicit Homerum pugnare cum natura, quia non possint fieri generationes sine discordia qualitatum. At Homeri dictum non est Physicum, sed morale. Ita ars quaeratur, ad quam propriè pertinent dicta. Optat Homerus, ut omnes obediunt legibus, sine contumacia, & sine discordia.

A L I V D.

Pyrrhonij pro se citant dictum Homeri,

Odyssae XVIII.

Talis mens hominum est, qualis fortuna dierum. Quam varijs vicibus diuina potentia mutat.

Ergo cum mens aliàs aliter se habeat, omnia iudicia sunt inconstantia & incerta. Sed nimis

procul detortum est Homeri dictum à Pyrrhonijs ad omnes noticias. Homerus enim non de noticijs aut iudicio loquitur, & cerè speculabilem hîc non facit mentionem. Id est, non loquitur de Geometricis aut Arithmeticis principijs & demonstrationibus, sed de affectibus, qui variantur obiectorum varietate. Dolo afficitur Pompeius in fuga. Olim in victorijs & rebus secundis letabatur. In his exemplis affectus diuersi sunt, congruentes diuersis obiectis. Interea noticia in mente suum locum habent, & manent eadem, bis 4. sunt 8. Vita honesta & tranquilla est res bona. Mors est res mala, &c. Tales corruptele sententiarum verarum multe leguntur, quæ interdum in iocis non sunt inueniuntur, sed à religione & alijs serijs negocijs remoueantur.

A L I V D.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, &c.

Nemo seruat sermonem Dei, quia nemo legi satisfacit,

Ergo nemo diligitur à Patre.

Respondeo, Videndum est genus, ad quod pertinet maior, Sit ne vox legis, ut ista: Maledictus qui non manet in omnibus, quæ scripta sunt in lege. An verò sit dictum Euangelij, iubens amplecti doctrinam fide & bona conscientia, qualis est phrasîs in toto Psalmo 118. Custodiui legem tuam, &c.

Et co-

Et eodem modo in narratione apud Iohannem postea de Apostolis dicitur: Sermonem tuum seruauerunt, id est, doctrina custodes fuerunt. Non est igitur intelligenda maior, ut Lex loquitur, de impletione perfecta, sed intelligenda est de professione veræ doctrinæ, ut Euangelium loquitur, in habente fidem & bonam conscientiam. Estque seruare sermonem, amplecti veram doctrinam, fide & bona conscientia, & eam proficere & propagare. De hac professione qualis est omnium piorum, & qualem esse & necessarium & possibile est, loquitur maior. Ac tota sententia doctrinam & consolationem dulcissimam continet, Docet membra Ecclesiæ esse eos, qui veram doctrinam amplectuntur, & amant, non doctrinæ hostes aut contemptores, Et addit promissionem propriam veræ Ecclesiæ: Pater meus diliget eum, & veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. EXPLICATA maiore, neganda est minor, Nemo seruat sermonem, Imò ut hîc affirmat Christus, Apostoli seruauerunt, & seruant omnes, qui veram doctrinam fide & bona conscientia amplectuntur. His omnibus consolatio hîc proponitur, ut sciant se verè membra Ecclesiæ esse, & Deo curæ esse. Consideranda est igitur diuersitas interpretationum. Qui interpretati sunt hoc dictum, ut legis vocem, his hæc concio Christi terribile fulmen est, ut illud: Maledictus qui non manet in omnibus,

que scripta sunt in lege. Hæc Monachorum interpretatio, quanquam aliena est à dicto Christi, tamen à multis tradita est, & nativam sententiam obruit. Quare sordes ille detergantur Christi dicto, & hanc dulcissimam concionem ad nos quoque pertinere statuamus, Nos ipsos in hoc dictum includamus, Sciamus nos quoque domicilium Dei esse, si sumus fideles doctrina auditores & custodes. Talia exempla monent, quantum lucis afferat diligentia, rectè distinguendi. Nam multa etiam planissime dicta depravantur interpretationibus, in quibus hoc accidit, quod in proverbio de inconcinne saltantibus dicitur: Aliud pes, aliud cithara sonat.

COMPOSITIO ET DIVISIO.

Titulus monet interdum ambiguitatem oriri ex compositione eorum, que non erat iungenda, interdum vero ex diuisione membrorum, que oportuit iungi. Exempla puerilia hæc sunt.

Duo & tria sunt paria & imparia,

Quing, sunt duo & tria,

Igitur quing, sunt paria & imparia.

Respondeo, Nego consequentiam, quia ambiguitas oritur ex compositione.

ALIVD.

Omnes sapientes Græciæ sunt septem.

Solon

Solon & Periander sunt sapientes Græciæ,

Ergo Solon & Periander sunt septem.

Nego consequentiam, quia ambiguitas oritur ex diuisione. In maiore particula (omnes) posita est collectiue. Ideo non rectè subsumitur. Reyciendā est autem consequentia, ut suprā de ambiguis dictum est, quia fiunt quatuor termini.

Tale & vetus Græcum exemplum est:

Quicquid est in mea domo, est in oppido,

Unicus fons est in mea domo,

Ergo unicus fons est in oppido.

Nego consequentiam, quia ambiguitas est in compositione particule (unius) que non debet referri ad predicatum (in oppido) Sed hæc conclusio sequitur: Ergo & hic fons, qui unicus est in mea domo, simul est in oppido.

TALE ET ILLVD EST:

Sola voluntas vult,

Voluntas nunquam est sola,

Igitur non vult sola.

Exclusiua determinat predicatum, vult, id est, voluntas vult, & non alia potentia. Interea tamen non est sola. In Ecclesia & in foro plurima sunt exempla huius fallacie. Sæpe membra in dictis Prophetis & Apostolicis & alibi, male distinguuntur, ut Iob. 1. Quod factum est in ipso, erat vita, insigne erratum est in distinctione. Nam hæc

particula: Quod factum est, pertinet ad superius membrum: Sine ipso nihil factum est, quod factum est. Nec est ociosa tautologia, sed exclusiue ponitur. Significat enim quedam accidisse generi humano, quæ non sunt facta, scilicet, peccatum & mortem.

Item, sepe citantur mutilata testimonia, ut, cum Iudei colligunt dicta de victorijs & triumphis Messie, & præcidunt testimonia de passione, & multi citant dicta de lege, nec addunt legis interpretationem ex Euangelio. Talis mutilatio pertinet ad fallaciam diuisionis.

EXEMPLVM.

Si vis ingredi in vitam serua mandata,

Nemo seruat mandata in hac infirmitate nature humane, in qua nemo est sine peccato,

Ergo nemo ingreditur in vitam.

Respondeo: Maior sonat ut vox legis, sed addenda est interpretatio ex Euangelio, quia finis legis est Christus. Docet autem Euangelium, conuersos ad Deum iustos esse fide propter Mediatorem, & habere inchoatam obedientiam, quæ etiam placet propter Mediatorem Filium Dei. Hæc tanta & tam dulcis præmiæ additur legi in Euangelio. Explicata maiore, neganda est minor: Nemo seruat mandata. Imo omnes conuersi ad Deum, seruant mandata, imputatione & inchoatione, id est,

id est, placent Deo propter Mediatorem fide, & habent inchoatam obedientiam, quæ in talibus etiam Deo placet, & iusticia nominatur. Reiecta igitur minore, reijcenda est & conclusio.

FIGVRA DICTIONIS.

Comprehendit figura dictionis ambiguitates seu errores, qui oriuntur ex deprauatione casuum aut generum, aut ex Syncategorematum, ut prepositionum aut coniunctionum, abusu. Talium enim particularium magna vis est in sermone.

AD HANC fallaciam pertinet etiam error, cum non animaduertit lector, an vocabulum positum sit significatiue, an verò τεχνικός seu materialiter, ut vulgò nominant. Exemplum apud Senecam est?

Mus rodit caseum,

Mus est syllaba,

Igitur syllaba rodit caseum.

Sciant autem iuniores vocabula poni τεχνικός cum non significatiue ponuntur, sed vel pro sono, vel ut in artibus aliquod eis accidens tribuitur, ut cum dicimus: Animal est neutri generis, cum in natura quodlibet animal sit aut mas, aut femina. DE mutatione casuum recitabo puerile exemplum, ut forma citius agnoscatur:

Caseus est nequam:

Tu es caseum,

b s

Ergo

Ergo tu es nequam.

Etsi autem haec forma ridicula est, tamen multa non leuia errata oriri ex talium minutarum particularum depravatione constat, ut ostendit Latina lectio Psalmorum, in qua sepe mendosa est interpretatio: Psalmo 67. Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, à templo tuo in Ierusalem. Hic Latina lectio nihil significat, à templo. Sed propositio Ebraea aliàs ab, aliàs præ, aliàs propter significat. Si hic legas, propter templum, erit perspicua sententia. Est enim dulcis precatio, & sepe his ipsis verbis repetenda, quorum hæc est sententia: Cum accendis doctrinam & lucem tuam in nobis, adiuvæ hæc salutaria initia, & doctrinam latius propagato, idq; facias propter templum, id est, ut servetur crescat, & non funditus intereat Ecclesia tua. Quam varias disputationes peperit dictum, *Aque que supra cælos sunt.* Cum sic phrasit, *Aque que sunt supra in regione cælesti,* id est, in aëre. Nam cælos & aëream regionem una appellatione cælorum comprehendunt, ut cum dicunt: *Volucres cæli.*

Ad fallaciam figuræ dictionis rectè accommodantur & ἀνυπολόγια.

Quicquid non amisisti, habes,
Cornua non amisisti,
Ergo cornua habes.

VEL SIC:

Quic-

Quicquid non amisisti, habes,
Cræsi diuitias non amisisti,
Ergo Cræsi diuitias habes.

Nego consequentiam, & ratio est, quia ἀνυπολόγια in verbo amisisti, facit ambiguitatem. Maior propter ἀνυπολόγια est falsa. Significat enim hoc: *Quicquid non amisisti, siue id affuit, siue non affuit, id habes, Sequitur ergo falsa conclusio.*

Deus inquit: Ego indurabo,
Ergo Deus est causa peccati.

Nego consequentiam, & ratio est, quia est ἀνυπολόγια in verbo, indurabo, & significat, sinam durescere.

ACCENTVS.

Recensentur in hoc titulo exempla, in quibus ambiguitas oritur ex accentu, diphthongis, aut gestu pronuntiationis. De diphthongis exemplum venustum recitatur: Cum Imperator Henricus Lucelburgensis non procul à Bononia preteriret arcem quandam propriam viri nobilis, & questio mota esset, an ea arx etiam imperatoris esset, duo Iurisperiti inter se certabant, quorum alter defendebat, rectè dici, omnia esse Imperatoris, etiam proprias facultates privatorum, alter econtra, unumquemq; facultatum propriarum dominum esse, nec rectè dici, Imperatoris esse res proprias privatorum. De hac questione cum diu certassent, tandem Imperatorem Henricum iudicem faciunt, & con-

conuenit, ut equus donaretur victori, cuius precium solueret victus. Imperator cum Bononiam redisset pronunciauit recte dici, omnia esse Imperatoris, ut sepe iudices sibi ipsis blandiuntur. Datus est igitur equus victori. Sed faceti homines reprehendentes iniquam sententiam, vulgò hunc iocum sparserunt: Alter respondit equum, sed alter habet equum. GESTVS etiam in pronuntiatione sententiae mutat, ut in Ironia, Cum affirmatiua oratione significamus negatiuam, aut econtra, Inest enim interrogatio in Ironia, gestu & vultu, significans reprehensionem, ut in agone Christi: Dormite iam & requiescite, seu dormitis iam & requiescitis, quasi dicat: Num in hoc periculo tanta securitas est animorum, ut dormire possitis? Nunc enim maxime vigilandum erat. Est enim reprehensio securitatis, & negligentiae, non modo illius temporis, sed etiam huius vltimae nostrae aetatis. ET DEINDE, Quid est veritas? Nam iudex prophanus omnia in religionibus fabulosa esse existimat, Nec turbadam esse tranquillitatem, inquisitione veritatis, quam non posse inueniri arbitratur. Quare & nunc quoque deridentur studiosi veritatis, ita in his verbis ironica derisio est: Quid est veritas? RECENSEO in hoc loco etiam dicta puerilis, nam in his quoque sententia gestu mutatur, & lector non animaduertens mutationem personae loquentis, decipitur. Suntque ad mouendi iuniores, ut in qualibet oratione hoc discrimen considerent.

derent, quae membra sint asseueratio seu dispositio docentis, & quae ponantur recitatiue, id est, quae narrent aliorum dicta aut facta, ut hoc dictum in historia sacra recitatiue ponitur: Reus est mortis. Sic in Colossensibus recitatiue ponuntur haec dicta: Non attingas, non gustes, non contrectes. Haec membra cum Paulus recitet, tanquam exempla traditionum, quas reprehendit, tamen aliqui oscitantes enarrarunt tanquam Pauli precepta. Hic error corruptela est totius disputationis. IDEO discernenda sunt dicta puerilis ab asseueratione docentis. Si quis autem mauult talia errata in aliam fallaciam, ut supra in ambigua, transferre, quia stolidus lector non videt, quae persona loquatur, non repugno.

Fallaciae extra dictionem.

Non existiment iuniores haec precepta temere sine veris causis tradita esse, sicut in ludis, in alea, in lacerunculis, in talis, arbitrio ludentium leges factae sunt, nec sunt ex natura rerum sumta causae. Prodest autem ad iudicandum videre preceptorum fontes. Quare hoc loco de consilio Aristotelis pauca adiciam, quod in enumeratione sequentium fallaciarum secutus videtur. Nam primae partitionis causa nequaquam obscura est:

In om-

In omni deceptione oriri errorem, aut ex genere sermonis, aut ex rebus. Ac de verborum & orationum prestigijs, iam dictum est, quæ omnes, si libet, una ambigui appellatione comprehendi possunt, ut fit in Rhetoricis. Distinguit autem Aristoteles rerum modos prudenter & concinnè. PRIMÆ enim in rebus questio est de substantia. SECUNDÆ de quantitate, videlicet de toto & partibus. TERTIÆ de causis. QUARTÆ de consequentia in qua iunguntur prorsus ἀναλόγη, ubi nihil causæ est, cur conclusio prioribus propositionibus addatur, ut figura cæli spherica est. Igitur Iulius iustè interfectus est. Hoc ordine observato multum lucis accedit huic parti de Fallacijs. Ut enim cum cæco proponuntur diversa pocula, sepe vicina pro vicinis prebentur: ita omnes homines in iudicando sepe à re principali, ad umbram, seu ad vicium quiddam aberrant. Ac aliàs à substantia ad accidens, aut econtra delabimur, aliàs à parte ad totum, aliàs à vera causâ, ad aliud quoddam quod somniamus esse causam, ut si causâ sit insomnijs frigidus & crudus humor in ventriculo, & medicus putans causam esse cerebri siccitatem, det frigidas potiones. Illustre exemplum est de errore quo à substantia ad accidens delabitur, Iulianus Antagonista Augustini:

Peccatum non gignit hominem:
Concupiscentia gignit hominem,
Ergo concupiscentia non est peccatum.

Maiores

Maiores sine ulla dubitatione verissima est. Nam peccatum est horrenda destructio, non gignit hominem. Cum verò in minore dicitur, concupiscentia generat hominem, hallucinatio manifesta est, & accidenti tribuitur vis propria substantiæ à Deo conditæ, quæ etiam si vulnerata & languefacta, tamen quia Deus non voluit penitus deleri genus humanum, conservat in hac natura vim generationis, ut vitam, motum, & sensus. Et discerni opera à Deo condita oportet à vulneribus, seu ab ἀταξία, quæ postea accessit. In hoc exemplo vides quomodo à substantia ad accidens deflexerit Iulianus. Et hoc modo considerato quasi itinere hallucinationum, intelligi consilium Aristotelis poterit, quomodo hanc distributionem instituerit. Sunt autem modi septem:

- I. Fallacia accidentis,
- II. A dicto secundum quid ad simpliciter,
- III. Secundum non causam ut causam,
- III. Fallacia consequentis,
- V. Secundum plures interrogationes,
- VI. Petitio principij,
- VII. Ignoratio Elenchi.

DE FALLACIA ACCIDENTIS.

Cur error inde oritur, quod aliquid soli substantiæ

stantia conueniens, tribuitur eius accidenti, aut cum accidentia non recte iunguntur, aut cum ab euentu per accidens, ratiocinamur aliquid adesse per se seu propter illud, tanquam veram causam, talia exempla referuntur ad hunc titulum.

EXEMPLA.

Nulla peccata sunt facienda,
Iusticia ciuili in imperijs est peccatum,
Igitur iusticia ciuili non est praestanda.

Nego consequentiam, quia est fallacia accidentis. Nam in minore confusio est rerum. Iusticia ciuili per se est res bona, & à Deo praecepta, sed propter viciosam personam desunt aliqua virtutes, ut: Atticus non recte sentit de Deo, nec refert honestas actiones ad gloriam Dei. Interea tamen illas honestas actiones Deus fieri praecipit, ut si claudo praecipitur ut incedat, quod facit potius quoquo modo, quam ut perpetuo iaceat aut gestetur. Fiunt autem & hic quatuor termini, Nam peccatum in maiore significat peccatum per se: At in minore peccatum per accidens.

ALIVS MODVS.

Sepe error inde oritur, quia cum multa uni accidunt, causae transferuntur à per se causis ad ea, quae adsunt per accidens, ut:

Dauid est beatus,
Dauid est adulter.

Ergo

Ergo adulteri sunt beati.

Nego consequentiam, quia est fallacia accidentis, cum uni multa accidant, videndum est, quae sint per se causae eius rei, quam subiecto tribuimus. Et hoc modo sepe in exemplis & praua imitatione erratur, ut:

Elias fuit sanctus,
Elias fuit vestitus veste cameli,
Ergo ego vestitus pelle cameli, ero alter Elias.

Tales ineptiae ad fallaciam accidentis pertinent.

ALIVD.

Dauid est rufus & est musicus,
Ergo est rufus musicus.

Hic male iunguntur accidentia, quia non confundenda sunt accidentia animae & corporis.

Cauiillatio vsitata est.

Quicquid emisti, comedisti,
Crudas carnes emisti,
Ergo crudas comedisti.

Nego consequentiam, quia est fallacia accidentis, Maior loquitur de substantia, conclusio de qualitate.

A DICTO SECVNDVM,
quid ad dictum simpliciter.

c

Sepe

Sæpe hyperbole faciunt errorem cum totum complectimur, ubi de parte tantum dicitur, aut ubi signum in rem ipsam transformatur. Etsi autem rectè traduntur exempla puerilia in Dialectica, tamen si hominum vita considerabitur, magis conspici poterit, quàm latè pateat hæc fallacia.

EXEMPLA.

Iniusticia est damnata,
In imperijs multa iniusta sunt,
Ergo imperia sunt damnata.

Sic argumentantur Anabaptiste, & multi sic cogitant. Sed neganda est consequentia, quia est fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Etsi enim multa iniusta sunt in imperijs, tamen principale in imperijs est quiddam ordinatum à Deo, & iustum, videlicet, ordo politicus, leges, disciplina, contractus, iudicia, pœne. Ideo autem consequentia reiicienda est, quia plus est in conclusione, quàm in præmissis.

Puerilia exempla hæc sunt, cum à particulari ad uniuersale argumentamur:

Vinum est febricanti malum,
Ergo est prorsus malum.

Aut à parte ad totum, ut:

Æthiops est albus dentibus,
Igitur Æthiops est albus.

Neganda est consequentia, quia posito uno particulari

ticulari aut duobus, non propterea necesse est poni uniuersalem.

Unus Thebanus aut duo fuerunt sapientes
& iusti, ut Pelopidas & Epaminondas,

Ergo omnes Thebani sunt sapientes & iusti.

Ita si in exigua aliqua parte magni corporis, certa qualitas est, non necesse est in toto corpore eandem esse, nec ab exigua & minus principali parte sit denominatio, ut, non ideo dicitur Antonius temperans, etiamsi in castris semel atq; iterum famem tolerauit. Ad hæc puerilia exempla conferantur argumenta de rebus grauioribus in hanc fallaciam incurrentia, ut intelligi possit, quare consequentia reiicienda sit. Nam de rebus grauissimis multa tales hyperbole sparguntur:

Nulla fides pietasq; viris, qui castra sequuntur,
Ergo omnes milites sunt impij.

Fallacia est à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Imo aliqui sunt pij, Ionathas, Dauid, Maccabeus, Constantinus, Theodosius.

ALIVD.

Ieremias inquit: Scio domino, quod non est hominis via eius,

Ergo prorsus nulla est libertas voluntatis, nullus delectus, nulla deliberatio hominis.

Nego consequentiam, quia dictum Ieremie intelligendum est exclusivè, via hominis, id est, vocatio non regitur solius hominis consilijs aut viribus, nec est felix sine Deo. Sennacherib errat, cum tantum humanis consilijs & viribus existimat se victorem fore. Principalis igitur causa felicijs consiliorum & euentuum Deus est. Interea aliquis locus est libertati voluntatis, diligentie, deliberationi. Sicut laudat Christus negociantem, & ait: Habenti dabitur. Et rectè dicit Chrysostomus, Deus trahit, sed volentem trahit. Vult Deus ad suam vocationem accedere nostram diligentiam. Ac Plato hyperbolen eleganter mitigat in libro quarto de legibus. Rectè quidem dicitur Deum, & cum Deo occasionem, omnia regere, Sed tamen placidius est concedere, & artem oportere accedere, ut in navigatione.

Hyperbole est in hoc versu: Vitam regit fortuna, non sapientia. Imò multa regit sapientia, etiam si interdum non respondent bonis consilijs euentus, propter aliquas externas aut arcanas causas.

ALIVD EPICURI.

Nulla inordinata sunt à Deo,
In natura & genere humano valde multa
sunt inordinata,
Ergo natura & genus humanum non sunt
à Deo.

Nego consequentiam, quia fallacia est à dicto
secun-

secundum quid ad dictum simpliciter. Etsi enim multa sunt inordinata, tamen precipua sunt ordinata, ut motus coelestes, ordo elementorum, noticie numerorum, discrimen honestorum & turpium, conseruatio specierum, generatio. Horum omnium necesse est causam & architectatricem esse, aliquam eternam mentem.

ALIVD.

Euangelium improbat traditiones in Ecclesia, conditas ab hominibus, quae viciose sunt, & improbat aliquarum prauum intellectum.

Ergo omnes traditiones tanquam in unum chaos miscende & reiciende sunt.

Ex hoc errore aliquorum indoctorum, inprimis disputationibus de autoritate traditionum multae confusiones orie sunt. Sed neganda est consequentia, quia est fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter.

ALIVD.

Ecclesia non errat,
Pharisei sunt Ecclesia,
Ergo non errant.

Neganda est consequentia, quia est fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter.

Aliqui in Ecclesia non errant, sed sunt custodes vere doctrinae,

Ergo nulli errant.

Maior enim synecdoche est, Ecclesia non errat, id est, aliqui in Ecclesia eruditi, & veris exercitijs pietatis commonefacti, retinent veram doctrinam lucem, de quib. dicitur: Et tu conuersus, confirma fratres tuos. Alii ignaui, securi, ebrii ambitione & voluptatibus, & possunt errare, & sepe errant. Prudenter igitur synecdoche intelligenda est.

ALIVD.

Iusto non est lex posita,

Filius prodigus post conuersionem est iustus,

Ergo non audiat ullam vocem legis, nec conherceatur lege.

Neganda est consequentia, quia est fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Liberatus est à lege, quod ad condemnationem attinet, sed non quod ad debitum obœdientie Deo prestande attinet. Manet enim ordo æternus, ut creatura Deo obtemperet. Item, quatenus manet in conuerso praua inclinatio, etiam lege, seu disciplina frenanda est.

ALIVD.

Hector est homo pictus,

Ergo est homo.

Hoc puerile exemplum monet prudenter iudicandum esse de signis:

Hec statua est signum Dei,

Ergo

Ergo est numen aliquod, seu quiddam, cui Deus alligatus est, ita ut hic magis quàm alibi sit efficax.

Neganda est consequentia, quia signum non est res significata, Nec Deus ad ullam rem alligandus est, ad quam se non alligauit suo verbo. Hec regula euertit plurima idola omnium temporum.

SECUNDVM NON CAUSSAM

VT CAUSSAM.

Sicut ad veram & illustrem rei noticiam necessaria est vera causarum cognitio, ita magnæ tenebræ sunt, nescire causas, aut decipi pretextu alicuius causæ, quæ tamen reipsa non est causa. Sumi exempla possunt à medicatione, ubi si non deprehensa sit causa, magna errata accidunt. Sune & illustria exempla in proditione. Zopyrus narrat, à Dario sibi aures & nares mutilatas esse, & fingi se amicum fore Babylonis. Hac specie, quæ tota falsa est, caput Babyloniorum animos. Sic apud Virgilium Si non fallit Troianos. Hæc & similia facta referenda sunt ad hanc fallaciam, secundum non causam ut causam. Multa sunt & adulatorum, hypocritarum & impostorum exempla, quæ etiam huc referenda sunt. Sed nos pauca scholastica exempla recitabimus.

EXEMPLA.

Ebrietas est mala,

6 4

Igitur

Igitur vinum est malum.

Nego consequentiam, & ratio est, quia res bona non damanda est vniuersaliter, etiamsi qui ea petulanter abutuntur. Pertinent enim ad hunc titulum huius generis argumenta plerag, in quibus res bonae damnantur, propter abutentium malitiam, quia non ipse res, sed mala voluntas causa est abusus. Vinum non est causa immoderati vsus, sed mala voluntas potatoris. Quare cum vinum accusatur, ostenditur non causa ut causa. Talia sunt haec:

Paulus iubet cauere, ne per philosophiam decipiamur,

Igitur philosophia est mala.

Nego consequentiam, quia bonae rei potest esse multiplex abusus, Nec tamen res ipsa vniuersaliter damanda est, Non damnat Paulus demonstrationes, quae sunt veritas diuinitus monstrata, ut in *Aritmetica* & alibi. Sed damnat abusum, ut cum doctrina caelestis transformatur in philosophiam, ut multi mali confuderunt genera doctrinarum. *NOVI* doctorem Theologiae, qui dicebat, etiam amissis libris Prophetiis & Apostolicis, satis doceri posse Ecclesiam ex Ethicis Aristotelis. Huius sermonis multos nominare testes possum, quem quidem bono & simplici studio recito, ut adolescentes cogitent, quanta in scholis tenebrae fuerint, quia plurimi putabant Euangelium tantum esse doctrinam legis, ut vocamus, seu praeccepta de mo-

de moribus, nec discernabant promissiones de Mediatore, & praeccepta. Nec ego Ethicam abijcio, quam amo, & honeste discipline partem esse affirmo, & ad moderationem morum valde utilem esse iudico. Sed suus sit locus Ethicae, nec obruat vocem Euangelij prolatam ex sinu aeterni Patris.

ALIVD.

*Multi profitentes Euangelium, laxant frenum prauis cupiditatibus,
Ergo doctrina est mala.*

Nego consequentiam, & ratio est, quia est fallacia secundum non causam ut causam, Vicia enim professorum non à doctrina, sed ab alijs causis oriuntur. Talium exemplorum consideratione fiet illustrior doctrina de hac fallacia, & ratio conspicietur, quare consequentia non cohereat, quia in antecedente seu praemissis non ponitur vera causa conclusionis, ut vulgò dicitur:

Baculus stat in angulo.

Igitur Iulius vincet Pompeium.

Hic in antecedente prorsus nulla est causa consequentis.

ALIVD.

Asignis caeli nolite timere,

Igitur nihil mali denunciant.

Nego consequentiam, quia prohibet timere, non quia nihil mali denuncient, sed hanc ipsam ob causam, quia cum mundo & impijs denuncient

poenas, tamen Deus Ecclesie auxilium promittit, ut, cum dicitur pijs, ne metuant mortem, hinc non sequitur, mortem non esse rem tristem & seuam. Sed inuersio est, quæ vocatur *ἐπιστροφή*. Ideo promittitur consolatio, quia mors malum est. Ita Luca 21. de signis dicitur: Hec cum fient, appropinquat liberatio vestri, ubi non ait, illas ingentes confusiones mundi, non esse res malas, sed promittit nobis liberationem. NON addam plura exempla, Nam consideratio communis vite ostendit multa quotidie. Usitatum est enim negocijs iniustis speciosas causas pretere, quas vocat Thucydides, *ἐν μὲν πολιτικῶν λόγῳ*. Et apud Sophoclem queritur Oedipus insidias sibi strui mollioribus verbis: τὰ σκληρὰ μαλθακῶς λέγεις. Caterum in negocijs honestis interdum molliorem aut plausibilem causam querimus, dissimulata veriore, quæ tamen fuerat odiosa. Hæc figura dicitur translatio in Rhetoricis, ut si quis viatur excusatione valetudinis, cum ad negotium odiosum noluit accedere, & in hoc genere non solum prudentia, sed etiam virtus est mollioribus causis cum quadam verecundie specie excogitare. Verum hæc in communi vita considerata sunt. DEMADES translatione insigni usus est, cum accusaretur, quod decretum scripsisset inhonestum, de petenda pace ab Alexandro. Respondit enim, non suo stylo, sed Alexandri hæc decretum scriptum esse.

A L I V D.

Necesse

Necesse est in conuersione hominum seu penitentia inchoari nouam obedientiam, & fieri opera à Deo precepta, Ergo hæc opera merentur remissionem culpæ.

Nego consequentiam, quia fallacia est secundum non causam ut causam. Noua obedientia necessaria est, quia Deo debetur, nec est precium pro culpa. Sed ut Filio Dei tribuatur honos proprius, & ut sit certa remissio, credendum est propter Filium Dei gratis remitti peccata, ijs, qui ad Deum conuertuntur. AD HUNC titulum secundum non causam ut causam, pertinet etiam Perplexitas, quam sic vocant, cum contraria causæ implicent animum, ne possit alterutram partem eligere, ut in casu Iephthæ, cum dubitat, utrum voto cogatur immolare filiam. Quamquam autem interdum sunt contraria causæ, tamen non sunt pares.

FALLACIA CONSEQUENTIS.

Doctrina vniuersa de argumentatione & doctrina locorum, est doctrina de bona consequentia, Nec definitio eius planior tradi potest, quam cum penè vniuersam Dialecticæ intuentes, dicimus bonam consequentiam esse connexionem membrorum argumenti, non discrepantem ab aliqua regula

regula supra tradita. E contra mala consequentia est, cum discrepat connexio ab aliqua regula supra tradita. ET SI autem cum vicium ex rebus oritur, etiam turbari connexionem necesse est, tamen sepe viciosa est connexio, ubi in membris per se consideratis non est falsitas. Tales connexiones supra breuiter diximus reprehensione consequentia refutari. Hoc genus collocat Aristoteles in hanc classem, cui titulum fecit fallaciam consequentis, ut cum ex puris particularibus, aut ex puris negatiuis falsum ratiocinamur, aut alias regulas supra traditas violamus, ut:

Omnis stella lucet,

Cometa lucet,

Ergo cometa est stella.

Hic respondes, Nego consequentiam, quia in secunda figura ex puris affirmatiuis nihil sequitur. Tales viciosas connexiones ad hanc fallaciam referunt. Si quis igitur plura exempla addi volet, sumat ex regulis supra recitatis in figuris syllogismorum. Hic & regulam in locis traditam recensent. Ex signis non proprijs & non perpetuis non ducitur firmum argumentum, ut:

Pallet,

Igitur est studiosus.

Item, à possibili ad inesse non valet consequentia, ut:

Possibile est Pompeium vincere,

Ergo Pompeius vincet.

Hic

Hic stoicum argumentum recitabo:

Bonum est, à quo dicimur boni,

A pecunia non dicimur boni,

Ergo pecunia non est bonum.

Nego consequentiam, quia in coniugatis ita valet consequentia, si non sit ambiguitas. Est autem ambiguitas in vocabulo, bonum, quod aliàs intelligitur de bono morali, aliàs de bono naturali. Tantum virtutes dicuntur bona moralia, Sed aurum, argentum, agri, dicuntur bona naturalia. Nec à bono naturali quispiam bonus dicitur usitato more loquendi, sed tantum à bono morali, & quidem non ab unica virtute, sed à copulatione virtutum, videlicet, à iusticia vniuersali. Bonus est habens iusticiam vniuersalem. NON igitur valet Stoicum argumentum in his coniugatis, cum sit ambiguitas. Nec valet consequentia: Bona valetudo non est bonum morale, Ergo nec est bonum naturale, quia bonum naturale communius est.

ALIVD.

Cambyses iuste fecit detracta pelle iniquo iudici,

Ergo Cambyses est iustus.

Nego consequentiam, & ratio est, quia in coniugatis valet consequentia, si non sit ambiguitas. At hic aduerbium iuste dicitur de una actione, Iustus verò significat habitum. Nec sequitur posita una atq; altera actione, poni habitum.

Deniq;

DENIQUE in hanc classem collocari poterunt omnia ἀναλόγου, quæ vocantur & ἀσυλλύγιστα, id est, cum membra non coherent, nec ulla ratio est, cur conclusio præcedentibus propositionibus attestatur, ut:

Figura cœli est spherica,

Igitur Cræsus est dives.

Nam in confirmando oportet in propositionibus aliquam esse cognationem, videlicet, rationem, propter quam conclusio sequitur, ut ex causis monstramus effectus, ex signis significata, ex definitionibus definita, & e contra, ut loci Dialectici docent, quæ conclusiones ex quibus materijs rectè sequantur. Sepe autem controuersis rerum maximarum ἀσυλλύγιστα miscentur, quæ sunt aliena à principali conclusione, ut:

Non concordat Psalterium cum cithara,

Igitur non concedatur coniugium Sacerdotibus.

Tales connexiones in quibus nullum vinculum est quod membra coniungat, non sunt confirmationes, sed potius scopæ dissolutæ, ac reiiciende sunt, quod sit expeditissime, cum dicis esse fallaciam consequentis, vel breuius dicis esse ἀναλόγον, seu ἀσυλλύγιστον.

SECUNDVM PLVRES

INTERROGATIONES.

Sepe accidit, ut in uno negotio insint multe partes,

partes, aliæ alijs plausibiliores, aut etiam meliores. Sepe etiam una propositio defenditur diuersis rationibus, ut: Brutus voluit defendi Milonem hoc fundamento, quod Tyrannum è Repub. tolli iustum sit. Cicero vidit hoc infirmius & odiosius esse, & alio fundamento usus est, quod videlicet defensio contra latronem concessa sit. Sic in disputatione de libero arbitrio Valla detraxit libertatem humane voluntati hac ratione, quia præuisio diuina afferat necessitatem bonis & malis actionibus, Et ad hanc imaginationem detorsit Paulum. Etsi errat Valla, tamen hanc Stoicam imaginationem multi sequuntur. Alij dicunt impediri libertatem imbecillitate nature humane, & iubent aspici nosipsos. Ita sepe accidit, ut uni propositioni querantur diuersa fundamenta, quorum alia vera sunt, alia falsa, aut alia alijs rectiora & firmiora, Ibi cum in delectu aut ipsi erramus, aut astute falsa eligimus ad decipiendos alios, pertinet deceptio ad huc titulum, Secundum plures propositiones seu interrogationes. Sic in Rhetoricis præcipitur, ut Orator videat quid in causa boni sit, quid mali, bona ornet, & mala sapienter tegat, & amplificatione bonorum obruat. **CONTRA** nos hoc tempore in disputationibus Theologicis hac arte multi vtuntur, qui non dicunt necessariam esse veritatis agnitionem, & veram Dei inuocationem, & interim tragicè declamitant, quàm perniciofa sit discordia, quantum malum

malum sit discipline laxatio. Hæc reuera sunt tristia mala, quorum cogitatione moueremur etiam si non proponerentur atroci & terribili oratione. Sed tamen cum ille tragædiæ in oculos & aures incurrunt, magis feruntur animi, & crescit intentio. Hic vicissim nos bona nostra opponamus, videlicet, Necessariam esse veram Dei inuocationem. Ac gloriam Dei & salutem æternam anteferendam esse paci & omnibus rebus humanis. In his exemplis conspici potest usus huius fallacie, quæ pro materijs proprijs assumit vicinas, ut faciunt adulatores, qui vicijs induunt nomina vicinarum virtutum, &c. Sed cum verè alios docere volumus, querenda sunt propria negotiorum fundamenta, & dicendum de re proposita *ἡμῶς ἐπὶ τοῖς*, ut sepe in tota Dialectica præcipitur.

PETITIO PRINCIPII.

Vocatur petitio principij, cum incerta per ea, quæ pariter incerta sunt, confirmare velle vide-mur, ut: Cælum est perpetuum & corruptibile, quia non est ex materia cognata elementis, quæ sunt obnoxia corruptioni. Nam & de hac ipsa confirmatione, dubitari potest, An cælum sit ex materia cognata elementis. Tale et illud vulgatissimum est: Non errant, qui à mortuis auxilia petiunt, quia magna multitudo id fecit longo tempore. Nam hoc ipsum queritur, an rectè fecerit illa multitudo.

titudo. Hieronymus grauiter dicit: Errantium multitudo non parit errori patrociniū. Item, Pythagorica vera sunt, quia autis *ἔφα*. Tales confirmationes non satis docent dubitantem in Philosophia, sed ut conclusionem rectè intelligas, & firma assensione amplectaris, necesse est argumenta vera, perspicua & firma, nata in locis, quos supra recensuimus, tenere. VICINA est petitioni principij *ταυτολογία*, cum idem subinde repetitur iisdem verbis, aut paululum mutatis: Vulgò nugationem vocant & Cuculi canticum, seu *κουκουλιῶν*. Est autem in multis membris orationis prodest eandem sententiam sæpius inculcare, & amplificare mutatis verbis, ut auditor in cogitatione ret detineatur: tamen aliud requiritur in confirmando, ubi necesse est non ingeri eadem, sed illustres causas conclusionis monstrari, quia nihil idem suspensius causa est.

IGNORATIO ELENCHI.

Elenchus significat firmam probationem. Nam *ἐλέγξω* verbum forense est, & significat conuincere, vberweisen. Ubique, igitur aliquid deest argumento, quo minus conuincat auditorem, tale argumentum ad hunc titulum pertinet, qui est velut commune domicilium omnium cauillationum. Est enim supra modi aliquot sagacissimè excogitati, utiliter traditi sunt, quorum alij à vocabulis, alij à
d subie-

subiectis, alij à partibus, alij à caussis, alij à vicinitate sumti sunt, tamen cum infinitè sint cauillationes, restat hic titulus velut commune domicilium aliarum captionum, ut :

Cælum regit omnia,

Ergo se quoq, regit.

Hic particulam vniuersalem restringi oportere, iudicat communis sensus. Sed Græci vocant hanc cauillationem *ἁποδύκω*. Estq, similis isti :

Cretenses sunt mendaces,

Id dixit Epimenides, qui fuit Cretensis,

Ergo & ipse mendax fuit, Sunt igitur veraces Cretenses.

Hic ludus facilè à Dialectico explicatur : Ex puris particularibus nihil sequitur. Hæc propositio particularis est, Cretenses sunt mendaces, Etiam si quis contendat eam de plerisq, dictam esse. Vocant Græci quandam formam *ἀντιστροφῆς*, ut : si quis dicat se tacere, is verò loquitur. Ergo secum pugnat. Dialectici recentes vocarunt insolubile. Sed facilè soluitur hæc pugnantia : Tacere & loqui diuersare spiciunt. Taceo, scilicet, cetera, de quibus sermonem abrupi. Ac multa sunt cauillationes, in quibus pugnantia colligi videntur, quæ propriè recensentur in hoc titulo :

Plato scribit domi, & Plato non scribit foris,

Ergo Plato scribit & non scribit.

Facilis explicatio est, Non est contradictio,

cum

cum extrema non intelliguntur respectu eiusdem. Quotidie multa exempla ad hunc titulum pertinentia animaduerti possunt in legum disputationibus cum explicantur casus dissimiles & ἀντινομία. Memini Anabaptistam contendere, non esse puniendos adulteros à Magistratibus, quia scriptum est :

Scortatores & adulteros puniet Deus,

Ergo non puniet Magistratus.

Hoc ad fallaciam consequentis referri potest. Neganda est enim consequentia, quia antecedens non intelligendum est exclusiue : imò in antecedente comprehenditur Magistratus, Puniet, Deus vel per sese vel per Magistratus. Nam officium magistratus etiam diuinum est. Deus Sodoma puniuit sua singulari potentia. Antonium puniuit per Augustum. Recenseantur hic & ἀντιστροφῆς, ut illud Gellianum : Non ducenda est uxor quia si ducet deformem, erit poena, si formosam, erit communis. Imò ducenda est uxor, quia si ducet deformem, non erit communis, si formosam, erit grata. Neganda est consequentia in priore parte, & ratio est, quia hæc accidentia non necessariò comitantur formam aut deformitatem.

COMMORATVS sum longius in hac doctrina soluendi viciosa argumenta, quia hæc pars repetitè ferè totam Dialecticam supra traditam, & vtiliter exercet ingenia : Ac assuesceri ad dexteritatem.

d 2

tem

tem in soluendis vicijs argumentis, magnum decus est, & exercitatio ad agnitionem veritatis necessaria.

ADDITA EST ARISTOTELIS Dialectica, doctrina verius Grammatica quam Dialectica, quam nominarunt Parualogicalia, in qua dum praecepta immodicè cumularunt, & labyrinthos inextricabiles, sine aliqua utilitate finxerunt, ut: Nullus & nemo mordent se in sacco, etiam illas admonitiones, quarum aliquis est usus, tenebris inuoluerunt. Recensebo igitur breuiter ex his quasdam utiles admonitiones. Ut gestus dissimiles in homine significant dissimiles animorum motus, Alius est irati, alius amanti, alius timentis: Ita omnia vocabula diuersos quasi gestus in compositione habent, qui vocantur modi significandi. Idem vocabulū aliā significat communem speciem, aliā indiuidua, aliā latius patet, aliā angustius est. CUM dico, Homo est species, intelligo Ideam, cum dico, Homo currit, intelligo indiuiduum aliquod. Hec animaduersio necessaria est, ut cum dico: Dilectio est impletio Legis. Id verum est de Idea, id est, de integra dilectione, & non contaminata. Nam Lex verè hec duo postulat, Ardentem amorem Dei, & purum amorem proximi, congruentem voluntati Dei. Sed nos in hac imbecilli natura, non habemus integram dilectionem. Nondum igitur nostra dilectio Legi satisfacit. **I**TA si dicam

Eloquen-

Eloquentia est facultas de rebus omnibus rectè & ornate dicendi. Hec propositio vera est de Idea. Sed nullius Oratoris eloquentia par est huic Idea.

Hec fuit doctrina suppositionum, ut vocarunt. Sed satis est monere iuniores, ut obseruent diuersos modos significandi, ac videant, quomodo species, quando indiuidua significantur. Actiones enim competunt indiuiduis, ut, Homo currit. **D**EINDE illa attentio admodum necessaria est, videre, quando latius vagetur vocabulum, quando sit angustius. Exibat ad Baptistam omnis Iudaea. Hic particula vniuersalis restringenda est. Non enim significat, omnes homines in Iudaea accessisse ad Baptistam, sed multos passim ex tota Iudaea. Grammatico facilis est explicatio, qui dicet esse Synecdochen: Nam & Grammatici ad hunc usum figuras tradiderunt, ut aliquo modo ostenderent, diuersos modos significandi. Ita si dicas Synecdochen esse, Omne animal fuit in arca Noe. Hec brevis explicatio soluet multas questiones, ut Gordium nodum Alexander non longo labore euoluit, sed subito dissecuit. Ex plenitudine eius omnes accepimus, Exclusiue dictum est: Contrahitur enim vniuersalis ad certam speciem, & significatur aliorum exclusio: Quotquot accepimus gratiam, à solo Christo omnes accepimus. Matth. 3. Sic decet nos implere omnem iusticiam, Distributiue intelligitur, id est, te tuam, me meam, id est, te decet parere tuae vocationi, me meae. Non hoc vult, Me-

us baptismus est omnis iusticia. Videntur in Prophetis multe pugnantia sententia esse. Israël seruabitur, & Israël delebitur, sed ipsi Propheta interpretantur, utrum dictum synecdochen esse, id est, regnum delebitur: & tamen magna reliquia ex omnibus tribubus erunt superstites & seruabuntur, & erunt heredes eterne salutis. Hoc modo multa indicantur ex figuris Grammaticis, de quibus regule in paruis logicalibus obscuriores tradite sunt. Afferant igitur studiosi cognitionem figurarum ad Dialecticam, & adiungant Rhetoricam, & in obscuris dictis querant non prodigiosas interpretationes, sed veras, concinnas & congruentes iis materijs, quarum explicationem instituunt. Collatis enim membris & circumstantijs in recte scriptis, scientia natia ab ijs, qui non sunt prorsus hebetes, & sunt recte eruditi & amantes veritatis, & in iudicando dexteritatem & candorem adhibent, deprehendi potest & cerni, que vocabula quasi laxanda sint & dilatanda, que restringenda, que pars proprijs verbis, que figurate dicta sit. Meretrices precedent vos in regno cælorum, laxandum est, videlicet, que fuerunt tales, sed conuerse sunt ad Deum, & mores emendauerunt. Hanc commonefactionem de illa varietate modorum significandi sufficere hic iudico, & adhortor studiosos, ut omnes Dialecticæ partes diligenter exercent, in iudicandis omnibus materijs, quas discunt & in scribendo, et in familiaribus disputationibus.

Plato

Plato inquit, artem facilem esse, usum verò difficilem, quod eò dictum esse arbitror, quia multi etiam cum didicerunt præcepta, tamen sua quadam negligentia sibi indulgent, & in dicendo seruntur, quò ventus impellit, nec intuentur normam & metat artis, nec mentem & dextram, ut ita dicam, ad res ipsas, quas enarrant, intendunt. Fit usus facilis istis, qui mediocri exercitatione se assuefaciunt, ut normam artis in dicendo sequantur.

Cum autem Dialectica præcipuè necessaria sit Ecclesiæ, ubi in docendo maximè amanda & custodienda est proprietas, Oro Deum æternum Patrem Domini nostri Iesu Christi, conditorem generis humani, unà cum filio suo Domino nostro Iesu Christo & spiritu sancto, ut cum hanc ipsam lucem mentibus hominum infuserit, ut ipsum agnoscamus, & discernamus à creaturis, & suam doctrinam amplectamur, & doctrinarum discrimina intelligamus, hæc utilia studia Dialecticæ & aliarum utilium artium accendat in multis propter Ecclesiæ, eaq; regat, nec extinguere sinat, semperq; seruet semen aliquod sanctum inter nos, à quo verè innocetur & celebretur, ad quæ summa hominum opera est necessaria multarum artium doctrina.

Amen.

FINIS.

d 4

Index

INDEX OPERIS DIALECTICI.

DEFINITIONES VOCABULORVM,
quæ in doctrina Ecclesiæ, uel alijs arti-
bus usitata sunt.

D Ei definitio Platonica, & integra Christiana	31
Personæ definitio	33
Cæli definitio	32
Peccati definitio in genere	58. 93
Concupiscentiæ	51
Peccati originalis	104
Peccati actualis	ibidem
Mortalis & uenialis	ibidem
Pœnitentiæ definitio	56, item 274
Vocabuli gratiæ in sermone scripturæ	74
Fidei definitio in doctrina Christiana	45. 60. 62
Spei definitio, & discrimen a fide	46
Dilectionis definitio	ibidem
Timoris Dei, & discrimen seruilis timoris ac filialis	47
Humilitatis, seu ταπεινότητος	56
Tolerantiæ Christianæ	47
Sacrificij & specierum	97
Sacramenti	ibidem
Baptismi definitio	57
Virtutis definitio	45. 93
Iusticiæ uniuersalis definitio	47
Iusticiæ particularis definitio Iuriconsultis usitata	47

Veris

I N D E X.

Veritatis uel ueracitatis	ibidem
Modestiae	48
Fortitudinis	ibidem
Gratitudinis	ibidem
Sedulitatis oppositæ πολυπραγμοσύνης	49
Amicitiae	ibidem
Storgæ physicae quid	52
Legis in genere definitio	62. 72
Legis naturæ	94. 237
Iuris pro noticia seu doctrina legum	44
Philosophiæ	95
Noticiæ principiorum	42
Scientiæ	ibidem
Artis	ibidem
Prudentiæ & noticiæ honestorum	44
Fidei	45
Iuris pro facultate	70
Dominij	ibidem
Fati	ibidem
Gloriæ	72. 262
Boni	73
Mali	ibidem
Sacerdotis	69
Episcopi	105
Ministri Euangelij	98. 268
Scholastici	69
Magistratus politici	268
Imperatoris	105
Militis	95. 296
Vindictæ ordinatæ & inordinatæ	102
Bloquentiæ definitio	118

d s

VOCA.

I N D E X.

VOCABVLORVM QVORVNDAM ET
propositionum explicationes.

De uocabulis <i>ὅτι</i> & <i>ὅτι</i> , seu essentia & persona	29
Expositio propositionis Iohannis. 1. In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum	33. 118. 122
Expositio propositionis: Deus spiritus est, & de uiculi Græci in ostendendo subiecto	123
Peccatum significare priuationem, quomodo intelligendum	325
Esse sub lege	89
Esse sub gratia quid significet	ibidem
Fidei uocabulum paulo relatiuum ad promissionem	62
Fidei uox quid complectatur	60
Vocabuli Gloria Dei significatio relatiua, alias actiue, alias passiue	67
Particulæ, si, uaria significatio in scriptura 222 et 223	
Mensura sex hydriarum in nuptijs in Cana	317

VARIARVM QVÆSTIONVM SIM-
plicium & coniuclarum explicationes, item
dilationes falsarum ratiocinationum,

De propositionibus, Deus est homo, Deus est passus	21. 22
Patefactio de arcana uoluntate Dei in Euangelio, & de eius certitudine	239
De Deo testimonia, & demonstratio physica	170. 231
	232. 293
De Deo & prouidentia testimonia ex effectibus	28
	329

Quod

I N D E X.

Quod Deus non sit causa mali	138
De Christo exhibitio testimonium a tempore & destructione politiæ	82. 308
De resurrectione Christi & regno, ex dictis Prophe- tarum	302
De necessitate, quid sit & quod duplex, & refutatio Stoi- cæ opinionis	214. 137. 139
De contingentia & eius causa, & libertate uolunta- tis	136. 138
Quomodo Deus prouideat contingentia	139
An prauisio Dei afferat necessitatem	139. 140
Necessaria propter determinationem Dei, patefacta eius uoluntate	140
In Deo non ponendæ uoluntates contradictoriæ	138
De dissimilitudine uoluntatis Dei & Iudæorum in cru- cifixione Christi	364
Intellectus propositionis, uide iustificamur	60
Promissio remissionis fide accipienda	322
Quod fide sibi quisque remissionem applicare debeat	246
De materiali & formali peccati originis, & quid in Baptismo tollatur, quid maneat	62
Quod necesse sit infantes baptisari	327
De uirtute integra explicatio, iuxta methodi quæstio- nes	108
Doctrinæ de uirtutibus, seu Ethices utilitas	49
De causis uirtutum principalibus, & adiuuantibus in Ioseph, Dauide, & alijs	284. 285
De finibus uirtutum in pijs	297
Cōfirmatio legū naturæ, per promulgationem decalogi	338
Summa pietatis, seu diuisio uirtutum necessariarum in iusto seu renato, ex Paulo	104
De dispu	

I N D E X.

Psalmi de concordia: Ecce quam bonum, &c. summa 5
Cantici, Gloria in excelsis Deo 72
De dicto: Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova
conspersio 63
Dilectio

I N D E X.

Refutatio opinionis Epicureæ, quod natura non sit a Deo	157
Item, argumentationis de uoluptate, quod sit finis bonorum	229
Refutatio imitationis exempli Abrabæ in mactatione humanæ hostiæ	291
Refu-	

I N D E X.

Refutatio argumentationis ab exemplo Petri, de occiso Anania	192
Dilutio ratiocinationis de communione facultatum necessaria, ab exemplo Apostolorum	192
Dilutio cauillationis ex dicto: Cuiuslibet contradictio nis altera pars est uera	155
De argumentatione: Omnis essentia diuina est Pater, Ergo filius est Pater	156
Item de simili: Hæc essentia est Pater, &c.	173
De argumentatione: Verbum est zaro, Ergo creatura, &c.	215
Fallacia ratiocinationis a præuisione Dei ad necessita tem Stoicam	362
Dilutio fallaciæ ex dicto: Non est malum quod non fi cit Dominus	372
De argumentatione: Fide sumus iusti, fides est opus, &c.	157. 158
Fallacia ex dictis de lege, non addita interpretatione Euangelij, ut: Si uis uitā ingredi, serua mandata	380
Fallacia ex dicto: Cauete, ne decipiamini per Philoso pbiam	396
De fallacia: Concupiscentia gignit, Ergo est bona	369. 386
Fallacia: Iusticia ciuilis est peccatum, Ergo non præ standā	388
Fallacia: Lex auget peccatum, Ergo non docenda	382
Pelagij fallacia in uoce Gratia, pro doctrina legis	372
De cauillatione: Virginitas est bonum, Ergo coniugi um malum, &c.	206. 320
Fallacia: Statua est signum numinis, Ergo est adorandā	394. 397

REGV

I N D E X.

REGVLÆ IUDICANDI DE INTERpretatione in ambiguis. Item dicta quædam uulgo usitata

De prædicationibus regularibus & figuratis, seu irregularibus	20
Prædicationum figuratarum congruentia ad regulares	21
In uoculis ambiguis quæ significatio sit retinenda	88
Regula de prædicationibus: Talia sunt subiecta, qualia esse permittuntur a prædicatis	88
Quomodo facienda dijudicatio ambiguum ex alijs certis sententijs	374
Verba in definitionibus sæpe significare potentiam, non actum	15
De absurdis in Philosophia, aut in doctrina Ecclesiæ	302. 303.
Regulæ Boëtij, Omne quod est, &c. singulare est	12
Regula omne quod est, quando est, necesse est esse	115
Vsitatum dictum, Omnis noticia intuitiua est definitio	90
Principium natura insitum, Quodlibet est, aut non est, quod contradictoria non sint simul	127
Regula, Exclusiue habent naturam uniuersaliū	117. 123
De regula, Indefinita æquipollet uniuersali	118
De regula, Propter quod unumquodq; tale, &c. quando ualeat	270. 297
De regula, Quæ eidem conueniunt inter se sunt eadem, quando sit uera	161
Accommodatio dicti δεχθ' ἡμῶν πρὸς τὸς ad utilitatem principiorum	235

De

INDEX.

De regula, Non exemplis, sed legibus iudicandum	193
Declaratio dicti, Mutabilem non esse noticiam	243
De dicto, Tantum octo homines fuerunt in area Nobæ	113

Reliqua petantur ex indice alphabetico, qui sequitur.

A bsolutorum & relatiuorum discrimen	56
Abstracti & concreti discrimen & usus	18
Absurdorum locus	302
Absurda in philosophia, aut Ecclesia, quæ	302, 303
Accidens quid	17
Accidens quotuplex, seu accidentium discrimen	ibid.
Accidentium duplicia uocabula, abstractum & concretum	18
A communiter accidentibus locus	311
Accidentis fallacia	387, 388
Accentus seu prononciationis fallacia	383
Actionis prædicamentum	75
Actio quid	ibid.
Actionum species & catalogus, naturalium & uoluntariarum	77
Actionum diuisio in æconomicas, politicas & Ecclesiasticas	78
Acyrologiæ fallacia	383
Affectus seu $\alpha\delta\eta$ in qua specie qualitatis ponendi	52
Affectus cordis quid	53
Affectuum durabilium & subitorum discrimen, ibidem	
Affectuum catalogus, & specierum definitiones	54
Adiuncta uel adiacentia quid, & quatenus differant a proprio	309
Adiuncta	

INDEX.

Adiunctorum & adiacentium locus	ibidem
Aequiuocationis fallacia	370
Aequiuoca a casu & consilio	371
Aquipollentiæ signorum in propositionibus	119
Allegoria ab exemplis uel imaginibus	335
Alteratio species motus	76
Ambigua per distinctionem soluenda	357
de Ambiguis uocibus regula, quæ significatio retinenda sit	87
Amphibolias seu ambiguitatis in uoce solutio	374
Ambigua in syntaxi	ibidem
Ampliationis seu laxationis exemplum: Meretrices præcedent uos, &c.	416
Análogus, docendi & demonstrandi ratio	177, 242
Antecedentium & consequentium locus	300
Antecedentium & caussarum discrimen	ibidem
Antecedentia duplicia	ibidem
Antinomias seu pugnantias explicandi ostensio	407
Antisagoras, seu argumentum cornutum, fallaciæ forma	407
Argumentatio quid	143
in Argumentationibus connexionis causæ	146
Argumentorum materia & forma	143
Argumenta uiciosa dissoluendi ratio	348
Artis definitio proprie acceptæ	42
Artis definitio apud Lucianum & Quintilianum explicata	43
Ars quid conferat naturæ	180
Asystaton seu insolubile, cauillationis sophisticæ species	406
Argumentatio species motus quid	76
Authoritatis locus, & quando ualeat	339
e	Authori

INDEX.

Autoritas diuina in doctrina Ecclesiæ semper & sola
ualet 341

B

Boni definitio 71
Boni diuifio, naturale & morale ibidem

C

Casus & fortuna in quo genere caussarum 279
Causalis definitio, quid & qualis 94
Causæ interiores & exteriores ibidem
Causarum locus, & earum partitiones 278
& deinceps
Causæ per se, item per accidens quid 278
Causa sine qua non, quid sit 280
Causarum efficientium species 280
Causæ naturales, uoluntariæ 281
Causæ partiales essentialiter ordinatæ, aut accidentia
liter 281, 293
Causarum appellationes Medicis usitatæ αἰτία, σωμα-
τικὴ, ψυχικὴ 284
Causæ præparantes, adiuuantes ibidem
Causæ propinquæ & remotæ 282
Causæ principales & instrumentales 283
Causæ procatalyticæ & ἀντιπροκαταλυτικæ 285, 286
Causæ συνκριντικæ ibidem
Causæ impulsivæ 287
Causæ & occasionis discrimen 288, 305
Causa materialis ibidem
Causa formalis ibidem
Causa finalis ibidem
a Causa

INDEX.

a Causis ad effectus, regulæ 290
Causæ non sufficientis fallacia, seu non causæ ut causa
sæ 301
Certo ueræ noticiæ, seu propositiones, quæ 231
Certitudinis causæ, & ἀσφάλεια seu norma 232
Certitudo ex diuinis patefactionibus extra artes 245
Circumstantiarum seu connexionum loci 306
Compositionis & diuisionis fallacia 378
Comparisonis locus, cum inter plura quæritur electio
342
Concretum quid & quid differat ab abstracto 18
Conditionalis propositionis ueritas 216
Conditionalis hypothetici syllogismi forma 222
Conditionalium significandi uarietas ibidem
Connexorum locus, seu circumstantiarum 306
Coniugatorum locus, & quando ualeat 271, 272
Consequentia bona quid 144, 199
Consequentiarum in syllogismis generales regulæ ibi-
dem
Consequentium locus & regulæ 300
Consequentium & effectuum discrimen ibidem
Consequentias uiciosas refutandi generalis ratio 350
Consequentia uiciosæ, ex non sufficientibus, aut non ne-
cessarijs causis 184
Consequentis fallacia 350, 499
Contingens ἀδελφόμενον quid 136
Contingentia quid, & eius causa ibidem
Contingentia quomodo Deus præuideat ibidem
Contingentium futurorum an determinata ueritas
140
Contrarie & contradictorie opposita quæ sũt & 324
a Contrario sensu quando ualeat consequentia 326
e 2 Con

I N D E X.

Contradictoriarum propositionum natura	127
Conuerſionum in propositionibus modi	130
Conuertibilia uocabula quæ	128
Conuerſionis per contrapositionem usus	130. 131
Copulæ in propositione definitio & natura	115
Copulæ ſignificatio alias alio modo	124
Copulatiuæ propositionis ueritas	217
Copulatiuarum in ſyllogiſmo connexionis forma	218
Corporis ſignificatio alia in ſubſtantia, alia in quantitate	36
Corruptio quid	76
Cynobatos frutex quid	97

D

Definitio quid ſit	89
Definitionum ſpecies	ibidem
Definitio nominis quid	ibidem
Definitio nominis per expoſitionem phraſis	ibidem
Definitio rei quid	90
Discrimen definitionis rei & nominis	ibidem
Definitionis bonæ conditiones	91. 263
Definitionum realium formæ	ibidem
Definitiones eſſentiales etiam accidentium	93
Definitio cauſſalis	94
Definitio ex partibus	95
Definitio collecta ex accidentibus	96
Definitio κατὰ μέρος ἢ quid	97
Definitio κατὰ ἀφαιρέσιν τῶν ἐναντίων quid	ibidem
Definitio κατὰ ἀντίληξιν quid	89
Definitionis locus, & de eo regulæ	261
Definitionis falſæ fallacia	355
Demonſtratio	

I N D E X.

Demonſtratio quid	422
Demonſtrationis Ariſtotelica definitio explicata	242
Demonſtrationum Geometricarum modi applicati ad formas argumentationum	177
Demonſtratiui ſyllogiſmi qui	227
Demonſtrationis doctrinæ Phyiicæ & Ethicæ	243
Dialecticæ definitio	1
Dialecticæ officia	1
Dialecticæ nomen unde	2
Dialecticæ ſubiecta, ſeu materia, circa quam uerſatur	2
Dialecticæ collatio cum numerorum intellectu ſeu Arithmetica	2. 3
Dialecticæ uetus definitio uulgo recepta	4
Dialecticæ & Rhetoricæ discrimen	ibidem
Dialecticæ utilitates, ex Platonis & aliorum testimonijs	6. 7
Dialecticæ utilitas in tradenda Eccleſiæ doctrina	7
Dialecticæ uetus partitio, in iudicatricem & inuentricem	224
Dialecticæ inuentionis exēpla in integris orationibus	226
Dialectici ſyllogiſmi ſeu argumenta, quæ & cur uocentur	227
Dici de omni, dici de nullo quid, & harum regularum uſus	149
Dicendi per ſe modi quatuor	202
Differentia quid, & quæduplicex, generalis & ſpecialis	14. 15
Differentiæ & proprii discrimen	16. & 267
a Differentia & proprio locus argumentorum & de eo regulæ	268
Diminutio ſpecies motus quid	76
Diſiunctiua propositio, & eius ueritas	219
	c 3 ex

I N D E X.

ex Disiunctiuis syllogismi, & regulæ de consequentia ibidem	
Disparata quæ sint	34
a Disparatis argumentationis regula	328
Distributa quid	154
ad Distributum a non distributo uiciosa consequentia 354. 354.	
Distributionis in paruis logicalibus usus, in dicto: Des cet nos implere omnem iusticiam	409
Distinctionum necessitas in docendo	357
per Distinctionem, fallacias refutandi ratio	357
Distinctionis locus	345
Distinctionum appellatio, realis & rationis	346
Distinctio essentialis	347
Diuisionis Dialecticæ utilitas, & exemplum de disci- mine legis & Euangelij	99
Diuisionum formæ	100
Diuisio seu distinctio nominis, seu explicatio ambigui 101	
Diuisio generis in species	ibidem
Diuisionis substantiarum, item habituum ratio	102
Diuisio totius in partes	103
Diuisio subiecti in accidentia	105
Diuisionis locus, & de eo regulæ	99
in Diuisione componendorum fallacia	378

E

Εἰκότα & signa seu ταυμάσια quid differant	183
Effectuum locus & de eo regulæ	298
Elencbus quid	405
Elenchi ignoratio	ibidem
Ens	

I N D E X.

Ens primum, summum & commune genus prædica- mentorum	27
Entis prima diuisio in substantias & accidentia	28
Enthymema quid & eius partes	181
Enthymematis uocabuli significatio	ibidem
Enthymematis definitio Aristotelica	182
Enthymema apud Ciceronem quid	186
in Enthymemate quando negandum antecedens, aut con- sequentia	182
Enthymematum usus in oratione	185
Essentialis definitio quid	92
Est secundi & tertij adiecti	210
Exclusiua in propositionib. per signa uniuersalia	117
Exemplum formæ argumentandi quæ	189
Exempli formæ argumentationis, & loci ab exemplo discrimen	ibidem
in Exemplo consequentiæ ratio	190
Exempli in syllogismum conuertendi ratio	ibidem
Exempla testimonia de communibus sententijs seu ma- ioribus	151
Exemplum non ualet, ostensa lege, uel causa dissimili ibidem	
Exemplorum locus, & regulæ quando ualeant	333
Exemplorum εἰκοναὶ	335
Expositorius syllogismus quid, & de eius connexion 171	

F

Fallacia quid Aristoteli	357
Fallaciarum seu sophisticæ usitatæ in uita & factis ex- empla	356. 357. 354
Fallaciarum secundum Aristotelem distributio	368

INDEX.

Fallaciæ in dictione	359
Fallaciæ extra dictionem	ibidem
Fallaciarum ex depravatione uel ex ignorantia uocabulorum, aut phrasibus, exempla	382. 383
Fallaciarum extra communes regulas comprehensio	405
Fatum quid significet, & eius relatio	70
Fatum physicum quid significet	ibidem
Fidei, in philosophia pro noticia, definitio	45
Figura quarta species qualitatis	54
Figuræ syllogismorum quid, & quare tres sint figuræ	162. 176
Figuræ primæ definitio, & causa consequentiæ	163
Figuræ secundæ argumentatio & causæ	165
Figuræ tertiæ connexio, quare ualeat	168
Figuræ dictionis fallacia	381
Finis & causæ finalis discrimen	289
a Finali causa locus & regulæ	296
Fines subordinati eiusdem rei uel actionis	ibidem
ex Finibus loci Rhetorici sumti	397
Forma rerum, substantialis, accidentalis	289
a Forma locus, & eius regulæ	295
Fundamentum in relatione quid	57
Fundamentum aliquando manere extincta relatione	62
Fundamenta uniuscuiusque disputationis propria quærenda	403

G

Geometricarum demonstrationum modi, applicati ad argumentationes Dialecticas	172
Genus quid, seu generis definitio	13
Genera	

INDEX.

Genera summa seu generalissima, & genera inferiorum	14. 27
Generis locus, in loca a definitione, & de eo regulæ	264
Generi derogatur per speciem, Iurisperitorum regulæ	360
Generatio quid	76
Gloriæ definitio	72
Gnomæ & chriæ quid differant, & earum usus	340
Gratiæ uocabulum quid significet latine, & in Ecclesia	73. 74
Gratia actiue & passiue	ibidem

H

Habitus ÷is quid	39
Habitus quarum naturarum sit	ibidem
Habitus & naturalis potentiæ discrimen	42
Habitus perfectus quomodo fiat	40
Habituum diuisio	42
Habitus intellectus seu noticia	ibidem
Habitus uoluntatis species	45
Habitus & priuatio simul in gradibus remissis	324
Habitus prædicamentum	84
Habere quot modis dicatur	87
Honesti definitio	71
Hypothetica propositio quid & eius species	215
Hypothetica propositio legis seu ueritas	216
Hypotheticorum syllogismorum formæ & regulæ de eorum consequentijs	215, 216

I

Ideæ apud Platonem quid	13
	c 5
	de

INDEX.

de Ideis an sint res extra intellectionem	ibidem
Idea Platonis, & Aristotelis seu species, Aristoteli	ibidem
Idea quomodo perpetua	ibidem
Idea seu speciei significatio in propositionibus, ut, Di-	
lectio est impletio legis	418
ab Impossibili locus	305
Inesse in alio duplex modus, per se uel per accidens	201
Inclinationes & impetus naturales	3
Individuum quid seu singulare	11
Inductio forma argumentandi quæ	187
in inductione ratio consequentiæ	188
Inductionis ueræ regulæ, & refutatio uiciosæ	ibidem
per Instantiam soluendi forma	365
Instantiæ modus duplex, oppositio contrarij, & oppo-	
sitio fortioris	366
Inuersio modus argumentationis in loco pugnantium,	
πιστοι	329
Ironiæ exempla in pronunciando: Dormite iam & re-	
quiescite. Item, Quid est ueritas?	384
Iuris positivi autoritas unde	339
Iuris seu doctrinæ iuriconsultorum & legum definitio	
44	
Iuris pro facultate, ut uocabuli relatiui, definitio	70
Iustitiæ uniuersalis definitio	47
Iustitiæ particularis	ibidem

K

οἱ καθόλου λόγοι appellatio prædicamentorum	26
κατὰ λόγον καὶ κατὰ δύναμιν	34
κατηγορίαι in Dialecticis, & κατηγορεῖν quid, & unde	
25,	

γενεῶν

INDEX.

γενεῶν καὶ κατηγοριῶν in quæstionibus statuum seu argu-	
mentationibus quid	165

L

Læticia quid	54
Legis definitio	62.72
Lex causis efficientibus actionum addenda	294
Loci definitio	83
a Loco argumentum de conseruatione Ecclesiæ	ibid.
de Locis argumentorum, & eius doctrinæ utilitas	
214. 225	
Locus dialecticus quid	253
Locorum diuisio	ibidem
Loci personarum quid prosint dialectico, & de eis re-	
gulæ	254
Locorum realium catalogus	260
Loli Rhetorici in suasorijs ex loco causarum	289
Loci exteriores, ex collatione rerum	315
Locorum usus in comparatione	342

M

Magis & minus tantum qualitatum & actionum pro-	
pria	80
Maius & minus propria quantitatis	38
a Maiore, item minore locus	314. 315
Malum duplex, culpæ & pænæ	78
Materia quid, & loci a materia regulæ	289. 295
Materiæ uicium in fallacys quomodo excutitur	351
354.	
Methodus quid	106
Methodi quæstiones, & eas tractandi ratio 106. 107. 108	
Methodi	

INDEX.

Methodi quæstiones, apud Aristotelem explicatæ, & earum collatio ad usitatas	107
Methodi exemplum per omnes quæstiones explicatæ de uirtute	108. 109
Metus quid	54
Modalis propositio quæ	132
Modalium, & aliarum quibus adduntur adiectiua, dis- crimen	ibidem
Modalium utilitas & usus	133
Modalium oppositio & leges	136
Modalium æquipollentia	137
Motus species, & earum descriptiones	75. 76
Motus localis quid	76

N

Naturalis potentia & impotentia	50
Naturales storgæ quid & ubi collocandæ	51
Naturalium & uoluntariarum causarum discrimen	291. 292
Negationis locus in propositionibus, seu quæ sit uera negatio	117
Negatiui signi uniuersalis uis	129
Necessitas propositionum, id est, quæ propositiones sint necessariae	ibidem
de Necessario & gradibus necessitatis	133
Necessitas absoluta	134
Necessitas demonstrationum	ibidem
Necessitas physica	124. 141
Necessitas consequentiæ	135
Necessitatis Stoicæ refutatio	137. 138
de Necessario locus	304
Nil	

INDEX.

Nihil negatiue et priuatiue, quomodo differant	323. 359
Non causæ ut causæ fallacia	395
Non est, & non est, &c. forma hypotheticæ propo- sitionis	220
Noticia seu habitus intellectus quotuplex	41
Noticiæ certæ & opinionis discrimen	42
Noticiæ certæ species	ibidem
Noticia principiorum quid	ibidem
Numerus quid, & quare mox ponatur post substan- tias	36
Numerorum intellectus & utilitas	37

O

Occasionis & causæ discrimen	288
Oppositio quot modis dicatur	85
Oppositionum in propositionibus leges & regulæ	126
Oratio antiquitus collocata in prædicamento quanti- tatis	36. 37
Ordinis in prædicamentis ratio	35. 38. 75. 80

P

Paria quæ, & locus a paribus	312
Partium in diuisionibus discrimina, principalium, essen- tialium, integralium, &c.	274
a Parium enumeratione locus	275
Paruorum logicalium, ut uocantur, doctrinæ usus & præcepta de modis significandi uocabulorum discer- nendis	408
Passio quid in prædicamentis	75
Passibilis qualitas	52
Perplexitas sub fallacia non causæ ut causæ	399
Personæ uocabulum in quo prædicamento	33
Plurimum	

I N D E X.

Plurium interrogationum seu propositionum fallacia	411
Pomum Eridos seu contentions seu in disputando, cum luditur ambigu	357
Possibile & impossibile quid	135
a possibili ad inesse, fallacia	403
Postprædicamenta quid	85
Potentia & impotentia naturalis quid	50
Prædicabilium doctrina quare initio tradatur	8.9
Prædicabilia quot	9
Prædicabilia, tituli uocum communium, seu gradus uo- cabulorum	ibidem
Prædicabilium nomen unde, & quid significet	10
Prædicabilia, quare etiam uniuersalia dicantur	ibidem
Prædicabilium doctrinæ utilitas	19
Prædicabilium appellatio, seu prædicationis, seu græce κατηγορίας unde	24
Prædictio quid	20
Prædicationum species & propositionum discrimina	20
Prædictio uera, regularis, figurata, inusitata	21
Prædicationes figuratæ quomodo congruant ad regu- lares	ibidem
Prædictio essentialis, causalis, accidentalis	22
Prædictio necessaria & contingens	23
Prædicationis genus mutatum ulciat consequentiam	152. 214
Prædicationum inusitatarum & communium discrimi- na	22
Prædicamentum quid	23
Prædicamentorum & prædicabilium discrimen	24
Prædicamenti nomen, seu Græce κατηγορία unde	24.
	25
	Prædi

I N D E X.

Prædicamentorum usus apud Rhetores & Quintilia- num	25
Prædicamentorum utilitas & ratio ordinis	26. 27
Prædicatum propositionis a subiecto discernendi ratio	116
Priuatina uocabula in eodem prædicamento cum posi- tiuis oppositis	32
Priuatine opposita quæ dicantur	86
Priuatio præsupponit subiectum seu habitum	ibidem
Priuationis & negationis discrimen	323
Priuatio & habitus in gradibus remissis simul esse pos- sunt	324
Prius, tempore, ordine, natura, dignitate	87
Principia natura nota fontes certitudinis	233
Principiorum discrimen, practica & speculabilia	237
Principiorum species καὶ τὰ ἐννοεῖται, καὶ ἀξιωματικά	238
Principiorum practicoꝝ certitudo	ibidem
Principij petitio in fallacijs	404
Proportio quid, & a proportionem locus	316
Proportionum doctrinæ utilitas	ibidem
Propositio quid	113
Propositio cur debeat esse indicatiua	114
doctrinæ Propositionum utilitas	ibidem
Propositionis partes, & eas discernendi ratio in ora- tionibus	114. 115
Propositionum diuisio prima	115
Propositionum indefinitarum natura & discrimen	118
Propositionum qualitas	116
Propositionum quantitas	117
Propositionum uniuersalium, & aliarum signa	ibi
dem	
	Pro

INDEX.

Propositiones omnes ordine communi in quinque prædicabilibus	19
Propositiones exclusivæ	117
Propositionum veritas & falsitas	120
Propositiones necessariæ, contingentes & impossibiles	120. 121
Propositionum materia	122
Propositionum quarundam examen, & eius exercitii exemplum	122
Propositionum oppositiones & earum leges	125
Propositionum contradictoriarum natura	271
Propositionum conversiones	128
Propositio hypothetica quid, & eius species	215
Proprium quid	15
Proprij acceptiones, seu modi significationis	ibidem
Proprij & differentia discrimen	ibidem
Adversus forma cavillationis Sophisticæ	406
Pugnantium leges, & discrimen inter vere & apparenter pugnantia	127. 204
Pugnantia penes differentias non secundum genus indicanda	205
Pugnantium locus, & de eo regulæ	318
Pugnantium gradus, mediati & immediati	321
Pugnantia in gradibus remissis possunt esse simul	319
Pugnantia quatenus & secundum quæ opponantur	320
Pugnantia vere aut apparenter, quomodo discernenda	406

Q

Quæstionum de quibus disputatur, prima divisio	8
item 225	

Quæstio

INDEX.

Quæstio simplex, item coniuncta quid, & quomodo tractentur a Dialectico	50
Quæstionum methodi tractatio	106. 107. 108
Quantitas quid	35
Quantitatis proprium.	ibidem
Quantitatis divisio	36
Quantitatis prædicamenti proprietates	38
Qualitas quid	ibidem
Qualitates species quot	39
Qualitas passibilis quotuplex	52
Qualitatis proprietates	53
Quando prædicamentum	80

R

Reductiones syllogismorum quid, & quis earum usus	147
Reductio duplex, ostensiva, & per impossibile. ibidem	
Reductionum secundæ & tertiæ figuræ regulæ & exempla	175
Relationes seu relatiuorum definitio, & discrimen ab absolutis	56
Relationes unde oriuntur	ibidem
Relationum modi, applicatio rei, aut ordinatio, aut collocationes	ibidem
Relationes in absolutis	59
Relationes quibus personarum discrimina notantur	69
Relatiuorum ordo inter duo, fundamentum & terminum	57
Relatiuorum definitio Aristotelica & Platonica explicata	58. 59

f

Relati

I N D E X.

Relatiuorum diuifio, fecundum eſſe, & fecundum dici	59
Relatiua πρὸς αὐτὴν ἐφ' ἣν definienda	60
Relatiua uocabula alias actiue, alias paſſiue ſignificant	61. 67
Relatiuorum materiale fundamentum	62
Relationum uſus pro abſolutis uel fundamento	63
Relationum realium & rationis diſcrimen	67
Relatiuorum diuifio ex ſuperioribus prædicamentis	68
Relatiua ex actionibus naturalibus & uoluntatis	68. 69
Relatiua rerum diſcrimen ſignificantia	69
Relatiua ex qualitatibus	71
Relatiue oppoſita quæ, & de ijs regulæ	85. 321
Reſtrictionis in paruis logicalibus uſus, in ſignis uniuerſalibus	408
Reſtrictio per ſynecdochen Grammaticam	409

S

Scientia quid	42
Scientiæ & artis diſcrimen	ibidem
Secundum quid dicti, ad dictum ſimpliciter fallacia	390
Senſuum obiecta in qua ſpecie qualitatis, & eorum diſcrimina	53
Sententiarum uſus in argumentatione, item in ſtylo	340
Seruitus in re apud Iuriſconſultos definitio	58
Signa propoſitionum, & earum æquipollentia	117. 119
Signorum neceſſariorum & uerifiſimum diſcrimen	183. 331
Signa ordinata in natura	189
Signis locus, & de eo regulæ	331. 332
Signis	331. 332

I N D E X.

Signis non proprijs ſub fallacia conſequentis	400
Significandi uarij modi in præceptis paruorum logicorum	408
Simul quot modis dicatur	87
Similium & parium locus	312
Similia quæ, & de ijs regulæ	313
Singularia ſignificant res ipſas extra intellectionem	12
Singularium & aliarum uocum diſcrimen	ibidem
Situs prædicamentum, quid	84
Sola, particula excluſiua in ſyntaxi fallacia	379
Sophiſtica uitanda	249. 357
Sorites qualis argumentatio, & ratio conſequentiæ	193. 194
de Sorite Ariſtotelis regula	194
regula in Sorite quando ualeat conſequentia, aut ſecus	195
Sorites & climax in Rhetoricis quid differant	195
Soritiæ exempla	194
Species quid	11
Species quare uocetur primus gradus prædicabilium	ibidem
Species ſpecialiſſimæ ſeu infimæ, & ſubalternæ	14
Speci affectus definitio	54
Storgæ & phyſicæ quid	51
Subſtantia quid	28
Subſtantiæ definitio de rebus creatis	ibidem
Subſtantiarum primarum & ſecundarum diſcrimen	29
Subſtantiarum appellatio	ibidem
Subſtantiarum ordine diſtributarum utilitas	30
Subſtantiarum	f 2

INDEX.

Substantiarum partes, in quem ordinem prædicamentorum collocandæ	32
Substantiæ proprietates	34
Subiecti & prædicati in propositionibus longis discernendi ratio	116
Suppositionum doctrinæ in parvis logicalibus summa	408
Syllogismi uocabulum quid significet	187
Syllogismus quid	144
Syllogismi partes seu propositiones	145
Syllogismi tres termini	ibidem
Syllogismorum connexionis ratio	146
Syllogismus quare sit bona consequentia, seu quare necesse sit duas propositiones præcedere	148
Syllogismi Arithmetici ex proportionibus omnium primi	148. 236
Syllogismorum figura, & quare necesse sit tres esse	162. 176
Syllogismi triplices secundum materiam	227
Syllogistici ordinis intellectus, norma certitudinis	235.
	256
Syllogismorum certitudo unde	ibidem
Synecdochæ figuræ usus in restrictionibus de populo Dei, Populus saluabitur, populus peribit	410
Synthesis & analysis processus demonstrandi	242

T

Temporis definitio, & eius explicatio	82
Tempus quomodo discernatur, & exemplum notationis	ibidem
Terminus in relatione quid	57

Termi

INDEX.

Termini syllogismi, maior, minor, medius	145
Terræ motus causæ	298
Testimoniorum locus, & de eo regulæ	340
Terminorum positorum uocabulorum fallaciæ	381
Totius & partium locus	273
Transcendentia uocabula quæ	73
Translationis figuræ Rhetoricæ fallacia	398
Tristitiæ affectus definitio	54

V

Vbi prædicamentum	83
Verum quid	72
Verbum in quo prædicamento, secundum diuersas significaciones in communi sermone, & in doctrina Ecclesiæ	33
Vicina pro uicinis, sub fallacia plurium propositionum	404
Virtutis definitio	45
Virtutum diuisio, Philosophicarum & Christianarum	46
Virtutum doctrinæ utilitas	49
Virtutum distinctio penes obiecta	100
Vitij definitio	45
Viciofa argumenta dissoluendi ratio & deinceps.	348

L I P S I A E

U N N O

Plato - ar. itacōr ultimo:

Nūq̄m n-ā Deo magis, q̄ h̄c p̄.
possum iuste vivendi, d̄ q̄ cup̄ it,
q̄m h̄c possebāt ē, Deo similis ē.

philosophia est scientia, cuius in disceptatione
doctrina de natura rerum et de moribus hominum
quantum magis humanae rationis ac ingenii
virtute a seque potest.

